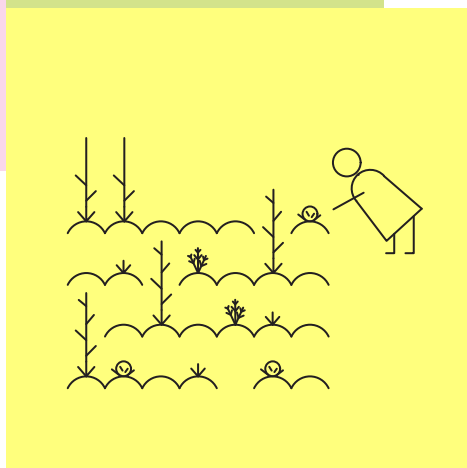
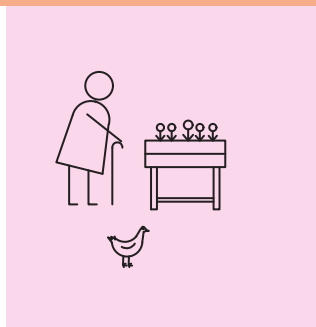
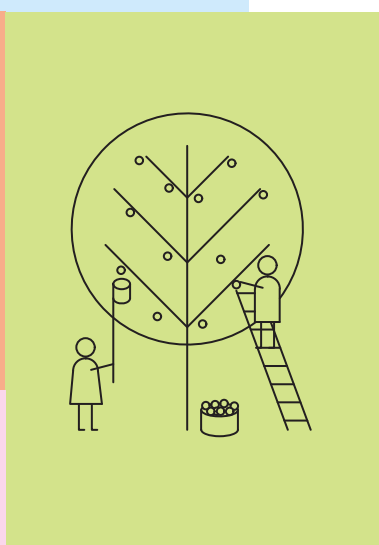

DO ZÁHRAD!

MANUÁL
NA PRAŽSKÉ
MESTSKÉ
ZÁHRADY

MATÚŠ BERÁK

Do záhrad!

Manuál na pražské mestské záhrady

diplomová práca Pražské záhradkárske osady
kniha 2/3
návrhová časť - manuál
autor Matúš Berák
vedúca práce Radmila Fingerová

zimný semester 2021/22
Ústav krajinárskej architektury
Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze

Úvodom...

Kniha DO ZÁHRAD! mapuje možnosti mestských záhrad ako hodnotnej zložky odolných, obytných a inkluzívnych miest, schopných čeliť výzvam budúcnosti. Cieľom je skrz formu manuálu, ktorý je plný dobrých rád a odporúčaní začať tvoriť súdobé mestské záhrady ako plnohodnotné štruktúry v meste, ktoré nie sú tým na okraji, ako dnešné záhradkárske osady, ale mestské záhrady také, ktoré v čase obstoja, stanú sa obľúbenými nielen u záhradkárov. Cieľom je tiež povzbudiť zmeny a adaptáciu súčasných záhradkárskych osád na nové výzvy, ktoré pred nimi stoja, vrátane základnej výzvy prežiť zmeny mesta. Manuál nech je pomôckou pre architektov a tvorcov záhrad, starostlivé samosprávy, komunity záhradkárov a užívateľov ale i jednotlivcov. Dobrú radu si v manuáli nájde každý.

Obsah

Záhrady a mesto	12
Motivácia	14
Manuál	16
mestské záhrady	
zhora/zdola	
pohľady na predmet	
optika	
Praha v procese	
Pojem	20
záber	
adresát	
použitie	
život manuálu	
tvorba manuálu	
záväznosť	
Navigácia	22

Dôvody ZA	24
Stavové kvality	26
Programové východiská	30
Benefity	34
Prečo mestské záhrady?	38
Cieľové kvality	42

Dobré rady

46

Mesto

54

pozícia
spolupôsobenie
systémy
estetika

Štvrť

66

sociálne väzby
komunikačné väzby
funkčné väzby
synergia

Susedstvo

78

rozhranie
pôsobenie
komunita
služobnosť

Mestská záhrada

90

život
urbanizmus
priestranstvo
spoločné vybavenie
regulácia
materialita
technická infraštruktúra
voda v záhrade
hospodárenie
zvieratá

Záhrada
usporiadanie
dobré mravy
vybavenie
výsadby

114

Typológia

126

Typ

132

zhluk

súbor zhlukov

lineárna záhrada

izolačná záhrada

plošná mestská záhrada

záhrada v päte domu

park so záhradami

komunitná záhrada

partizánske záhrady

rýchle záhrady

strešné záhrady

komunitný sad

tematické záhrady

Okolie

160

blokové mesto

modernistické mesto

záhradné mesto

hybridné štruktúry

občianska vybavenosť

priemysel a logistika

správne mesto

parkové priestranstvá

rekreačná krajina

hospodárska krajina

Limity	172
záplavové územie	
pamiatková starostlivosť	
morfológia	
dopravná infraštruktúra	
ÚSES	
technická infraštruktúra	
ochrana prírody a krajiny	
hygiena prostredia	
Veľkosť	178
rodinná	
malá	
veľká	
najväčšie	
Existencia	182
krátkodobá	
strednodobá	
dlhodobá	
trvalá	
Kompatibilita	186

Procesy

188

Plánovanie

190

nevyhnutnosť plánovania?

ako veľmi plánovať?

spôsoby plánovania mestskej záhrady

plánovanie v Prahe

územný plán

metropolitný plán

kde hľadať?

zmeny v plánovaní

Správa

196

bežná správa

otvorenosť zmenám

vlastnícke vzťahy

záhrada ako podnikateľský projekt

financovanie záhrady

udržateľnosť ľudí

čo nerobiť svojpomocne

Záverom	200
Zdroje	202

Záhrady a mesto

Mať kúsok pôdy v meste, priestor k seba-realizácii a aktívnemu odpočinku, to je na nezaplatenie. Mať priestor, kde radosť z kúsku pôdy môžem zdieľať s ďalšími ľuďmi, to je na nezaplatenie dvakrát. Mať v meste širokú ponuku mestských záhrad, ktoré sú krásne, funkčné a užitočné zároveň, takých, ktoré slúžia širokej verejnosti, to je šanca, ktorej sa treba čím skôr chopiť.

Uvedomenie si, že záhradkárske osady a ich okolie trápia veľmi podobné problémy, teda sú položené veľmi podobné otázky k riešeniu, je prvým krokom k priznaniu si, že možno viac než do detailu prepracované konkrétne riešenie jednej vzorovej záhradkárskej osady, žiada sa ukázať vo všeobecnosti platné doporučenia a námety k zlepšeniu uplatniteľné pre celú šírku témy.

Osobná motivácia

Inšpirácia za rohom

Mnoho myšlienok človeka je tvorených na základe prostredia v ktorom sa pohybuje. Žijúc v území so štruktúrou záhradného mesta, medzi Ořechovkou a Hanspaulkou, v mieste styku rôznych štruktúr, rozpadu tradičného blokového mesta, pravdepodobne profesnou deformáciou, som neustále nútený uvedomovať si vzťahy medzi štruktúrami, pozitívne či negatívne javy, ale aj rôzne anomálie v území. Určitou anomáliou môjho bezprostredného okolia je záhradkárska osada na Ořechovce. Táto záhradkárska osada je endemit, jedna z mála dochovaných prvorepublikových osád. Vlastne je to trochu zázrak, že stále existuje, vzhľadom na jej polohu (Jansová 2020). Rozmýšľam, dokedy zvládne odolávať tlakom na zhodnotenie územia. Predsa len sa nachádza na rozhraní veľmi drahých lokalít s limitne malým množstvom voľných stavebných parcel. Zvlášť po výstavbe novej dráhy na letisko vedenej pod Ořechovkou tunelom (SŽ 2020), keď bude odstránený dnešný limit v podobe železničnej trate, fixujúcej stav územia, tlaky na to, aby záhradkárska osada bola transformovaná na inú, pravdepodobne obytnú funkciu budú posilovať. Na jednej strane týmto tlakom rozumiem, dobre vyriešená zástavba rešpektujúca väzby v území by mohla byť prínosná, no na druhú stranu mám túto osadu nesmierne rád a bolo by mi za ňou ľúto. Na druhú stranu, pragmatický kúsok mňa túto osadu nemá rád. V území je bariérou vo všetkých smeroch. Správa sa arogantne, je obohnaná oplotením cez ktoré väčšinou nie je vidno. V určitom je pre mňa gated-community, exkluzívnym miestom pre pár vyvolených, ktoré mi je proti srsti.

Dostal som sa, nielen s Ořechovkou, ale aj inými záhradkárskymi osadami v mojom okolí do veľmi rozporuplného vzťahu. Viem, že sú záhradkárske osady

prosperujúce pre ich prírodné hodnoty a zároveň viem, že sú v území často problematické a neprosperujú kvalite susedstva. Zároveň viem, že negatívny nádech sa dá ľahko odstrániť. Väčšinou sa jedná o problémy estetickej podoby, nadväznosti na okolie, exkluzivity využitia a problémy kompozičné. Z týchto problémov potom plynie negatívne vnímanie osád verejnosťou mimo záhradkárov majúcich v osade záhradku (Miovská 2018). Potenciálnym odstránením záhradkárskej osady sa síce tieto problémy môžu odstrániť, no zároveň sa nenávratne odstránia aj benefity. Nové využitie v niektorých ohľadoch kvality poskytované záhradkárskou osadou nemá šancu suplovať.

V mysli sa mi začal tvoriť názor, ako pomerne jednoducho pretvoriť obraz záhradkárskej osady od exkluzívneho územia vo verejné priestranstvo (napr. Melková 2014) využiteľné širokým okolím. Táto myšlienková anabáza bola následne pretvorená do ateliérovej práce. Vytvorený bol postupný plán, súbor krokov, ako čo najviac zachovať osadu, jej hodnoty, i ako pamiatky a zároveň, čo najviac zlepšiť obytnosť daného územia. Zaujatosť témou pretrvala. Úvahy smerovali k otázke, či môže niečo ako existovať návod, sada všeobecne platných nástrojov, ako spraviť zo záhradkárskych osád súdobú a plnohodnotnú zložku mesta, ktorá je atraktívna pre verejnosť, ktorá je využiteľná nielen záhradkármi, je vnímaná pozitívne a teda je odolnejšia voči pôsobiacim ekonomickým tlakom.

Myslím si, že existuje. Záhradkárske osady majú toho veľa spoločného, vrátane problémov, nehľadiac na detail ich podoby a vnútorného usporiadania. V mysli som si návrh na Ořechovku aplikoval na iné osady. Fungovalo to. Možno to bolo všeobecnosťou a myšlienkovou lapidárnosťou návrhu, no mám pocit, že položením rovnakých otázok, stanovením problé-

mov, ktorými sa je nutné zaoberať, sa vynárajú podobné odpovede na otázky. Rozdielnosť potom môže byť až v detaile konkrétneho riešenia.

Výsledok manuál

Takouto cestou som sa dostal k manuálu pre mestské záhrady. Myslím si, že ukázaním pozitívnych príkladov a možností dobrej praxe, širokej verejnosti zrozumiteľných doporučení, sa dá kultivovať podoba súčasných záhradkárskejších osád a vytvoriť pozitívne spoločenské podhubie k vzniku nových kvalitne riešených záhradkárskejších osád a mestských záhrad, či úprave tých existujúcich. Manuál ako taký je výhodný v tom, že nie je príliš konkrétny, nenavrhuje na mieru šité riešenia, len vymedzuje mantineli a ukazuje cestu jeho užívateľom. Z toho plynie široká využiteľnosť naprieč konkrétnymi situáciami. Manuál bude fungovať na Zbraslavi i na Bulovce. Navyše, po odfiltrovaní pražských špecifik môže fungovať aj v iných mestách bývalého Československa. Dokument obdobného charakteru, v ktorom by mohol užívateľ, developer či zástupca municipality, ale aj široká verejnosť, nájsť oporu pre svoje kroky, s ktorým by sa mohol poradiť, v súčasnosti neexistuje. V tom spočíva príležitosť.

Smerovanie

Záhradkárske osady v dnešnej podobe už žijú na dlh. Šťastie v nešťastí je silná storočie trvajúca tradícia záhradkarenia v bývalom Československu v kombinácii s veľkým počtom a výmerou záhradkárskejších osád nielen v rámci Prahy. Súbor záhradkárskejších osád je vďaka svojej robustnosti zdanlivo odolný, no postupným odkrajaním z celku na úkor silnejších záujmov v meste bez náhrady robustnosť slabne až do stavu, kedy sa nedá hovoriť o súbore, ale o jednotlivostiach, torze. V posledných desaťročiach sa mimo úpadku a zániku osád v otázkach tejto priestorovej štruktúry nestalo nič (Gibas et al. 2013). Chýba pozitívny príklad, že to ide inak a lepšie. Chýba pozitívny príklad súdobej záhradkárskej osady, ktorý by bol hodnotovo zakotvený v súčasnosti, reflektujúci širší rámec potrieb užívateľov mesta než individuálnu potrebu záhradníčenia a rekreácie realizovanú v rámci záhradkárskejších osád. Pre absenciu čohokoľvek pozitívneho v tejto problematike majú dnes záhradkárske osady pozíciu na okraji, sú perifériou významovou i pozičnou. Východisko budúceho smerovania je v stave, že moc horšie to byť nemôže. Aj skrz Manuál je na mieste ukázať možnosti pozitívneho smerovania mestských záhrad. Smerovanie by malo mať smer s cieľom v kvalite, každodennej využiteľnosti čo najširším okruhom užívateľov - nielen záhradkárov, zapojenia záhrad do života mesta pri zachovaní dnes platných kvalít. Širším cieľom je potom rozšírenie povedomia a pozitívneho obrazu mestských záhrad u verejnosti. Zaslúžia si to po toľkých rokoch bytia na okraji záujmu.

podobnosť záhradkárskejších osád v Prahe - Labutka (1)

podobnosť záhradkárskejších osád v Prahe - Ořechovka

podobnosť záhradkárskejších osád v Prahe - Vokovice

Pojem záhradkárske osady je žiadané aktualizovať pre 21. storočie. Záhradkárské osady sa posunuli od záhradkárenia a zväzovej organizácie smerom ku komunitnému významu a voľnočasovému využitiu, hoc záhrada ako predmet je stále prítomná. S potrebou obsiahnuť šírku témy, vrátane iniciatív zdola, vhodné je aktualizovať pojem na všeobímajúce **MESTSKÉ ZÁHRADY**.

Pojem

Mestské záhrady

Manuál zavádza a používa pojem mestské záhrady ako pojem najviac reprezentujúci predmet manuálu - kolektívne záhradníčenie v prostredí mesta realizované samotnými obyvateľmi štandardne nie za účelom finančného zisku. Pojem vychádza z anglických slovných spojení "urban (allotment) gardens" a "city gardens", ktorý veľmi zoširoka postihuje problematiku mestských záhrad, ktoré nie sú súkromnými výlučne individuálne užívanými záhradami rodinných či bytových domov (napr. Zamfira et al. 2017, Bell et al. 2016). Pojem rovnako obsahuje plánovanú zložku mesta (top down), záhradkárske osady a ďalšie obvykle municipalitou plánované priestorové štruktúry, ale aj občianske iniciatívy (bottom up), ktoré veľmi často nie sú plánované a majú odlišné parametre než plánované mestské záhrady. Pojem mestské záhrady môžu obsahovať široký rozptyl možných koncepcií a ich priestorových priemetov do mestskej štruktúry. Dnes používaný pojem záhradkárske osady túto šírku nie je schopný postihnúť, pretože sa venuje len výseku témy. Zároveň nie je žiadané fragmentovať manuál na manuály pre jednotlivé pojmy – záhradkárske osady, komunitné záhrady, strešné záhrady a ďalšie, pretože navzdory odlišným východiskám vzniku a taktiež priestorovému priemetu do mesta, stále sa jedná o druh záhrady využívanej určitou skupinou ľudí, pre ktorú platia veľmi podobné pravidlá pre tvorbu týchto typov, a teda nie je žiadané, aby sa to spoločne stratilo v množstve manuálov. V česko-slovenskom prostredí používané pojmy popisujúce mestské záhrady (napr. Gehrerová 2015) a záhradkárske osady sa týmto dostávajú do širšieho kontextu a zároveň konfrontácie s pojmami popisujúcimi typy, ktoré sú v miestnych podmienkach neprítomné či sú okrajovými záležitosťami (Bell et al. 2016).

Mestské záhrady je pre účely manuálu možné definovať ako typ mestskej štruktúry s výraznou prírodnou zložkou, ktorý slúži záhradníčeniu, rekreácii a komunitnému životu, majú charakter verejného priestranstva (i s režimom prístupnosti), v rámci ktorého je možné vyделение plôch k individuálnym záhradám. Mestské záhrady ako typ štruktúry sa nevyklučujú s inými štruktúrami, môžu byť ich súčasťou.

Z vyššie predstavenej definície plynie dôraz na presun k vnímaniu mestských záhrad ako miesta pre komunitu a susedstvo od dnešného vnímania záhradkárskych osád ako súboru individuálnych parciel k individuálnemu záhradníčeniu združených do formy záhradkárskej osady, kde spoločnými sú obvykle len prístupové komunikácie k jednotlivým záhradám. Zároveň definícia smeruje k ukotveniu mestských záhrad ako verejných priestranstiev v tej logike, že obvykle mestské záhrady majú podobu zelene, tak je aj s ohľadom na komunitné využitie dôležitý presun od vnímania záhradkárskych osád ako uzavretých, neprístupných a nepriestupných štruktúry smerom k čo najlepšej využiteľnosti pre široký okruh užívateľov, ktorí môžu užívať ich benefity. Definícia zároveň určuje, že verejné v mestských záhradách je hierarchicky vyššie než prípadné individuálne užívané pozemky, ktoré sa vydelujú z verejného. V neposlednom rade je pre manuál zásadné, že mestské záhrady sú kompatibilné s mestom, aj so zdanlivo odlišnými mestskými štruktúrami, predsa len, uvažujúc mestské záhrady ako zelené priestranstvá, nie je dôvod, aby mohla existovať funkčná nekompatibilita.

Zhora/zdola

Vzhľadom na odlišnosť spôsobu vzniku, procesov ktoré vedú k vytvoreniu záhrady a trvajú po dobu jej existencie, je vhodné pre lepšie rozlíšenie požadovaných kvalít a parametrov uvažovať o dvoch základných skupinách mestských záhrad – o obvykle mestom plánovaných (top-down) – tých, ktorým je daný impulz k existencii rozhodnutím zhora a o občianskych iniciatívach (bottom up) – ktoré môžu vzniknúť aj na základe neformálneho rozhodnutia skupiny osôb (Pokorná 2020).

Plánované mestské záhrady obvykle vznikajú a trvajú na základe toho, že je to umožnené v územne plánovacej dokumentácii, štandardne v územnom pláne. Možnosť je daná (obvykle) vytvorením funkčnej plochy, ktorá mestskú záhradu v rôznych podobách šírky pojmu umožňuje. Silným nástrojom je potom funkčná plocha priamo definujúca využitie na mestské záhradníčenie, či už samostatne, alebo v kombinácii s inými spôsobmi využitia. Územný plán je pomerne stály dokument, ktorý sa nemení zo dňa na deň, preto v prípade, že je mestská záhrada ukotvená v územnom pláne, je možné hovoriť o určitej garancii dlhodobej existencie. Mestské záhradníčenie je samozrejme možné aj vo funkčných plochách, ktoré to priamo neumožňujú, pokiaľ nie je nutný povoľovací proces (Česko 2006).

Druhá rovina plánovanosti sa odohráva na vlastníckej úrovni. U plánovaných záhrad štandardne vlastníč pozemku či pozemkov počíta s využitím k tomuto účelu, či už trvalo, alebo na jasne definovanú dobu. Ideálnym vlastníkom je potom mesto, ktoré sa nemusí riadiť trhovými mechanizmami a hľadať ekonomicky optimálne využitie pozemku, ale nazerá i na verejný záujem. Mestské záhrady tak môžu byť nielen na periférii, ale aj na mestských pozemkoch v širšom centre či v centre samotnom. Pre mestskú záhradu je najpriaznivejší stav vtedy, keď sa nachádza na mestských pozemkoch, mesto má záujem o jej existenciu, či je aktívnym tvorcom zámeru a zároveň je jednoznačne ukotvená v územnom pláne.

Mestské záhrady z popudu občianskych iniciatív, spolkov, či právne nesubjektívnych neformálnych združení nemajú až takú stálosť ako plánované zámery. Často existujú na základe dobrej vôle vlastníka pozemku, ktorý na takéto využitie pristúpi. Môže sa jednať o krátkodobé využitie v čase čakania na budúce využitie, či o doplnkovú funkciu k hlavnému využitiu pozemku (Jungová 2014). Dĺžka trvania závisí od dohody s majiteľom. Štandardne to budú nižšie jednotky rokov. Na druhú stranu, tieto aktivity majú nespornú výhodu v schopnosti dynamicky vzniknúť často na miestach, ktoré sa k podobným účelom zdajú byť absolútne nevhodné, a tým dávať nový význam širokému okruhu miest.

Druhom akcii zdola hore je aj využitie pozemkov k záhradníčeniu bez súhlasu majiteľa, určitá obdoba squatovania stavieb, ktorá je za hranicou legality.

Eco parque da Póvoa - Vila Franca de Xira, Portugalsko
plánovaný park s mestkými záhradami rôznych typov (2)

Metro farm - Císařský ostrov Praha, ČR
komunitná zahrada realizovaná spolkami (3)

Jardins du Gros Saule - Aulnay-sous-Bois, Francúzsko
druhotne plánované mestské záhrady vo vnútrobloku (4)

Pohľady na predmet

K doplneniu širšieho kontextu je žiadané učiť kritický pohľad na pojmy predchádzajúce definovaniu pojmu "mestské záhrady", pokiaľ tento pojem má byť všeobímajúcim. Vo všeobecnosti prevláda skôr definovanosť záhradkárskych osád než iniciatív zdola hore, ktoré sami o sebe z podstaty ich spontánnosti moc nepotrebujú byť oficiálne definované.

Podľa Medzinárodnej kancelárie záhradkárskych osád (Office international des coins de terres et des jardins familiaux) je záhradkárska osada definovaná ako zariadená parcela výmery do 500 m² oddelená od domácnosti (užívateľa) používaná jednotlivcom, či rodinou za účelom nekomerčného pestovania ovocia, zeleniny a okrasných rastlín a za účelom rekreácie. Záhradkárska osada je územie, ktoré je delené na jednotlivé parcely, ktoré môžu byť vybavené stavbou. Záhradkárska osada je spravovaná miestnou samosprávou, súkromným subjektom alebo združením záhradkárov.

Jedná sa o tradične pojatú definíciu, ktorá veľmi dobre reflektuje záhradkárske osady v dnešnej podobe aj v československom prostredí. Predsa len, prapôvodné dôvody vzniku záhradkárskych osád, teda určitá miera potravinovej sebestačnosti a zároveň využitie rekreačného potenciálu tejto činnosti je platná naprieč Európou (Gibas et al 2013).

V britskom prostredí je používaný pojem "allotment" (allotment garden), teda prídel (prídelová záhrada), ktorý dobre vystihuje podstatu záhradkárskych osád, teda, že určitý kus pôdy je pridelený, daný do užívania jednotlivcovi k užívaniu, záhradníčeniu. Podstatný rys tohto systému, ktorý s určitou dávkou zovšeobecnenia je používaný aj v československom prostredí, hoc daný odlišnosťami vývoja v 20. storočí, je, že pozemok nie je vo vlastníctve záhradkára, je mu len zverený do starostlivosti.

Nemecký záhradkársky zákon (Bundeskleingartengesetz) rozširuje vyššie popísané definície o podrobnejší popis spoločného vybavenia osady, kam radí spoločné komunikácie a priestranstvá, športoviská a klubovne. Zároveň je pozornosť venovaná aspektom ochrany prírody a manažmentu krajiny (DE 1983).

Český záhradkársky zákon je v definícii veľmi stručný a popisuje predmet nasledovne: Záhradkárskou osadou je pozemok alebo viac pozemkov v užívaní alebo požívaní spolku, ktoré umožňuje ich individuálne užívanie alebo požívanie aspoň tromi členmi tohoto spolku (Česko 2021).

Väčšina vymedzení pojmu záhradkárska osada operuje s jednotkou individuálnej záhrady ako základnej skladobnej jednotky, ktorá je individuálne užívaná k záhradníčeniu a rekreácii. Dôraz na individualitu a vnútorný obsah sa prejavuje v absencii širšieho nazerania na tému, ktorá v skutočnosti nie je entitou nachádzajúcou sa vo vzduchoprázdne, ale je súčasťou mestskej štruktúry, života mesta a je využívaná ľuďmi.

Optika

Na celok mestských záhrad je nazerané v prvom rade optikou bežných užívateľov, či už užívateľov priamo užívajúcich mestské záhrady, alebo verejnosti, ktorá vie formulovať svoje očakávania a potreby, no nutne sa v danej problematike nemusí orientovať, no pokiaľ má záujem, mala by dostať zrozumiteľne formulovanú odpoveď na otázku. Použitá optika primárne necieli na odbornú obec, no jednoducho formulované rady a odporúčenia budú rovnako zrozumiteľné aj pre ľudí problematiky znalých. Navyiac, nastavenie spoločného jazyka pre obe skupiny môže viesť k väčšiemu vzájomnému porozumeniu.

Mestské záhrady sú vnímané ako priestorový a funkčný typ mestskej štruktúry, ktorý interaguje s okolitými štruktúrami. Tento pohľad v sebe nesie nutnosť vnímania mestských záhrad ako predmetu, ktorý je plánovaný, rovnako ako sú plánované jeho vzťahy v mestskej štruktúre. Za plánované sa z tohto pohľadu považujú aj iniciatívy zdola hore, pretože ani u nich sa nie je možné vyhnúť spolupôsobeniu s ich okolím. Plánovanie mestských záhrad nadobúda dve významové roviny: plánovanie v zmysle územného plánovania a tvorby strategických dokumentov s platnosťou pre širší okruh mestských záhrad v určenom území a plánovanie v zmysle návrhu konkrétnej podoby v zmysle architektúry a mestského dizajnu (urban design) ako disciplíny venujúcej sa návrhu verejných priestranstiev mesta.

Zvolená optika, jej ideálne výsledky a výstupy, korešpondujú s potrebami všeobecného užívateľa, ktorý chce mať čo najviac užitočné a krásne prostredie, v ktorom žije či trávi svoj čas (Jehlík 2016). Cieľom je poskytnúť užívateľovi súbor možných krokov, ako tento cieľ naplniť, či už vlastnou činnosťou, alebo aktivitami smerujúcimi voči mestu a ďalším subjektom spolupostupiacim jeho prostredie.

Žiaľ, architekt nie je sociológ ani ekonóm, preto chtiac-nechtiac bude použitá optika výrazne zameraná a redukovaná na podobu a tvorbu podoby predmetu, s vedomým a žiaľ navzdory tomu, že mestské záhrady majú významný sociálny presah a významný základ tvorený komunitnosťou a svojpomocnosťou založených na medziľudských vzťahoch. Navzdory limitom zamerania autora, našťastie súčasné trendy mestského dizajnu a územného plánovania operujú s termínmi inkluzivity a otvorenosti prostredia, vedia pracovať s komunitami v rôznych fázach procesu a sú schopné reflektovať pestrosť potrieb potrieb rôznych skupín užívateľov (napr. Sidorová et al. 2016). Použitá optika sa týmto bude snažiť o maximálne relevantný presah za hranice direktívnej architektúry a plánovania vznikajúceho od stola, bez skutočného záujmu o užívateľa, nech ním je ktokoľvek, tak aby mestské záhrady boli tvorené na základe dialógu a výsledkom bola podoba, na ktorej panuje široká zhoda.

Praha v procese

Manuál mestských záhrad ako téma k riešeniu sa môže zdať natoľko všeobecným predmetom, že by mohol byť použiteľný pre každé mesto, kde existuje dopyt po riešení tejto témy. Mohol by existovať jeden manuál pre česko-slovenské prostredie. S určitou mierou zovšeobecnenia je to možné. Naozaj bude existovať značná časť spoločného, ktorá platí nehladiac na miesto, kde sa mestská záhrada nachádza. Na druhú stranu tým zanikne značná časť jedinečného, ktorá vychádza z danosti miesta a je neprenositelná na iné miesto. Rovnako ako mestá majú svoju identitu, aj ich mestské záhrady by sa o vlastnú tvár vyplývajúcu z ducha miesta ako súboru prírodných a kultúrnych daností mali usilovať.

Praha do procesu vstupuje v dvoch rovinách, ako danosť prostredia, ktoré je jedinečné a s iným mestom nezameniteľné (Norberg-Schulz 2010), a ako zájomník, ktorý má vzhľadom na svoju veľkosť pomerne veľkú silu realizovať zmenu na vzhľadom na svoju veľkosť početnej skupine zástupcov mestských záhrad.

Danosťou prostredia vo vzťahu k mestským záhradám je jednoznačne morfológická konfigurácia mesta a z nej plynúce charakteristiky prostredia. Praha s centrálnou situovaným vodným tokom, na ktorý nadväzujú strmé zelené svahy je známym obrazom (Koucký 2018). Do tohto prostredia nezriedka vstupujú mestské záhrady ako spôsob využitia a tvoriaci prvok zelených svahov. Z potreby ochrany tejto situácie môžu plynúť nároky na mestské záhrady.

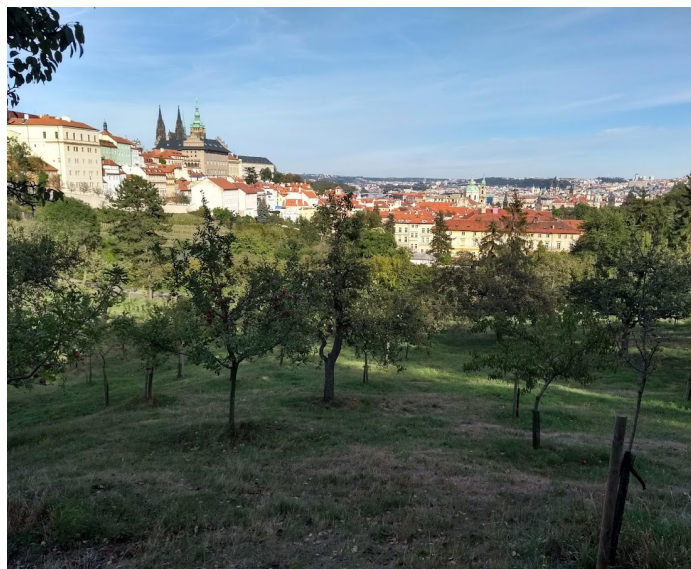
Druhou morfológickou danosťou sú údolia rozrezávajúcu Pražskú plošinu ústiace k Vltave. Tento jav dodáva často významnú dynamiku inak rovinatému územiu. Údolia nadobúdajú podobu od extrémnych situácií (Šárecké údolí), kedy sú svahy neprístupné, sú limitom v území a zvyčajne majú výrazné prírodné hodnoty, až po mierne pomery (Evropská ulice), kedy sú svahy naplnené mestskou štruktúrou.

Kultúrnym špecifikom je proces tvorby Veľkej Prahy (AHMP 2021) a následná transformácia pripojených vidieckych sídel na modernistické sídliska s rôznou mierou zachovania pôvodnej vidieckej štruktúry. Praha má týmto na svojom okraji, ktorý je často aj skutočným okrajom mesta pre nadväzujúce prírodné limity, veľmi husto obývaný prstenec modernistických štruktúr, kde z danosti modernistickej štruktúry absentuje akákoľvek možnosť seberealizácie na vlastnom kúsku zeme a zároveň je tam významný podiel verejných priestranstiev, o ktoré sa mesto musí starať (Hudeček et al. 2018).

Druhým kultúrnym špecifikom je dostupnosť plôch k tvorbe mesta v širšom centra (Koucký et al. 2018). Praha sa nemusí rozvíjať na okraji, rozširovaním do krajiny. Tieto plochy k rozvoju sú príležitosťou k tvorbe mesta, kde by mestské záhrady nemali chýbať ako súdobý spôsob využitia územia, vhodný doplnok stavebných a krajinných štruktúr.

výhľadka Baba smerom po prúde Vltavy
výrazné údolie rieky so zelenými svahmi (5)

Veľká Strahovská zahrada
k Vltave kolmé údolie

Nádraží Ruzyně
dnes zanedbané územie čakajúce na budúce využitie

Manuál predstavuje súbor rád a doporučení, ako pristupovať k mestským záhradám, a čo od nich vyžadovať. Nemusí vždy existovať len jedno správne riešenie. Manuál by mal ukázať škálu vhodného, umožniť voľbu. Tón reči manuálu nech je pozitívny, nech sa jedná viac o radu od staršieho súrodenca než o príkaz zhora. Mestské záhrady sa nemajú príliš prikazovať. Poprelo by ich to.

Manuál

Záber

Manuál sa venuje mestským záhradám v celej šírke pojmu, v súlade so skôr predstaveným vymedzením predmetu a spôsobu nazerania na predmet. Manuál sa zároveň venuje mestu ako takému, ktoré je nutnosťou k existencii mestských záhrad.

V manuáli je na začiatku predložená argumentácia podporujúca potrebu rozvoja tohto typu štruktúry, benefity, východiská, čím majú byť mestské záhrady a kvality, ktoré by sa mali od nich očakávať. Argumentácia je nastavená ako všeobecne platná a na manuáli nezávisle použiteľná, presahujúc tým záber nasledujúcich častí manuálu. Následne je predstavená návrhová rovina manuálu - súbor všeobecne platných rád a doporučení pre tvorbu a podobu mestských záhrad zoradený do mierkových úrovní od celku mesta po detail individuálnej záhrady, ako najmenej jednotky v mestskej záhrade. Nadstavbu všeobecne platného predstavuje definovanie typológie mestských záhrad, z ktorej vyplývajú špecifiká pre definované typy. Jednotlivé typy sú definované na základe obojstranného vzťahu medzi mestskou záhradou a jej okolím, vrátane limitov okolia. Návrhová časť manuálu svojim pohľadom osciluje medzi pohľadom estetickým, funkčným i v zmysle funkčnosti infraštruktúr, a pohľadom na medziľudské vzťahy, komunitu a život (v) mestských záhrad(ách). Poslednou vrstvou manuálu je pohľad na plánovanie a ekonomiku a správu mestských záhrad, popis procesov, ktoré ovplyvňujú mestské záhrady, ich podobu.

Predstavená je široká škála možností nazerania na tému, ktorá adresáta prevedie rôznymi úrovňami tvorby mestských záhrad. Zároveň si adresát vždy vie nájsť tematický okruh, ktorý ho zaujíma, bez nutnosti dôkladne študovať ostatné časti manuálu.

Manuál nemá ambíciu byť úplnou a konečnou správou o možnostiach mestských záhrad, práve naopak, z dôvodu prehľadnosti a intuitívnosti pre užívateľa, je nutné aby manuál vyberal to podstatné, triedil a usporiadal informácie do stručných a zrozumiteľných blokov tak, aby každá časť bola s určitou mierou zovšeobecnenia obstať sama o sebe. Ako u každej témy, aj tu je možné ísť vždy viac a viac do hĺbky, no u manuálu je nutné povedať dosť a zastaviť rast obsahu v bode, kedy prestáva byť použiteľný.

Adresát

Prvotný náhľad na to, kto je adresátom sa dá jednoducho vytvoriť na základe toho, kto užíva a tvorí mestské záhrady. V okruhu adresátov je vhodné hľadať určitú hierarchiu, od človeka ako slobodne konajúceho jednotlivca, cez skupinu ľudí tvoriacu komunitu, držiteľov statkov v území až po štátnu správu a politickú reprezentáciu na rôznych úrovniach od lokálnej po celoštátnu.

Primárnym adresátom je bežný užívateľ mestskej záhrady. Z definovania mestskej záhrady ako verejného priestranstva plynie, že užívateľ nutne nemusí byť záhradkárom, no vo výsledku má užívateľ záhradkár viac možnosti využiť obsah manuálu, pretože je aktívnym tvorcom najnižších mierkových rovín, teda samotných záhrad.

Adresát v podobe aktívnej komunity, často s právnou subjektivitou, fungujúcej ako spolok alebo združenie vie byť hýbateľom procesov a aktívnym tvorcom mestských záhrad. Komunity sú významným aktérom tvorby mesta, preto je vhodné im skrz manuál poskytnúť argumentačnú podporu, zastanie sa ich činnosti. Zároveň vie manuál pomôcť komunite pri vzniku mestských záhrad tým, že im skrz poskytnuté

rady uľahčí rozhodovanie a prípravu pred samotným vznikom mestskej záhrady.

Určítym protikladom k jednotlivcom a komunitám užívajúcim a tvoriacim mestské záhrady sú držiteľia statkov v území, či už súkromní, alebo verejní. Ich záujmy sú často orientované proti mestským záhradám. Manuál cieľi na zájomníkov hlavne preto, aby im ukázal, že mestská záhrada vie byť pre nich výhodná, aj v prípade trhovo orientovaného zájomníka cieľiaceho na zisk, zvlášť vtedy, keď stavebné zhodnotenie pozemku nie je na programe dňa.

Dôležitým adresátom je mesto a mestské časti, vrátane politickej reprezentácie, ktorým by mal manuál pomôcť pochopiť danú problematiku a pomôcť pri rozhodovaní o mestských záhradách, či aktívnej tvorbe mestských záhrad. Mesto a mestské časti majú potenciál byť významným tvorcom mestských záhrad ako hodnotného prostredia mesta.

V procese tvorby a plánovania miest a aj samotných mestských záhrad majú významnú úlohu architekti (bez rozlíšenia). Často na základe ich rozhodnutí a prístupu vznikajú buď dobré, alebo zlé prostredia v meste. Architekt nezriedka bude tou osobou, ktorá dáva mestským záhradám konkrétnu podobu. Aj na základe rozhodnutí architektov si následne bude široká verejnosť a užívatelia tvoriť názor na mestské záhrady. Uvedomelý a poučený architekt je významným krokom k pozitívnemu výsledku.

V neposlednom rade je adresátom široká laická verejnosť, ktorá nemusí mať ambíciu byť aktívnym tvorcom mestských záhrad, no o tém, u či mesto ako také sa zaujíma, či je užívateľom mestských záhrad ako verejných priestranstiev. Tu má manuál možnosť spolu formovať názor širokej verejnosti. Aj skrz zmenu verejnej mienky sa dajú rozvíjať mestské záhrady.

Použitie

Manuál si kladie za cieľ mať široké možnosti použitia. Všeobecne platným účelom je podpora tvorby príjemného, funkčného a esteticky hodnotného mestského prostredia v celej škále významov.

Jednotlivo potom manuál cieľi rovnako na podporu vzniku nových kvalitných mestských záhrad a zlepšenia tých existujúcich bez rozlíšenia typu.

Použitie je možné na všetkých úrovniach tvorby od celomestského plánovania, až po realizáciu v mierke detailu individuálnej záhrady v rámci mestskej záhrady. Konkrétne potom na úrovni územného plánovania na všetkých mierkových úrovniach, tvorby strategických dokumentov, tvorby a posudzovania zámerov mestských záhrad, tvorby a posudzovania zámerov s priamym vplyvom na mestské záhrady, správy mestských záhrad, činnosti spolkov a združení venujúcich sa danej téme a v neposlednom rade k samotnej činnosti a užívaniu mestských záhrad. Manuál by mal byť použiteľný pre všetkých adresátov.

Tvorba manuálu

Východiskom pre tvorbu manuálu sú všeobecne platné hodnoty dnes existujúcich mestských záhrad - záhradkárske osád (napr. Miovska 2009), ktoré sú stále platné a je žiadané ich rešpektovať a zachovať aj v budúcich podobách a zámeroch. Manuál je postavený na dobrej znalosti stavu a miestnych podmienok.

Východiska budúcej podoby je žiaľ nutné hľadať za hranicami strednej európy, hlavne v krajinách pyrenejského poloostrova (napr. Sousa 2016), v ktorých sú mestské záhrady novým typom štruktúry, ktorý vďaka tomu nie je zatažený dogmami minulosti a zažitými predstavami o podobe. V stredoerópskom prostredí reprezentatívne príklady aktuálnych možností riešenia mestských záhrad až na výnimku niektorých kvalitne riešených komunitných záhrad zatiaľ neexistujú.

Ďalej je nutné hľadať inšpiráciu vo fungovaní mesta ako takého, v iných typoch priestorových štruktúr, či verejných priestranstiev, pretože s mestským záhradami toho majú hodne spoločné a určité rysy organizácie či dizajnu sú po kritickej úvahe prenesiteľné. Nezaťaženosť optiky len na úzky výsek v podobe témy vie byť následne prínosnou v podobe riešení presahujúcich jednotlivé presne definované škatuľky.

Život manuálu

Manuál je koncipovaný ako otvorený dokument prístupný širokej verejnosti. Tým, že nemá ambíciu byť úplný a konečný, vždy je možná úprava obsahu podľa aktuálnych potrieb. Navzdory tomu, že manuál má snahu predkladať informácie, ktoré ašpirujú na určitú časovú stálosť, je možné predpokladať, že vývoj v čase prinesie do témy nové poznatky či neprekročiteľné limity pre tému, ktoré môžu mať vplyv na podobu manuálu. Manuál by mal byť schopný prijímať nové podnety, ktoré sú prospešné pre predmet manuálu.

Záväznosť

Nie je ambíciou manuálu, aby bol záväzný. Nie je to vôbec nutné a v určitých ohľadoch ani žiadané, s ohľadom na predmet manuálu, ktorý má povahu zdo-la konštituovaného, vo fyzickej rovine tvoreného viac jeho užívateľmi než direktívnymi krokmi zhora. Manuál používa mäkkú formu komunikácie bez slov typu musí, nesmie, či je záväzné. Už samotná formulácia by mala užívateľa utvrdiť v presvedčení, že mu nič nie je prikazované. Samozrejme, pokiaľ sa na manuál odkazujú záväzné dokumenty, deklarujú, že nič má byť tvorené podľa, či v súlade s manuálom, potom sa manuál stáva záväzným, aj keď tento stav nie je primárnou ambíciou, ale skôr sekundárnym javom. Manuál je postavený na viere v schopnosť ľudí kritickejšie myslieť, byť otvorení novým informáciám a následného využitia relevantných informácií. Relevantná informácia nemusí byť záväzná. K jej použitiu stačí to, že je relevantná, že ju niekto považuje za hodnú použitia.

Navigácia dokumentom

Návrh

0. manuál   - - - ➔ 2. dobré rady
| - - - ➔
| - - - ➔ záhrada
| - - - ➔

1. dôvody za

východiská
benefity
dôvody
kvality

Základ

platný vždy

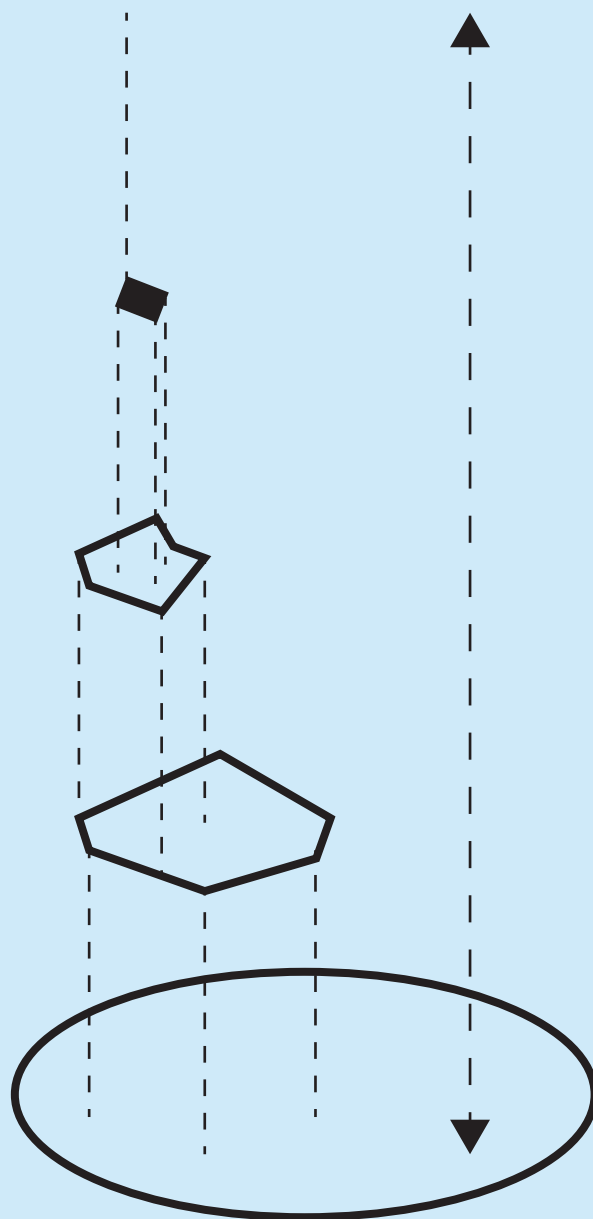
mestská
záhrada

susedstvo

štvrť

mesto

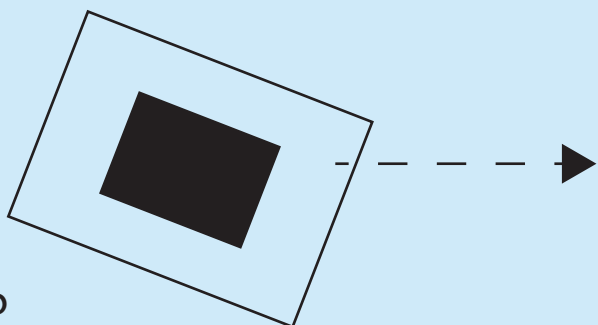
všeobecne platné
rady a doporučenia

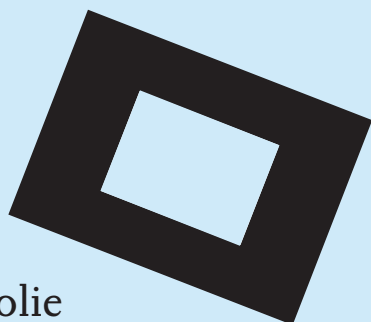
3. typológia

+

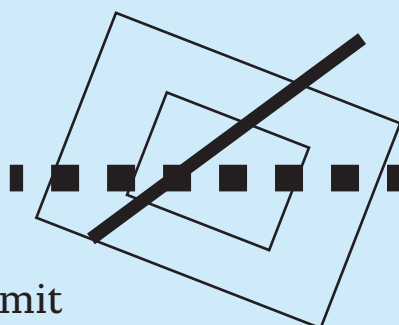
typ

+

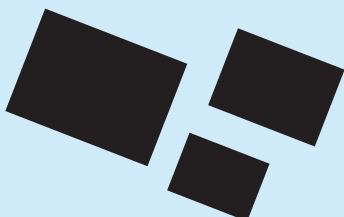
okolie

+

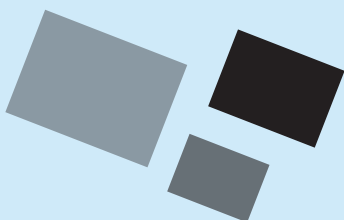
limit

+

veľkostné rady

+

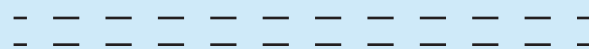

garancia existencie

špecifiká typov

4. plánovanie

procesy
ekonomika
vlastnícke vzťahy
politika

Implementácia

kniha

Medzi Prahou a dráhou
Prípadová štúdia mestskej
záhrady Litovický potok

Dôvody ZA

Vedieť, na čom stavať, čo je kvalitou, čo sú benefity a hlavne vedieť, prečo konať je základným východiskom manuálu. Nikdy nie je na škodu zopakovať už mnohokrát zopakovanú vec, pokiaľ je relevantná a dá sa z nej poučiť. Dôvody ZA sú všeobecne po-
jatou obhajobou mestských záhrad platnou nehladiac na manuál, hoc sú mu jasne formulovaným východiskom.

Aj dnešný stav mestských záhrad je podnetným. V mnohých ohľadoch je možné ho považovať za zdroj kvalít, navzdory podobe jednotlivých záhrad. Vhodné je popísať kvality, ktoré sú i do budúca platné, ktoré trvajú, a následne ich ukotviť v budúcej podobe mestských záhrad. Stavové kvality nech sú výberom toho najdôležitejšieho zo stavu, od čoho sa je možné odraziť.

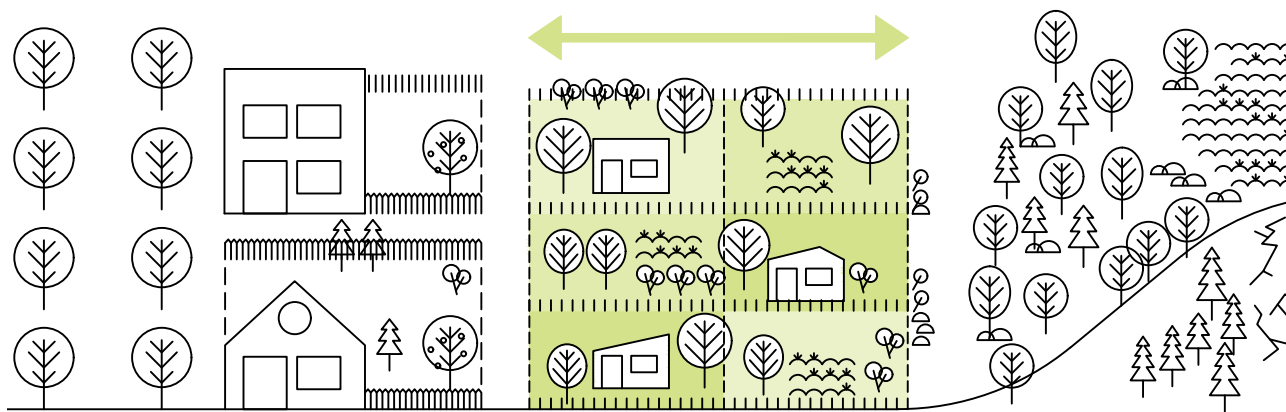
Stavové kvality

1. Prechod mesta do krajiny

Mestské záhrady dnes zastávajú obvykle pozíciu na okraji mesta, často vo väzbe na prírodné limity územia, ktoré sú limitom rozvoja zastavaného územia, ako napríklad zákonná ochrana prírody, jej ochranné pásma či morfológia terénu nevhodná pre väčšiu výstavbu. Mestské záhrady, tým, že sú do značnej miery prírodnou štruktúrou majú schopnosť veľmi dobre nadväzovať na okolitú prírodu a krajinu a vytvárať prirodzený prechod mesta do krajiny, minimálne vo vizuálnej rovine (Miovská 2018). V pohľadoch sa potom mestské záhrady prejavujú ako rozpad mestskej štruk-

túry na štruktúru mierkovo drobnejšiu, ktorá postupne prechádza do prírodných plôch. Do budúca je vhodné ďalej zvyšovať kvalitu prechodu a rozhrania o zlepšenie prístupnosti pre zvieratá i ľudí s ohľadom rekreačné využitie prímestskej krajiny, ktorá nie je dostatočná v dôsledku oplotenosti dnešných mestských záhrad.

Schopnosť tvoriť rozhrania je kvalitou, ktorú je nutné ďalej rozvíjať a zlepšovať, nielen s ohľadom na estetické pôsobenie, ale i s ohľadom na potrebu tvorby prechodových zón, ekotonov medzi mestom a voľnou krajinou.

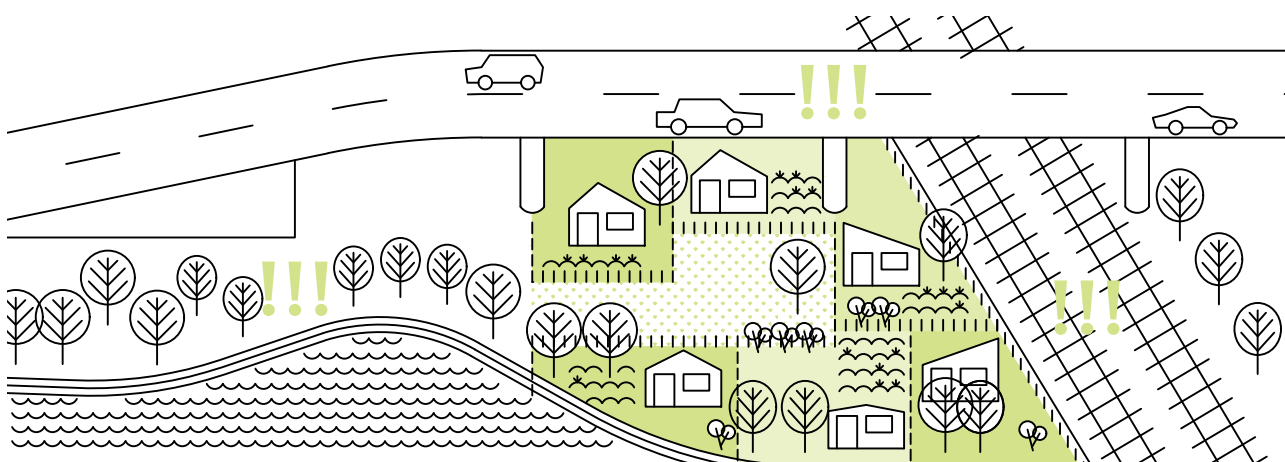

2. Využitie nevyužitelných miest

Schopnosť obsadzovať miesta, ktoré sa zdajú byť nevyužitelnými je pre mestské záhrady typická. Dnešné mestské záhrady je možno nájsť v ochranných pásmach dopravných stavieb, technickej infraštruktúry, v záplavových územiach, v blízkosti priemyslu či na zložitých terénnych situáciách. Mestským záhradám sťažené podmienky neprekážajú tak veľmi, ako bežným vystavaným mestským štruktúram, na ktoré sú kladené odlišné nároky, dané i normami a predpisami.

Kvalitou platnou i do budúcnosti je možnosť využiť k účelu umiestnenia mestských záhrad zdaniavo

nevyužitelné miesta v meste, dať im zmysel a zvýšiť ich hodnotu i vo vzťahu k ich okoliu. Na druhú stranu je nutné mať na pamäti, že to, že mestské záhrady vedú existovať na inak nevyužitelných miestach, neznamená to, že by nemali existovať v atraktívnejších pozíciách. Zároveň je treba k tomuto využitiu pristupovať primerane, pretože tieto miesta môžu slúžiť i k iným účelom, prípadne môžu nemať využitie. I nevyužitú plochu a vágne terény sú v meste dôležité (Haluzík et al. 2020). Nie je možné a ani žiadané, aby všetky plochy mesta boli využité a človekom organizované.

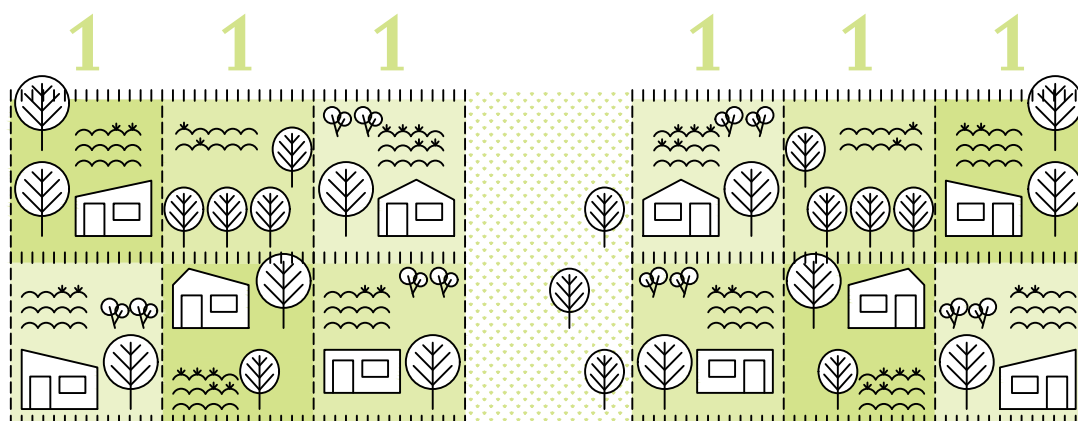

3. Priestorová efektivita

Obvyklou schémou, ako sú vnútorne členené existujúce mestské záhrady, je racionálne delenie pridelenej celkovej plochy na daný počet približne rovnako veľkých parciel, štandardne o výmere medzi 250 až 500 m². I na relatívne malej ploche je vďaka efektívnemu vnútornému urbanizmu možno zriadiť dostatok záhrad. V plochách mestských záhrad sa neplýtvá priestorom, aby bolo uspokojených čo najviac záujemcov o záhradu. Z efektivity následne vyplýva rovnosť užívateľov, kedy každý užívateľ mal približne rovnako veľkú záhradu. Racionálna a efektívna parcelácia je do

budúcnosti silným základom, na ktorom sa dá stavať ďalší rozvoj už existujúcich mestských záhrad. Zvolený grid je veľmi dobre schopný absorbovať budúce zmeny. Rovnako veľké záhrady sú potom schopné ďalšieho delenia či spájania za účelom zvýšenia ponuky, no stále sa bude jednať o zmeny v súlade s priestorovo efektívnou štruktúrou.

Platnou kvalitou je tendencia byť efektívny a rovný, voliť rozumné riešenia. Na rozumný základ sa ľahko nadväzuje ďalšími riešeniami zvyšujúcimi kvalitu mestských záhrad.

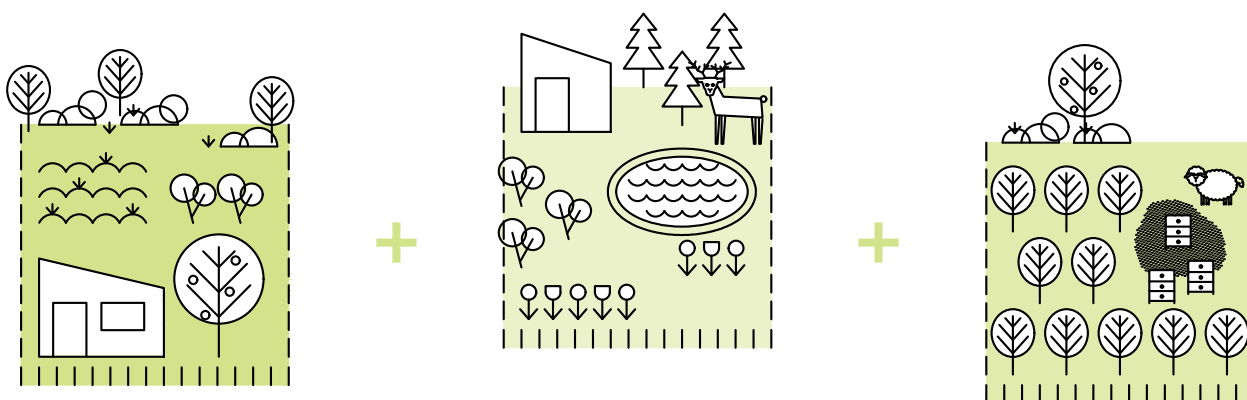

4. Prírodná pestrosť

Vnímajúc mestskú záhradu ako kvalitatívny súčet jednotlivých záhrad a ich užívateľov na relatívne malej ploche, výsledkom vždy bude pestrý súbor kvalít skomprimovaný do vymedzenej plochy. Pestrosť ľudí podieľajúcich sa na tvorbe mestských záhrad generuje pestrosť celku v rôznych rovinách významu. Vzhľadom na to, že dôležitým významom mestských záhrad je záhradníčenie, práca s podstatou v pestovaní rastlín a užívaní ich plodov, teda do značnej miery práca so živou hmotou a prírodnými procesmi, je možné považovať mestské záhrady za prírodne pestré, pretože čo

záhradkár to iná náplň záhrady, iné pestované druhy, iný prístup či iný režim údržby. Mestskú záhradu je možné považovať za súbor pestrých záhrad a postupov, ktoré tvoria prírodne veľmi heterogénny celok (napr. Klimešová 2015). Mestské záhrady zároveň poskytujú útočisko hmyzu, vtáctvu i drobným živočíchom, čo má priaznivý vplyv na prírodnú pestrosť.

Pestré prírodné prostredie skomprimované na malej ploche, schopnosť priaznivo vplývať na biodiverzitu a byť oázou pestrej prírody v meste je výrazným kvalitatívnym rysom mestských záhrad.

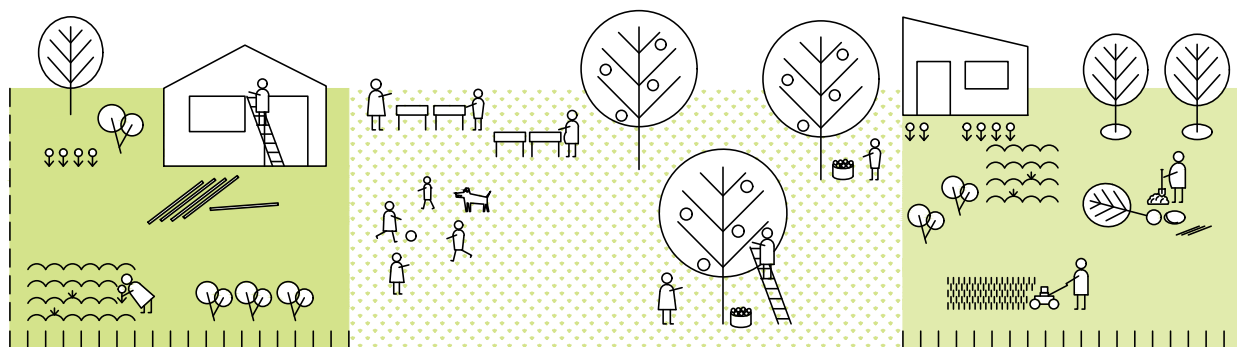

5. Svojpomocnosť

Mestské záhrady si vďaka tomu, že sa pohybujú na okraji širšieho verejného záujmu v čase vyvinuli schopnosť tvoriť svoju podobu svojpomocne, kutilsky, prácou ich užívateľov, záhradkárov (Gibas 2019). Určitá miera nahodilosti a neplánovanosti podoby má svoje estetické kvality, prevažne založené na pestrosti možných riešení, ktoré dobre spolupôsobia s prírodnou pestrosťou. Samozrejme však existujú extrémny, kedy svojpomocnosť vedie k nevhodnému riešeniu. Navyiac, schopnosť konať svojpomocne je dobrým indikátorom toho, že užívatelia záhrad sa vedú o seba postarať sami

a nie sú odkázaní na pomoc zhora. Schopnosť postarať sa ako komunita sama o seba je dobrým indikátorom pre ďalší rozvoj mestských záhrad. Je tu predpoklad, že komunita v mestských záhradách do určitej miery funguje už dnes, čo znamená dobrý základ pre budúce širšie komunitné využitie.

Svojpomocnosť ako schopnosť jednotlivých záhradkárov i ako schopnosť mestskej záhrady ako komunity, poradiť si sami, nečakať na pomoc zhora ale i základne nastavený komunitný život vzišlý z nutnosti si pomáhať je významnou kvalitou.

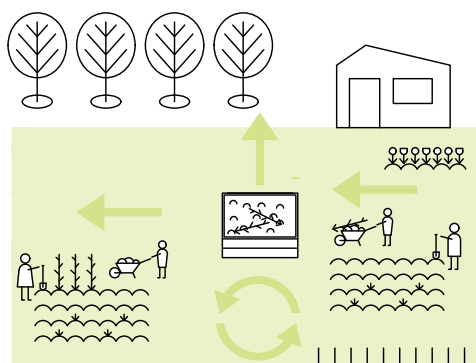
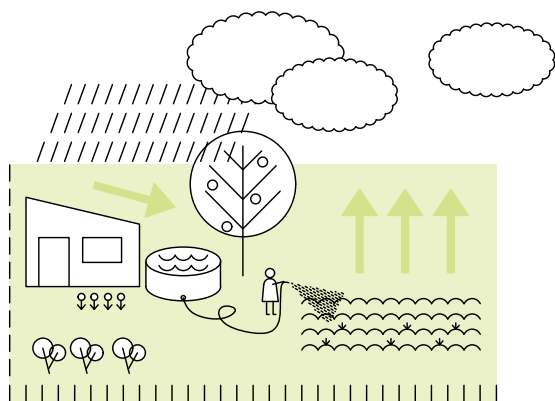

6. Energetická nenáročnosť

Mestské záhrady i preto, že sa jedná viac o typ mestskej zelene než vystavanej štruktúry nie sú energeticky náročné na prevádzku (Miovská 2009). Platí to hlavne pre nároky na spotrebu vody a elektrickej energie, ostatné zdroje sa dajú zanedbať. Záhradkári, často nechceni pre neprítomnosť vodovodu, musia byť schopný hospodáriť s vodou efektívne, aby nimi zasadené rastliny prosperovali. Minimálne na úrovni individuálnej záhrady sú vybavený kapacitami na zber a zádrž dažďovej vody. Zádrž vody na záhrade ma priaznivý vplyv vodný režim, kedy žiadna voda nemusí

odtekať do kanalizácie. V prípade spotreby elektrickej energie, ktorá v prípade záhrad je rádovo nižšia než u domácnosti, pokiaľ je vôbec do mestskej záhrady privedená. Záhradkári i vďaka ich svojpomocnosti disponujú nezriedka zariadeniami na využívania obnoviteľných zdrojov energie. V neposlednom rade sa mestské záhrady vyznačujú odpadovým hospodárstvom, kde sa väčšina organickej zložky kompostuje a ďalej využíva.

Mestské záhrady je už dnes možno chápať ako energeticky sebestačné sídlo, len v malom. Do budúcnosti sa dá táto kvalita ďalej rozvíjať novými technológiami.

7. Pretrvávajúci záujem

Záujem o mestské záhrady, o vlastnú záhradu ako ich súčasť, medzi ľuďmi neupadá (Kovaříková 2019), ba naopak, v čase nedostatku akýchkoľvek nehnuteľností stále viac posilňuje. Ponuka je výrazne nižšia než dopyt, čoho príkladom môže byť inercia Českého zahrádkářského svazu, kde sú ponúkané záhrady v Prahe v absolútnej menšine. Aktualizace generelu zahrádkových osad v Praze uvádza, že v roku 2018 bola priemerná čakacia doba na záhradu v zahrádkárskej osade 2 až 5 rokov. K dátumu vzniku manuálu je možné predpokladať skôr nárast tejto doby než jej pokles.

Prevaha dopytu nad ponukou je dobrým signálom, že o mestské záhrady je stále záujem a zároveň varovným signálom, že je nutné začať konať kroky i na strane ponuky.

Pretrvávajúci záujem nie je priamo kvalitou, ale skôr príležitosťou a zdôvodnením potreby vytvárať nové mestské záhrady v Prahe, ideálne okamžite a ideálne v čo najširšej škále podôb a lokalít, aby boli rovnomerne rozprestreté po území mesta. S ohľadom na ekonomické vyhliadky (Krejčí 2021) je možné predpokladať, že pokles dopytu v dohľadnej dobe nenastane.

Pre manuál, aj celkové ukotvenie mestských záhrad vo verejnom priestore je nutné predložiť aktuálne programové východiská, ktoré definujú spôsob vnímania mestských záhrad, ich charakter a smer, ktorým sa majú uberať. Programové východiská posúvajú mestské záhrady z okraja smerom k využitiu širokým spektrom ľudí, ako štruktúry ukotvenej do prostredia mesta.

Programové východiská

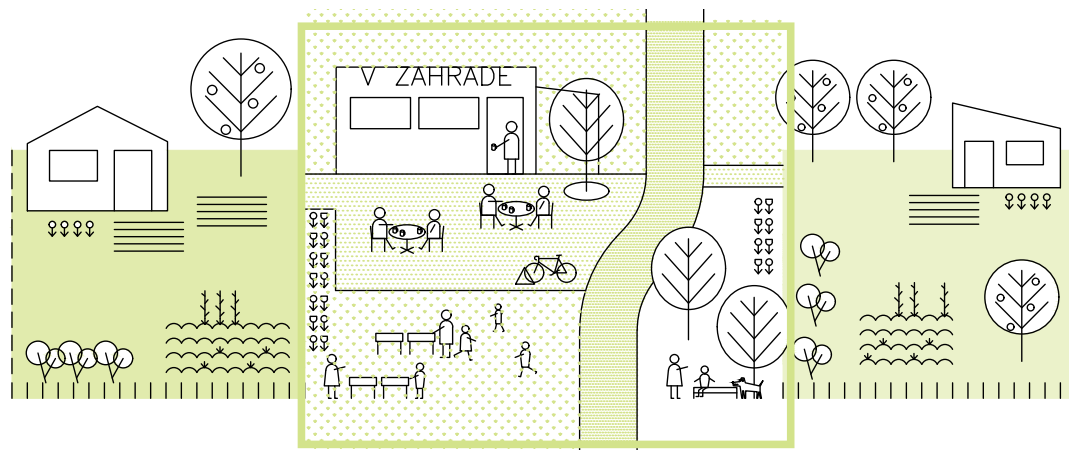
1. Mestské záhrady sú verejné priestranstvo

Funkčné a atraktívne mesto disponuje spojitou sieťou verejných priestranstiev pestrých charakterov, ktoré môže využívať pestrá škála užívateľov. Mestské záhrady žiaľ dnes tvoria anomáliu v tomto systéme, vytvárajú priestor nespojitosti a zároveň nevyužívajú svoj potenciál ako súčasťestskej zelene.

Mestské záhrady je nutné vnímať ako verejné priestranstvo (nehľadiac na jeho prevádzkový režim, verejné priestranstvo nevyklučuje režim užívania). Je to síce náročný obrat vo vnímaní mestských záhrad, no k ich ďalšej existencii je to nevyhnuté. Pokiaľ mest-

ské záhrady nebudú súčasťou spojitaj siete verejných priestranstiev, nie je možné uvažovať o zmene. Mestské záhrady stále ostanú exkluzívnym miestom za plotom využívaným len úzkou skupinou záhradkárov a ich najbližšieho okolia.

Vnímanie mestských záhrad ako verejného priestranstva znamená otvorenosť k využitiu širokým spektrom ľudí, nielen záhradkármi, k širokému spektru aktivít, nielen pestovateľskej činnosti, no zároveň znamená prísľub dlhodobej existencie vďaka silnejšiemu statusu v podobe verejného priestranstva.

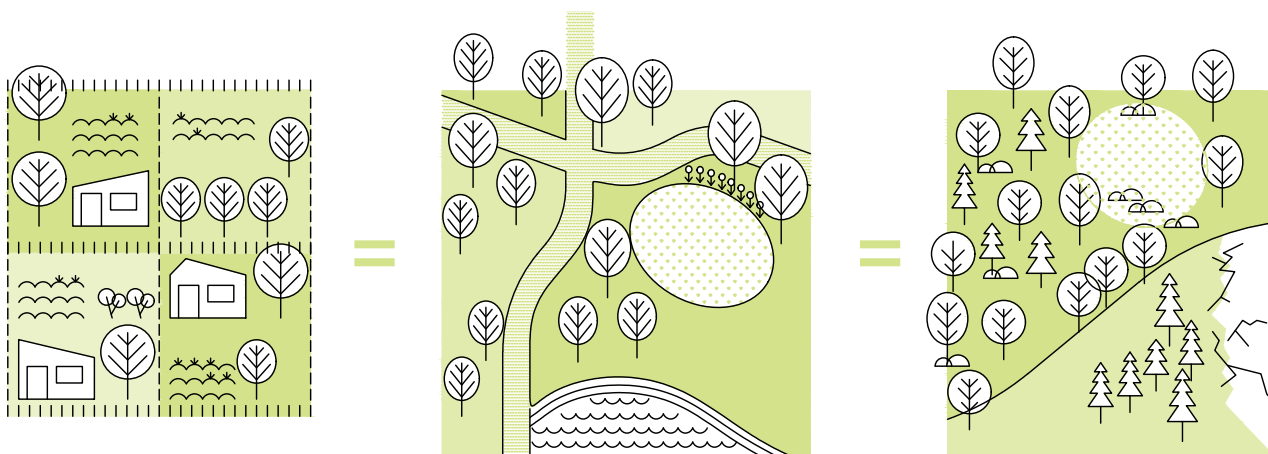
2. Mestské záhrady sú mestskou zeleňou

Z povahy prevažujúcej prírodnej zložky v mestských záhradách, hoc sú výsostne mestskou a mestom podmienenou štruktúrou, je nutné mestské záhrady považovať za prírodu, ktorá je súčasťou mestskej zelene.

Tým je možné ich zasadiť do širšieho vzájomne funkčne previazaného rámca, priradiť ich bok po boku k parkom, mestským lesom, či prírodným brehom vodných tokov. Vnímanie mestských záhrad ako súčasti systému zelene znamená, že prípadná redukcia mestských záhrad má za následok oslabenie odolnosti

systému a vzájomnej synergie blízkych prvkov systému. Mestská záhrada ako zeleň postavená na roveň napríklad parku, prvok širšieho funkčného rámca, má silnejšie postavenie vo verejnej diskusii.

Obdobne je nutné nazerať na mestské záhrady i vo vzťahu k systému modrozelenej infraštruktúry, kde platia za významný prvok pre ich schopnosť zvyšovať biodiverzitu, hospodáriť s dažďovou vodou v mieste dopadu, zvyšovať kvalitu pôdy a predchádzať jej erózii či schopnosť eliminovať pôsobenie tepelných ostrovov v mestskom prostredí (Bell et al. 2016).

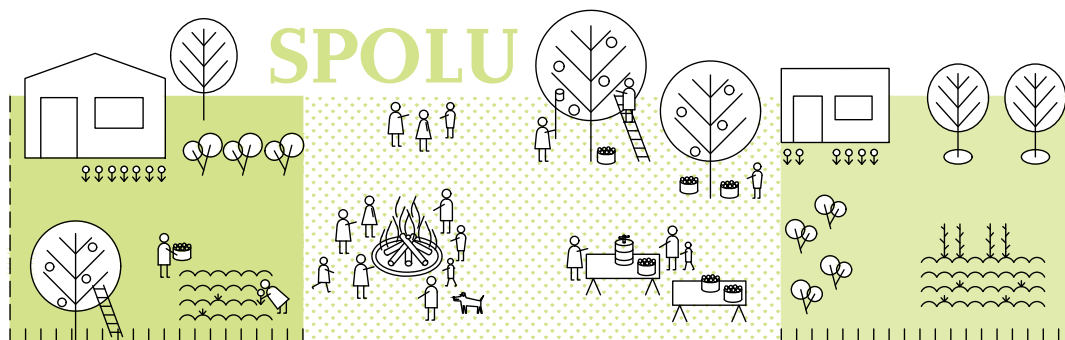
3. Mestské záhrady sú miestom pre komunitu

Vo vzťahu k rozšíreniu chápania mestských záhrad, aj ako štruktúr vznikajúcich zdola, na základe konania komún, občianskych iniciatív a spolkov, no i vo väzbe na vnímanie mestských záhrad ako verejného priestranstva, ktoré by vždy do značnej miery malo byť tvorené ľuďmi a komunitami, nie direktívne zásahom samosprávy zhora, je žiadané vnímať mestskú záhradu ako spoločný priestor, kde sa realizuje komunita a susedstvo, radšej než ako súbor individuálnych záhrad na ktorých sa realizujú individuálne osoby.

Vnímaním mestských záhrad ako priestoru

pre komunitu sa jasne komunite ukazuje, že sa s nimi počíta a že je žiadané, aby boli aktívnymi tvorcami prostredia. Týmto spôsobom, skrz priame zapojenie obyvateľov a komún, je posilňovaná vzájomná spolupatričnosť, ale aj vzťah k danému miestu, čo vo výsledku môže znamenať to, že o mestskú záhradu má niekto starosť a jej osud mu nie je ľahostajný, teda vo výsledku sa jedná o posilnenie pozície mestských záhrad vo verejnom priestore.

Komunity sa aktívnej tvorby mestských záhrad rady zhostia, stačí im poskytnúť priestor.

4. Mestské záhrady sú spolutvorcom inkluzívneho mesta

Inkluzívne mesto, teda mesto využiteľné čo najširším okruhom ľudí, ktoré nerobí rozdiely na základe pôvodu, rasy, pohlavia, veku, zdravotného stavu či sociálneho statusu by malo byť vždy platným cieľom, ktorý stojí za to naplňať (MIB 2021).

Mestské záhrady by mali byť výrazne inkluzívnou mestskou štruktúrou. Už dnes v nich spolu koexistujú pestré skupiny ľudí (Gibas et al. 2013). Stále však existuje potenciál zlepšovania, už i pre to, že inkluzívne mesto je nutné chápať viac ako proces než stav.

V prostredí mestských záhrad i vo vzťahu

k deklarovanej komunitnosti je žiadané podporovať možnosti využitia pestrou škálou užívateľov, širokú prístupnosť a dostupnosť, či možnosť cieleného využitia na terapeutické či vzdelávacie účely. Ruku v ruku s inkluzívnym využitím by mestské záhrady mali mať aj inkluzívnu podobu.

Mestské záhrady sa už aj pomocou jednoduchých krokov môžu stať nositeľmi myšlienok inkluzívneho mesta a byť predzvestou ich širšieho rozšírenia. V mestských záhradách by si mal nájsť svoje miesto široký okruh užívateľov.

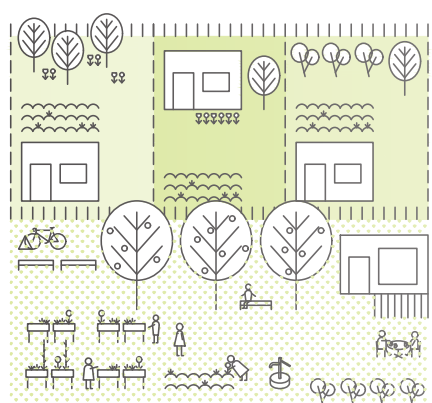

5. Mestské záhrady môžu byť kdekoľvek

Pozícia mestských záhrad v rámci Prahy je dnes prevažne na okraji. Dané je to historickým vývojom, kedy boli cielene zriaďované ako zelené pásy okolo mesta, i ako náhrada za lokality v širšom centre (Gibas et al. 2016). Dôležitým krokom k zmene obrazu mestských záhrad je uznať, že nemusia byť len na periférii, že nemusia byť len monofunkčné a že tým pádom môžu byť prakticky kdekoľvek v rámci mesta, za predpokladu, že bude pre ne zvolená miesta primeraná podoba. Mestská záhrada môže úspešne existovať rovnako tak na Prahe 1, ako môže existovať na Prahe

22, hoc ich podoba sa obvykle bude líšiť.

Mestské záhrady sú zároveň veľmi dobre kombinovateľné s inými funkciami a spôsobmi využitia územia. Vôbec sa pritom nemusí jednať o príbuzné funkcie ako je park. Mestská záhrada vie dobre koexistovať i s administratívnou budovou. Cieľom je skrz vhodný funkčný mix rozprestrieť mestské záhrady po meste tak, aby boli blízko ich užívateľom. Funkčný mix je zároveň cestou, ako aspoň v redukovanej podobe zachovať ekonomickými tlakmi dnes ohrozené mestské záhrady.

+ parkové priestranstvá
+ rekreačná krajina
+ sídliská + brownfieldy
+ areály vybavenosti
+ nový development
+ blokové mesto + ...

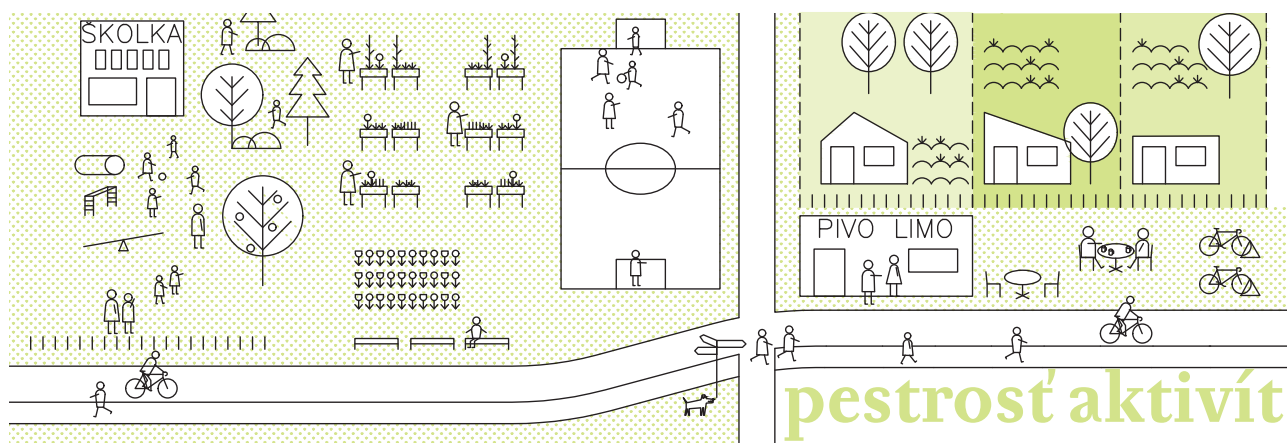
6. Mestské záhrady nemusia slúžiť len k záhradníčeniu

Záhradníčenie ako významný spôsob využitia mestských záhrad ostáva aktuálny i v 21. storočí. Posúva sa však jeho pozícia od hlavného spôsobu využitia smerom k jednému z mnohých, rovnako ako sa posúva od individuálneho i ku kolektívnemu. Pre častých užívateľov, zvlášť tých, ktorí nemajú vlastnú záhradu v mestskej záhrade a viac mestské záhrady využívajú ako verejné priestranstvo, tento význam nie je dôležitý.

Mimo dnes platného významu v podobe individuálnej statickej rekreácie (na jednom mieste, nositeľom významu miesto) by mali byť mestské

záhrady do budúcnosti využiteľné i k dynamickej rekreácii (na rôznych miestach, nositeľom významu pohyb) ako súčasť mestských rekreačných trás, či bod zastavenia so zaujímavou aktivitou na trase. Ďalším využitím je potom komunitná činnosť významom obsahujúca širokú škálu aktivít. Doplnkové spôsoby využitia často môžu vychádzať z daností bezprostredného okolia, z funkcií, ktoré sa v ňom nachádzajú, či ktoré tam chýbajú.

Možnostiam využitia by sa nemali klásť bariéry, pokiaľ nie sú pre záhradu ohrozujúce, pretože každá aktivita môže znamenať širšiu využiteľnosť.

7. Mestské záhrady sú hodnotou pre okolie

Vyššie predstavené proklamácie posúvajú mestské záhrady od periférneho javu k atraktívnemu využitiu územia, ktoré je pre ich okolie ale i mesto ako také hodnotou.

Rozšírením možností využitia a trávenia voľného času, možnosťou zapojiť sa do života komunity, atraktívnou fyzickou podobou, ale i prínosmi z ekosystémových služieb sa mestské záhrady stávajú dobrým susedom, zvlášť pokiaľ majú zaujať miesto, ktoré je dnes nevyužívané, či neatraktívne.

Vnímanie mestských záhrad ako hodnoty by

malo byť podporené nielen u obyvateľov, ale i u samospráv, ktoré mestské záhrady môžu podporovať, či priamo realizovať. Pozitívny obraz mestských záhrad v očiach verejnosti a samospráv následne bude znamenať i viac pochopení zo strany zájomníkov, ktorí si môžu uvedomiť, že je pre nich výhodné na ich pozemku mať aspoň dočasne mestskú záhradu, a zároveň bude vytvorený určitý tlak, aby sa v území platné mestské záhrady nelikvidovali (Dragoun 2019) a radšej sa hľadalo riešenie v podobe transformácie kombinujúcej súkromný a verejný záujem.

Z prítomnosti mestských záhrad v meste plynú mnohé benefity pre užívateľov, mesto aj životné prostredie majúce podobu estetickú, ekonomickú, sociálnu či ekologickú. Benefity znamenajú určitú hodnotu, ktorá sa dá kvantifikovať a postaviť na misky váh pri porovnávaní s iným využitím. Benefity zároveň znamenajú možnú stratu, ktorú prípadne bude nutné nahradiť

Benefity

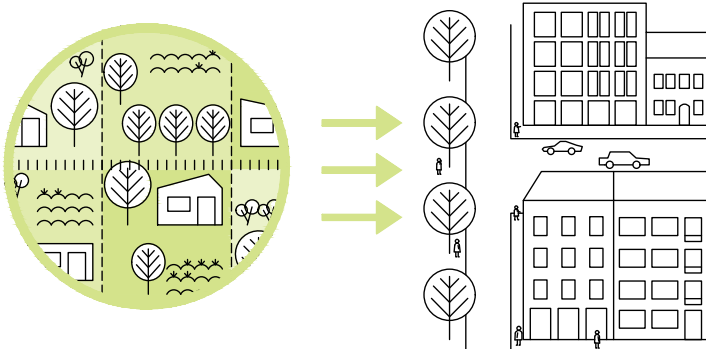
1. Ekosystémové služby regulačné

Mestské záhrady, ako súčasť mestskej zelene a prírodné prostredie, ich užívateľom poskytujú širokú škálu ekosystémových prínosov a tým zvyšujú ich životnú úroveň.

Na úrovni regulačných služieb sa jedná o reguláciu kvality klímy na lokálnej úrovni, kedy sú mestské záhrady ako významné zelené plochy zdrojom znižovania teploty mestského prostredia, znižovania miery znečistenia ovzdušia, zvyšovania vlhkosti vzduchu a znižovania hlukového zaťaženia z okolia. Ďalej mestské záhrady ako prevažne nespevnené plochy, kde

je väčšina úhrnu zrážok zasakovaná v mieste dopadu veľmi dobre slúžia k regulácii množstva odtoku vody z územia a k prevencii pred lokálnymi povodňami. Mestské záhrady sú i vďaka režimu hospodárenia založenom na drobnej mierke jednotlivých záhrad a individuálnom hospodárení odolné voči erózii (Gomez-Baggethun 2013).

Mestské záhrady ako miesto s pestrou druhovou skladbou výsadiieb poskytuje domov množstvu živočíchov, zvlášť hmyzu, ktorého prítomnosť je považovaná za službu v zmysle opelenia rastlín.

- hluk
- prašnosť
- škodlivé emisie
- + vlhkosť vzduchu
- + vsakovanie vody
- + opelenie

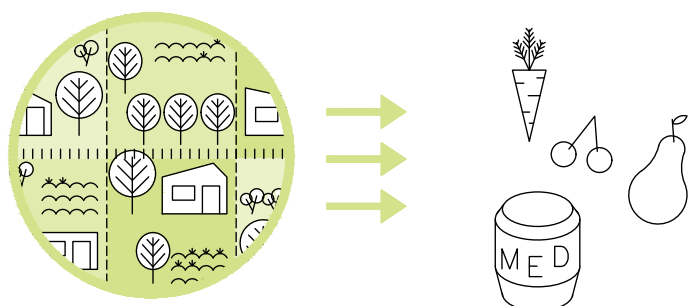
2. Ekosystémové služby zásobovacie

Benefity plynúce z mestských záhrad v podobe zásobovacích ekosystémových služieb spočívajú hlavne v primárnom zameraní mestských záhrad na svojpomocnú produkciu potravín rastlinného pôvodu, či už ovocia alebo zeleniny, ale i medu (Bell et al. 2016).

Skrz mestské záhrady je možné dosiahnuť čiastočnú potravinovú samostatnosť, ostatne v minulosti v časoch krízy sa táto devíza mestských záhrad významne uplatnila. Navzdory tomu, že potraviny vypestované vlastnou energiou nie sú vzhľadom na množstvo vlozenej práce a času lacnejšie než tie kúpené

v potravinách, u ľudí stále prevláda názor, že potraviny vyprodukované vlastnými rukami sú hodnotnejšie (Lešková 2019). Zároveň má každý záhradkár možnosť sám si určiť, akou cestou dosiahne výsledok. Podmnožinou potravinových zásobovacích služieb je potom možnosť pestovania liečivých rastlín a ich následné použitie v rámci starostlivosti o zdravie.

Významným vedľajším produktom ekologického hospodárenia v mestských záhradách, využívajúcich organický odpad, je kompost, ktorým sa vracajú do pôdy živiny a zvyšuje sa úrodnosť pôdy.

POTRAVINOVÁ SEBESTAČNOSŤ

ovocie zelenina
okrasné kvetiny
bylinky med

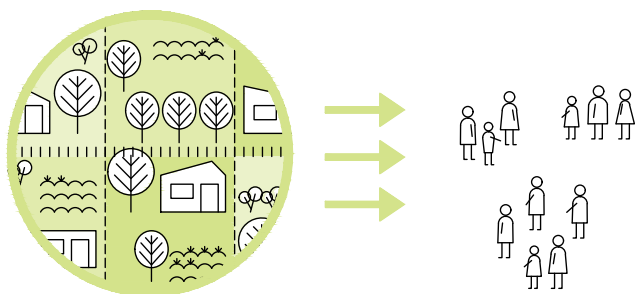
3. Ekosystémové služby kultúrne

Kultúrne ekosystémové služby poskytované mestskými záhradami majú prevažne podobu estetických kvalít daných podobou mestských záhrad vzhľadom na ich vizuálnu pestrosť i celkové spolupôsobenie s ostatnou zeleňou v meste. Mestské záhrady sú vizuálne atraktívne z blízka, pre užívateľov záhradkárov alebo užívateľov verejného priestranstva, ale i v diaľkových pohľadoch, kde v rámci Prahy často zastávajú pozíciu na svahoch nad Vltavou, kde sú pohľadovo exponované. Mestské záhrady v širšom rámci estetických kvalít majú schopnosť byť miesto tvorné, určovať

identitu miesta, byť predmetom identifikácie užívateľov s miestom.

Ďalšou významnou službou je rekreačné využitie, možnosť trávenia voľného času v príjemnom prírodnom prostredí. Druhom trávenia voľného času je i aktívne vzdelávanie, ku ktorému sú mestské záhrady vhodné (Bell et al. 2016).

Benefitmi mestských záhrad sú i sociálne benefity v podobe integrácie znevýhodnených skupín obyvateľstva, podpory slabších príjmových skupín či možnosť trávenia času medzi ľuďmi, v komunite.

identita
vizuálne kvality
rekreačné využitie
vzdelávanie
integrácia
znevýhodnených

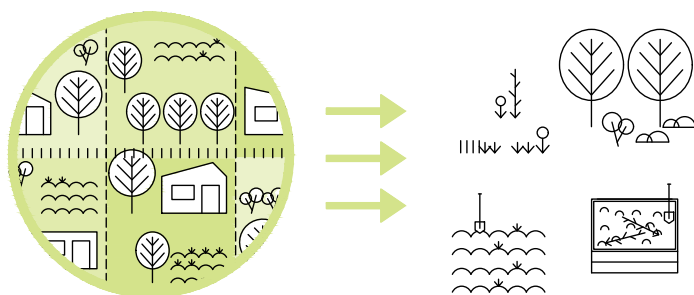
4. Ekosystémové služby podporné

Podporné ekosystémové služby majú čiastočný prienik s ekosystémovými službami regulačnými i produkčnými. Podporné služby sú vnímané ako suma pozitívnych hodnôt vedúca k celkovej odolnosti a udržateľnosti systému mestských záhrad z dlhodobého hľadiska.

Podpornou ekosystémovou službou mestských záhrad je podpora ekosystémovej pestrosti. Pestré prostredie mestských záhrad poskytuje služby vyplývajúce z ich biodiverzity, ako je ďalšia podpora druhovej pestrosti či podmienky k životu v mestskom

a suburbánnom prostredí ohrozených druhov rastlín a živočíchov (Gomez-Baggethun 2013). Pozícia na rozhraní mesta a krajiny, často poľnohospodárskej, predurčuje mestské záhrady byť útočiskom pre živočíchy aj z mesta, aj z poľnohospodárskej krajiny. Obvykle šetrné metódy hospodárenia v mestských záhradách nie sú pre živočíchy ale i rastliny ohrozením.

V mestských záhradách preferované udržateľné modely hospodárenia bez využitia chémie priaznivo vplyvajú na kvalitu pôdy. Časť živín je do pôdy vracaná skrz použitie v mieste vyprodukovaného kompostu.

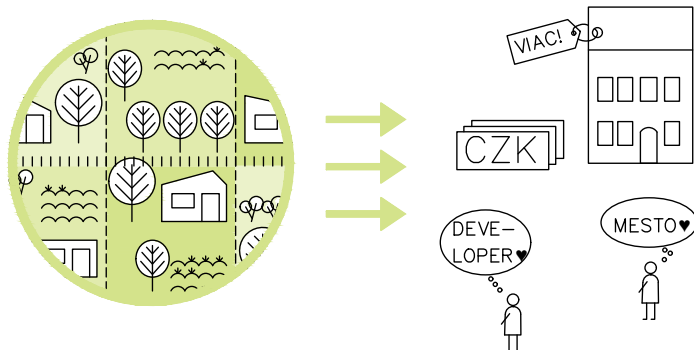
úrodnosť pôdy
útočisko
prírodná pestrosť
resiliencia
spracovanie
bio odpadu

5. Ekonomické benefity

Ekonomické benefity z mestských záhrad plynú užívateľom, mestu a zájomníkom v území vlastníacim pozemky pre mestské záhrady. Ekonomickým benefitom pre užívateľov je už samotná možnosť užívať mestskú záhradu, hoc obvykle za nepatrnú úhradu nájomného, ktorá následne produkuje zisky v podobe vlastnej potravinovej produkcie, zdravotných benefitov nepriamo vyčísliteľných ako úspora zo zdravotnej starostlivosti a času s ňou spojeného, ale i v podobe sociálneho kapitálu v podobe medziľudských vzťahov a tvorby kontaktov (Miovská 2009).

Pre mesto sú mestské záhrady výhodné hlavne z hľadiska ekosystémových služieb, kedy sú mestu poskytované zisky za prakticky nulové náklady a investície (Gibas 2013).

Ekonomickým benefitom pre zájomníkov (môže byť i mesto) je potom priamy príjem z nájomného (Miovská 2009), zhodnotenie majetku skrz zvýšenie jeho atraktivity, zvyšovanie kvality pôdy či poskytovania naviazaných služieb, ale i nepriame v podobe budovania pozitívneho obrazu v očiach verejnosti, ktorý vie byť konkurenčnou výhodou.

zisk z nájmu
úspora na
potravinách
úspory nákladov
na zdravotníctvo
verejný obraz

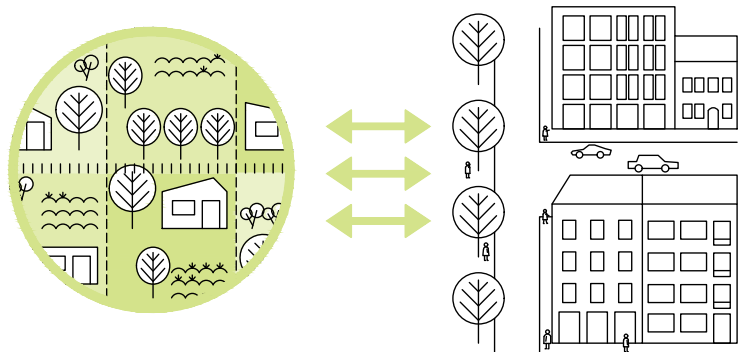
6. Benefit synergického efektu štruktúr

Benefit synergického efektu štruktúr je možné si predstaviť ako spolupôsobenie mestských záhrad s ich okolím. Tento benefit má pozitívny dopad na mestskú záhradu i na jej okolie. Mestskú záhradu je nutné vnímať ako štruktúru, ktorá interaguje so svojim okolím. V ideálnom prípade sú vo vzájomnej symbióze.

Malo by platiť, že navrhovaná podoba mestskej záhrady je pre okolie hodnotou. Okoliu prináša efekty v podobe ekosystémových služieb naprieč širokým významom pojmu a ekonomické benefity (Dostalík et al. 2018). Na druhú stranu, okolie mestskej záhrade

prináša užívateľov, ktorí v ňom pôsobia, ich záujem a podporu, podnety, či aktívnu spoluúčasť na tvorbe mestskej záhrady.

Benefity sú najsilnejšie v miestach, kde je v rámci štruktúry silný dopyt po mestských záhradách, obvykle tam, kde ľudia nemajú možnosť individuálne sa realizovať na vlastnom, či komunitnom mieste, no zároveň musí byť splnená podmienka vzájomnej blízkosti zdroja záujmu k mestskej záhrade. Z toho plynie, že mestské záhrady budú prosperovať tam, kde je záujem ľudí, v dochádzkovej vzdialenosti zdroja.

-> záujem
-> užívatelia
-> zázemie
<- aktivity
<- komunita
<- produkty

7. Sociálne benefity

Sociálne benefity čiastočne vyplývajú i z kultúrnych ekosystémových služieb, ako daností prírodného prostredia s dopadom na kultúru, ktorá má prepis i do sociálnej roviny.

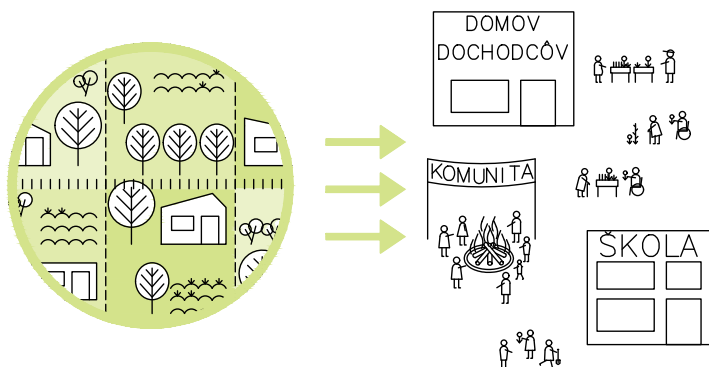
Sociálne benefity mestských záhrad sú významnou rovinou ziskov z hodnôt mestských záhrad, pretože poskytujú služby, ktoré sú obvykle v prostredí mesta finančne nákladné a je ich nutné dotovať, prakticky zadarmo, len z toho titulu, že ich zdroj je v miestach prítomný a stačí ho len využiť.

Príkladom môže byť využitie mestských

záhrad na terapeutické a vzdelávacie účely, ku ktorým netreba nič viac než len ukázať cestu a začať k nim mestské záhrady využívať.

Významným sociálnym benefitom je fakt, že záhradka v mestskej záhrade je pre mnoho ľudí často jediným priestorom k sebarealizácii, priestorom, ktorý sami tvoria podľa vlastných predstáv, dlhodobo ho formujú a majú nad ním kontrolu.

V neposlednom rade sú mestské záhrady miestom komunitného života, kde je možné sa stretávať s ľuďmi, čo je významnou hodnotou (Hencelová 2020).

sebarealizácia
inkluzivita
sociálne služby
komunitný život
tvorba mesta

Tvorba prostredia mesta je obvykle motivo-
vaná pestrou škálou pohnútok a záujmov. Aj
k tvorbe mestských záhrad existuje pestrá
škála dôvodov, ktoré motivujú aktérov tvor-
by. Špecifikom mestských záhrad, ostatne
ako ktoréhokoľvek prírodného prostredia je
motivácia mäkkými primárne neekonomic-
kými dôvodmi, snahou o hodnotné a dlho-
dobu udržateľné prostredie.

Prečo mestské záhrady?

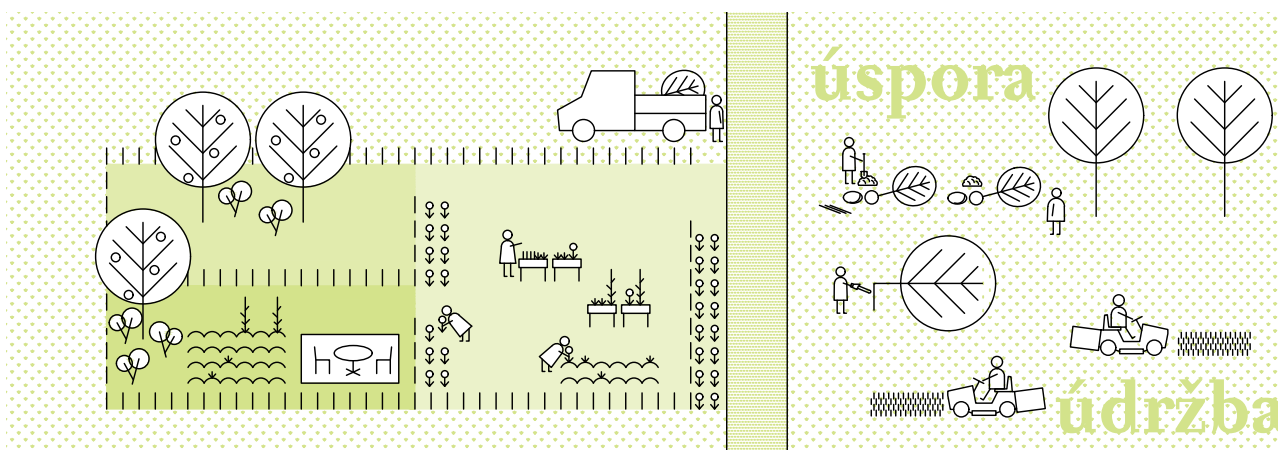
1. Výhody z úspor

Mestské záhrady sú druh mestskej zelene. Zároveň sú mestské záhrady štandardne tvorené, v zmysle údržby a vytvárania podoby, ľuďmi a komunitou zdola, bez nutnosti výrazných zásahov zhora. Tretím vstupom do rovnice je výsledná kvalita mestských záhrad, ktoré je možné považovať za pestré prostredie. Z pohľadu municipalít sa jedná o veľmi výhodnú kombináciu. Je možné tvrdiť, že mestské záhrady sú kvalitnou a pestrou verejnou zeleňou, ktorá minimálne čo sa týka nákladov na údržbu nestojí vôbec nič (Miovská 2018).

Náklady na údržbu zelene tvoria v rozpoč-

toch miest nezanedbateľnú položku (Hnilička et al. 2018). S limitovanými zdrojmi na údržbu danej plochy zelene je potom nutné obhospodáriť všetky plochy, čo sa prejavuje na možnostiach kvalitnej údržby. Úsporou z mestských záhrad je možné zvýšiť finančnú dotáciu na iné plochy.

Zároveň je možné usporené zdroje z údržby investovať do zvyšovania kvality prostredia mestských záhrad, ako určitý prejav vďaky, že sa komunity starajú o prostredie mesta. Prejaviť sa to môže napríklad v lepšom vybavení priestranstiev záhrad.

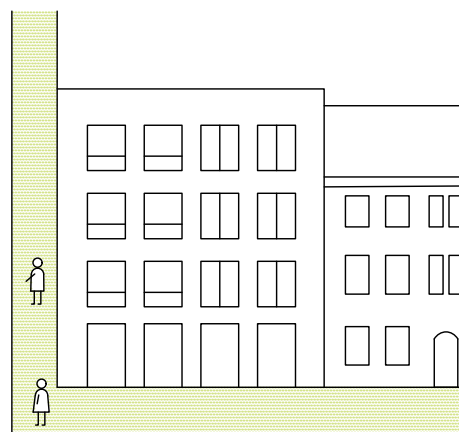
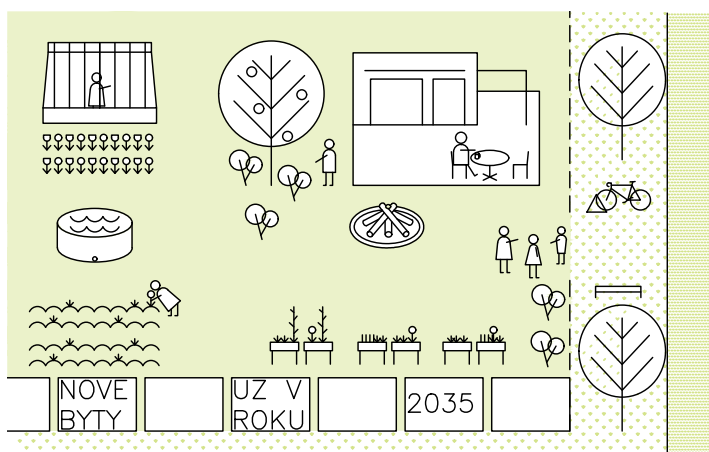
2. Význam pre nevyužité miesta

Schopnosť mestských záhrad obsadzovať nevyužitelné miesta, dodávať im význam už bola popísaná skôr. Mestské záhrady majú aj schopnosť obsadzovať nevyužitá miesta v štruktúre mesta. Mestské záhrady, ako typ štruktúry, ktorý nemá vysoké nároky na technické a materiálové zabezpečenie potrebné k vzniku a zároveň ako typ štruktúry, ktorý takpovediac dokáže vzniknúť cez noc a má veľmi flexibilnú podobu je schopný veľmi efektívne dávať význam nevyužitým miestam, kľudne i krátkodobo.

Z podstaty doby trvania procesov v meste,

hlavne územného a stavebného konania, sa i pri maximálnej snahe o efektívne využitie územia v meste vždy vyskytujú nevyužitá plochy, ktoré sú chciac nechtiac zaseknuté v procese prípravy budúceho využitia. Pre tieto plochy sú mestské záhrady, ako dočasný spôsob využitia, veľmi vhodným riešením. Obdobne platí i pre plochy, ktoré sú nevyužitá z iných dôvodov, či už pre dopady územného plánu alebo i nezaujímaj majiteľov plôch o využitie.

Mestské záhrady ako rýchle a lacné riešenie sú receptom na efektívne využitie plôch v meste.

3. Príležitosť pre občianske iniciatívy

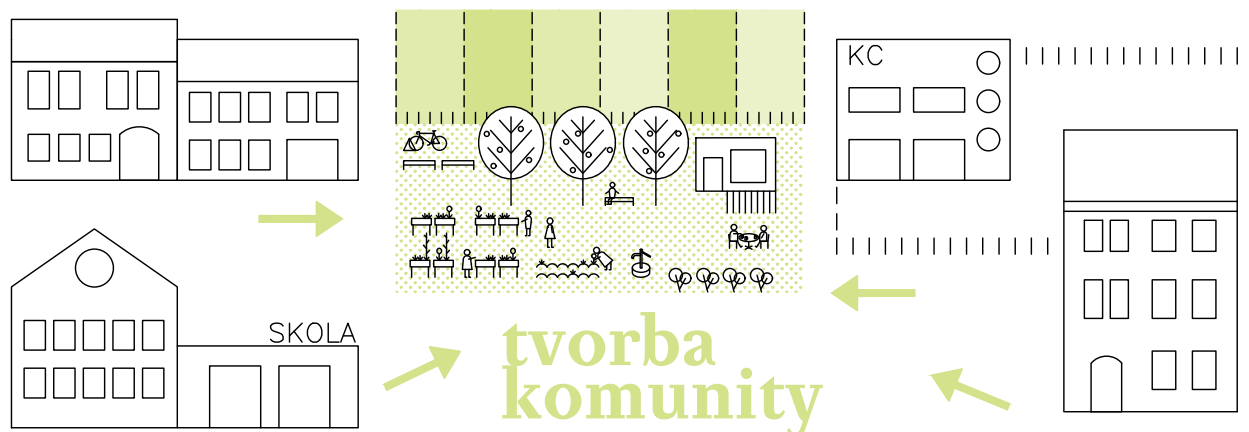
Mestské záhrady dokážu veľmi dobre fungovať ako samostatne fungujúce štruktúry spravované jednotlivými občanmi, komunitou či spolkami nevyžadujúc účasť municipalít.

Zároveň sú mestské záhrady miestom s pestrou ponukou aktivít otvorených širokému spektru užívateľov. Skrz mestské záhrady môže komunita realizovať svoju činnosť a predstavy o území.

Spoločným rysom mestských záhrad je potom nízkoprahovosť, otvorenosť, ktorá má priaznivý vplyv na možnosti zapojenia ľudí zo susedstva do činnosti

v mestských záhradách. Mestská záhrada, zvlášť v území s nedostatkom možností spoločenského vyžitia, sa môže stať pre susedstvo ale aj širšie okolie, lokalitu, centrom života (Hencelová et al. 2020).

Existenciu a vznik mestských záhrad je žiadané z pohľadu municipalít podporovať pre schopnosť vytvárať inkluzívne prostredie s možnosťou spoločenského vyžitia, s výrazne komunitným charakterom, opäť za prakticky nulové náklady. Zároveň je žiadané podporovať samotné spolky a komunity, aby sa nebáli chopiť príležitosti v podobeestskej záhrady.

4. Zmiernenie dopadu klimatickej zmeny

Každá plocha zelene v meste sa dnes počíta a je platná v celkovom súčte ich pozitívneho efektu na zmiernenie dopadov klimatickej zmeny. U mestských záhrad to platí dvojnásobne, pretože predstavujú z pohľadu biodiverzity to pestrejšie, čo sa v meste a prímestskej krajine nachádza.

Mestské záhrady, zvlášť pokiaľ sa nachádzajú v tradičnom blokovom meste, kde nie je zeleň zastúpená až tak významne ako napríklad v modernistickom meste, sú hodnotnými plochami teplotnej regulácie, vrátane zmiernenia prehrievania povrchov, schopné

vytvárať vlastnú mikroklimu. Navyše, pokiaľ sú mestské záhrady súčasťou širšieho územia zelene, v ktorom spolupôsobia s okolím, výsledný pozitívny efekt už nadobúda podobu plošného významu, ktorý je v území vždy silnejší než bodové zásahy.

Dôvodom, prečo podporovať mestské záhrady ako nástroj zmiernenia dopadu klimatickej zmeny je i ten dôvod, že mestské záhrady poskytujú útočisko a vhodné životné podmienky širokej škále druhov rastlín a živočíchov, ktorých životné podmienky sa v meste budú naďalej zhoršovať.

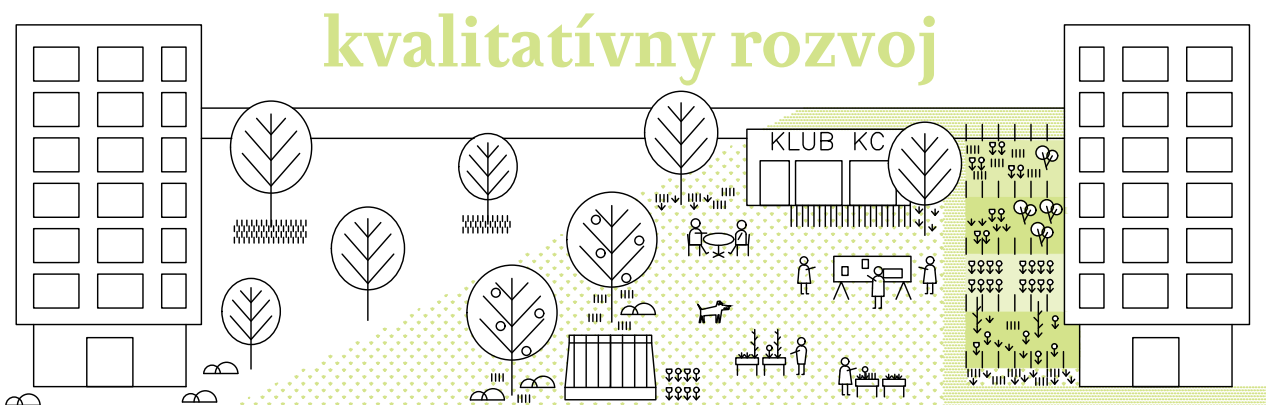

5. Príležitosť k rozvoju mesta

Mestské záhrady dnes zaberajú 1,5% rozlohy Prahy. Ďalších jednotky percent plochy mesta sú pre umiestňovanie mestských záhrad vhodné. Jedná sa napríklad o nevyužívané plochy, plochy zelene modernistických sídlisk, či rôzne akupunktúrne zásahy do priestranstiev. Samotných 1,5% nevyučuje možnú kombináciu s inými funkciami, hlavne bývaním ako neustále potrebným typom, ktoré môže tvoriť s mestským záhradami výhodné spojenie, ale aj plochami pre šport a rekreáciu v závislosti od daností okolia a jeho potrieb v prípade súčasných mestských záhrad.

Mestské záhrady sú vďaka schopnosti byť kompatibilné s pestrou škálou funkčného využitia významnou príležitosťou pre rozvoj mesta s cieľom tvoriť mesto polyfunkčné, s pestrým mixom funkcií v rámci kompaktného územia v rádiuse dostupnom peším pohybom.

Tým, že sa mestské záhrady stanú platným predmetom rozvoja mesta, je možné ich hlbšie ukotvenie do štruktúry mesta a teda i silnejšia pozícia v mestskej štruktúre aj s ohľadom na ich dostupnosť, ale i v zmysle ich ochrany.

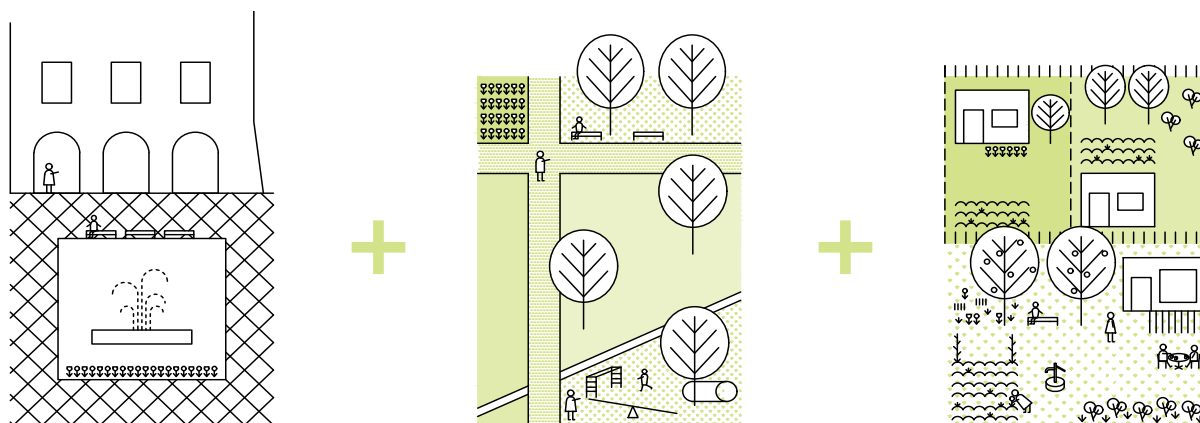

6. Rozšírenie ponuky verejných priestranstiev

Mestské záhrady sú verejné priestranstvá (Melková et al. 2014). Mestské záhrady ako typ štruktúry sú veľmi pestrým súborom možných podôb, usporiadaní, veľkostí či režimov správy. Pestrosť súboru mestských záhrad predstavuje pestrosť súboru verejných priestranstiev mesta. Súbor verejných priestranstiev môže byť jednoduchou cestou rozšírený o desiatky nových podôb a typov.

Už i zmena v podobe sprístupnenia súčasných mestských záhrad verejnosti, hoc i ako verejného priestranstva s režimom znamená významné zvýšenie

ponuky verejných priestranstiev v meste. Navyiac, ak sa o mestských záhradách bude uvažovať ako o verejnom priestranstve už od začiatku, od prvých úvah o vzniku, bude to mať pozitívny dopad na výslednú podobu, ktorá má šancu stať sa hodnotnou súčasťou systému verejných priestranstiev mesta. Dôvod tvorby mestských záhrad ako nástroja tvorby a zvyšovania kvality verejných priestranstiev mesta ide ruku v ruku snáď s už široko zakotveným názorom, že je potrebné venovať pozornosť verejným priestranstvám ako jednému zo stavebných kameňov miest.

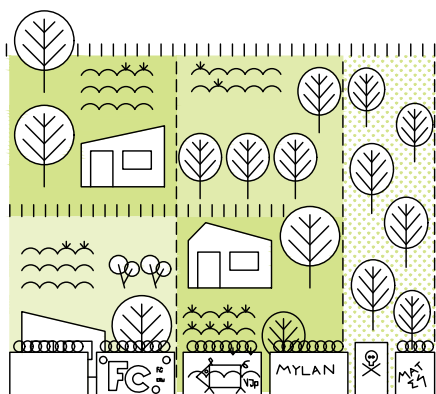
7. Ochrana mestských záhrad skrz zlepšenie ich obrazu

Posledný popísaný dôvod nutne vyplýva z predošlých, v prípade, že sa ich podarí úspešne naplniť a presadzovať. Mestské záhrady sú dnes na okraji záujmu, ohrozované ekonomicky silnejšími zájomníkmi, tlakom na zhodnotenie územia v zmysle novej výstavby (Gibas 2013), z ktorej zájomníkovi plynie zisk.

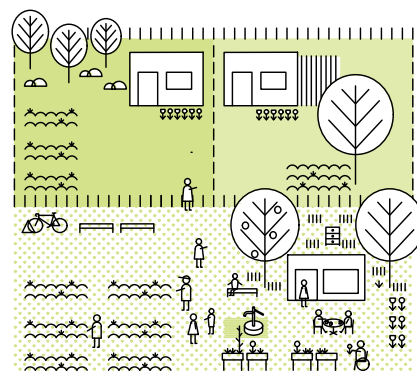
Najlepšou ochranou proti týmto tlakom je zlepšenie obrazu mestských záhrad v očiach širokej verejnosti, politickej reprezentácie ale aj samotných zájomníkov, ideálne v kombinácii viesť vzájomný dialóg a vytvárať kompromisy, ktoré môžu byť prospešné

všetkým dotknutým stranám.

Keď mestské záhrady budú mať vo verejnom vnímaní obdobnú pozíciu ako napríklad park, budú hodnotou na ktorej panuje širšia zhoda, potom budú ďaleko lepšie odolávať ekonomickým tlakom. Široká zhoda je nutná, pretože len záujem samotných záhradkárov využívajúcich mestské záhrady nemusí stačiť (Gibas 2011). Spôsobom ochrany skrz zlepšenie obrazu mestských záhrad je i ich úprava tým smerom, aby poskytovali pestrý mix funkcií a aktivít a tým sa čo do využitia skutočne dostali na úroveň parkov.

zmena
obrazu
→
zmena
verejnej
mienky

Cieľové kvality predstavujú minimum nutného, čoho sa pridržať, k čomu smerovať, aké by mali mestské záhrady byť, dobrou radou na úvod. Cieľové kvality sú všeobecne platným vyjadrením želaného stavu, ktorý je spodrobnený v nasledujúcich kapitolách. Z dosiahnutia cieľových kvalít nech ťaží hlavne užívateľ, na ktorého sú mestské záhrady orientované.

Cieľové kvality

1. Široká dostupnosť

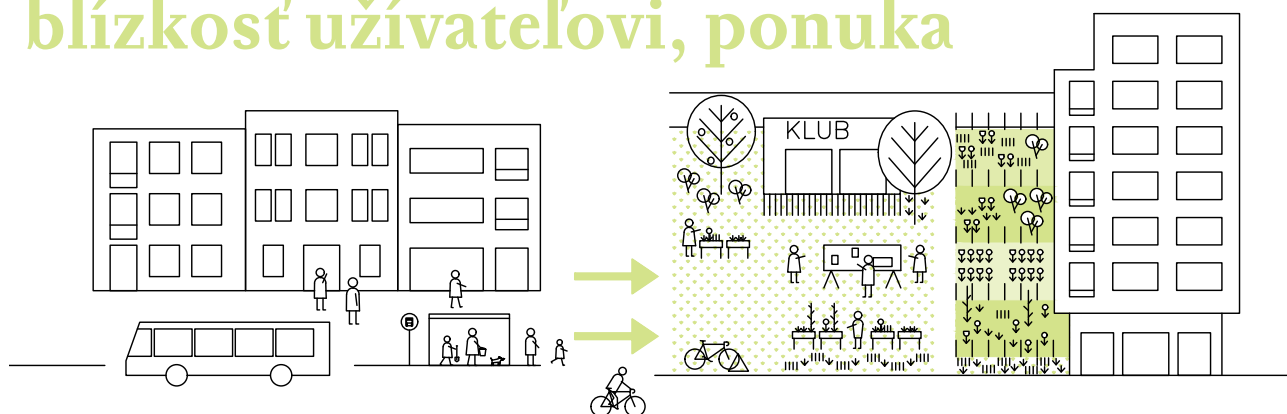
Mestské záhrady by mali byť v rámci mesta široko dostupné. Dostupnosť má dve roviny. Samotnú možnosť mať svoj kúsok zeme v mestskej záhrade, teda dostupnosť v rovine možnosti zapojenia sa. Druhá je dostupnosť fyzická, ktorá značí to, že mestské záhrady sú blízko ich užívateľovi, sú umiestnené presne tam, kde ich je treba.

Dostupnosť, ako možnosť zapojiť sa, byť užívateľ mestskej záhrady by mala byť čo najširšia, aby sa užívateľom mohol stať naozaj každý, kto má záujem. Limitom tejto dostupnosti je kapacita mestských zá-

hrad, ktorá dnes nepokrýva dopyt a je nutné ju systematicky zvyšovať v tých miestach, kde je silný dopyt, teda v priamej väzbe na fyzickú dostupnosť.

Fyzická dostupnosť sa primárne prejavuje vo fyzickej blízkosti miesta bydliska či činnosti užívateľa tak, aby to mal do mestskej záhrady takpovediac na skok, ideálne v pešej dostupnosti, do 10 až 15 minút. Určitou kompenzáciou napomáhajúcou dostupnosti je potom dostupnosť verejnou hromadnou dopravou, ktorá je už dnes nadmieru dobrá, poskytujúc tým dobré východisko k ďalšiemu rozvoju.

blízkosť užívateľovi, ponuka

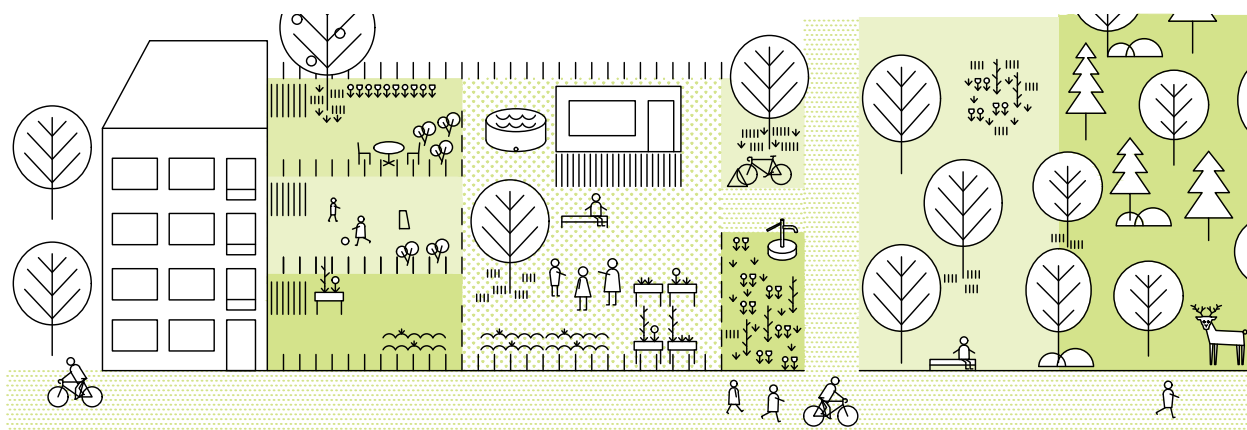
2. Nadväznosť na okolie

Väzby mestských záhrad na okolie, ich kvalita sa prejavuje tým, že netvorí bariéru v území v celej šírke významu a že sú prirodzene previazané s tokmi v území i okolitými štruktúrami.

Mestské záhrady netvorí bariéru pohybu ľudí, prevažne chodcov či cyklistov, ktorých optimálne trasy majú často tendenciu viesť cez mestskú záhradu. Zároveň netvorí bariéru pohybu živočíchov a rastlín, nie sú v konflikte s ich trasami pohybu a tým zvyšujú ich využiteľnosť ako prvku funkčne obdobnému prvkom ÚSES.

Fyzickú nadväznosť je možné si predstaviť ako typy hraníc mestských záhrad. Optimálne sa jedná o rozhranie, ktoré preberá vplyvy a podnety z oboch strán rozhrania, nie ostrú čiaru, napríklad plot. Otvorené rozhranie je prívetivé pre široké okolie mestských záhrad tým, že dáva najavo, že prítomnosť ľudí z okolia je v mestskej záhrade vítaná.

Nadväznosť mestských záhrad na okolie by mala byť uplatnená i vo vizuálnej rovine v rôznych mierkach vnímania, od diaľkových pohľadov po detail dizajnu, ktorý nadväzuje na špecifické okolie.

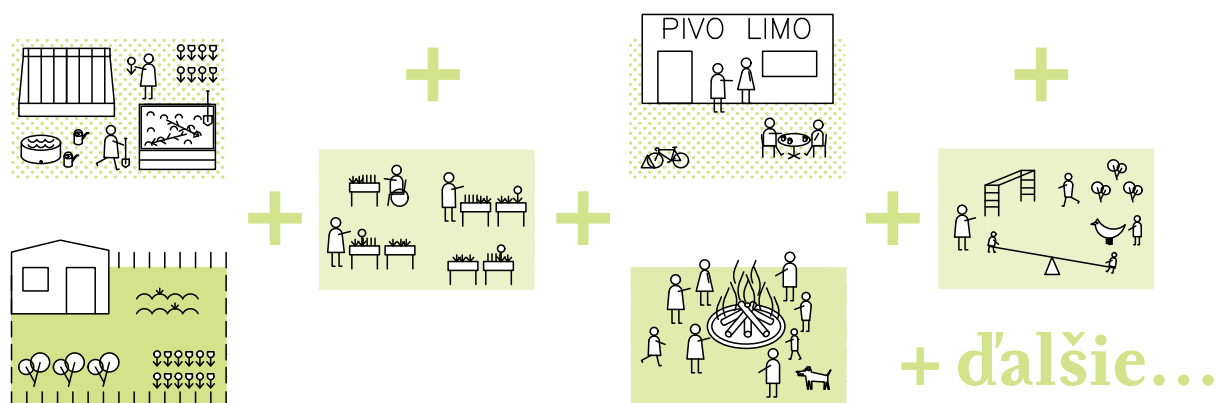
3. Polyfunkčnosť

Polyfunkčnosť v zmysle nezamerania sa len na jednu činnosť, u mestských záhrad záhradníčenie, ale zameranie sa na poskytnutie možnosti realizácie pestrej škály aktivít by mala byť dôležitým kvalitatívnym rysom mestských záhrad. Polyfunkčnosť úzko súvisí s otvorenosťou mestských záhrad voči funkčnému a typologickému mixu v rámci ich plôch a bezprostredne susediaceho okolia, ale i v rámci susedstva s presahom do lokality, ktorý predurčuje/limituje možné funkcie v mestských záhradách.

Polyfunkčnosť má priamy prepis do skladby

skupín užívateľov, ktorí môžu mestskú záhradu užívať. Nadnesene povedané, polyfunkčné záhrady sa nestanú getom záhradkárov, ale budú otvorené pestrej škále užívateľov a ich názorov, ktoré spoluformujú podobu mestskej záhrady

Polyfunkčné mestské záhrady nie sú náchylné na oslabenie pozície niektorých funkčných zložiek v čase. Oslabenie jednej zložky neovplyvní inú, ba naopak, môže byť vo výsledku prínosom, pretože sa môže objaviť úplne nová zložka. Takýto model fungovania je v čase dlhodobo udržateľný a odolný.

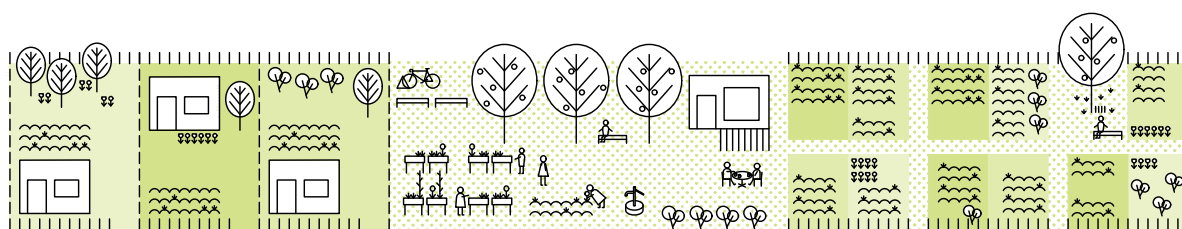
4. Sociálna heterogenita a inkluzivita

Dnešným problémom mestských záhrad je skladba užívateľov, ktorá je do značnej miery stále zložená z pôvodných užívateľov z doby vzniku, z obdobia normalizácie, a ich potomkov (Matějovská 2012). Ak majú byť mestské záhrady v čase odolné, je nutné, aby ich sociálna skladba bola čo najpestrejšia.

Pestrá skladba užívateľov znamená to, že sa mestská záhrada nestane getom, obdobne, ako je to pri funkčnom využití. Pestrá skladba užívateľov znižuje náchylnosť mestskej záhrady k rizikám negatívnych zmien v dôsledku javov dotýkajúcich sa prevažujúcej

skupiny užívateľov, napríklad starnutie a s ním súvisiace problémy seniorov.

Sociálna heterogenita znamená i pestrosť názorov na tvorbu a správu mestskej záhrady, teda nutnosť byť otvorený diskusii i s ľuďmi iných názorov, nielen v rámci vlastnej sociálnej bubliny. Možnosť stretávať s pestrou škálou ľudí v inkluzívnych mestských záhradách, tvoriť s nimi, je vítanou skúsenosťou, ktorá môže u niektorých ľudí pomáhať prekonávať predsudky. Nadnesene platí, že najlepšie sa dá pochopiť odlišnosť skupiny, keď v nej máš kamarátov.

rodiny s deťmi+seniori+mladé páry+ študenti+mládež+hendikepovaní+...

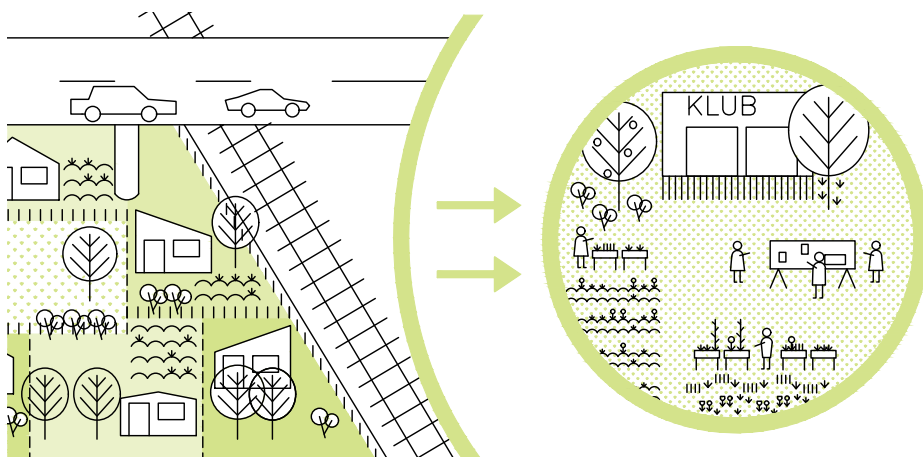
5. Neperiférnosť

Žiadaný budúci stav je taký, kedy mestské záhrady nebudú periférnym javom v zmysle polohy i významu, pretože pozícia na periférii zo sebou prináša celú škálu prevažne negatívnych prekážok (Miovská 2009), ktorú je nutné kompenzovať.

Pozičná periféria má za následok, že mestské záhrady nie sú dostupné nemotorovou dopravou, respektíve sú dostupné len užívateľom na periférii, čo môže indikovať obmedzenie na skupiny užívateľov, ktoré sú v určitých ohľadoch sociálne slabšie. Zároveň pozícia na periférii i limity skupiny užívateľov

predurčujú možnú podobu mestskej záhrady k určitej periférnosti. Pozičnú perifériu a s ňou súvisiace javy je žiadané eliminovať skrz rovnomerné rozprestretie mestských záhrad naprieč územím mesta, vždy v priamej väzbe na ich užívateľov. Významová periférnosť pre mestské záhrady znamená odsunutie na okraj záujmu.

Navzdory snahe o posun pozície i vnímania smerom do stredu, je nutné sa snažiť o prihliadnutie k periférnemu charakteru a s ním súvisiacej podoby mestských záhrad tam, kde to môže byť žiadané. Neperiférnosť nemusí znamenať dokonalosť podoby.

**posun
do centra
záujmu**

**posun
od okrajov
do stredu**

6. Biodiverzita

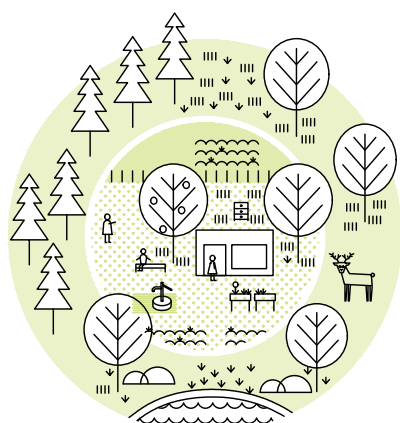
Z hľadiska znižovania dopadu zmeny klímy i zvyšovania ziskov z ekosystémových služieb je žiadané aktívnym spôsobom podporovať zvyšovanie biodiverzity a plošnej výmery mestskej zelene všeobecne, a teda i mestských záhrad.

Dnešná miera biodiverzity je do značnej miery vedľajším efektom základných rysov mestských záhrad, ako je kumulácia veľkého počtu individuálne uvažujúcich záhradkárov na relatívne malej ploche či synergie s blízkou prírodou.

Stále však existuje priestor k ďalšiemu zlep-

šovaniu, napríklad skrz systematickú prácu a edukáciu smerujúcu k rozšíreniu spektra pestovaných druhov, ale i skrz širšiu integráciu mestských záhrad do okolitého prírodného rámca, pokiaľ je prítomný tak, aby bol ešte viac posilnený synergický efekt.

Vo všeobecnosti môže byť cesta zvyšovania biodiverzity aj skrz aktívnu tvorbu prepojených zelených systémov mestskej zelene a modrozelenej infraštruktúry, ktoré sú otvorené pohybu a migrácii, alebo v miestach, kde to nie je možné o to intenzívnejšou podporou zelených ostrovov v zastavanom území.

integrácia do systému zelene / zelené ostrovy v zast. území

7. Integrovanosť do mesta

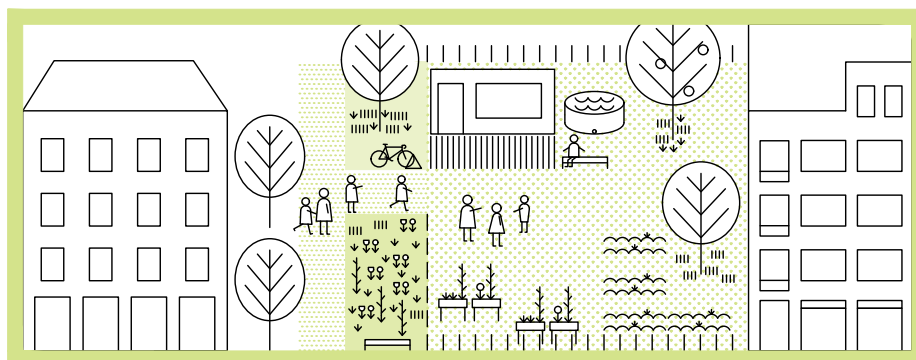
Posledná popísaná cieľová kvalita by sa dala považovať za tú najdôležitejšiu, obsahujúc zo všetkých kvalít kúsok, predstavujúc tým univerzálne platnú kvalitu, ktorú je možné aplikovať v širokom spektre situácii. Je vhodné, aby mestské záhrady boli integrované do štruktúry aj života mesta v širokom spektre významových rovín.

Byť integrovaný znamená byť súčasťou. Jednou z rovín integrácie je integrácia do fyzickej štruktúry mesta, tak, že mestské záhrady budú kompatibilné s okolitými štruktúrami, budú sa nachádzať tam, kde

ich je potreba a ich podoba bude prispôbená miestnym podmienkam. Vizualný prejav integrácie potom bude mať podobu stavu, kedy užívatelia budú mať pocit, že mestská záhrada do mesta patrí.

Zo schopnosti integrovať sa následne vyplynie pestrá škála podôb a typov mestských záhrad, ktorá bude vyplývať z miestneho kontextu. Neustále obohacovanie a inovácia mestských záhrad je pre tento typ štruktúry životodarná, zvlášť pre to, že priestor k inovácií existuje a nie je až toľko zviazaný normami a zákonmi ako u stavieb.

byť
súčasťou,
patríť
do m(i)esta

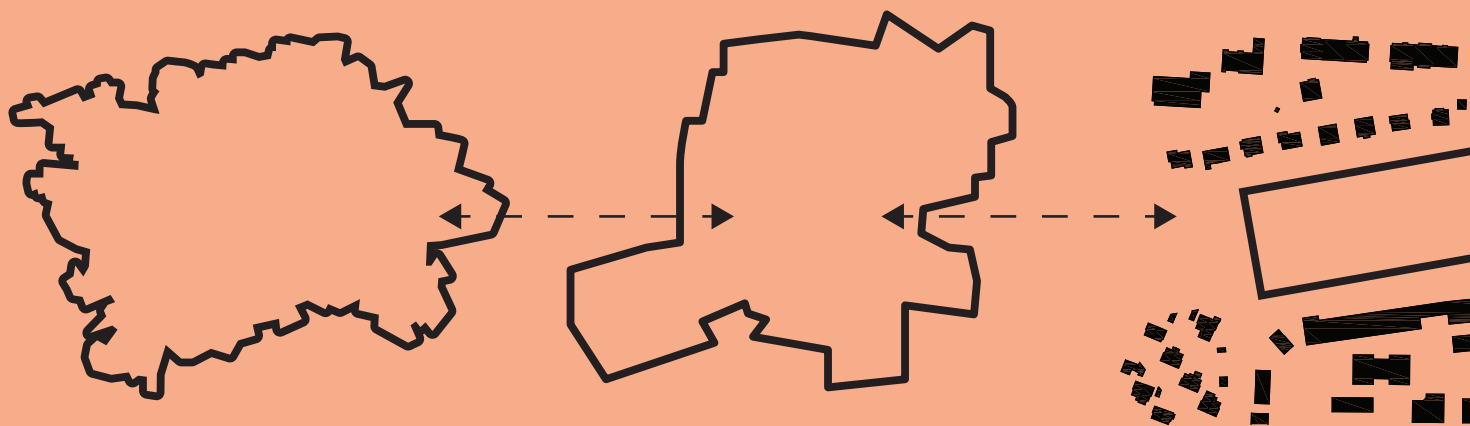
Dobré rady

Vraví sa, že dobrá rada je nad zlato. Poradiť tým, ktorý chcú tvoriť mestské záhrady na rôznych mierkových úrovniach, od plánovania mesta po tvorbu záhrady, to je cieľom kapitoly dobré rady. Všetky mierkové úrovne sú dôležité, pretože sú prepojené a závislé. Dobré rady sú podkladom, na základe ktorého je možné tvoriť mestské záhrady!

MESTO

ŠTVRŤ

SUSEDSTVO

pozícia _{1, 4, 5, b, d, f}

spolupôsobenie _{1, 2, 7, d, f}

estetika _{1, 4, 7, c, d, e, f}

systémy _{1, 4, 6, d, f}

sociálne väzby _{2, 3, 4, a, c, f}

komunikačné väzby _{4, 7, d, f}

funkčné väzby _{1, 2, 4, 7, d, f}

synergia _{1, 2, 3, 4, 6, 7, b, c, e, f}

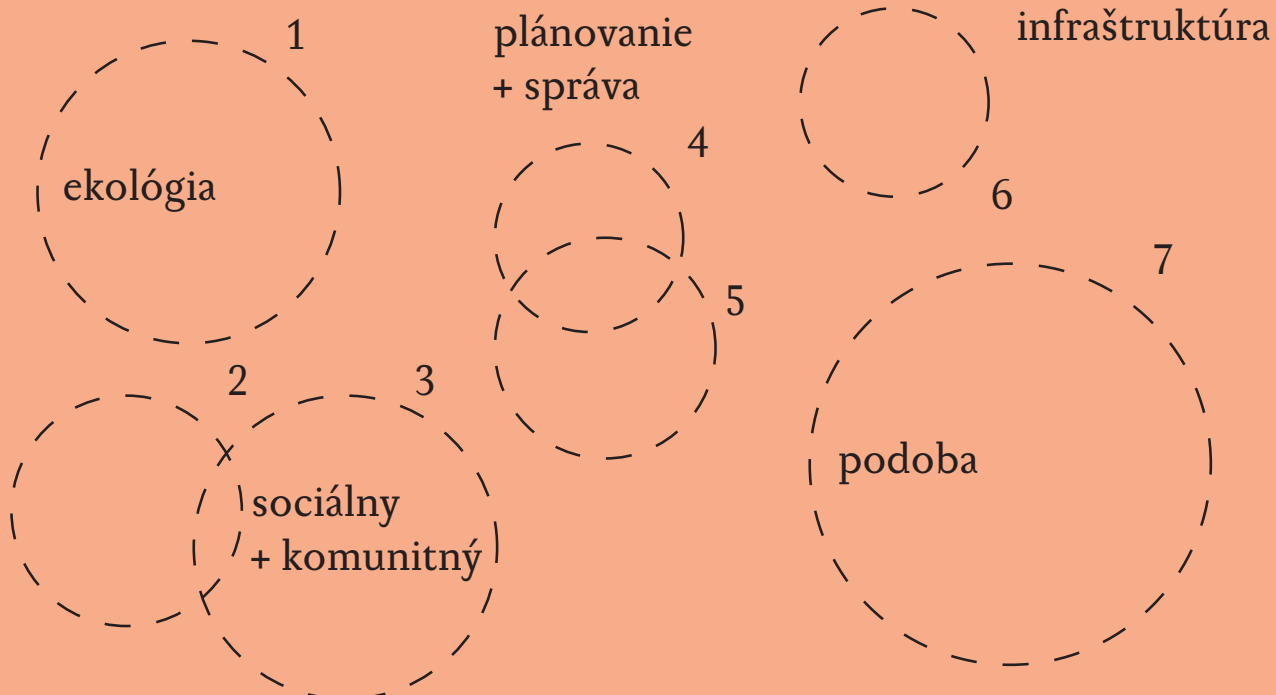
rozhranie _{1, 7, a, b, c, d}

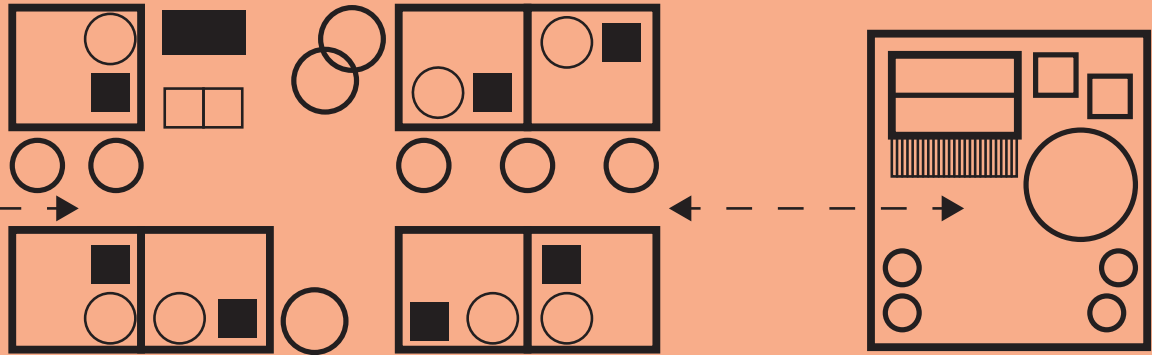
pôsobenie _{1, 6, 7, a, b, c}

komunita _{1, 2, 3, a, b, c, d}

služobnosť _{1, 2, 3, b, c, d}

tématické okruhy

život 2, 3, 5, a, b, c, e

tech. infraštruktúra 1, 5, 6, b

usporiadanie 1, 6, 7, a, d

urbanizmus 1, 3, 7, b, d

materialita 1, 3, 7, b, d, e

dobré mravy 2, 3, a, b

priestranstvo 6, 7, b, d

voda v záhrade 1, 4, 6, 7, a, b

vybavenie 1, 6, 7, a, d

spol. vybavenie 5, 6, b

hospodárenie 1, 3, 5, 7, a, b

výsadby 1, 4, 7, a

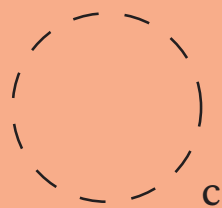
regulácie 1, 3, 4, 6, 7, a, b, d

zvieratá 1, 2, 3, 5, a, b, c, e

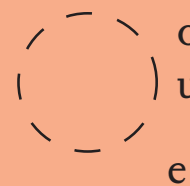
okruhy adresátov

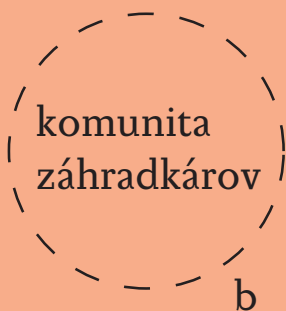
záhradkár

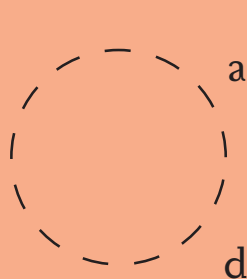
susedia

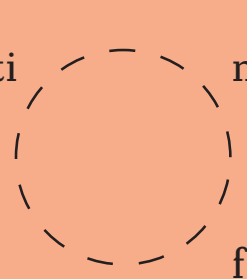
ostatní
užívatelia

komunita
záhradkárov

architekti

municipalita

Dobré rady

Spôsob

Manuál na mestské záhrady nazerá z rôznych mierkových úrovní tak, aby boli postihnuté témy naprieč čo najširším mierkovým spektrom. Cieľom je poskytnúť širokú škálu dobrých rád, ktoré si nájdu adresáta prevažne podľa toho, v akej mierkovej rovine vstupuje do tvorby a užívania mestských záhrad. Predstavené sú dobré rady od mierky mesta, cez štvrť a susedstvo až po samotnú mestskú záhradu, ktorá je ťažiskom obsahu kapitoly, a v nej začlenenú jednotlivú záhradu konkrétneho užívateľa ako najnižšia mierková úroveň manuálu.

Naprieč jednotlivými mierkovými úrovňami sa prelína päť základných okruhov tém dobrých rád, čím sú mimo všetkých mierok postihnuté i základné témy k riešeniu pri tvorbe mestských záhrad. Sú to okruhy ekologický, sociálny a komunitný, oblasť plánovania a správy, rovina služobnosti a infraštruktúry, či široká téma fyzickej podoby mestských záhrad.

Rada

V jednotlivých mierkových okruhoch sú Dobré rady štruktúrované do hlavných tématických kategórií, ktoré sa venujú špecifickému uhlu pohľadu na mestské záhrady v danej mierke, prevažne z vyššie načrtnutých základných tém. Jednotlivé tématické kategórie potom obsahujú štandardne štyri popísané a ilustrované dobré rady, ktoré viac než podobu jedného bodu, ktorého sa je nutné pridržať, poskytujú škálu názorov na danú situáciu, z ktorých si adresát môže vybrať jemu najbližší spôsob riešenia.

Rady najlepšie fungujú, pokiaľ je adresátovi daný priestor k premýšľaniu, možnosť voľby, radšej než jedno riešenie, ktoré viac než radou je príkazom. Predsa len, kapitola nemá ambíciu byť úplnou a konečnou

výpoveďou o téme, ale obsahom k ďalšej diskusii pri tvorbe záhrad, pretože dobrých riešení existuje vždy viac než jedno.

Nefunkčnosť príkazov

Zvolenie podoby rád so zachovaním možnosti voľby v rámci rady, ale i možnosťou voľby, že rada bude s dobrým úmyslom odmietnutá, je pre mestské záhrady dôležité. Mestské záhrady, hoc sú uvažované ako verejné priestranstvá, nefungujú rovnakým spôsobom ako tradičné verejné priestranstvá (Melková et al. 2014) mesta. Mestské záhrady sú hlavne o neformálnosti. Preto nie je možné uplatniť logiku, aká je užívaná v manuáloch verejných priestranstiev, že sa stanovujú jasne vymedzené pravidlá, ktoré by sa mali dodržiavať s ohľadom na funkčnosť a podobu priestranstiev. V mestskej záhrade väčšinou pol meter hore dole nebude hrať úlohu, rovnako ako bude jedno, či prípadná dlažba na zatažených plochách bude mať skladbu podľa normy, alebo nie. Pokiaľ majú byť samotní užívatelia mestských záhrad ich aktívnymi tvorcami, musí im byť ponechaná voľnosť v tvorbe a možnostiach vedúcich k výsledku, ktoré často závisia od zručnosti ľudí, materiálneho vybavenia a hlavne finančných prostriedkov, ktoré sú bez dotácie zhora obvykle skromné.

Samozrejme, pokiaľ určitá skupina mestských záhrad bude určená k tomu, že má zastávať rolu štandardného zhora navrhnutého verejného priestranstva, na ktoré je kladený dôraz a vyhradený adekvátny rozpočet, potom i samotná fyzická podoba bude odpovedať nielen manuálu pre mestské záhrady, ale i Manualu tvorby verejných priestranstiev či ďalším podobu určujúcim manuálom. Obdobné môže platiť i pre časť mestskej záhrady, napríklad pokiaľ záhradou prechádza nadradená infraštruktúra, líniové priestranstvo.

Všeobecné rady

Samozrejme platí, že je vhodné smerovať k cieľovým kvalitám predstavených v kapitole Dôvody za. Časť rád je platných pre všetky mierkové úrovne, pretože majú všeobecnú povahu. Možné je ich označiť za rady často platné nielen pre mestské záhrady, možno i za základy slušného správania ako takého.

Vnímanie okolia

Základom akéhokoľvek konania v meste by mala byť znalosť prostredia do ktorého vstupujeme, pretože mesto nie je súbor izolovaných ostrovov, ale rôzne intenzívne prepojená sieť štruktúr. Znalosť prostredia platí pre všetky mierky. S touto vlastnosťou súvisí i primeraný rešpekt k okoliu do ktorého vstupujem. V prípade hodnotného okolia to potom znamená prispôbiť sa vstupom okoliu. Akýkoľvek nový vstup do územia, pokiaľ rešpektuje miesto, do ktorého vstupuje, neznižuje jeho hodnoty, je vždy prijateľnejším susedom, než arogantný izolovaný ostrov nehladiaci na prostredie okolia.

Inkluzívne mesto

Na všetkých mierkových úrovniach platí, že mesto by malo byť naozaj pre všetkých. Prejavuje sa to od nediskriminácie polohou v rámci mesta pre najmenej zabezpečených užívateľov, ďalej vysokou mierou prepojenosti jednotlivých častí i pre užívateľov s nižšou mobilitou, multimodalitou pohybu, na o niečo nižšej mierkovej úrovni potom možnosťou kvalitného pešieho pohybu a dostupnosťou základnej vybavenosti a na najnižšej úrovni prostou otvorenosťou druhým v medziludských vzťahoch. Preto je dobré byť v procese tvorby mesta a samotných mestských záhrad čo najviac otvorený a vnímavý.

Odolné riešenia

Žiadané je snažiť sa dosiahnuť taký stav, kedy je navrhnuté riešenie natolko pestré v svojej podobe a zložení skladobných prvkov, že ho len tak niečo nerozhodí. Potreba tvorby odolných riešení platí od celorepublikových politík, napríklad v podobe tvorby odolnej energetickej skladby až po detail záhonu, kedy sú vysadené také druhy, ktorých výpadok jedného neohrozí druhé. Odolné riešenia sú schopné v čase obstáť, zotaviť sa zo zlyhania jednej časti a byť otvorené dopĺňaniu nových zložiek (Frantzeskaki 2016). Odolné riešenie je z princípu svoje skladby trvalo udržateľné.

Zelené riešenia

Pri tvorbe prostredia by mal byť dôraz kladený na zvyšovanie odolnosti mesta a mestských záhrad i z hľadiska prírodných procesov. Žiadané je hľadať také možnosti, ktoré prirodzene prepájajú urbanizované prostredie a prírodné zložky, krajinu na všetkých mierkových úrovniach, hoc by sa to mohlo zdať bezvý-

namné. I malá plocha záhonov v prostredí spevnených plôch je pozitívnym krokom. Zelené riešenia je vhodné uplatniť i na úrovni energetických riešení. Vhodné je hľadať také cesty, aby prostredie bolo čo najmenej závislé na externých zdrojoch, aby si takpovediac poradilo samé. Je jedno, či sa jedná o udržateľnú mestskú štvrť, alebo len stavbu chaty v záhrade, ktorá si vystačí s miestnymi zdrojmi.

Ľudia a komunikácia

V procese tvorby prostredia sa často zabúda na ľudí, ktorí sú zvlášť v meste tým najvýznamnejším vstupom v procese. Pri navrhovaní prostredia je nutné myslieť na ľudí - obyvateľov, užívateľov či návštevníkoch vo všetkých fázach tvorby (napr. MIB 2021). Vždy je dôležité vedieť názor ľudí, preto je lepšie radšej komunikovať vopred, než byť potom prekvapený, že ľudia sú proti a musí sa proces opakovať. Komunikácia je nutná od úrovne tvorby územne plánovacej dokumentácie až po medziludské vzťahy medzi užívateľmiestskej záhrady. Včasná a otvorená komunikácia robí korektné vzťahy medzi aktérmi.

Efektivita

Praha je limitne veľká, za predpokladu, že i v 21. storočí nebude akcia Veľká Praha. To znamená, že je k dispozícii limitne veľké územie, na ktorom sa môže odohrávať tvorba mesta. Dobrou radou nie je ani tak neplývať priestorom, ale neplývať na nesprávnych miestach. Na všetkých mierkových úrovniach je odporúčaním radšej sa uskromniť na svojom s ohľadom na možnosť (nadenene) plýtvania priestorom na verejné. Verejné totiž slúži ďaleko väčšiemu okruhu než individuálne. Pre mestskú záhradu to môže znamenať byť úsporný pri vymedzení individuálnych záhrad zatiaľčo je možno byť veľkorysejší vo verejných priestranstvách. Efektivita zároveň znamená hľadanie miest i tam, kde sa pomaly najst nedajú, využívanie rôznych úrovní a rovín mesta, a v neposlednom rade i snaha o tvorbu adekvátne hustého prostredia tak, aby sa dalo hovoriť o meste.

Diplomacia

S komunikáciou bezprostredne súvisí schopnosť jednania o krokoch, ktoré sa majú stať. Mesto je v neustálej zmene, preto je jasné, že i mestské záhrady sú predmetom zmien, často v súvislosti s efektivitou využitia územia. Konať diplomaticky by malo byť štandardom na všetkých úrovniach jednania. Keď niečo chcem dosiahnuť, mal by som poskytnúť adekvátnu protihodnotu za moje konanie. Keď mi niekto poskytuje protihodnotu, mal by som zväziť jej prínosy, prínos akcie pre celok, byť otvorený jednaniu, nebyť a priori proti. Mesto sa žiaľ musí tvoriť skrz kompromisy, ktoré vo výsledku môžu byť pre obe strany prospešné. Dôležité je sa nebáť a byť si vedomý hodnoty, s ktorou vstupujem do vyjednávania.

Mesto
pozícia
kdekoľvek
blízkosť užívateľa
medzistupeň zmien v území
prednostná voľba nestavebných plôch
spolupôsobenie
kumulácia zelene
kumulácia rekreácie
spolupôsobenie priestranstiev
hromadné bývanie
systemy
modrozelená infraštruktúra
zdroje
verejná doprava
individuálna doprava
estetika
brehy/svahy
terasy/plošiny
pamiatková ochrana
ochrana prírody a krajiny
Štvrť
sociálne väzby
spolu
väzba na potreby
škála
priestor a pozícia
komunikačné väzby
posilnenie väzieb
odstraňovanie starých bariér
dopravná infraštruktúra
toky pohybu
funkčné väzby
ponuka priestranstiev
ekonomika väzieb
kombinácia s vybavenosťou
väzba štruktúr
synergia
názor
susedia
dopyt
hodnota väzieb
Susedstvo
rozhranie
podoba
prírodné rozhranie
kultúrne rozhranie
oplotenie
pôsobenie
obraz
vzťah ku charakteru
statická doprava
záťaž
komunita
informovanosť
otvorená záhrada
verejné akcie
právna subjektivita komunity
služobnosť
hodnota status quo
otvorenosť
činnosť
cirkularita a zdieľanie
Mestská záhrada
život
radosť
členská základňa

správa
režim
urbanismus
prvky
usporiadanie
rigidnosť štruktúry
morfológia
priestranstvo
náplň
plošné priestranstvá
lineárne priestranstvá
prírodné priestranstvá
spoločné vybavenie
stavba a objekty
vybavenie priestranstiev
spoločné výsadby a zariadenia
umiestňovanie
regulácia
princípy, stupne
hranice
stavba
užitie
materialita
charakter
povrchy
prvky
cirkularita
technická infraštruktúra
energetická samostatnosť
elektrická energia
pitná voda
odpady
voda v záhrade
spoločná voda

úžitková voda
vodozadržné opatrenia
protipovodňové opatrenia
hospodárenie
možnosti hospodárenia
limit pôdy
sad s pridanou hodnotou
extenzívne agrolesníctvo
zvieratá
spoločné zvieratá
väčšie zvieratá
hydina
včely
Záhrada
usporiadanie
limity usporiadania
riešenie limitov
využitie
vzťahy
dobré mravy
dopady
usporiadanie
využitie
zdieľanie
vybavenie
záhony
limity pre stavbu
dispozícia stavby
ostatné vybavenie
výsadby
stromy
kríky
nízke výsadby
riziká pre výsadby

Mesto

Mestské záhrady sa na úrovni celku mesta prejavujú ako súčasť systémov - modrozelenej infraštruktúry, celomestského systému zelene a ďalších. Na úrovni mesta sú viac predmetom plánovacieho procesu než fyzickej tvorby. Ukotvenosť mestských záhrad v celomestských systémoch, politikách a plánoch znamená ľahšie napĺňanie a tvorbu na nižších mierkových úrovniach.

Mierka

Mestské záhrady v mierke mesta sú abstraktnou štruktúrou spolupôsobiacou s ostatnými štruktúrami. V mierke mesta nie je podstatné vnútorné členenie a podoba, ale schopnosť spolupôsobenia s ostatnými štruktúrami, funkčnosť väzieb a funkčnosť celku samotného. Mierka mesta, zvlášť pre veľké mesto ako je Praha, je mierkou, ktorá sa plánuje z nadhľadu bez možnosti osobnej znalosti úplne všetkého v meste. Mestské záhrady sa tu nachádzajú v pozícii jedného z mnohých, kedy o svoje miesto súperia v konkurencii s inými štruktúrami a záujmami v meste. V záujme obstáť v konkurencii je preto mestské záhrady družité s inými kompatibilnými štruktúrami, získajúc tým väčšiu silu v celku. Limitom mierky je jej rozlišovacia schopnosť, ktorá nemôže vidieť všetky mestské záhrady, respektíve časť mestských záhrad zanedbá či pripojí k inej susediacej štruktúre.

Proces

V mierke mesta sú mestské záhrady hlavne predmetom územného a strategického plánovania, ktoré operujú v abstraktnej rovine. Do procesu vstupujú abstraktné mestské záhrady, ktoré sa až postupom spresňovania stávajú na nižších úrovniach mierky konkrétnymi záhradami s konkrétnymi ľuďmi. Na to, že to čo sa naplánuje by malo mať reálny základ, netreba zabúdať, no nemalo by to znamenať byť príliš konkrétny. Abstraktnosť procesu je nesmiernou výhodou. V mierke mesta je naozaj možné vidieť široké súvislosti, ktoré na nižších úrovniach nie sú rozpoznateľné. V mierke mesta je možné pracovať so širokou dátovou základňou, analyzovať vzťahy, definovať kritéria a na základe dátami podložených výstupov je možné hľadať tie správne miesta, kde plánovať mestské záhrady.

Ľudia?

Negatívom nazerania na mestské záhrady z veľkej vzdialenosti i abstrakcie na štruktúru, ktorá je súčasťou inej štruktúry, je pozabudnutie na ľudí. Žiadané je v čo najväčšej miere zapojiť širokú verejnosť, teda i komunity záhradkárov do procesu plánovania a nazerania na mesto v mierke mesta. Ukázanie i toho najviac abstraktného zrozumiteľným spôsobom môže byť užitočné pre obe strany. Verejnosť ochotná počúvať môže skrz dobré vysvetlenie pochopiť, aké sú vzťahy medzi ich záhradou a širším kontextom mesta, môže pochopiť, že zmeny, hoc pôsobiace negatívne môžu byť v širšom kontexte potrebné. Zároveň je možné sa od verejnosti dozvedieť miestne zainteresovaný názor a skúsenosť, ktorú pre celé mesto nie je možné mať.

Dynamika

Nazeranie z nadhľadu, optikou dlhšieho výhľadu do budúcnosti náročnejšie pracuje s dynamikou zmien, ktorá je pre mestské záhrady typická. Dočasné

mestské záhrady i tie najmenšie, ktoré sú súčasťou iných štruktúr, v tejto mierke nie je možné postrehnúť, pretože sú mimo rozlišovacie schopnosti zvolenej optiky (napr. Klokočková et al. 2018). Proti tomuto sa nedá nijak protipôsobiť. Jediným doporučením potom ostáva, aby kroky v mierke mesta neznamenali riziká pre javy, ktoré nie je vidieť. Mierka mesta by nemala obmedzovať veci, ktoré sú mimo jej rozlišovacích schopností. Absencia dynamiky je na druhej strane pozitívna v tom, že potvrdzuje trvalé javy, zvlášť tým, že ich zasádza do širších súvislostí a fixuje do celomestských systémov.

Doplňky k manuálu

Z vyššie predostrených nedostatkov pohľadu na mestské záhrady v tejto mierke i limitov plánovania plynie potreba hľadať adekvátne strategické nástroje, ktoré by pokryli chýbajúce roviny. Vhodným nástrojom môže byť stratégia pre mestské záhrady, po vzore britských Allotment strategies (napr. Hounslow 2021), ktorá by na rozdiel od manuálu, ktorý je hodne konkrétny s dôrazom na podobu, riešila dlhodobý rozvoj mestských záhrad a implementáciu strategických krokov, obdobne, ako funguje triáda územný plán - strategický plán - rozpočet.

Pozícia

Podkapitola pozícia predstavuje základné doporučená pre plánovanie a umiestňovanie mestských záhrad s ohľadom na efektívne využitie územia ale i úspešnú existenciu samotných záhrad. Nevhodné umiestnenie môže byť chybou už v prvom kroku, ktorá sa prepisuje do nižších mierkových úrovní.

Spolupôsobenie

Podkapitola spolupôsobenie popisuje pozitívne efekty plynúce z vhodnej pozície mestskej záhrady. Vhodné umiestnenie je schopné umocniť celkové pôsobenie záhrady. Preto je vhodné hľadať také pozície, ktoré kumuláciu pozitívnych javov umožňujú, sú kompatibilné s mestskými záhradami.

Systémy

Podkapitola systémy popisuje význam mestských záhrad ako prvku infraštruktúry mesta a zároveň definuje potrebu infraštruktúry pre mestskú záhradu. Vhodné plánovanie roviny systémov potom znamená stabilitu celku. Chtiac nechtiac je nutné si priznať, že bez infraštruktúry v celej šírke pojmu mesto ani jeho časti nie sú schopné spolu fungovať.

Estetika

Podkapitola estetika kladie mestské záhrady do pozície prvku spolutvoriaceho obrazu Prahy. Priznaný je výrazný podiel mestských záhrad na podobe územia, zvlášť v nadhľade a diaľkových pohľadoch. Mestské záhrady sa tým dostávajú i do roviny estetiky.

mesto a mestské záhrady
 deficit modrozelenej infraštruktúry
 obraz mesta a krajiny
 spojitosť krajiny a zelene
 ponuka priestranstiev
 dostupnosť vybavenosti
 rekreačné väzby
 podoba rozvoja
 rozhrania

mestské záhrady
 gradient veľkosti

gradient počtosti

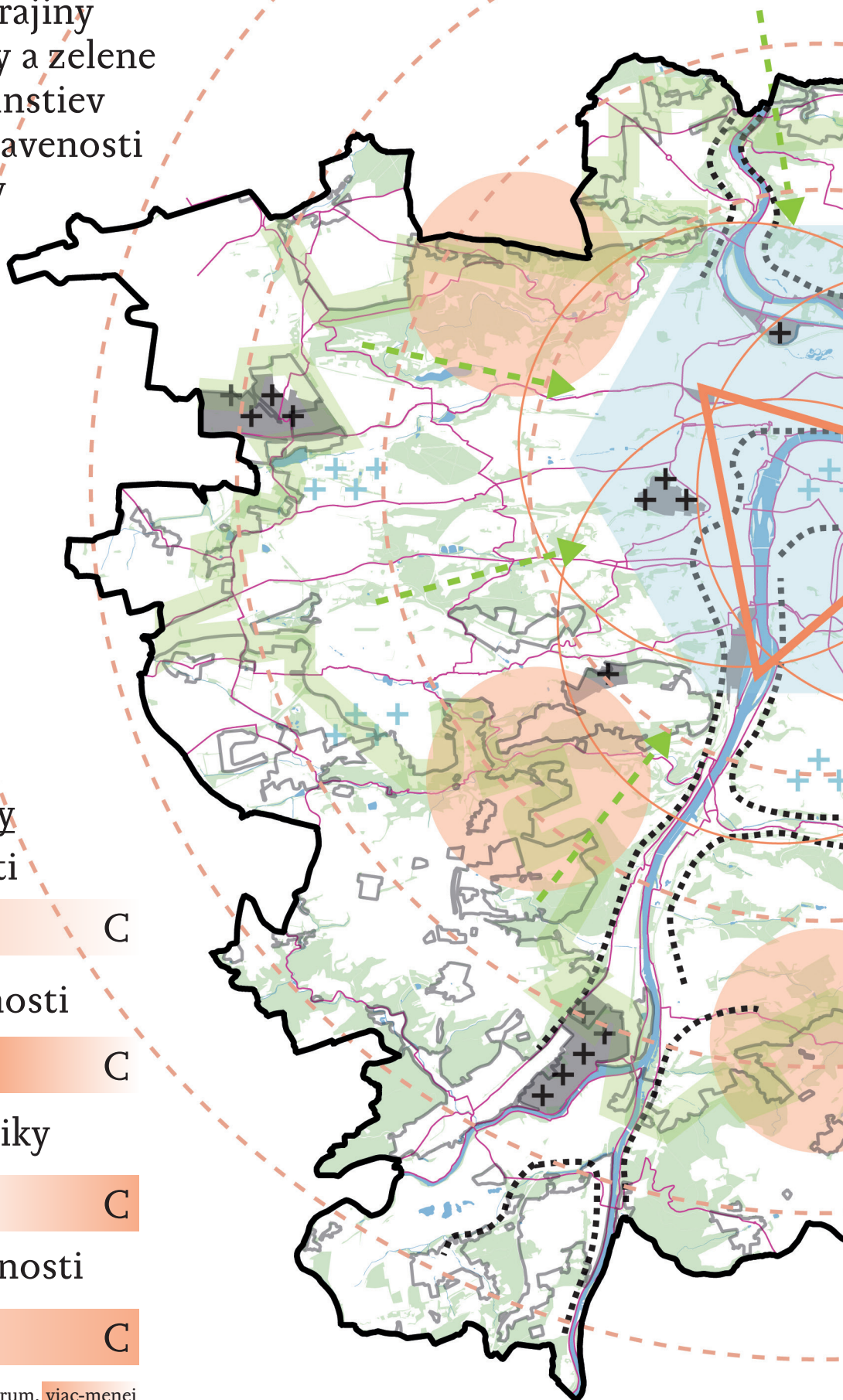
gradient dynamiky

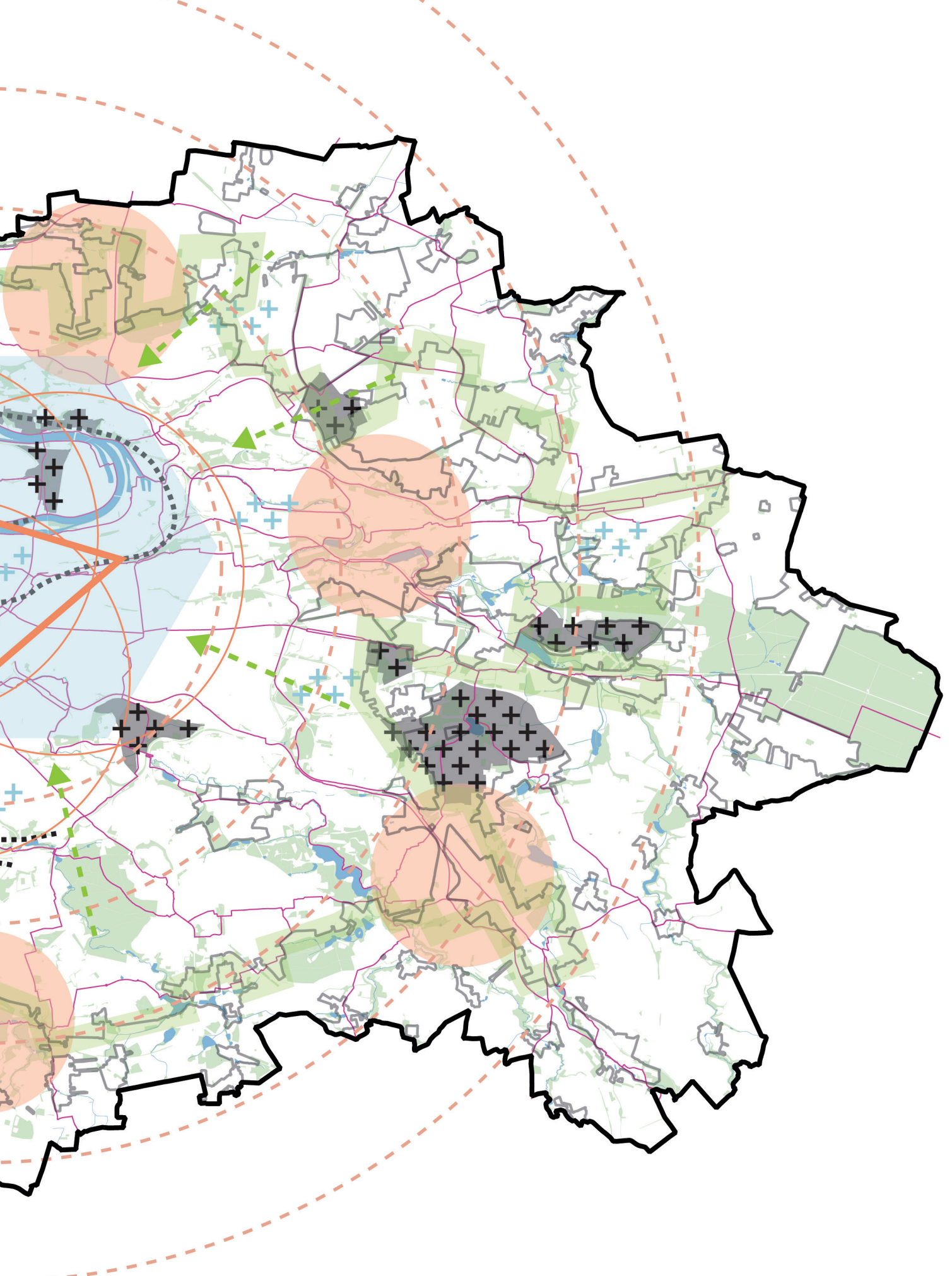

gradient formálnosti

⌚ 1:100 000 O-okraj, C-centrum, viac-menej

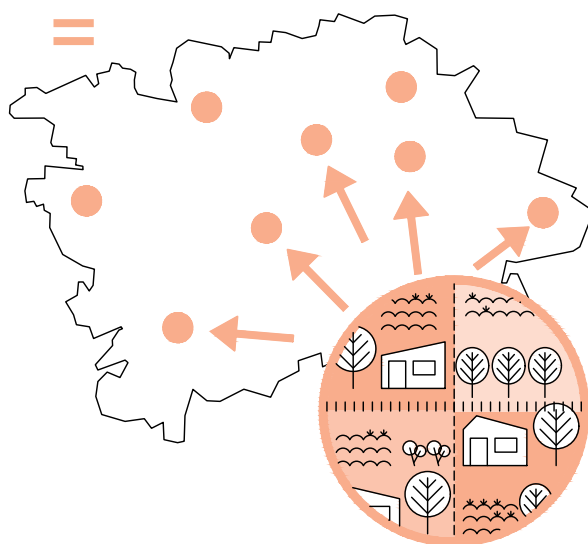

Pozícia mestských záhrad znamená možnosti umiestňovania v rámci celku mesta. Zároveň definuje možný charakter mestských záhrad vyplývajúci zo vzťahov v území. Pohľadom zo širších súvislostí je potom možné vnímať pozíciu mestskej záhrady nie ako individuálnu pozíciu, ale ako prepojený súbor pozícií a vzťahov, ktoré je žiadané chápať ako predmet plánovania.

Pozícia

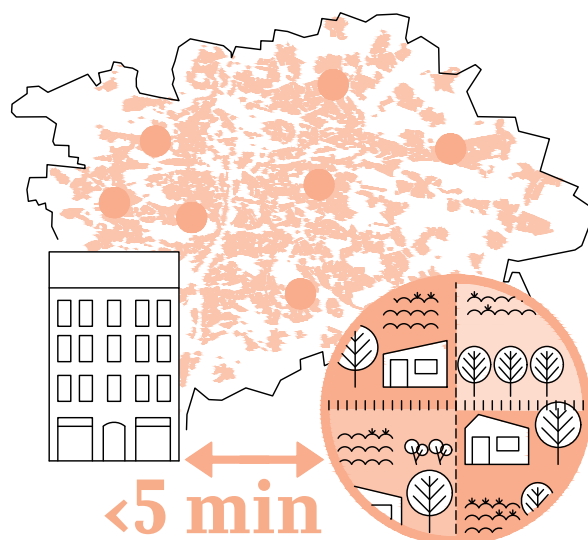
Kdekoľvek

Mestské záhrady sa v rámci mesta môžu nachádzať kdekoľvek. V polyfunkčnom meste otvorenom prelínaniu funkčných náplní je umiestnenie mestských záhrad kdekoľvek možné a žiadané. Mestské záhrady sú kombinovateľné so stavebnými štruktúrami, verejnými priestranstvami i krajinnými štruktúrami. Samozrejme, existujú určité výnimky, kde umiestňovať mestské záhrady nie je primárne vhodné, pretože limity či charakter územia sa s nimi nezlučuje. Prevažne sa jedná o územia, ktoré sú zdravotne závadné z dôvodu napríklad nadlimitného množstva emisií, či hluku, ktoré vylučujú príjemnosť užívania. Zároveň sa môže jednáť o zákonom chránené územia, kde potreba ochrany prevyšuje možnú hodnotu budúcich záhrad.

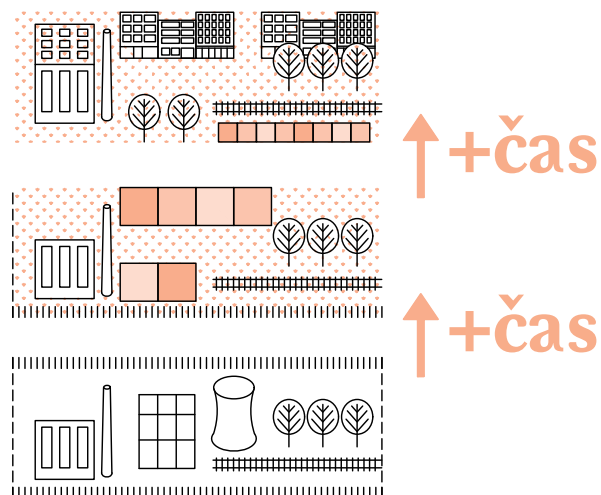
Blízkosť užívateľa

Fungovanie mestských záhrad je založené na intenzívnom vzťahu užívateľa a jeho záhrady. Záhrada, ako živé prostredie podliehajúce prírodným procesom vystavené nepredvídateľným vplyvom počasia je závislá na pravidelnej starostlivosti užívateľa. Preto je dobré mať záhradu čo najbližšie užívateľovi, ideálne v pešej dostupnosti. Keď je záhrada blízko, užívateľ v nej pochopiteľne trávi viac času, pretože nemusí investovať čas a prostriedky do dopravy za záhradou. Z blízkosti užívateľa ťaží aj samotná záhrada. Má viac pravidelne udržiavaných záhrad a pravidelne sa v nej pohybuje viac ľudí pestrejšej sociálnej skladby, čo má priaznivý vplyv na sociálnu kontrolu. Ideálne je umiestňovať mestské záhrady v blízkosti bydliska či pracoviska užívateľa.

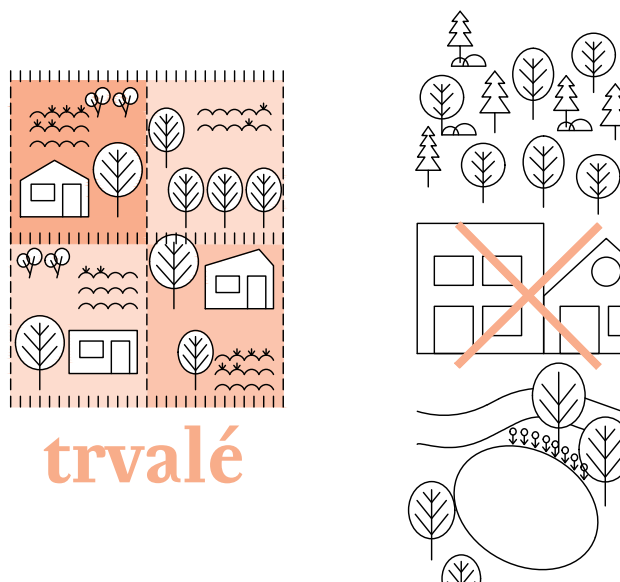
Medzistupeň zmien v území

Svojou schopnosťou rýchlo a relatívne lacno vznikajú a obsadzujú územia mesta sú mestské záhrady predurčené ako preferovaný spôsob dočasného využitia územia v krátkodobom a strednodobom horizonte. V krátkodobom horizonte sú mestské záhrady použiteľné na oživenie plôch čakajúcich na zmenu, napríklad stavebných pozemkov či brownfieldov v čase plánovania a povoľovania zmien. V strednodobom horizonte sú potom s výhodou použiteľné ako využitie pre plochy verejnoprospešných stavieb vymedzených územne plánovacou dokumentáciou, ktorých realizácia je časovo náročnejšia než u menších stavieb. U plôch VPS je žiadané, aby bolo dočasné využitie na mestské záhrady ukotvené v územne plánovacej dokumentácii.

Prednostná voľba nestavebných plôch

Pre mestské záhrady, u ktorých je žiadaná dlhodobá existencia, je žiadané voliť k umiestneniu plochy, na ktorých regulatívy vylučujú výstavbu ako prevažujúce využitie. To mestským záhradám poskytne základnú ochranu a garanciu existenciu. V plochách určených k zastavaniu vždy existuje riziko, že mestská záhrada môže byť nahradená iným využitím. Nestavebné plochy sú navyše obvykle určené k zelenému spôsobu využitia, s ktorým môže mestské záhrady veľmi dobre spolupôsobiť. Zároveň je žiadané v územne plánovacej dokumentácii priamo vymedzovať funkčné plochy pre mestské záhrady, ako najvyšší stupeň garancie ich existencie. Výsledkom je potom kombinácia dočasných a trvalých záhrad.

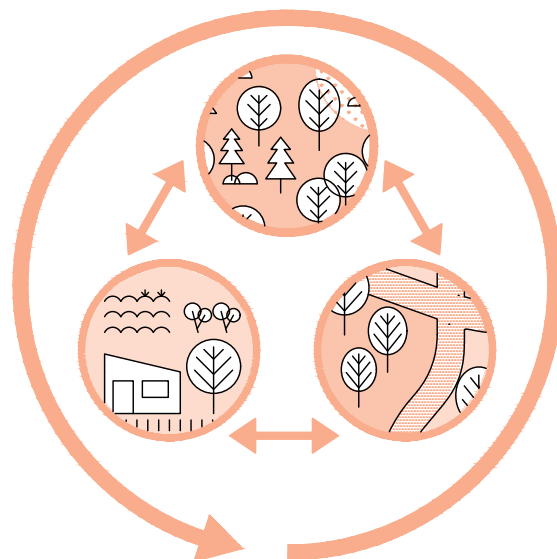

Spolupôsobenie mestských záhrad v mierke celku mesta znamená prínosy zo synergických efektov, z množstva v dôsledku kumulácie podobných štruktúr, ktoré sú ako celok silnejšie než jednotlivosti, ale i prínosy z diverzity, kedy môžu pozitívne spolupôsobiť i zdanlivé protiklady. Schopnosť spolupôsobiť je kladnou vlastnosťou, ku ktorej je žiadané v plánovaní smerovať.

Spolupôsobenie

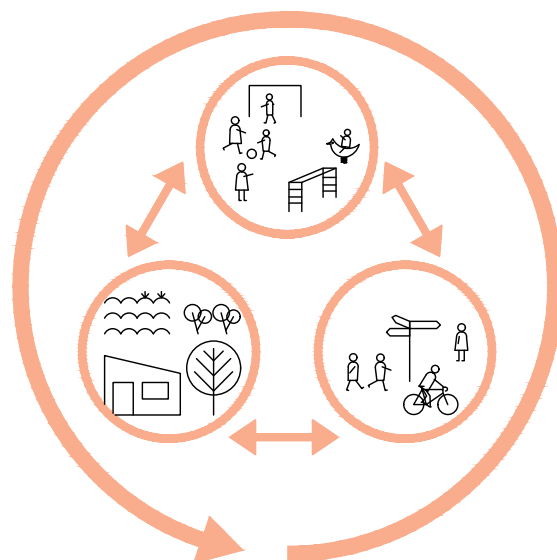
Kumulácia zelene

V prostredí mesta, tam, kde je to možné, je žiadané vytvárať spojené a súdržné plochy zelene, ktoré vykazujú vyššiu mieru odolnosti než izolované zelené ostrovy (OOP MHMP 2017) a zároveň poskytujú vyššie prínosy ekosystémových služieb. Mestské záhrady ako druh mestskej zelene by mali byť súčasťou spojeného systému, spolupôsobiť s ostatnými druhmi zelene, ale i medzi sebou navzájom. Je žiadané významnú časť plánovaných mestských záhrad v územne plánovacej dokumentácii navrhovať ako súčasť systému mestskej zelene. Plánované záhrady majú v čase predpoklad byť platnou zložkou systému, ktorá je vďaka charakteru ich funkčnej plochy dlhodobo ukotvená do štruktúry mesta a zároveň ako súčasť systému dlhodobo resilientná.

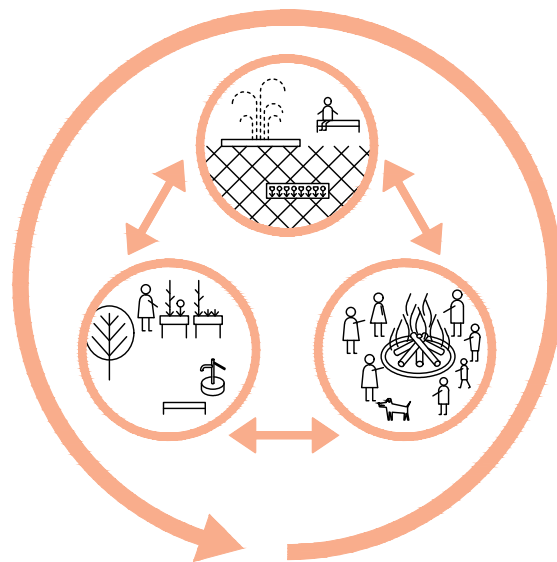
Kumulácia rekreácie

Rekreácia v meste, každodenná aj príležitostná je v Prahe silne previazaná z mestskou zeleňou a krajinným zázemím, presahujúc až do Stredočeského kraja (CŠU 2014). Mestské záhrady často situované v plochách zelene a krajiny slúžiacich k rekreácii sú významným spolutvorcom ponuky rekreačných aktivít. Z toho dôvodu je žiadané cielene plánovať mestské záhrady ako možnosť trávenia voľného času na rôznych úrovniach. Možnosti rekreácie sú potrebné priamo v blízkosti bydliska pre každodennú rekreáciu, ale i mimo neho, ako cieľ napríklad víkendových výletov. Z hľadiska príležitostnej rekreácie môžu byť mestské záhrady príjemným spetrením, zastávkou na trase výletu, z hľadiska každo-dennej potom miestom každodenného oddychu.

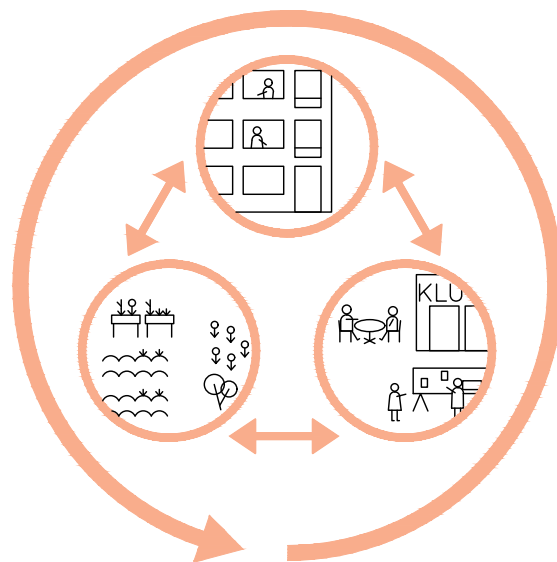
Spolupôsobenie priestranstiev

V rovine plánovania mesta je žiadané mať vytvorený systém verejných priestranstiev, ktorý je nositeľom hierarchie, štruktúry mesta a možností užívania. Systém verejných priestranstiev by mal byť spojený, hierarchizovaný a druhovo pestrý čo do ponuky priestranstiev. Mestské záhrady sú neopomenuteľnou zložkou tohto systému, ktorá môže poskytovať pestrú škálu kvalít v prospech celku mesta. V rovine územne plánovacej dokumentácie sa potom jedná o potrebu definovania možnosti využitia mestských záhrad ako verejného priestranstva, ich integrovanie do spojeného systému a prípadne stanovenie základných kvalít v podobe regulatívov. V ďalšej úrovni sa jedná o integráciu typu mestské záhrady do koncepčných dokumentov.

Hromadné bývanie

V Prahe vyše 85% obyvateľov žije v byte (i v byte v rámci rodinného domu) (ČSU 2011). Zároveň tretina obyvateľov Prahy žije v prenajatej nehnuteľnosti. Významná časť obyvateľov z toho dôvodu nemá vlastnú záhradu, či iné miesto k sebarealizácii mimo interiéru bytu. Mestské záhrady tento priestor vedia poskytnúť. Je preto dôležité v procese plánovania mesta myslieť na potrebu uspokojiť dopyt po sebarealizácii, ako určitú formu rekreácie, ideálne v blízkosti bydliska. Veľmi dobre funguje spolupôsobenie zdanlivo odlišných funkčných typov, mestských záhrad a bytových domov i vo vzťahu k riešeniu bezprostredného okolia týchto stavieb, ako verejnej zelene. Dôležité je v plánovaní ukotviť potrebu blízkosti bytu a záhrady.

Systemy predstavujú podpornú rovinu spolupôsobenia mesta a mestských záhrad. Pre systémy vo všeobecnosti platí, že ich začneme vnímať až keď nastane ich nefunkčnosť. To isté platí i pri vnímaní mestských záhrad ako súčasť systémov. O to dôležitejšia je potom úloha plánovania, aby samozrejmé veci boli naplánované správne, s nepretržitým prísunom ich úžitkov.

Systemy

Modrozelená infraštruktúra

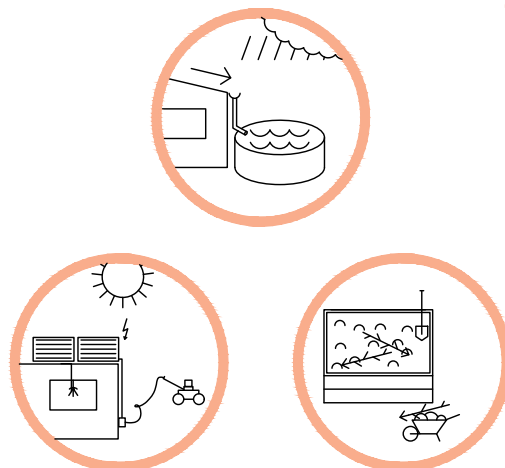
Plánovanie mestských záhrad ako funkčnej súčasti systému modrozelennej infraštruktúry je v čase klimatickej zmeny nutnosťou. Mesto by malo mať vypracovaný plán pre tento systém, vrátane rozvahy o implementácii opatrení, do ktorého budú zahrnuté i mestské záhrady. Ukotvenie mestských záhrad ako súčasti systému znamená potvrdenie pozície nevyhnutného v infraštruktúrnej rovine, často ako nenahraditeľný prvok. V určitých prípadoch mestské záhrady pre ich potrebnosť ako nástroja zmierňovania dopadov klimatickej zmeny môžu nadobúdať v územne plánovacej dokumentácii i status verejnoprospešného opatrenia, zvlášť v prípade, že budú slúžiť ako protipovodňové či protierózne opatrenie.

Zdroje

U mestských záhrad je predpoklad, že môžu byť sebestačné v otázkach zdrojov, vzhľadom na ich pomerne nízku spotrebu energie a charakter prevažujúcich zdrojov. Je žiadané v rámci celomestských koncepcií uvažovať o mestských záhradách ako o energetických ostrovoch v meste a aktívne dosahovanie tohto stavu podporovať. Vďaka tomuto spôsobu nahliadania je možné v rámci požiadaviek na vybavenie územia u mestských záhrad zľaviť a pripustiť, že v území, kde sa majú nachádzať, nemusia byť žiadne zdroje energie, pitnej vody pokiaľ má záhrada studňu, kanalizácie pokiaľ má záhrada vlastnú čističku či odpadové hospodárstvo. Mestské záhrady tým pádom môžu byť plánované naozaj pre každé miesto v meste.

obnoviteľné zdroje

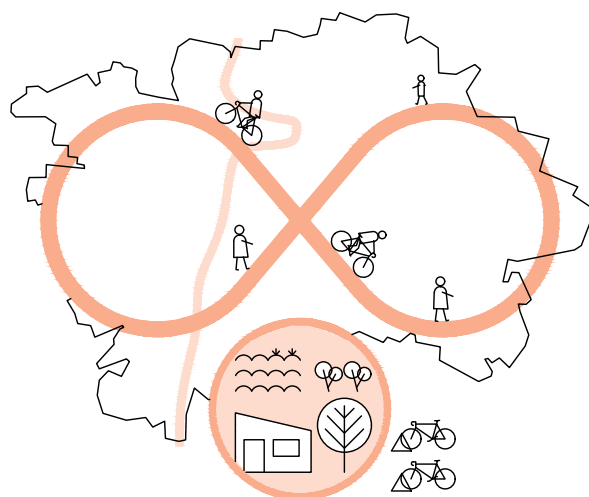
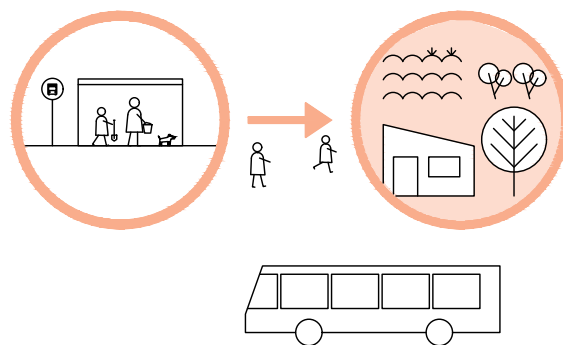
Verejná doprava

Verejná hromadná doprava je významným módom dopravy obsluhujúcim mestské záhrady, ktorý je dostupný širokému spektru užívateľov. Už dnes je väčšina jestvujúcich záhradkárskych osád obslužená hromadnou dopravou, kedy sa v dochádzkovej vzdialenosti od záhradkárskej osady nachádza zastávka hromadnej dopravy. Pri plánovaní mestských záhrad je vhodné, v prípade, že tomu tak nie je, zvlášť u väčších celkov mestských záhrad cieľiť na vznik zastávky hromadnej dopravy v blízkostiestskej záhrady. Druhým spôsobom podpory udržateľnej mobility je prispôsobovanie taktov liniek hromadnej dopravy, tam, kde významnejšie slúžia k obsluhu mestských záhrad, napríklad skrz vyšší takt spojov cez víkendy.

Individuálna doprava

Plánovanie celomestských dopravných systémov pre automobilovú dopravu nemá zásadný priamy vplyv na podobu mestských záhrad, mimo druhotného nežiadaneho efektu, kedy s každou väčšou dopravnou stavbou vzniká nevyužiteľné okolie, ktoré môžu obsadzovať mestské záhrady. Priama nutnosť mať mestskú záhradu prístupnú autom nie je, i keď sa dá hovoriť o určitom komforte. Inak je tomu pri prístupnosti pešej a na bicykli. Pešia dostupnosť je štandardne postrehnutá v systéme verejných priestranstiev mesta. Cyklistická doprava potom v koncepčných dokumentoch cyklodopravy. Je žiadané, aby mestské záhrady boli obslužiteľné na bicykli, i ako súčasť rekreačnej infraštruktúry privádzajúcej do záhrad návštevníkov.

dochádzková vzdialenosť

Estetika mestských záhrad predstavuje ich pôsobenie navonok, v kontexte celku mesta. Podoba mestských záhrad sa bezprostredne netýka len ich okolia, ale v prípade mesta s bohatou morfológiou ako je Praha, sa častokrát týka celého mesta, pretože môžu byť vidieť z mnohých pozícií. V celku mesta je dôležité nastaviť požadované kvality mestských záhrad, aby súznili s celkom.

Estetika

Brehy/svahy

Podoba toku Vltavy, jej brehov a nadväzujúcich zelených svahov je pre Prahu typická. Jedná sa o nespochybniteľnú hodnotu, ktorú je nutné chrániť a rozvíjať (Koucký 2018). Mestské záhrady do tejto scenérie môžu vstupovať ako spôsob využitia brehov a nadväzujúcich svahov s miernou terénnou konfiguráciou. Časť týchto plôch má dnes výrazne zelený charakter, tvorí spojité plochy zelene. Pre tieto pohľadovo exponované svahy a brehy je nutné stanoviť reguláciu nad rámec všeobecných doporučení manuálu. Pre svahy sa bude jednať o obmedzenie stavebných zásahov v týchto miestach, kedy i malý objekt môže pôsobiť rušivo. Pre brehy bude nutné regulovať podobu viditeľného okraja brehu, aby záhrada brehu nedominovala.

brehy Vltavy v Sedlci
spojitá kompozícia zelených brehov a svahov v pozadí (6)

Terasy/plošiny

Terasy a plošiny, výškové dominanty nad Vltavou sú druhou rovinou charakteristických pohľadov na Prahu. Hodnotou je prázdny okraj prechodu kaňonu Vltavy do Pražskej plošiny. Voľný okraj, ktorý má charakter viditeľnej línie je na zmenu podoby citlivejší než svahy a brehy, ktoré majú skôr plošný charakter. Z toho dôvodu nie je žiadané umiestňovať mestské záhrady do viditeľných situácií v polohách nad Vltavou. Žiadané je stanoviť neprekročiteľnú líniu vyjadrujúcu hranicu, pokiaľ sa ešte jedná o viditeľný okraj. Výnimku je potom možné uplatniť v prípade, kedy by mestská záhrada mala byť umiestnená v druhom pláne, za lemom zelene, kde je dostatočným oddelením horizont či i čiastočne pohľadovo nepriestupná línia zelene.

plošina na Děvíně
nezastavané prázdno na hraně nad Vltavou

Pamiatková ochrana

Mestské záhrady minimálne v širšom centre mesta budú svojou polohou zasahovať do pamiatkovo chránených území, ochranného pásma pamiatkovo chráneného územia či objektu. Podmienky ochrany priamo vplývajú na možnú podobu mestských záhrad. Nutné je hľadať estetiku, ktorá je v súlade s charakterom predmetu ochrany, nekonkurovať pamiatke. V prípade plošne chránených území, kde je obvykle chránený prevažne urbanizmus, nie je možný konflikt mestských záhrad s ochranou až tak prítomný, pretože mestská záhrada vstupuje do územia zloženého z prvkov. Problematický môže byť vzťahestskej záhrady a jednotlivjej dominantnej pamiatky, u ktorej môže prítomnosť mestskej záhrady pôsobiť nepatrične.

Ochrana prírody a krajiny

Na rozdiel od pamiatkovej ochrany, ktorá je zlučiteľná s mestskými záhradami (kde časť najstarších mestských záhrad aspiruje na pamiatkovú ochranu) je ochrana prírody a krajiny obvykle nezlučiteľná s týmto spôsobom využitia. Mestské záhrady vo väčšine svojich podôb vychádzajú z princípu aktívnej tvorby svojej podoby človekom, teda premeny podoby prostredia, hoc je možné si predstaviť špecifické extenzívne podoby, kedy by mestská záhrada prostredie nepretvárala. Mestské záhrady by preto mali vstupovať do chráneného prostredia a ochranných pásiem takým spôsobom, aby nenarušovali predmet ochrany, nezhoršovali fyzické komunikačné a vizuálne väzby v území a aby pre chránené územie predstavovali prínos.

záhradkárská osada na Ořechovce
blízkosť záhrad a pamiatkovo chránenej štruktúry (7)

NPP U Nového mlýna
chránená príroda nezlučiteľná so záhradami (8)

Štvrť

Mestské záhrady sa na úrovni štvrti prejavujú ako súčasť štvrťovej vybavenosti v dosahu bydliska, slúžiacej hlavne potrebám obyvateľom štvrti. Mestské záhrady v tejto miere majú silnú úlohu v posilňovaní vzťahov v rámci štvrti v zmysle scelovania územia, teda sú energiou, ktorá drží štvrť kompaktnou. V kombinácii s ďalšími kvalitami štvrti tým spolutvoria atraktívnu štvrť.

Vymedzenie

Manuál zámernie volí ako nižšiu mierkovú rovinu od mesta v podobe štvrte, namiesto mestskej časti, ktorú vníma viac ako administratívne vymedzenie, ktoré sa správa veľmi podobne ako mesto. Štvrť je chápaná ako priestorovo celistvé územie, čo môže byť dané podobnou štruktúrou územia. V rámci štvrte je možné identifikovať prirodzené centrum, kde sa obvykle koncentruje život i vybavenosť. Štvrť má štandardne prirodzené centrum a všetku potrebnú vybavenosť ku komfortnému životu. Na rozdiel od mestskej časti má štvrť svoje ustálené pomenovanie, čo môže byť dobrým kľúčom k identifikácii. Príkladom môže byť Hanspaulka, Petrská čtvrť či Sídlište Ďáblice.

Význam štvrte

Štvrť je v manuáli vnímaná ako svojbytné miesto, kde je k dispozícii všetko potrebné k životu pre čo najvyšší percento obyvateľov a užívateľov štvrte. V ideálnom prípade štvrť funguje ako malé mesto, ktorého hranice nie je nutné pravidelne opúšťať. Štvrť je preto možné vyjadriť aj ako akčný rádius jeho obyvateľov dosiahnuteľný pešo, prípadne do pár zastávok hromadnou dopravou, podľa miery mobility jednotlivých obyvateľov. Štvrť je vnímaná ako kompaktné územie so silnými väzbami medzi prvkami. Štvrť je zároveň vnímaná i ako základná služba občanom, kedy je dobrým štandardom štvrte prítomnosť sociálnych služieb, školstva ale i kultúrneho života. Do tohoto vstupuje mestská záhrada ako prostriedok, ktorý má schopnosť tieto požiadavky naplňovať, vrátane zvyšovania kvality väzieb, dostupnosti a prístupnosti.

Mierka

Mestské záhrady v mierke štvrte už sú konkrétnym územím, konkrétnou vybavenosťou a konkrétnym priestranstvom. V štvrti majú svoje konkrétne miesto, spolupôsobia s okolím a využívajú ich konkrétni ľudia. Mestské záhrady na tejto mierkovej úrovni sú predmetom tvorby, umiestňovania do štruktúry štvrte, s ohľadom na zlepšovanie kvalít štvrte. Preto je v záujme obyvateľov byť naklonený ďalšiemu rozširovaniu ponuky zvyšujúcej kvalitu života v štvrti i skrz mestské záhrady. Podoba mestskej záhrady v mierke štvrte však môže byť stále abstraktná, v podobe zámeru pre konkrétne územie, ktorý sa bude ďalej zpodrobňovať.

Mobilita

Vybavená, bezpečná a dobre dostupná štvrť je veľmi dôležitá s ohľadom na slabšie skupiny obyvateľov, napríklad seniorov či menšie deti, ktorých každodenná mobilita sa často obmedzuje na ich najbližšie okolie a i cesta do centra štvrte je významnou. Predstava, že by slabšie skupiny mali cestovať ešte ďalej nie je úplne ideálna. I preto má stále zmysel hovoriť o hierarchii a dostupnosti vybavenosti podľa schopnosti mobility.

Proces

V mierke štvrte je tvorba mestských záhrad procesom zasahujúcim do roviny plánovania i do roviny samotnej realizácie a tvorivého procesu na úrovni mestskej záhrady, teda procesom na pomedzí úkonu správy a krokov individuálnych ľudí a komunit. Na úrovni mestských častí a ich štvrtí prebiehajú plánovacie procesy v zmysle projektového plánovania, tvorby strategických dokumentov pre lepšie rozhodovanie o území, či územného plánovania pre menšie územia v podobe územných štúdií a regulačných plánov, obvykle s výrazne vyššou presnosťou než je územný plán. Z týchto dokumentov môžu vyplynúť priamo potreby tvorby mestských záhrad, či tém k riešeniu, kde mestská záhrada je odpoveďou na problém. Rovnako však potreba mestskej záhrady môže vzísť od konkrétnych obyvateľov žijúcich v štvrti a reakciou na potrebu môže byť jej realizácia, či poskytnutie priestoru alebo zdrojov k realizácii samotnými obyvateľmi.

Funkčné väzby

Podkapitola funkčné väzby popisuje nadväznosti mestskej záhrady na štvrť, tak aby bola prínosnou najmä z pohľadu väzieb na existujúce funkcie a priestranstva, ich možné zlepšovanie. Popísaný je obojstranný vzťah pozície, ktorý v prípade správneho riešenia vedie k zhodnoteniu územia v štvrti i mestskej záhrady.

Sociálne väzby

Podkapitola sociálne väzby definuje mestskú záhradu ako jednu zo služieb slúžiacich obyvateľom štvrte. Mestská záhrada je chápaná ako nízkoprahový široko prístupný priestor, v mieste kde to je potrebné, vo väzbe na ostatné služby a vybavenosť. Nízkoprahovosť je daná podobou mestskej záhrady ako verejného priestranstva, ktoré je tiež široko prístupné bez obmedzení.

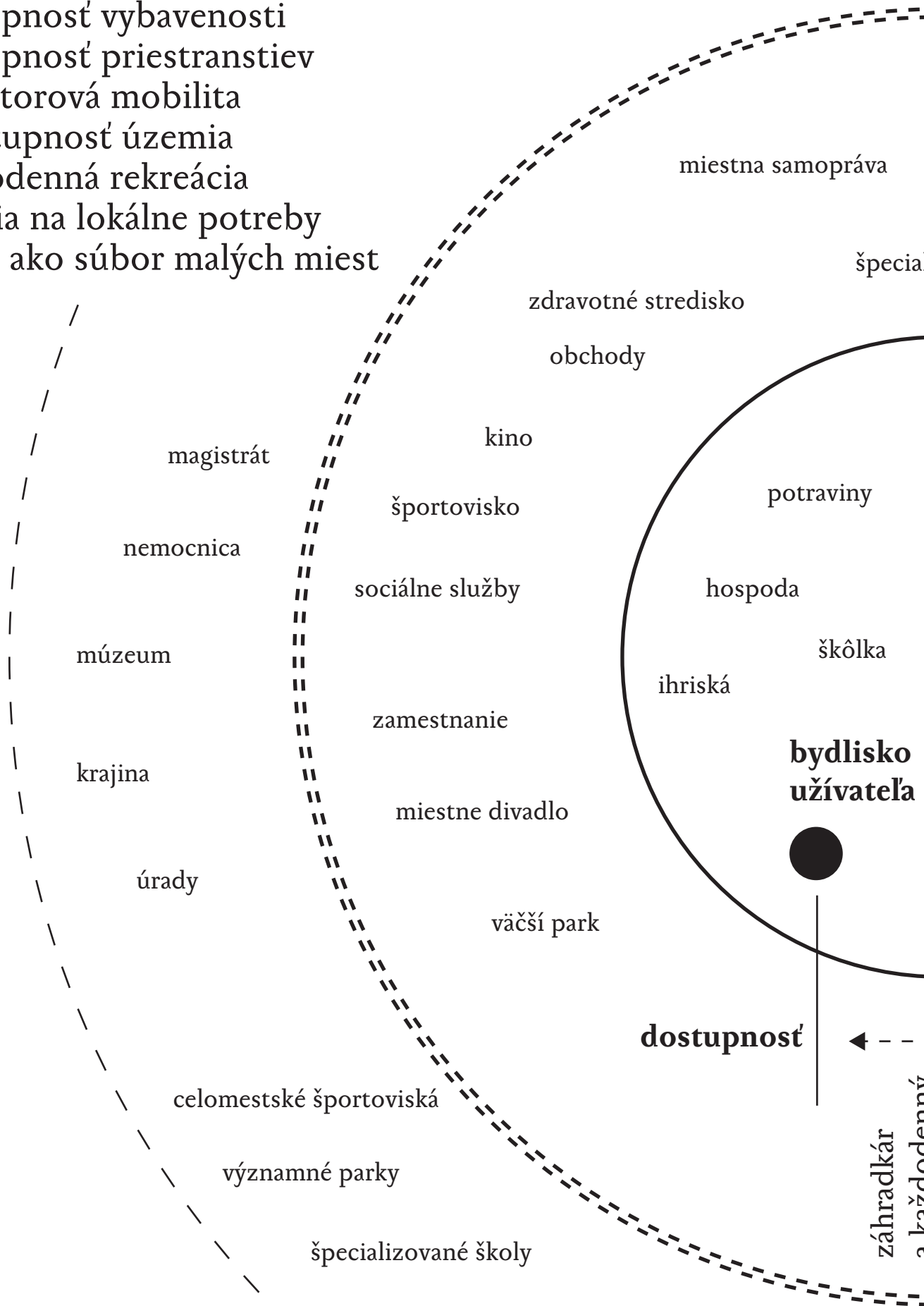
Komunikačné väzby

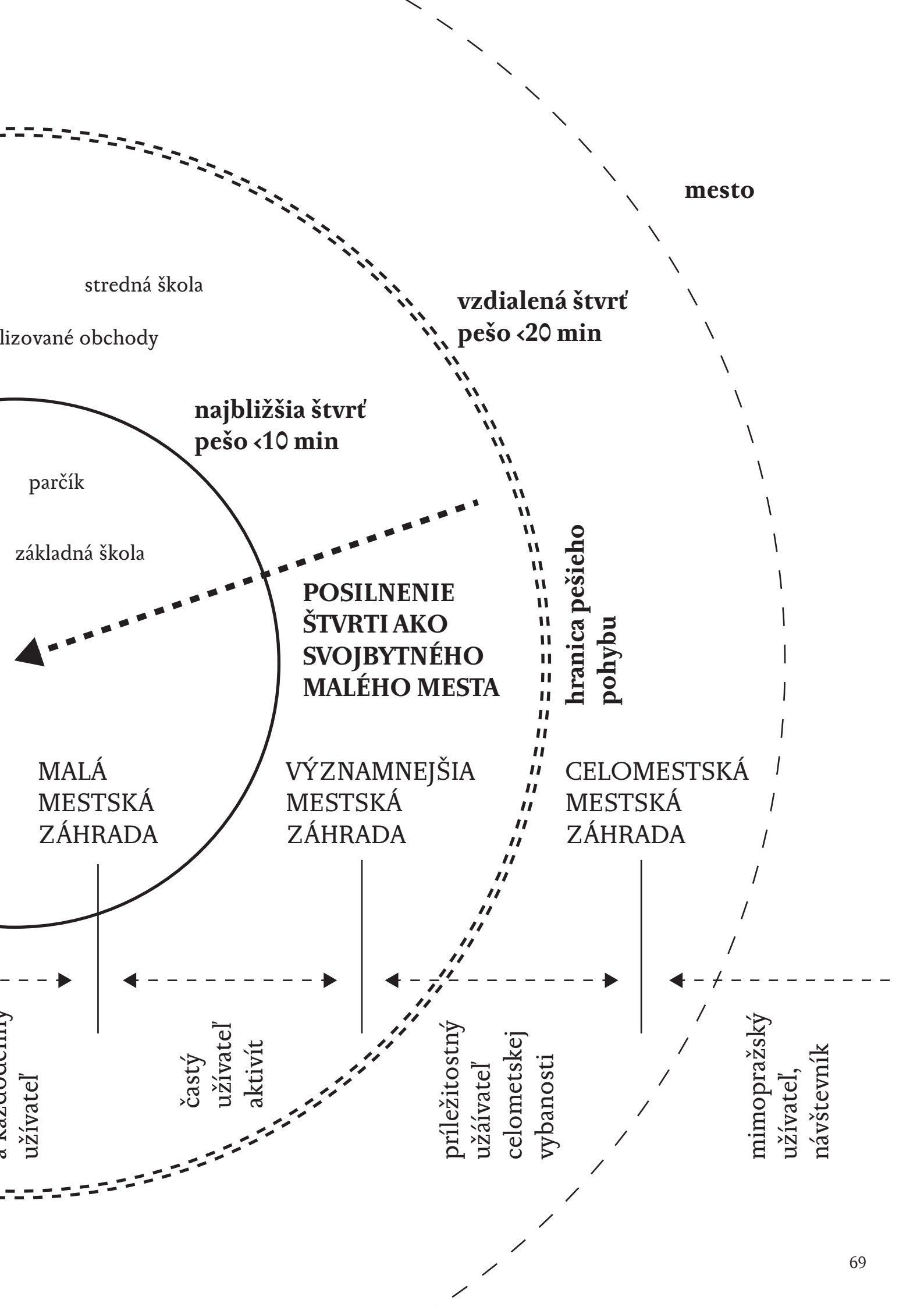
Podkapitola komunikačné väzby definuje mestskú záhradu ako nástroj zlepšovania komunikačných väzieb štvrte s ohľadom na čo najlepšiu využiteľnosť pohybu po štvrti nemotorovou dopravou, pre všetkých užívateľov, tak aby štvrť bola zdanlivo ešte kompaktnejšia. Mestské záhrady sú zároveň vnímané ako cesta k odstraňovaniu starých bariér, predovšetkým v podobe nevyužívaných území, ktoré sprístupňujú.

Synergia

Podkapitola synergia popisuje, ako z mestskej záhrady v štvrti získať maximum pre štvrť a jej obyvateľov a zároveň skrz zlepšenie štvrte neodevalvovať hodnoty a charakter štvrte. Zároveň sú popísané pôsobenia presahov medzi štvrtami, kedy jednotlivé štvrte nie sú navzájom izolované, ale majú konkrétnych susedov.

štvrť a mestské záhrady
dostupnosť vybavenosti
dostupnosť priestranstiev
nemotorová mobilita
priestupnosť územia
každodenná rekreácia
reakcia na lokálne potreby
Praha ako súbor malých miest

Úloha mestských záhrad ako sociálnej služby v pozitívnom význame slova je na úrovni štvrte nespochybniteľná vzhľadom na nižšiu mieru mobility cieľových užívateľov. Mestská záhrada nech slúži i slabším, tam, kde je potreba v celej škále možných služieb od služieb pre mládež až po služby seniorom. Mestské záhrady by mali byť nízkoprahovým zázemím štvrte.

Sociálne väzby

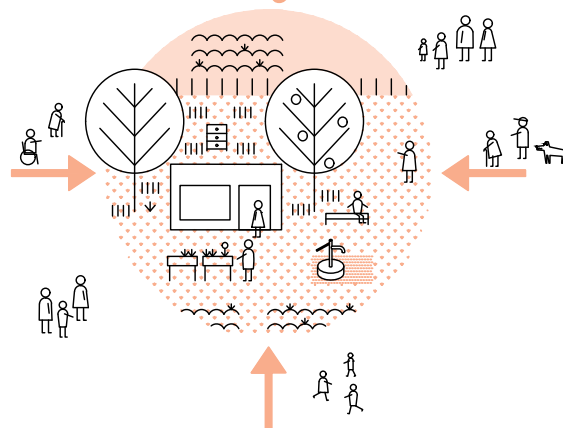
Spolu

Konať spolu a vzájomne, stierať tým rozdiely medzi užívateľmi, to by mala byť významná kvalita mestskej záhrady. Skrz takéto konanie sa posilňujú sociálne väzby vo vnútri štvrte, ktorá sa týmto stáva sociálne odolnejšou v zmysle zníženia náchylnosti k vylúčeniu niektorej skupiny užívateľov zo života štvrte, na okraj záujmu. Mestskú záhradu je nutné vnímať na úrovni štvrte ako miesto, kde sa môžu stretnúť obyvatelia, ktorí by sa inak nestretli, pretože samotný charakter mestskej záhrady je predurčený k vyššej miere otvorenosti a neformálnosti vzťahov. Vhodné je ísť takémuto stretávaniu naproti skrz podporu sociálne orientovaných aktivít v mestských záhradách, či tvorby priamo sociálne zameraných mestských záhrad.

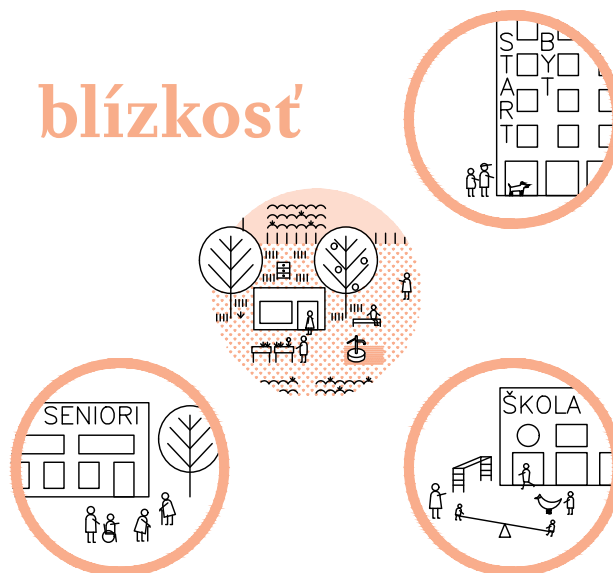
Väzba na potreby

Mestská záhrada fungujúca ako doplnok sociálnych služieb štvrte by ideálne mala byť viazaná priamo na potrebu služby, teda byť blízko potreby, v zmysle dostupnosti, nad rámec všeobecne kvalitnej dostupnosti, v rámci vymedzenej miery štvrte. Napríklad mestská záhrada v blízkosti bývania pre seniorov bude skôr využívaná touto skupinou užívateľov, pretože je blízko, priamo pri zdroji potreby. Väzba na potreby je potom aplikovateľná i v rovine pridelovania (prenájmu) jednotlivých záhrad v mestskej záhrade, ako časti celku, určitej potrebnej skupine, pokiaľ je takto koncipovaná. Je preto obdobne, ako je to s bývaním - bytmi, mať k dispozícii menšiu časť celku určenú na saturáciu potrieb potrebných užívateľov.

priestor pre všetkých

blízkosť

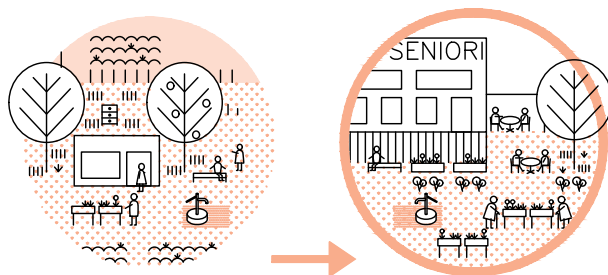
Škála

Podoba zapojenia mestských záhrad do života štvrte v zmysle bytia sociálnou službou je veľmi široká, nehľadiac na širokú škálu podôb mestských záhrad. Štandardom pre väčšinu mestských záhrad by malo byť, že v určitej miere plnia úlohu sociálnej služby bez dodatočnej snahy o to byť sociálnou službou, len vplyvom usporiadania, návrhu podoby a otvorenosti režimu, či skladbou užívateľov, v možnosti ľudí stretávať sa. Ďalej je možné tvoriť mestské záhrady s čiastočne plánovanou sociálnou funkciou, kedy je mestská záhrada zámerne obohatená o takúto aktivitu, až po plánované sociálne projekty, kde je mestská záhrada nositeľom ideí sociálneho projektu, čím sa primárne účely mestskej záhrady posúvajú do pozadia.

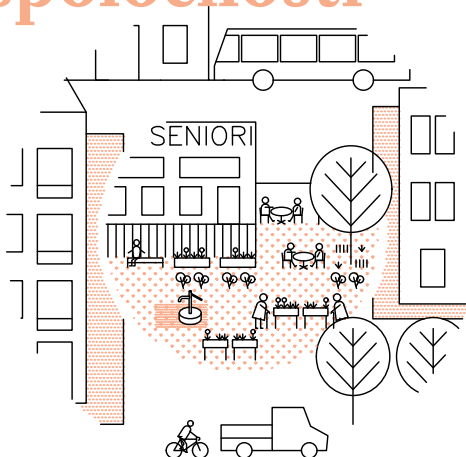
Priestor a pozícia

Mnoho sociálnych projektov budí emócie u obyvateľov štvrte z dôvodu nedostatku informácií, nepochopenia a absencie osobnej skúsenosti s problematickou témou. Z toho dôvodu môžu byť podobné aktivity s cieľom predísť konfliktu vytlačované na okraj, mimo očí "majority". Tento postup nemôže byť nikdy správny. Riešením problému nie je zavretie očí, ale konfrontácia a dialóg. Nie je preto vhodné sociálne zamerané mestské záhrady plánované posúvať na okraj štvrte, ale ísť cestou integrácie do štruktúry, i do centra a zároveň širokej otvorenosti pre verejnosť, aby mohla nastať konfrontácia a dialóg, kde motívom dialógu môže byť práve spoločná záhrada a záhradníčenie, ktoré neskrýva žiadne negatívne významy.

miera špecializácie na sociálne služby

medzi ľuďmi, v spoločnosti

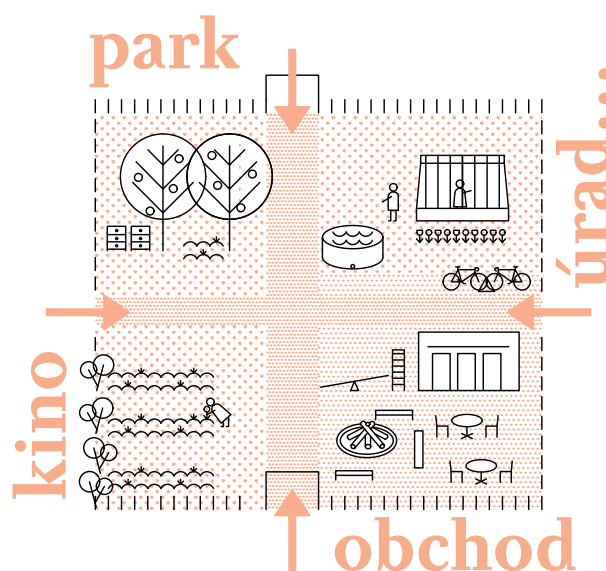

V mierke štvrte, ktorá je stále dosiahnuteľná pešo či na bicykli, najlepšie vyniknú chýbajúce komunikačné väzby v území - bariéry nepriestupných areálov, či miesta, kde sa nemyslelo na nemotorovú dopravu. Mestské záhrady v rámci svojej plochy, pôsobením na okolie majú schopnosť časť týchto rán sanovať. Mestské záhrady nech sú spojením, nie bariérou štvrte.

Komunikačné väzby

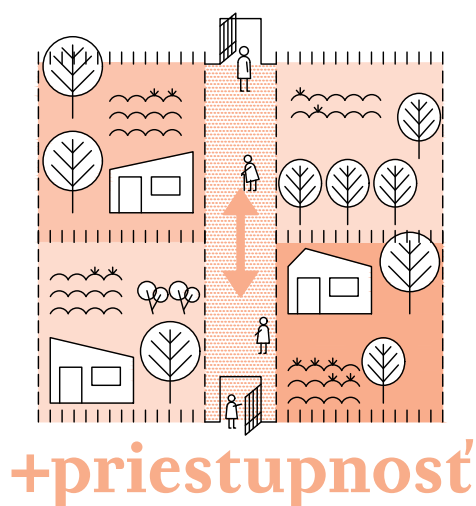
Posilnenie väzieb

Mestské záhrady je vhodné považovať za pohybu otvorenú štruktúru. To je významná kvalita vo vzťahu k posilňovaniu komunikačných väzieb v štvrti. Mestské záhrady môže zlepšovať väzby v štvrti na periférii, kde sa často nachádzajú, ale i v centrálnom území, kde môžu pokryť dopyt po ďalších charakterovo odlišných druhoch spojení rôznych častí štvrte. Skrz mestské záhrady by mali prirodzene pokračovať väzby medzi dnes nespojitými územiami tak, aby i mestská záhrada ťažila s benefitov väzieb, hlavne v dobrom sporení so štvrtou, dostupnosti pre užívateľov, ale i sociálnej kontroly danej živostou štruktúry. Väzby je žiadané posilňovať na všetkých úrovniach, od vlásočnicových pešínok po spojenia presahujúce štvrť.

Odstraňovanie starých bariér

Minimalizácia bariér v území negatívne ovplyvňujúcich komunikačné väzby sa bude odohrávať na dvoch úrovniach. Riešenia bariér v existujúcich mestských záhradách, ktoré sú obvykle bariérou v území a riešenia bariér územia, do ktorého mestské záhrady vstupujú skrz vlastné riešenie záhrady a väzieb na okolie. Je žiadané súčasné mestské záhrady integrovať do štruktúry štvrte skrz odstraňovanie bariér v rámci záhrady, ale i okolia. U nových záhrad sa potom jedná hlavne o riešenie širších vzťahov územia, do ktorého vstupujú, pretože mestská záhrada môže znamenať vstup do územia presahujúci plochu záhrady, zvlášť keď je súčasťou širšieho riešenia. Nutné je vnímať mestskú záhradu ako šancu k prepájaniu.

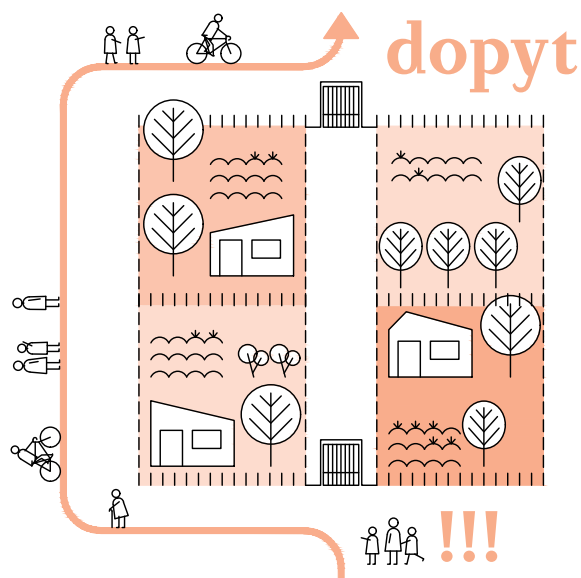
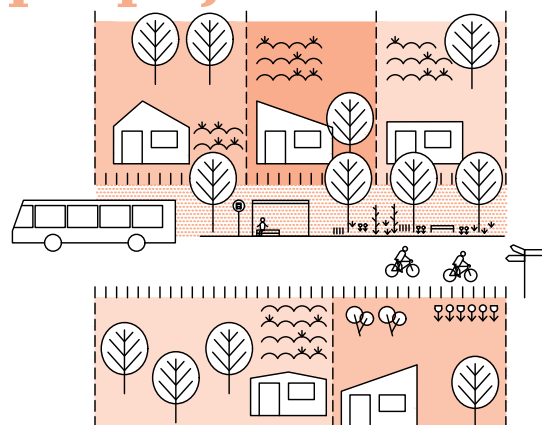
Dopravná infraštruktúra

Zlepšovanie komunikačných väzieb nemusí mať vo vzťahu k mestským záhradám len výslovne pozitívny nádech. Mestské záhrady sa môžu ocitať v situáciách, kedy je potrebné prepojiť dve územia významnejšou dopravnou stavbou. Voči takémuto kroku sa netreba stavať a priori skepticky, zvlášť, pokiaľ sa jedná o bežnú mestskú komunikáciu, ktorá je ulicou, nie diaľnicou. Komunikácia môže na rozhranieestskej záhrady a komunikácie priniesť nový vzruch v podobe zmeny podoby rozhrania, zvýšenie jeho kvality ako dopadu investície do komunikácie. Zároveň je tu priestor k jednaniu o ďalších benefitoch pre záhradu, či komplexnému riešeniu novej situácie, ktorá pri kvalitnom architektonickom spracovaní môže byť hodnotou.

Toky pohybu

K pochopeniu pohybu v území, v ktorom sa mestská záhrada nachádza, či do ktorého vstupuje je žiadané sledovať širšie vzťahy okolia a štvrte, z ktorých vyplynú najviac viditeľné komunikačné nedostatky. Ďalej je vhodné miestnym šetrením sledovať toky skutočných ľudí v území, ich reálne správanie, ktoré nemusí odpovedať realite náhľadu zhora, intenzity pohybu počas dňa, všimnúť si svojpomocne realizované opatrenia a skratky k lepšiemu pochopeniu väzieb, prípadne realizovať dotazníkové šetrenie medzi obyvateľmi. Na základe prieskumu je možné optimalizovať nielen prepojenia, ale i služby v mestskej záhrade. Ak má mestská záhrada zlepšovať komunikačné väzby v území, musí to byť na základe skutočných potrieb ľudí.

prínos nových prepojení

Vnímajúc štvrť ako miesto k životu, kde je všetko potrebné prítomné a dostupné, mestské záhrady by z tohoto stavu mali ťažiť v svoj prospech pri hľadaní miesta pre ich existenciu, v súvislosti s vhodnými funkciami, s ktorými sú kompatibilné. To platí samozrejme i obrátene. V mierke štvrte by mestské záhrady mali fungovať vo väzbe na štruktúru a využitie územia.

Funkčné väzby

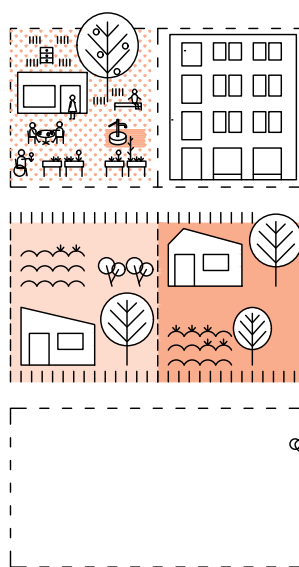
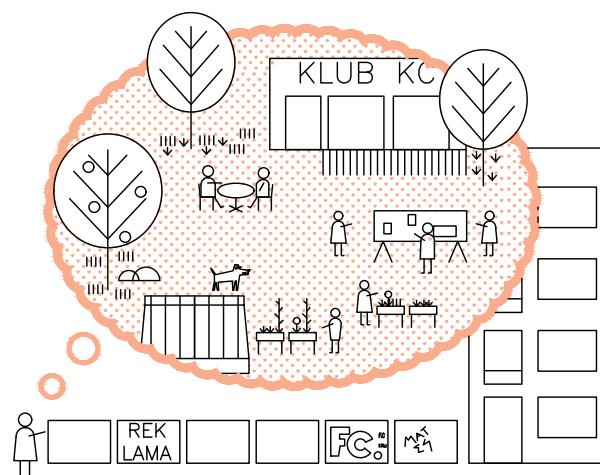
Ponuka priestranstiev

Na úrovni štvrte, v dobrej pešej dostupnosti pre obyvateľov a užívateľov, by mala byť k dispozícii primeraná ponuka priestranstiev obvykle vyplývajúca z charakteru štvrte. Napríklad, v historickom jadre sa bude jednať skôr o spevnené priestranstvá, naopak, na sídliskách budú prevažovať voľné plochy zelene. Mestské záhrady by do tohto vzťahu mali vstupovať ako spôsob doplnenia chýbajúceho typu, kedy je možné charakter záhrady variovať na pestrej škále podôb i v rámci ich prevažne zelenej podoby. Vždy je pre obyvateľa výhodou, keď si môže vyberať zo širšej ponuky priestranstiev. Mestské záhrady by mali byť tým, čo chýba. K tomu je nutné poznať stav ponuky, ktorá je východiskom pre rozvoj siete priestranstiev štvrte.

Ekonomika väzieb

Väzby v území, ktoré mestské záhrady vytvárajú by mali efektívnym spôsobom využívať územie, ako limitne veľký potenciál k rozvoju štvrte. Pri tvorbe a umiestňovaní mestských záhrad sa je z pohľadu aktérov v štvrti, hlavne samosprávy pozeráť i na efektívnosť rozhodnutia a voliť k umiestňovaniu mestských záhrad tie miesta, ktoré nie sú v rozpore s potenciálnymi benefitmi z územia, teda negenerujú priamu stratu, prípadne voliť mestskú záhradu ako súčasť nestratového riešenia, či ako riešenie dočasné. Očividným príkladom môže byť situácia, kedy by trvalá mestská záhrada mala vzniknúť v území, do ktorého štvrť napríklad formou výstavby infraštruktúry investovala s vidinou budúceho zisku v podobe realizácie výstavby v území.

doplniť chýbajúce

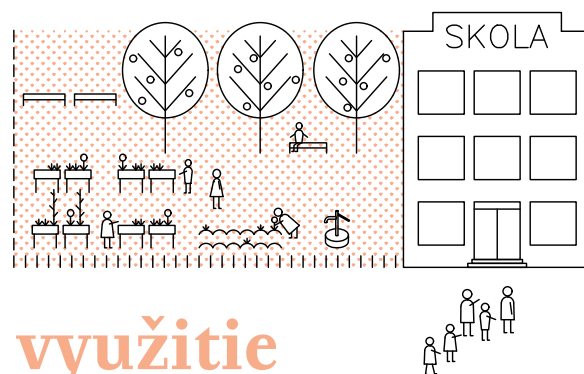
efektívnosť využitia územia

Kombinácia s vybavenosťou

Časť mestských záhrad je vhodné situovať v blízkosti občianskej vybavenosti štvrte, či ich priamo s týmito funkciami kombinovať. Občianska vybavenosť má v štvrti obvykle centrálnu pozíciu, prípadne pozíciu spádových subcentier, do ktorých väčšina obyvateľov štvrte musí aspoň občas prísť. Z toho plynie výhoda pre mestské záhrady v podobe pozície v centre diania, polohy na ceste, ktorú užívateľ musí vykonať a prepojenia s inými činnosťami. S výhodou je možné kombinovať mestské záhrady s vybavenosťou areálového charakteru, ako sú školské areály, či areály zdravotníctva a sociálnych služieb, kde mestská záhrada môže byť umiestnená do areálu, využívajúc tým už dnes oplotené územie, o ktoré sa tak či tak treba starať.

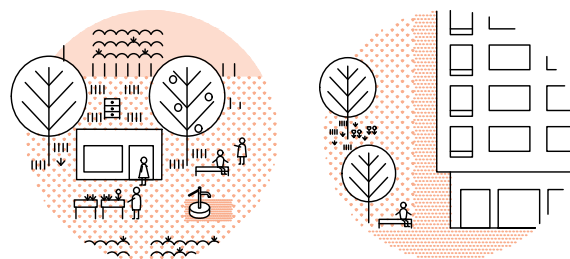
Väzba štruktúr

Mestské záhrady navzdory vzájomnej obsahovej podobnosti predstavujú pestrú škálu podôb, ktoré sa v území správajú odlišne. To isté platí o mestskej štruktúre, stavbách s priestranstvami, ktoré ju tvoria. Práve na úrovni štvrte a v jemnejšom detaile lokality, sa prejavuje štruktúrna pestrosť mesta. K maximalizácii pozitívneho efektu mestskej záhrady v štruktúre je nutné usilovať o vzájomnú kompatibilitu jedného a druhého. Je nutné voliť také typy mestských záhrad, ktoré sú v súlade so štruktúrou a zároveň také typy nových štruktúr, ktoré sú v súlade s mestskými záhradami, pokiaľ sa jedná o trvalé typy. Zároveň je možné uvažovať o mestskej záhrade ako o tvárnom a prispôbovnom nástroji prepájania zdanlivo odlišných štruktúr.

využitie
prirodzených
centier

kompatibilita
štruktúr

Synergia je stavom, kedy sa stretne dobré a vytvorí sa ešte lepšie. Väzby mestských záhrad a ich okolia by k vytvoreniu lepšieho mali smerovať. Synergia je potom prínosom pre užívateľov i samotnú štvrť, lepšiu štvrť. Lepšia štvrť nech znamená miesto otvorené novému i odlišnému, no s rešpektom k hodnotám a tradícii, prístupné širokému spektru užívateľov.

Synergia

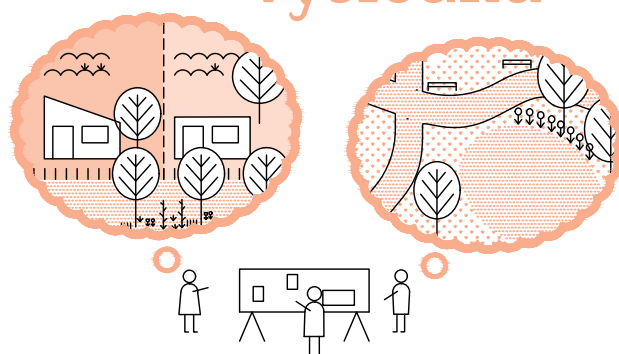
Názor

Dosiahnuť pozitívne spolupôsobenie nie je možné bez širokého zapojenia aktérov do procesu a tvorby, kde je menovite nutné zdôrazniť zapojenie užívateľov a obyvateľov štvrte. Názor širšieho okolia je dobré poznať vo všeobecnej rovine, v zmysle názoru obyvateľov na ich štvrť, na to, čo majú radi a čo im chýba, kde výsledkom názorov môže byť impulz k mestskej záhrade, ale i v prípade konkrétneho projektu mestskej záhrady, kedy sa obyvatelia a budúci užívatelia vyjadrujú k podobe. Pozitívna komunikácia s nimi môže byť základom budúceho úspechu záhrady, jej prijatia širokým okolím ale i vhodne navrhnutým usporiadaním a podobou, ktorá reflektuje skutočné požiadavky a nie je len vôľou architekta.

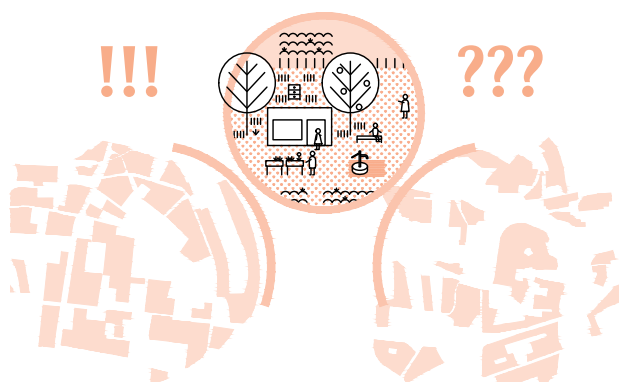
Susedia

Hranicu štvrte nie je možné chápať ako ostro vymedzenú líniu, ktorá vydeľuje jedno územie z celku, ale ako hranicu dostupnosti, ktorá má prirodzené centrum a môže sa prekrývať s inými hranicami. Štvrť vždy interaguje so svojim okolím. To je nutné mať na pamäti pri riešení väzieb mestských záhrad na okraji územia dostupnosti. Tieto záhrady môžu byť dostupné rovnako dobre z dvoch prirodzených centier. Územie na hranici je nutné chápať ako prepojenie dvoch svetov s potenciálom vytvorenia podcentra, ako prirodzenej reakcie na vzdialenosť k centru. Pri plánovaní mestských záhrad na hranici štvrte je vždy dobré nazrieť k susedovi a koordinovať kroky. Rozhodne tu neplatí moja štvrť, môj hrad.

komunikácia v prospech výsledku

komunikácia so susedom

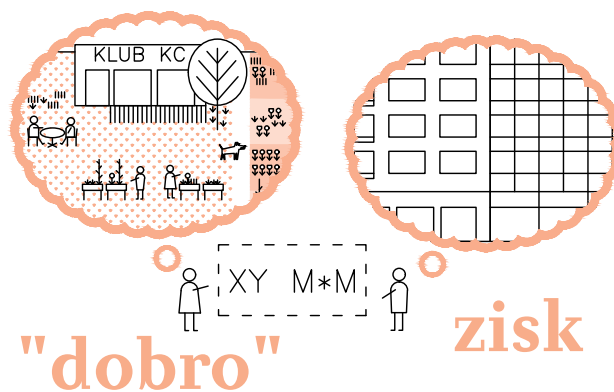
Dopyt

Synergický efekt vytvára súslednosť udalostí, kde výsledkom môže byť zhoršenie stavu štvrť pre ekonomicky slabšie skupiny užívateľov a štruktúr. Kumulácia pozitívnych javov vedie k zlepšeniu obrazu i fyzického stavu štvrť, ktorý sa obvykle prejaví v zvýšenom dopyte po území, ktorý sa prejavuje zvýšením ceny nehnuteľnosti. Tým sú vytláčané slabšie skupiny užívateľov a štruktúr do menej "drahých" štvrtí. Voči tomuto sledu udalostí by municipalita štvrte mala mať nachystané opatrenia v podobe dostatočného majetkového zabezpečenia vlastnými zdrojmi, teda vlastniť dostatok nehnuteľnosti, ktoré sa môžu správať inak než trhovo a slúžiť ekonomicky slabším užívateľom. Mestské záhrady by mali byť jednou zložkou tohto mixu.

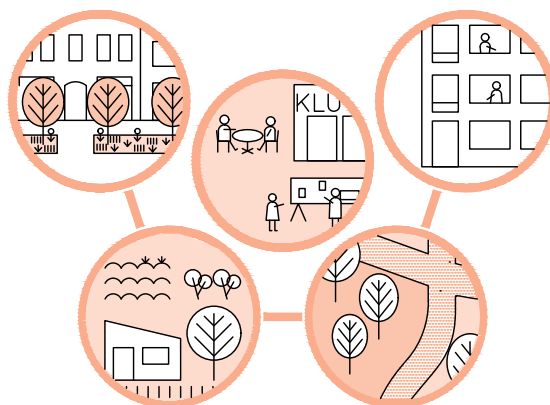
Hodnota väzieb

Navrhovanie previazaného územia, kde takpovediac všetko súvisí so všetkým, kde sú previazané funkcie i štruktúry, pomáha zvyšovať dlhodobú odolnosť územia (v zmysle pojmu resiliencia). Polyfunkčné previazané územie je odolné voči negatívnym dopadom zmien v území, pretože je svojou komplexnosťou a početnosťou rôznorodých skladobných prvkov schopné reagovať na zmenu situácie, kompenzovať prípadné negatívne dopady. Integrácia mestských záhrad do štruktúry, začlenenie do systému väzieb v území znamená zvýšenie odolnosti štruktúry i mestskej záhrady. V záujme čo najlepšieho zapojenia mestskej záhrady do štvrte je žiadané cielene pracovať na posilňovaní všetkých typov väzieb, aby záhrada bola i štvrťou.

netrhové správanie samosprávy

polyfunkčnosť odolnosť väzieb

Susedstvo

Mestské záhrady na úrovni susedstva majú predovšetkým podobu medziľudských vzťahov daných bezprostrednou interakciou s ľuďmi žijúcimi v najbližšom okolí. Dôraz na priamy kontakt, interakciu a zdieľanie, ale i komunitné aspekty mestských záhrad, je tu silnejší než plánovaná a ekonomická zložka. Susedstvo nech tvoria dobré vzťahy ľudí a mestských záhrad.

O susedstve

Susedstvo je v priestore ťažko vymedziteľný pojem. Skôr než o priestor, či dané územie sa jedná o stav, kedy sa obyvatelia žijúci blízko seba evidujú, poznajú sa, prípadne ešte lepšie, majú vzájomné vzťahy a zároveň majú vzťah k najbližšiemu okoliu. Potiaľ, pokiaľ poznám najbližšie okolie, potiaľ mám susedstvo. Susedstvo môže byť veľké od chodby bytového domu až po celý mestský blok, a kludne i väčšie. Mieru poznania, teda i veľkosť susedstva zväčšujú v území prítomné miesta, kde sa prirodzene kumulujú ľudia, ako napríklad pohostinstvo, detské ihrisko alebo park. V týchto miestach sa susedia môžu v neformálnom prostredí spoznať, tvoriť svoje susedstvo. Aktívny susedia potom môžu byť spoluvorcami životaschopného susedstva, skrz príležitostné aktivity, starosť o susedstvo ale i otvorenosť novým ľuďom, ktorí sa chcú zapojiť. Mestská záhrada miestom k tvorbe susedstva môže byť. Tiež sa jedná o neformálne prostredie, rovnako ako pohostinstvo či detské ihrisko. Výrazne sa schopnosť formovať medziludské vzťahy u mestskej záhrady môže prejavovať, pokiaľ vstupuje do územia, kde nie je moc priestoru k spoznaniu suseda, v málo vybavených či monofunkčných územiach, no predovšetkým v novovznikajúcich obytných súboroch, kde medziludské vzťahy začínajú od bodu nula.

Citlivosť

Nová mestská záhrada môže byť pre územie záťažou, ostatne ako každý nový vstup do územia. Nová záťaž by nemala znižovať doterajší komfort užívania pre susedstvo. Nový vstup do územia môžu pôvodní užívatelia vnímať ako ohrozenie ich pozície, zvlášť pokiaľ nie sú informovaní. I mestská záhrada môže vyvolať NIMBY efekt (Kinder 2016). Citlivými témami sú parkovanie, verejná zeleň, hluk či zápach alebo vnútorná integrita susedstva. Pragmaticky povedané, javy, ktoré môžu zhoršiť fyzický komfort nie je primárne vhodné vytvárať mimo mestskej záhrady, pretože i kvôli nemožnosti zaparkovania rezidentov na úkor záhradkárov využívajúcich v mieste prítomné parkovacie miesta môže byť mestská záhrada uvrhnutá v nemilosť časti susedstva. Narušenie integrity komunity môže nastať vtedy, keď v susedstve už nejaká funkčná komunita je a zároveň mestská záhrada, ktorá vstupuje do územia je tvorená prevažne ľuďmi mimo susedstva a zároveň sa ukáže, že vstupujúca komunita nie je kompatibilná s jestvujúcou komunitou, čím sa susedstvo bude trieštiť na viac táborov. Ideálny stav by mal byť taký, že aktívne komunity zo susedstva by priamo mali byť motorom vzniku mestskej záhrady, respektíve myšlienky vzniku, prípadne novovznikajúcu záhradu, individuálne záhrady v nej, prednostne ponúknuť ľuďom z najbližšieho okolia, a zároveň komunikovať s nimi vznik záhrady, aby nemali pocit, že sa na nich myslí až na poslednom mieste.

Mierka

Mestské záhrady v mierke susedstva sú vzťahom užívateľov, susedov, susedov užívateľov medzi nimi samými skrz konkrétny predmet, mestskú záhradu, ktorá už je jednoznačne vymedzená. Mestská záhrada z hľadiska susedstva je hlavne súborom miest a aktivít, ktoré tento vzťah spolutvorí. Pozornosť v tejto mierke je venovaná procesu vstupu novej mestskej záhrady do územia, s cieľom čo najlepšej integrácie, prípadne podpora jestvujúcich záhrad, tak aby bol vytvorený harmonický vzťah s okolím a v ideálnom prípade i podpora záujmu susedstva o svoje prostredie.

Komunikácia

Komunikácia je dôležitá v procese vzniku novej záhrady i počas doby existencie. Skrz otvorenú komunikáciu je možné nalákať užívateľov z okolia, či vytvoriť pozitívny obraz zámeru. Komunikácia je cestou ako dostať aktivity v záhrade k ľuďom, aby sa ich mohli zúčastniť. Ideálna je priama komunikácia, skrz osobné oslovenie, ale i cesta letákov či sociálnych sietí.

Pôsobenie

Podkapitola pôsobenie sa zaoberá pôsobením mestskej záhrady navonok a záťažou, ktorú môže vyvolať s ohľadom na to, aby boli minimalizované negatívne dopady aktivít v mestskej záhrade ale aj obsluhou. Pôsobenie je popísané ako kvalita vzťahu k okoliu daná mierou rešpektu k ľuďom v susedstve a k charakteru vystavaného prostredia.

Komunita

Podkapitola komunita popisuje mestskú záhradu ako katalyzátor života pre susedstvo, kde sa môže v neformálnom prostredí stretnúť široká škála ľudí. Popísané sú i cesty, kedy mestská záhrada prekróčí svoju úlohu a stane sa miestom kultúrneho a spoločného života najbližšieho okolia.

Služobnosť

Podkapitola služobnosť definuje cesty, ako byť skrz služby a aktivity v mestskej záhrade prospešný najbližšiemu okoliu. Zároveň je objasnená úloha mestskej záhrady ako typu štruktúry v procese tvorby hodnôt najbližšieho okolia. Podkapitola popisuje služby okoliu od nemateriálnych hodnôt po materiálny prospech a cirkulárnu ekonomiku.

Rozhranie

Podkapitola rozhranie je pomyselným prechodom okolia do mestskej záhrady. Popísaná je dôležitosť rozhrania, ako prvku tvoriaceho prvý dojem z mestskej záhrady. Zároveň sú predstavené praktické aspekty rozhrania a spôsoby tvorby rôznych typov rozhraní s ohľadom na podobu priliehajúceho okolia i funkčné požiadavky územia.

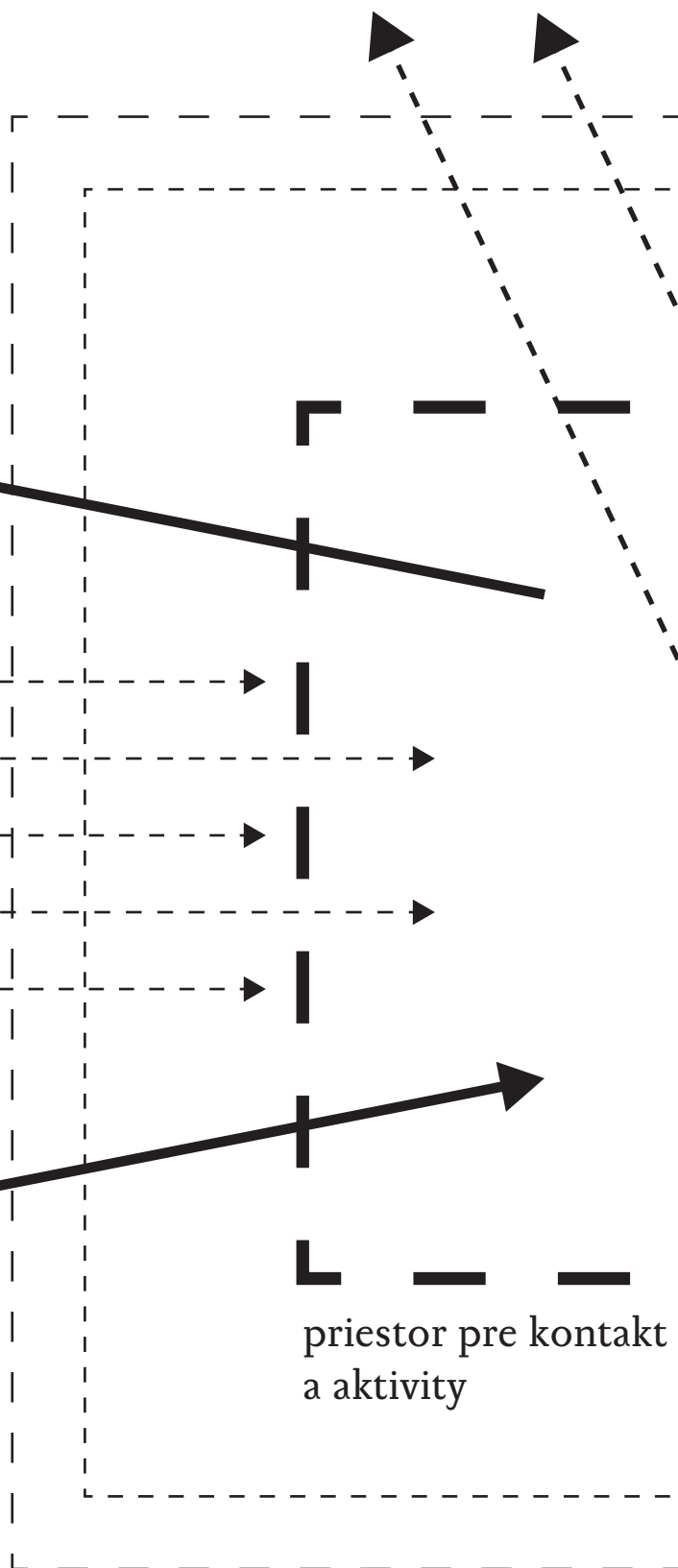
susedstvo a mestské záhrady
symbióza ľudí a činností
zapojenie susedstva do záhrady
negatívna záťaž záhradou
komunity
zdieľanie

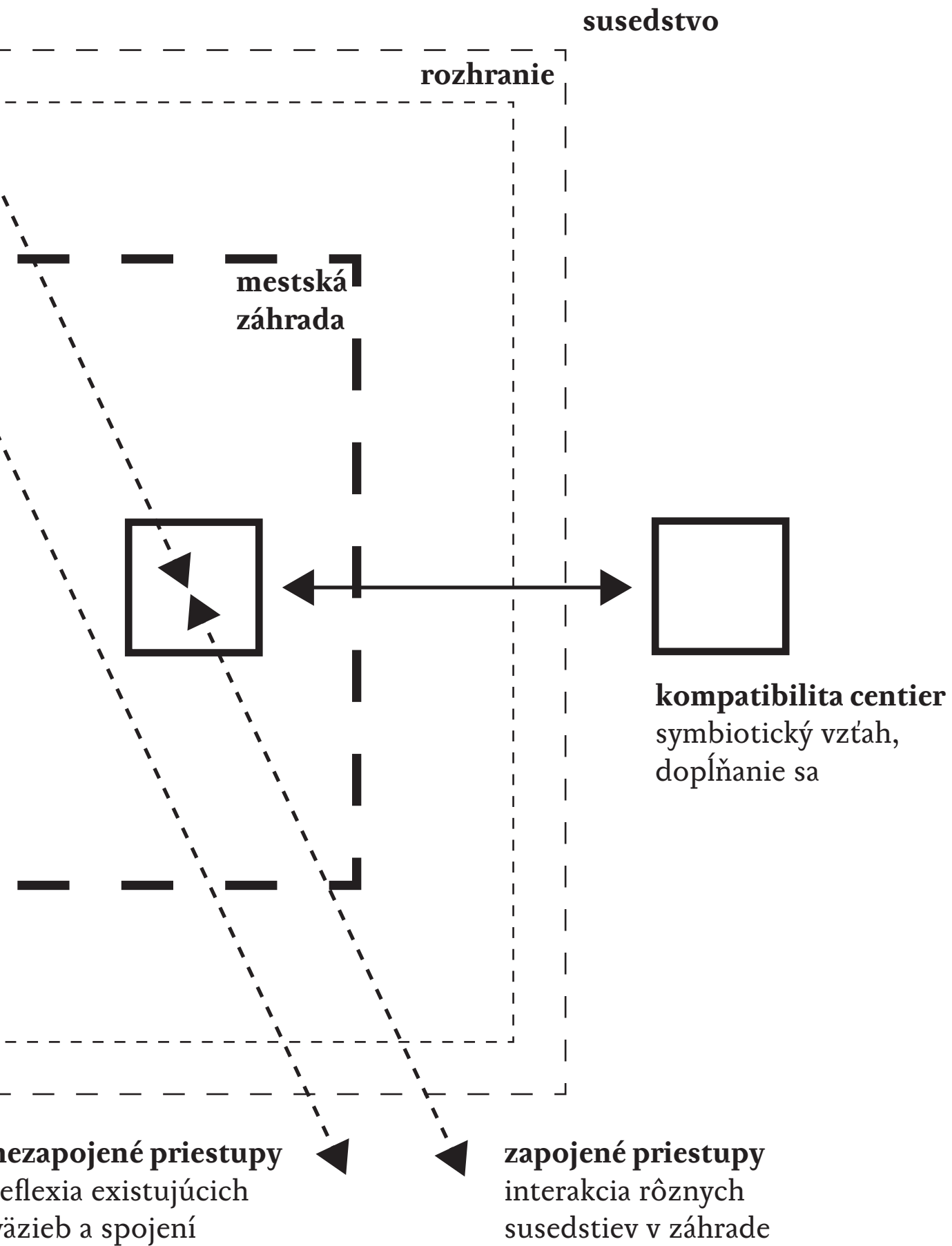
služobnosť
tvorba pridanej
hodnoty pre
susedstvo

priepustnosť
atraktivita

dostredné vstupy
reflexia potrieb
a ľudí v susedstve,
komunitné väzby

priestor pre kontakt
a aktivity

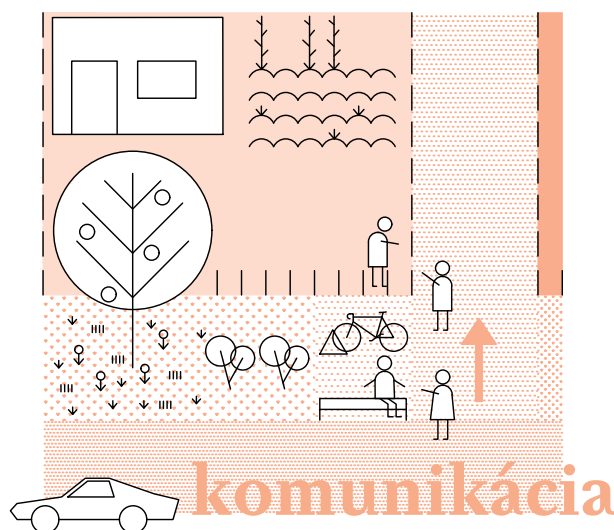

Rozhranie mestskej záhrady je miestom bezprostrednej interakcie so susedstvom. Kvalita rozhrania predurčuje kvalitu vzťahov. Miera otvorenosti a difúznosti rozhrania značí mieru zapojenia okolia do užívania mestskej záhrady. Rozhranie je tým pádom z pohľadu pôsobenia navonok jedným z najdôležitejších miest mestskej záhrady, pretože významom presahuje záhradu.

Rozhranie

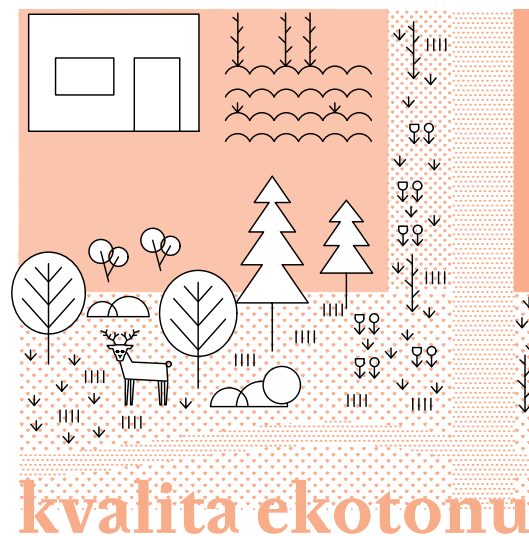
Podoba

Kvalita a podoba rozhrania mestskej záhrady definuje jej pôsobenie. V ideálnom prípade by rozhranie nemalo mať stavebný prejav, napríklad plného oplotenia, nemalo by byť bariérou v území. Rozhranie by malo byť vizuálne transparentné, umožňovať priamy kontakt so záhradou. Rozhranie ako moment prvého dojmu by malo pozývať do záhrady, byť tým reprezentatívnejším zo záhrady. Samotné rozhranie nemusí byť zvlášť široké za predpokladu, že v mestskej záhrade, vo vnútri štruktúry je priestranstvo, do ktorého rozhranie pozýva. U malých záhrad, ktoré sú súčasťou inej štruktúry, napríklad parku, potom rozhranie môže byť priamo vstupom do záhrady, pretože funkciu rozhrania preberá okolitá štruktúra.

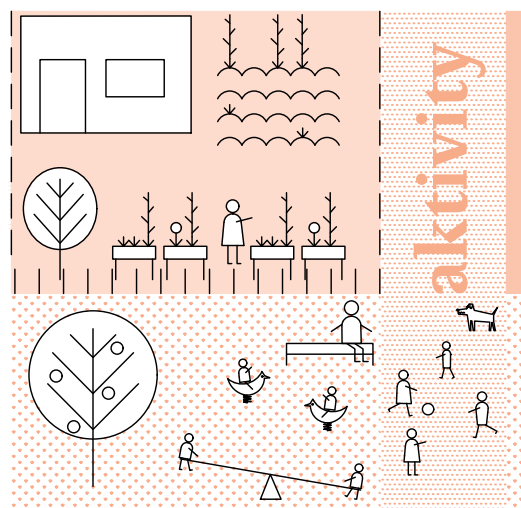
Prírodné rozhranie

Mestská záhrada nezriedka susedí i s prírodným prostredím, pre ktoré sú aspekty kultúry a sociálnej integrácie menej relevantné. Pre prírodné rozhranie je najdôležitejšie, aby medzi prostrediami nebol ostrý zlom, aby i rozhranie slúžilo k prírodným procesom a bolo prechodom prírodného prostredia cez mierne odlišný typ prírodného prostredia rozhrania do človekom tvorenej krajiny mestskej záhrady. Prírodné rozhranie by malo poskytovať útočisko živočíchom i rastlinám, byť miestom pre prírodné procesy. Prírodné rozhranie nie je žiadané oplocovať, pretože tým sa stáva neprístupným a neuplatniteľným pri zapojení do širšieho okolia prírody. Bariérovosť pre migráciu je horším stavom než bariérovosť pre ľudí.

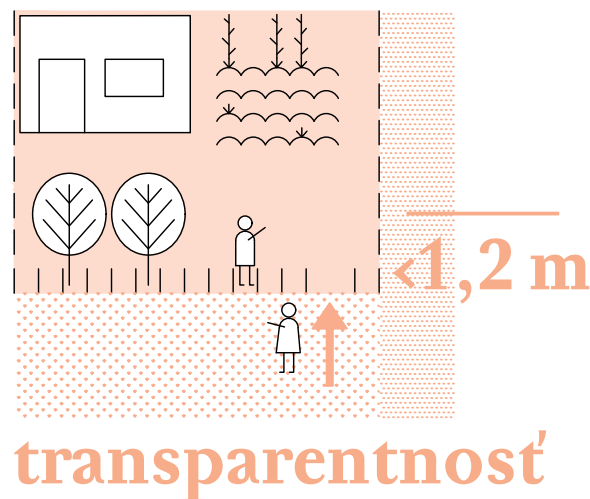
Kultúrne rozhranie

Rozhranie mestskej záhrady a vystavaného prostredia mestskej štruktúry má podobu kultúrneho rozhrania v zmysle užitia prevažne človekom, i keď môže byť prírodnej podoby. Kultúrne rozhranie je prechodový priestor, verejné priestranstvo či úvod do vnútorných verejných priestranstiev záhrady slúžiaci pre ľudí z najbližšieho okolia a mestskú záhradu zároveň, pre jej spoločné aktivity. V rozhraní sa môžu nachádzať prvky či služby, ktoré v susedstve chýbajú, ktoré sú často predmetom denného užívania, potrebujú byť takpovediac po ruke, napríklad detské ihrisko. Okrajovo, v prostredí napr. blokového mesta môže byť rozhraním i stavba, tvoriaca uličnú čiaru, za ktorou sa potom nachádza mestská záhrada.

Oplotenie

Oplotenie, zvlášť vysoké, je citlivo vnímaným prvkom, vzhľadom na to, že vyvoláva dojem menej bezpečného a neprístupného. Preferovaným stavom je, že rozhranie nie je oplotené. Oplotené môžu byť až jednotlivé záhrady, či skupiny záhrad, ktoré sa týmto vydeľujú z priestranstva. Výnimočne je možné oplotiť i samotné priestranstvo, obvykle vtedy, keď sa v ňom nachádzajú záhrady, ktoré nie sú ďalej individuálne vymedzené. V takomto prípade je nutné udržiavať aspoň minimálny režim prístupnosti priestranstva, kedy je prístupné v určitú dobu dňa a napríklad na noc sa zamyká. Použitie oplotenia by malo byť nízke (do 1,2 m), transparentné, aby cez neho bolo vidieť a svojím charakterom odpovedajúce najbližšiemu okoliu.

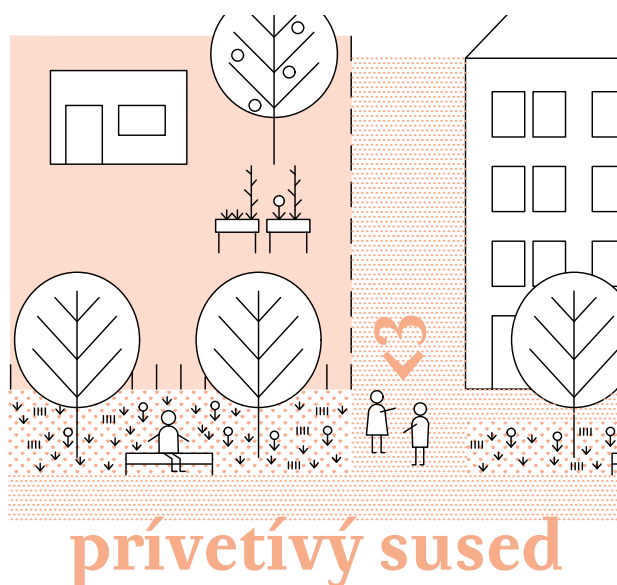

Ako mestské záhrady pôsobia na najbližšie okolie je jedným z dôležitých parametrov potenciálne dobrých vzťahov so susedstvom. Ak chcú byť mestské záhrady dobrým susedom, mali by tvoriť hodnotu pre susedstvo, nie byť príťažou a zdrojom problémov. Na pôsobení sa priamo podieľa vizuálna podoba záhrady vnímateľná okolím a záťaž pre susedstvo, ktorú generujú.

Pôsobenie

Obraz

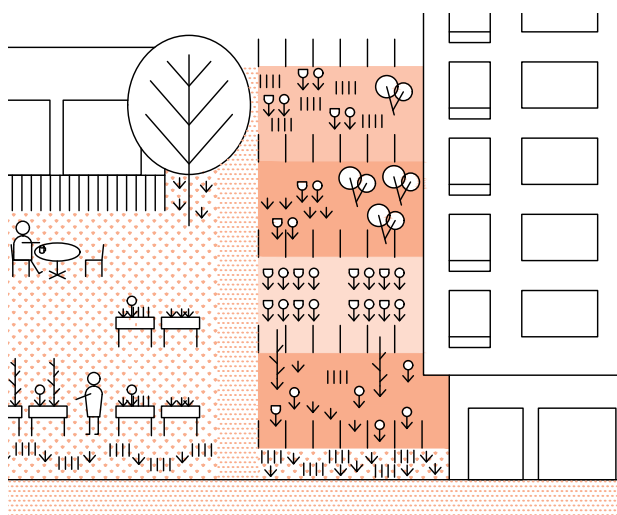
Obraz mestskej záhrady je tvorený podobou rozhrania a správou záhrady v réžii užívateľov. Správa záhrady, spoločných priestranstiev ale i vymožitelnosť zásahu na individuálnych záhradách má vplyv na vizuálnu kvalitu, ktorá čo to vypovedá o tom, akým susedom bude mestská záhrada. To, že niekto venuje pozornosť podobe spoločného je znakom starostlivosti. Predsa len, udržiavaná podoba pôsobí prívetivejším dojmom. Nie je však namieste zamieňať pojem údržba za tvorbu človekom predefinovanej podoby. I prírodný charakter vyžaduje údržbu, ak sa nemá stať divočinou. Zároveň prírodné rozhranie nemusí byť nebezpečnou divočinou. Rozhodnutie mestskej záhrady spočíva v stanovení miery, ktorá by mala byť primeraná okolitej situácii.

prívetivý sused

Vzťah ku charakteru

Pôsobenie mestskej záhrady závisí od miery kompatibility záhrady s charakterom štruktúry, do ktorej vstupuje, prípadne miery autorskej invencie a kvality, s ktorou je architekt schopný zakomponovať zdanlivú odlišnosť do prostredia. Odhliadnuc od kvalitných atypov, väčšinou je dobré pridržať sa charakteru okolia, nastavených pravidiel regulácie či ochrany v prípade chránených území, ale i rešpektovať platné väzby v území. Predsa len, dobrý sused sa nespráva nezdvorilo k svojmu okoliu. U nových mestských záhrad takpovediac na zelenej lúke, i ako súčasť širšieho rozvoja je vhodné nastaviť pravidlá vopred, v urbanistickom projekte riešenia územia. Takto nastavené pravidlá sú obťažnejšie spochybniteľnými.

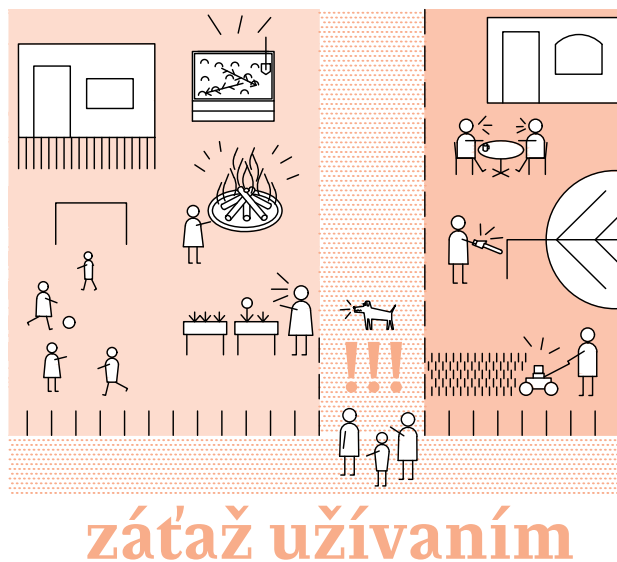
kompatibilný sused

Statická doprava

Z povahy potreby obsluhy mestskej záhrady môže byť do susedstva vnášaná záťaž parkujúcich vozidiel a v menšej miere krátkodobá záťaž dynamickej dopravy. Parkujúce vozidlá budú v určitej miere prítomné nehľadiac na možnosti obsluhy nemotorovou a hromadnou dopravou, pretože v niektorých situáciách sa bez vozidla dá zaobísť len obtiažne. Parkovacie kapacity je z dôvodu minimalizácie záťaže vhodné vymedziť v ploche záhrady, ak je to možné, napríklad ako súčasť rozhrania, či na nevyužitelných plochách, prípadne po dohode v uličnom priestore či susedných objektoch, za tej podmienky, že sa nejedná o obmedzenie pre susedstvo. Nadnesene povedané, dobré vzťahy v parkovaní budujú dobré vzťahy so susedstvom.

Záťaž

Mestská záhrada vzhľadom na charakter aktivít, ktoré sa v nej dejú, prirodzene prináša do susedstva záťaž, napríklad hluk či zápach. Hluk sa vyskytuje pri užití mechanizácie k činnosti, ale i ako prostá kumulácia bežného hluku z užívania daná väčším množstvom užívateľov, prípadne ako hluk zo spoločných aktivít. Dobrým štandardom slušnosti nielen v mestskej záhrade by malo byť to, že v nedeľu je klud, že sa nepoužíva mechanizácia či nekonajú hlučné spoločenské udalosti. Záťaž zápachom môže vzniknúť pri pálení biologického odpadu, či príprave pokrmov na ohni, i ako spoločenskej udalosti. Dobrým mravom nielen u zápachu, ale i hluku by malo byť informovať okolie o takejto udalosti, prípadne ho pozvať na danú udalosť.

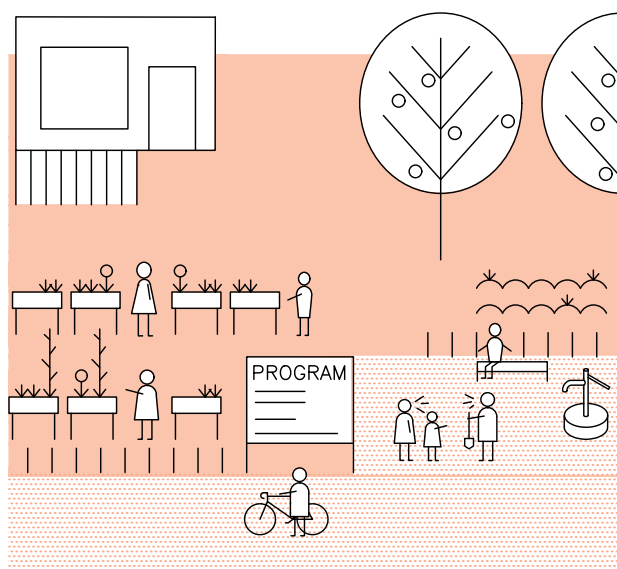

Mestské záhrady sú vhodným priestorom pre činnosť komúnit a ich interakciu s najbližším susedstvom. Mestská záhrada je v mierke susedstva vnímaná ako priestor súnaležitosti s najbližším okolím, katalyzátor života i starosti o susedstvo. Formovanie komunity tu prebieha skrz činnosti, ktoré by mali byť otvorené širokému okruhu záujemcov z rád susedov.

Komunita

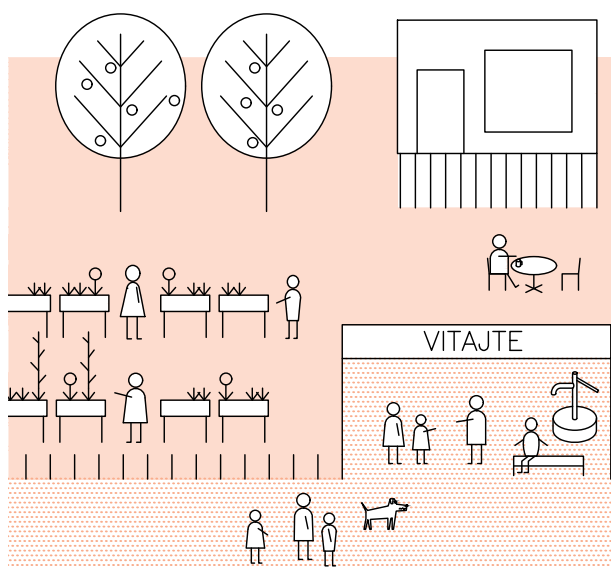
Informovanosť

Dobrym vzťahom pomáha vzájomná otvorenosť a schopnosť komunikácie. Mestská záhrada do územia vstupuje ako kolektívny projekt, ktorý je viac komunitou, než individuálnymi osobami, mimo tých počtom užívateľov najmenších mestských záhrad. Dá sa tvrdiť, že mestská záhrada v mnohých otázkach koná kolektívne. O to jednoduchšia by mala byť komunikácia so susedstvom. Platí, že je vždy dobré zámery a kroky v mestskej záhrade, ktoré môžu mať dopad na najbližšie okolie v predstihu komunikovať s dotknutým okolím. S informáciou, ktorú viem vopred, hoc môže mať nepríjemný obsah, viem naložiť s väčším pochopením, než keď sa situácia proste stane bez možnosti reakcie. Výsledkom nekomunikácie je našťavané susedstvo.

Otvorená záhrada

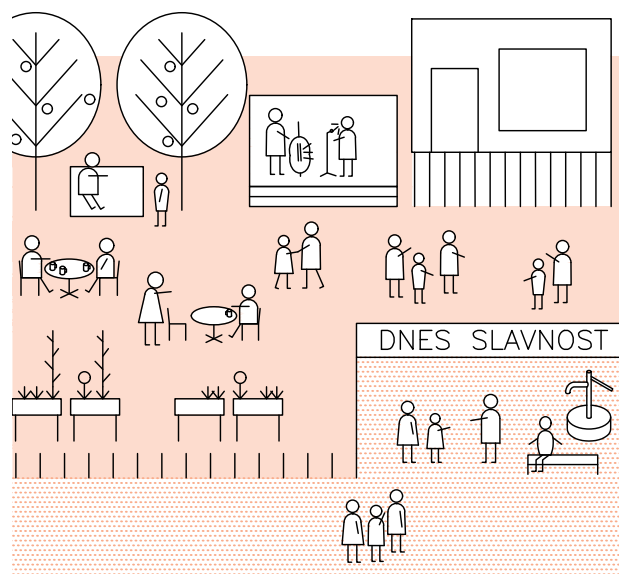
Byť fyzicky otvorený novým záujemcom o záhradku, či len ľuďom z okolia, ktorí sa chcú potešiť estetikou záhrady, či prehodiť pár slov by malo byť dobrým štandardom mestskej záhrady. Nerozdeľovať svet na naša záhrada a vaše okolie bez vzájomného prepojenia, ale byť jedno susedstvo, je základom dobrých vzťahov, ale aj udržateľnej existencie a rozvoja mestskej záhrady. Záhrada by mala byť otvorená naozaj pre všetkých i v zmysle bezbariérovosti riešenia, aspoň v prípade spoločných priestranstiev, či verejne prístupného rozhrania. Znevýhodnení ľudia často majú svoj akčný rádius limitovaný na najbližšie okolie ich bydliska, prípadne na známe prostredie, preto im každá možnosť interakcie príde vhod.

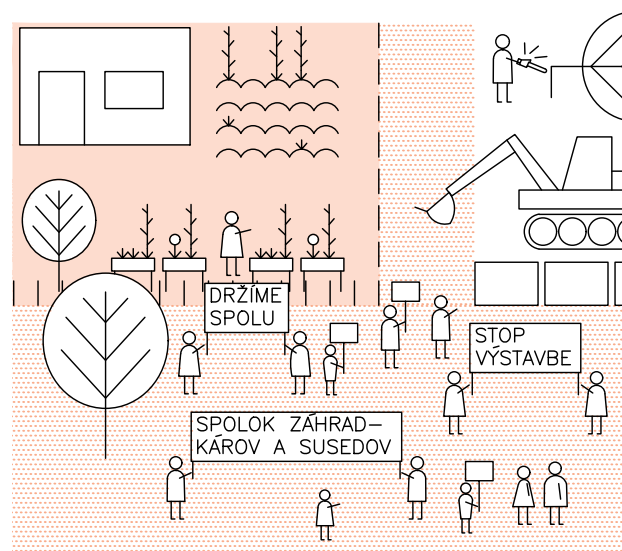
Verejné akcie

Mestská záhrada, jej priestranstvá, je vhodným miestom ku konaniu akcií komunitného či neformálneho charakteru rôznej tématiky. Je vhodné podporovať konania verejných či poloverejných akcií v prostredí mestských záhrad, ako spôsobu posilňovania vzťahov s okolím a zároveň edukácie verejnosti o význame mestských záhrad. Inšpiráciou môžu byť napríklad festivaly otvorených záhrad, či v českom prostredí ukotvené oslavy ako čarodejnice (Gibas 2013). Mestské záhrady sú vhodnou platformou pre podporu nezávislej kultúry, ktorá je rovnako ako mestské záhrady tak trochu akciou zdola. Koncert v prostredí mestskej záhrady môže mať svoje čaro. Miera akčnosti potom závisí od vôle komunity konať akcie nad rámec záhradníčenia.

Právna subjektivita komunity

Mimo neorganizovanej komunitnej činnosti môžu byť mestské záhrady i miestom pôsobenia spolkov, združení či iných právne subjektívnych občianskych uskupení. Spolky majú v porovnaní s jednotlivcami vyššiu moc napríklad v jednaní s municipalitou alebo účasti v správnych konaniach, či už vo veciach mestskej záhrady, alebo susedstva. Pre susedstvo môže byť prítomnosť spolku so starostou o záujmy susedstva žiadanou bezpečnostnou poistkou. Spolok môže byť zároveň poberateľom podpory z rôznych orientovaných výziev, ktorú je možné využiť k ďalšiemu rozvoju záhrady. Z hľadiska jednania s úradmi i vo vzťahu k poberaniu podpory je pre mestskú záhradu výhodné mať právnu subjektivitu (Pokorná 2020).

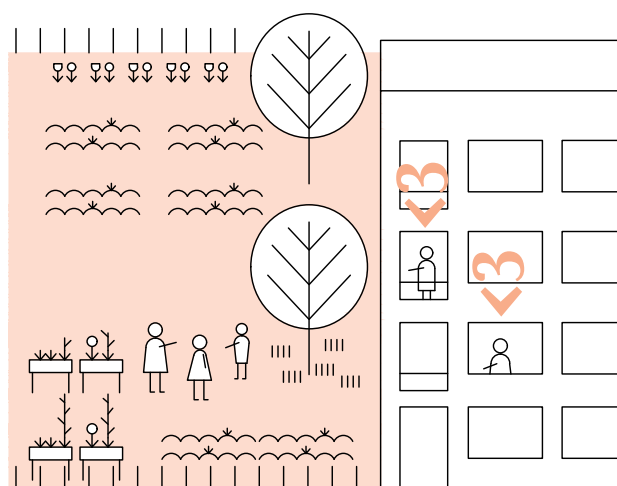

Ak majú byť mestské záhrady v susedstve obľúbené a podporované, mali by mu poskytovať určitú mieru benefitov so spoločným priemetom v zvýšení kvality života v danom susedstve. Mnoho benefitov nemusí byť na prvý pohľad jasných, či sa prejaví až v dlhodobom horizonte. Z toho dôvodu je jasné vedieť, čo je benefit a aký pozitívny dopad má na susedstvo.

Služobnosť

Hodnota status quo

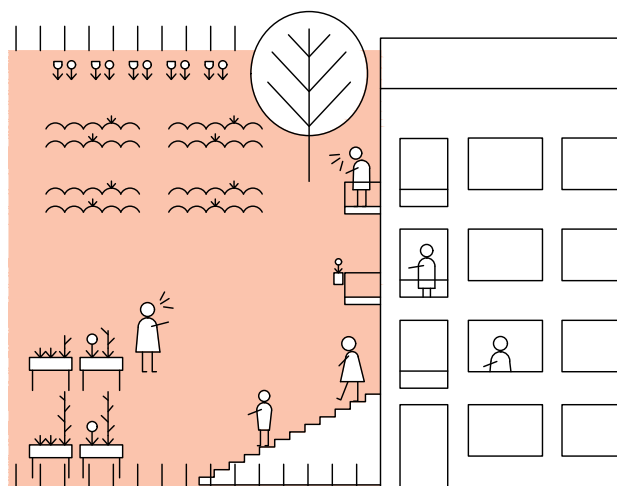
Mestská záhrada, zvlášť v podobe prezentovanej manuálom je vzhľadom na svoju pestrosť podoby i využitia tým atraktívnejším susedom, ktorý môže byť k dispozícii. Z pohľadu majiteľa nehnuteľnosti v blízkostiestskej záhrady je tento druh využitia žiadaný, pretože má minimálny negatívny dopad na kvalitu využitia jeho nehnuteľnosti. Nejedná sa o stavbu i v zmysle okolie zaťažujúceho procesu stavby a vo výsledku má mnoho prínosov. Mestská záhrada v území, zvlášť trvalá je garanciou tohto stavu. Pre mnohých susedov môže byť udržanie status quo nezastavaného územia so zeleňou významnou hodnotou. To je nutné neustále opakovať, i s možnými čiernymi scenármi, čo by mohlo byť namiestoestskej záhrady, keby nebola.

priaznivý sused

Otvorenosť

Otvorenosť mestských záhrad užívateľom mimoestskej záhrady, zo susedstva je hodnotou pre okolie. Mať možnosť aktívne tráviť čas v príjemnom prostredí v blízkosti domova je veľkou hodnotou, ktorúestskej záhrady ponúkajú. Tieto hodnoty sú ponúkané všetkým bez rozdielu. Mestské záhrady by mali byť otvorené širokému okruhu užívateľov. Mestské záhrady by sa pri svojom vzniku mali snažiť získať časť členskej základne z ľudí zo susedstva v záujme lepšej integrácie ale i fungovania záhrady založenom na dostupnosti. V budúcnosti je potom nutné myslieť na dopĺňanie členskej základne užívateľmi zo susedstva, mať vyhradenú časť záhrady plochy k prednostnému nájmu susedmi. Určite to ocenia.

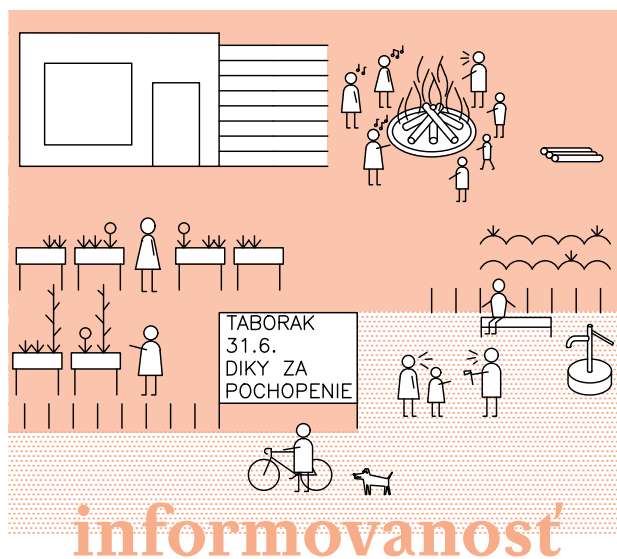
sused užívateľom

Činnosť

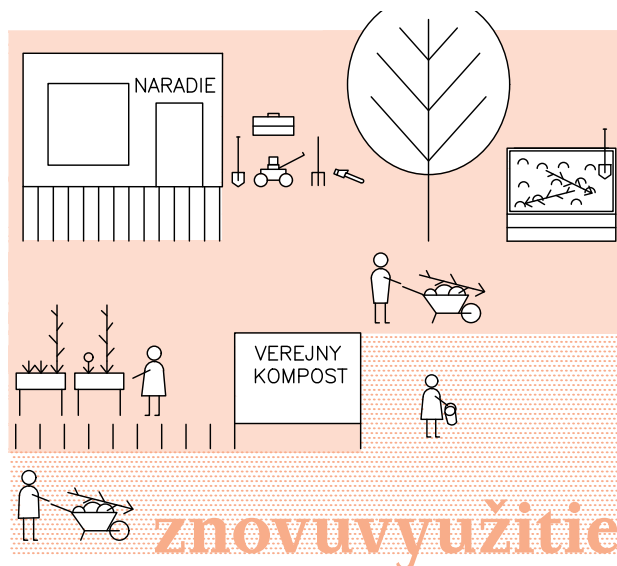
Z hľadiska dobrých vzájomných vzťahov sú rizikové hlavne hlučné a zápachajúce činnosti. Príkladom je pálenie biologického odpadu, ale i grilovanie, používanie hlučnej mechanizácie, ale i spoločenská udalosť s veľkou účasťou osôb. Vhodné je prípadné vykonávanie týchto činností oznámiť susedom vopred, prípadne s nimi koordinovať zvolený čas, respektíve dohodnúť sa v rámci komunity na dni, kedy sa zvolené činnosti spravia hromadne, aby sa ich trvanie nerozdrobovalo do dlhšieho časového obdobia. Negatívne vplyvajúce činnosti sú vecou, ktorej sa v záhrade nedá vyhnúť a sú často nutné, preto je i na druhej strane, zo strany susedov žiadaná určitá miera tolerancie a pochopenia, pretože i oni ich raz môžu chcieť konať.

Cirkularita a zdieľanie

Mestské záhrady sú založené na cirkulárnom fungovaní, dokážu si sami spracovať väčšinu odpadu, vzhľadom na to, že sa prevažne jedná o kompostovateľný odpad s výhodou využiteľný v procese zvyšovania úrodnosti pôdy. Mestské záhrady môžu byť pre susedov službu zhodnocovania biologického odpadu v komposte mestskej záhrady. Pre mestskú záhradu je to služba s nulovými nákladmi na ktorej môže získať mimo suroviny i podporu susedov. Služba je to aktuálna, keďže centrálny zber biologického odpadu v Prahe nie je a nie každý si trúfne na kompostér, zvlášť v byte. Ďalej mestské záhrady môžu poskytovať služby vypožičania spoločného náradia, vďaka ktorej nebude nutné vlastniť všetko mysliteľné vybavenie individuálne.

informovanosť

znovuvyužitie

Mestská záhrada

Vzťahy, priestor, prvky a hlavne ľudia tvoria organizmus mestskej záhrady. K funkčnej a udržateľnej mestskej záhrade vedie nespočet správnych ciest. Manuál na úrovni mestskej záhrady je preto súborom možných konkrétnych krokov pre konkrétnych ľudí, vedúci k zdarnému výsledku. Mestská záhrada je živou a odolnou štruktúrou vzniklou dialógom viac než reguláciou.

Mierka

Mestská záhrada v tejto mierke je postavená do úrovne predmetu navrhovania v detailnom riešení zaoberajúcom sa širokou škálou aspektov návrhu a funkčných požiadaviek. Ponúknuté odporúčenia smerujú k dosiahnutiu čo najvhodnejšieho usporiadania a vybavenia vo všeobecnej rovine, primeranej vizuálnej kvalite ale i zužitkovaniu zdrojov a surovín, hospodáreniu v záhrade. Táto mierka cieľi na konkrétny výsledok v podobeestskej záhrady, ktorá je výsledkom individuálneho návrhového procesu i so vstupom v podobe predložených rád.

Hutnosť

Kapitola Mestská záhrada je obsahovo najhutnejšia, v porovnaní s ostatnými dvojnásobne, pretože popisuje to najdôležitejšie, samotnú vnútornú podobuestskej záhrady vo všeobecnej rovine. Väčšia hutnosť je zvolená i z toho dôvodu, že táto kapitola by mala obstáť sama o sebe, i bez ostatných častí manuálu, napríklad ako útla brožúra, s pomocou ktorej sa bude navrhovať mestská záhrada.

Kto navrhuje

Podobaestskej záhrady by mala vychádzať z návrhu, v ktorom bude premyslená široká škála aspektov, napríklad podľa tejto kapitoly, čím je možné predísť zbytočným chybám. Samozrejme, mestská záhrada môže vzniknúť i spontánne, bez podrobnejšieho návrhu priamou činnosťou pre vec zapálených užívateľov. Takáto záhrada bude mať podobu nikdy nekončiacieho procesu. Neustále sa bude vylepšovať to, na čo sa skôr nemyslelo. Pre niektorých užívateľov táto predstava môže byť stelesnením podstatyestskej záhrady a nie je nutné sa k nej stavať s opovrhnutím, ale rešpektom.

Aj u obyčajnejestskej záhrady, organizovanej zdola-hore, budovanej priamo užívateľmi, je vhodné mať aspoň základnú predstavu, kde čo bude a kedy sa čo bude robiť. Keď už nie z iného dôvodu, skrz plán sa dáva užívateľom určitá istota, že napríklad nebudú musieť svoju individuálnu záhradu zrušiť, pretože sa opomenul nejaký aspekt návrhu. Samozrejme je plán praktický i v tom prípade, keď je potrebaestskej záhrady obhajovať, či získavať financie. Nad konkrétnym obrázkom sa ľahšie vedie diskusia než nad slovnými predstavami. Takýto zbežný návrh si komunita záhradkárov môže vytvoriť sama, na základe skúsenosti či doporučení, vzájomnou diskusiou i s možnosťou prizvania užívateľov nezáhradkárov z okolia. Prípadne je možné sa poradiť s architektom, hlavne o podobe, či s odborníkmi o spôsobe hospodárenia.

Plánované trvalé mestské záhrady a aj významnejšie dočasné, zvlášť priestorovo rozsiahlejšie, s významnejším dopadom na okolie, taktiež tie, ktoré sú viac priestranstvom s funkciouestskej záhrady, by mali byť vždy navrhované a domyslené do väčšieho

detailu, ideálne architektom. Skrz kvalitný návrh je možné efektívnejším a z dlhodobého hľadiska udržateľnejším spôsobom rozvrhnúť dané územie, navrhnuť vybavenie a podobu priestranstiev. Efektivita sa zároveň spája s potrebou efektívneho vynaloženia zdrojov, obvykle z kasyestskej časti či magistrátu. Na zvlášť významné mestské záhrady, rovnako ako je to s námestiami alebo parkami, je vhodné vypísať architektonickú súťaž a v nej vybrať najvhodnejší návrh. U mestských záhrad navrhovaných architektom takpovediac zhora je vždy nutné zapojenie verejnosti a budúcich užívateľov, čím môžu priamo ovplyvniť výslednú podobu.

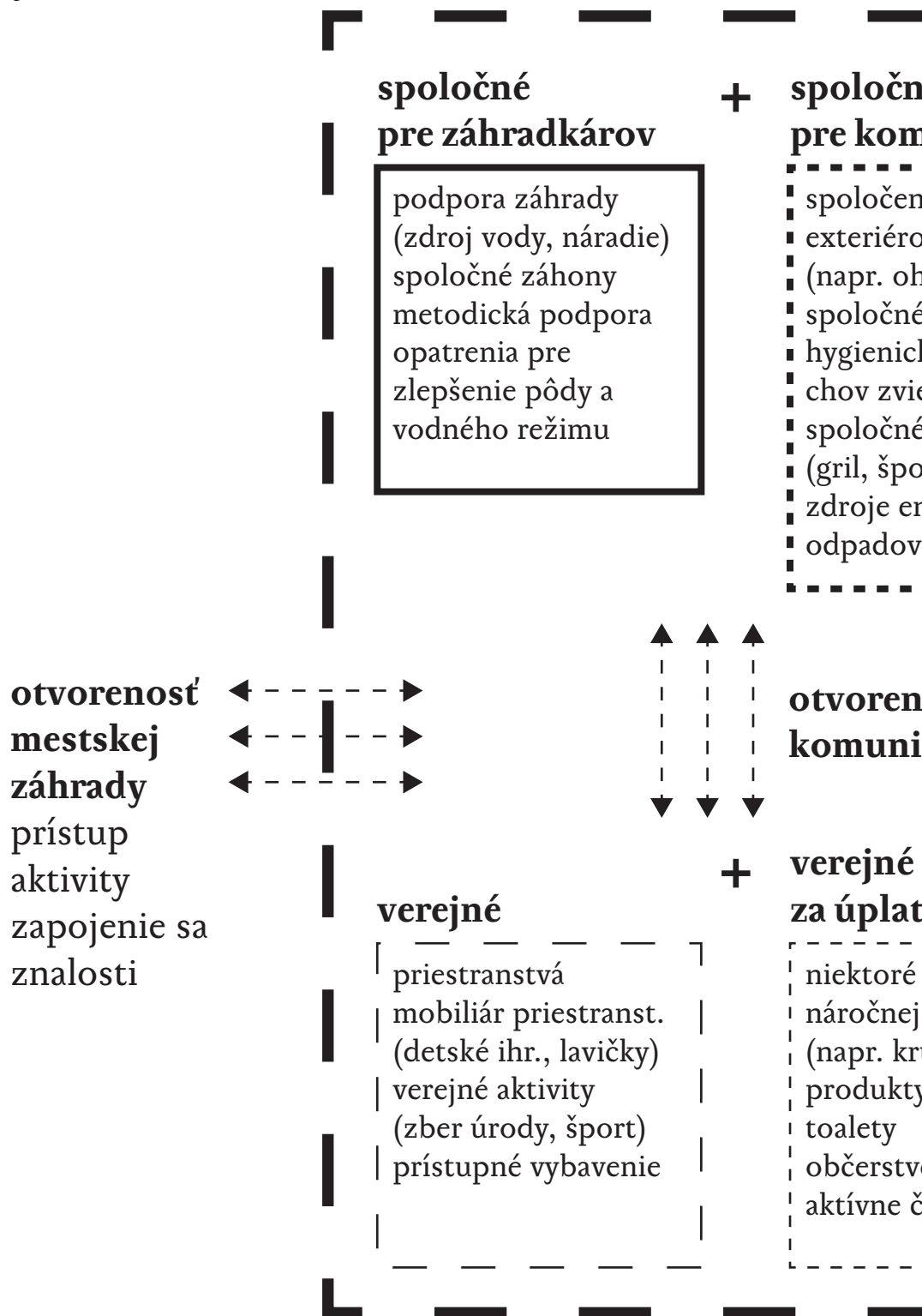
Jestvujúce veľké celky

Obdobný prístup, teda širšia diskusia so zapojením užívateľov, záhradkárov i nezáhradkárov, okolia a následné spracovanie architektonického návrhu s prvkami dlhodobej stratégie, i formou súťaže je vhodné aplikovať aj na jestvujúce plošne významné záhradkárske osady, ktorých existencia do budúca je potvrdená. Takmer 60% celkovej plochy jestvujúcich záhradkárske osád v Prahe tvoria osady s výmerou nad 5 ha, čo je možné si predstaviť ako kúsok menšie Karlovo námestí či 1,5 násobok veľkosti Vítězného námestí. Takto veľké plochy už majú významný dopad na mesto, zvlášť keď sú monofunkčné a uzavreté. Z toho dôvodu je nutné sa týmto veľkým záhradkárske osadám koncepčne venovať a hľadať ich budúcu podobu. Na takto veľkej ploche sa môže odohrať ďaleko viac než len záhradkárska osada. K tomu, čo by tam malo byť a aká je miera zachovania pôvodného stavu je možné dospieť len diskusiou a následným kvalitným návrhom s vhodne zvolenou etapizáciou realizácie riešenia. Pre mnohých to môže znamenať bolestivý proces, už len z toho dôvodu, že sa bude jednať o zmenu zažitého stavu, no z dlhodobého hľadiska pozornosť týmto územiám znamená to, že je o ne starosť a do budúca s nimi počíta.

Súčasť štruktúry

Základná znalosť problematiky mestských záhrad je pre architektov dobrá i mimo priamu oblasť navrhovania a tvorby týchto štruktúr. Mestské záhrady sa veľmi dobre uplatnia i ako súčasť iných štruktúr, doplnok ich funkcií, či už sa jedná o štruktúru s prevahou bývania v bytoch, ku ktorým sú dobrým doplnkom priestranstiev v blízkosti bytových domov, alebo o verejné priestranstvá, kde môžu byť jednou z aktivít. Základná znalosť o možnostiach a potrebáchestskej záhrady je cestou, ako tvoriť mesto s pestrými a previazanými funkciami i v rámci malého územia. Keď sa na možnosť prítomnostiestskej záhrady bude myslieť už vo fáze riešenia urbanizmu štruktúry, výsledná podoba bude pôsobiť konzistentnejším dojmom. Nemusí sa jednať o nič veľké, práve naopak, väčšinou budú vhodné menšie komunitné projekty dotvárajúce jemnú mozaiku aktivít v navrhovanej štruktúre.

mestská záhrada
 dispozícia záhrady
 vybavenie a aktivity
 miera
 všedný i sviatočný život
 pravidlá

mestská záhrada

súkromné

individuálna záhrada
individuálna stavba
v záhrade
individuálne aktivity
(napr. chov zvierat)

na pomedzí

niektoré priestranstvá
kompost
parkovacie kapacity
výsadby
(napr. ovocné stromy)

režim
a poriadok
záhrady

é

unitu

ský priestor
vé vybavenie
(nisko, altán)
e výsadby
ké zázemie
erat
e vybavenie
(ortové vyb.)
nergii
é hospodárs.

ost'
ty

u

športoviská
šie aktivity
úžky pre deti)
y zo záhrady
enie
lenstvo

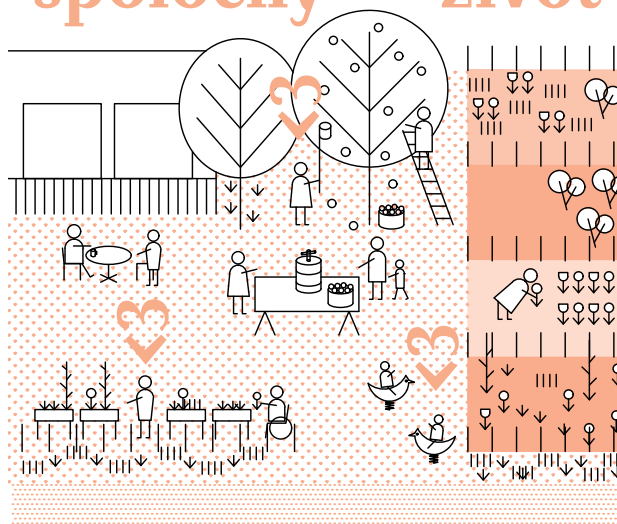
Mestská záhrada vo vnútri svojho územia žije pestrým životom, ktorý je výslednicou životov užívateľov záhradkárov a užívateľov nezahradkárov. Život mestskej záhrady prináša pozitívne situácie v podobe zdieľania spoločného, bežného i sviatočného, radosti z plodov práce, ale i nutné situácie v podobe správy a rozhodovania o záhrade, na ktoré je vždy v záujme záhrady nutné pamätať.

Život

Radosť

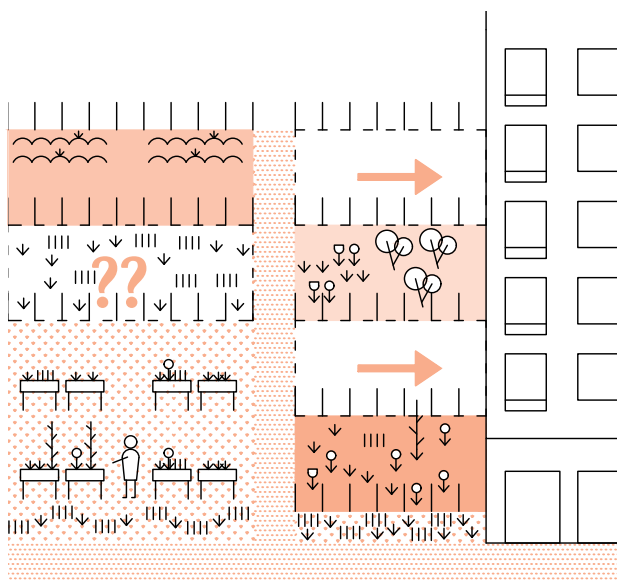
Mať radosť z činnosti, vlastnej záhrady ale i celku mestskej záhrady, to by mal byť najvyšší cieľ života v mestskej záhrade, to, kvôli čomu ľudia túto činnosť robia. Radosť má širokú škálu podôb od individuálneho potešenia po zdieľanie radosti s komunitou. Komunitný život mestskej záhrady by mal byť radosťou zo zdieľania. Žiadané je podporovať akékoľvek aktivity spoločného života v spoločných priestranstvách záhrady. K tomu sú predsa navrhované, aby ich mohol využiť ktokoľvek z komunity. Telo spoločného života by potom mali tvoriť jasne dané udalosti pri rôznych príležitostiach, vnášajúce do života pravidelnosť a sviatočnosť, traktujúc rok v záhrade, ktoré môžu slúžiť i k riešeniu formálnych úkonov správy.

spoločný život

Členská základňa

Členská základňa je dynamickou zložkou mestskej záhrady. Ľudia prichádzajú i odchádzajú. Pre tvorbu členskej základne je vhodné mať stanovený plán, ako vyberať nových členov. Prvoradá vždy bude ľudská kompatibilita, ktorá sa ukáže osobným stretnutím. Vo všeobecnosti je vhodné usilovať o pestré zloženie členskej základne, ktorá by mala byť zložená zo širokého spektra ľudí. Vhodné je ďalej myslieť na možnosť zapojenia ľudí zo susedstva do členskej základne, mať pre nich miesto. Momentálne dopyt prevyšuje ponuku záhrad, no ani stav, kedy je časť záhrad neobsadená nemusí byť na záväzku. Menej udržiavané neobsadené záhrady do doby obsadenia môžu slúžiť ako ostrov divočiny vo vzťahu k biodiverzite.

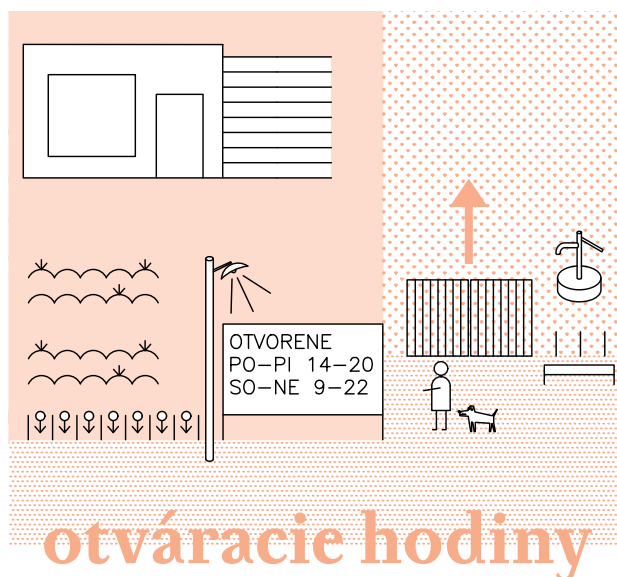
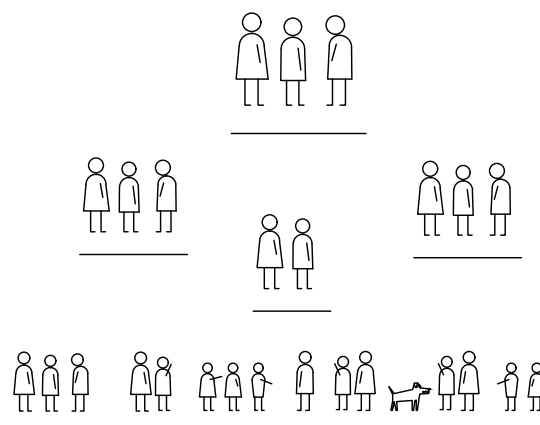
Správa

Mestská záhrada by mala mať hierarchizovaný systém správy v záujme predídenia stavu, kedy konajú všetci a zároveň nikto. Zároveň však platí, že každý člen mestskej záhrady má právo sa podieľať na rozhodovaní o záhrade, konať na úrovni vnútorného rozhodovania a tvorby záhrady. Dobré je, keď za mestskú záhradu navonok vystupuje jedna osoba či nižšie jednotky osôb, ako nositelia práva k rozhodovaniu. Táto osoba by obvykle mala byť zvolená hlasovaním členskej základne. Ďalej je možné z dôvodu optimalizácie procesov vytvoriť ďalšie riadiace a správne funkcie. Z dôvodu pokrytia nákladov na prevádzku či rozvoj záhrady je vhodné vyberať aspoň symbolické členské poplatky, z ktorých bude platené to spoločné.

Režim

Mestská záhrada, či jej časť môže mať v záujme zvýšenia zabezpečenia priestranstiev záhrady i individuálnych záhrad nastavený režim prístupnosti, obdobne, ako tomu býva v prípade parkov. Režim prístupnosti nie je v konflikte s verejnosťou priestranstiev, pretože neobmedzuje na základe príslušnosti k skupine, ale na základe času, kedy je mestská záhrada prístupná. Nastavenie režimu je nutné koordinovať s prevládajúcim časom využívania priestranstiev záhrady širokou verejnosťou i záhradkármi, tak aby nebol v konflikte s potrebou užívania. V prípade, že mestskou záhradou je vedená významná komunikačná väzba, ktorá by režimom bola obmedzená, je vhodné režim navrhovať mimo týchto priestranstiev.

hierarchia správy

otváracie hodiny

Mestská záhrada podlieha potrebe urbanistického riešenia jej usporiadania, ako každá iná človekom tvorená štruktúra v meste. Mestská záhrada je nadnesene tiež malým mestom, zloženým z ulíc, námestí, plôch zelene a súkromných parciel. Cieľom je vytvoriť kompozíciu, ktorá bude priestorovo hospodárna a zároveň obytná, s dôrazom na verejné priestranstvá.

Urbanizmus

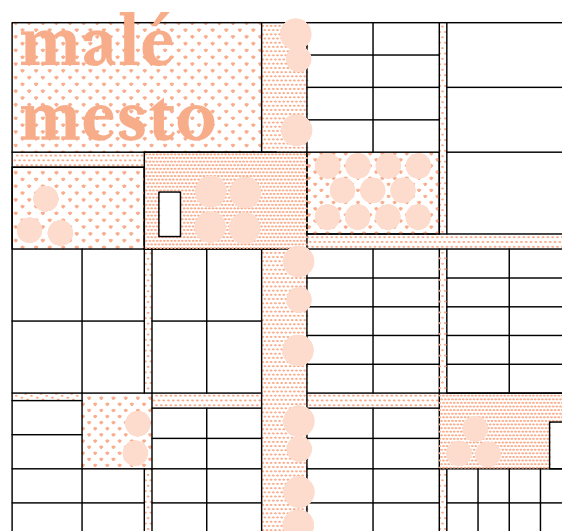
Prvky

Mestská záhrada pozostáva z prvkov kolektívnych a individuálnych. Základnými kolektívnymi prvkamiestskej záhrady sú verejné priestranstvá. Individuálnymi potom plochy záhrad. Doplnkovo to potom môžu byť v rámci priestranstiev spoločné zariadenia a prvky bez špecifikácie účelu. V rámci individuálnych záhrad môžu byť prvkom kompozície stavby záhradných objektov. Prechod mestskej záhrady do okolitejštruktúry sprostredkováva rozhranie, ktoré môže mať aj kolektívny aj individuálny charakter. Individuálne prvky by sa mali riadiť princípom hospodárnosti, aby mestská záhrada mohla slúžiť čo najväčšiemu počtu užívateľov. Kolektívne prvky sú naopak predmetom individuálneho riešenia závisiaceho od potrieb záhrady.

Usporiadanie

Pre usporiadania veľmi dobre platia všeobecné princípy platné pre stavbu miest. V ťažisku štruktúry je vhodné umiestňovať plošné priestranstvo, v prípade väčšej štruktúry je možné umiestniť viacej hierarchizovaných priestranstiev. Priestranstvá je zároveň vhodné umiestňovať i na rozhraní susediacej štruktúry. Komunikačný skelet by mal byť primerane hierarchizovaný. Vo vzťahu k orientácii voči svetovým stranám je vhodné obytné časti záhrady umiestňovať tak, aby boli čo najdlhšie oslnené, no zároveň s možnosťou vytvorenia tieňa. Objekty v ploche mestskej záhrady je nutné umiestňovať tak, aby neprimerane nezacláňali susedné individuálne užívané plochy. Časť plochy je vždy vhodné vyčleniť plochám s prírodným charakterom.

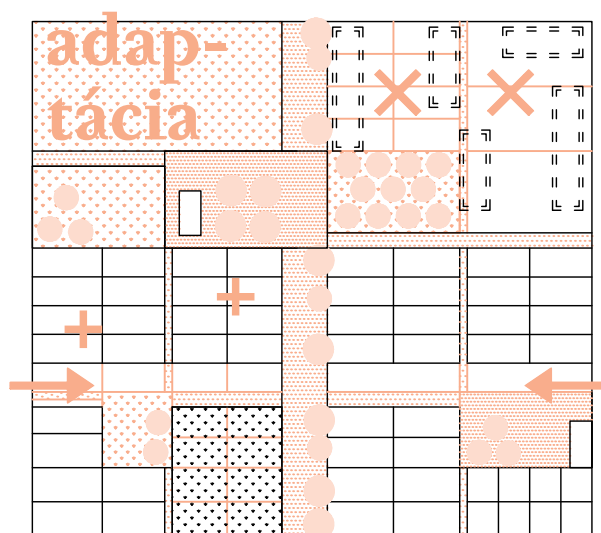

Transformovateľnosť

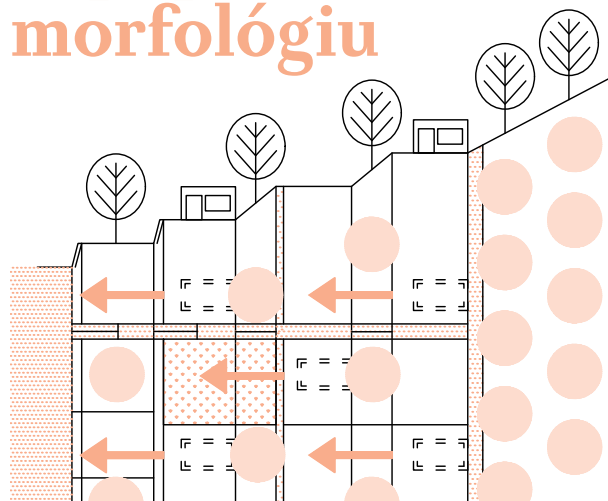
Štruktúra mestskej záhrady nie je konečnou. U mestských záhrad nie je žiadané vytvárať príliš pevne ukotvenú štruktúru, pretože tá v čase bráni možným zmenám, zvlášť, ak je predmetom zmeny individuálna záhrada. V mestskej záhrade by mala byť ponechaná miera voľnosti, mobility časti prvkov, vďaka čomu sa záhrada ľahšie prispôsobuje zmenám a požiadavkám užívateľov, ale i okolia. Vďaka tomu je odolnejšia a trvalejšia v čase. V realite sa táto požiadavka prejaví v potrebe dimenzovať spoločné priestranstvá natoľko veľkoryso, aby mohli byť v prípade potreby čiastočne transformované na iný účel, respektíve v skladbe individuálnych záhrad, kde nie je dobré všetko stavať na jednu kartu jedného druhu záhrady.

Morfológia

Ideálna situácia, kedy mestská záhrada bude situovaná na dokonale rovinný pozemok bez limitov bude skôr výnimočná. Naopak, mestské záhrady môžu obsadzovať morfológicky komplexnejšie situácie. Komplexnosť morfológie je nutné považovať za príležitosť a výzvu zároveň. Pri tvorbe kompozície svažitých záhrad sa je možné inšpirovať tradičným spôsobom zakladania sádov na terasách. Takýmto spôsobom je možné usporiadať plochy pre súkromné záhrady i spoločné verejné priestranstvá. V týchto situáciách je nutné myslieť na dostupnosť výhľadov pre každého, kedy nezacláňať je ešte dôležitejšie, a na vzájomné prepojenia výškových úrovní, ktoré by malo byť komfortné a zároveň umožňovať i prístup drobnej techniky.

nepopriet' morfológiu

Priestranstvá mestskej záhrady sú priestorom kolektívneho konania a tvorby v prospech mestskej záhrady. Priestranstvá slúžia záhradkárom, širokej verejnosti, ale i samotnej prírode. Mimo vyššie ciele obytnej zóny slúžia i ako služba prístupnosti a spojenia so záhradami i okolím. Kvalitné a pestré priestranstvá sú základom fungujúcej mestskej záhrady.

Priestranstvo

Náplň

Priestranstvá mestských záhrad majú široké spektrum náplne. Ideálnym základom, ktorý sa osvedčí prakticky všade, je trávnaté plošné priestranstvo, ktoré je schopné obsiahnuť väčšinu komunitných aktivít. Takéto priestranstvo je potom možné doplniť sedacím mobiliárom, ohniskom, spoločnými výsadbami napríklad ovocných stromov, či do jeho blízkosti situovať spoločné vybavenie a stavby. Pri výbere náplne je zároveň vždy vhodné sa pozrieť za roh, do okolia a hľadať to, čo chýba, ako možnú náplň. Rovnako je v rámci plochy mestskej záhrady, prípadne jej jediného priestranstva vytvárať podprieštory pestrých charakterov. Vhodné je tiež myslieť na aktivity detí a do mestskej záhrady umiestniť neformálne hracie prvky.

Plošné priestranstvá

Plošné priestranstvá si je možné predstaviť ako námestia či placky mestskej záhrady. Mestská záhrada by mala mať aspoň 30% plochy určenej na plošné priestranstvo či viacero priestranstiev z dôvodu pokrytia potrieb záhrady. V prípade záhrad koncipovaných ako priestranstvo s pridanou hodnotou záhrady je táto plocha minimálne 50%. Plošné priestranstvá je vhodné zriaďovať vo väzbe na centrum diania záhrady, prípadne špecifické situácie či plochy, ktoré si priestranstvo vyžadujú, napríklad spoločné vybavenie. Plošným priestranstvom môžu byť i plochy ku kolektívnemu pestovaniu, napríklad spoločný ovocný sad či plocha spoločných záhonov pre záhradkárov, ktorý nemajú kapacitu mať vlastnú záhradu.

miesta

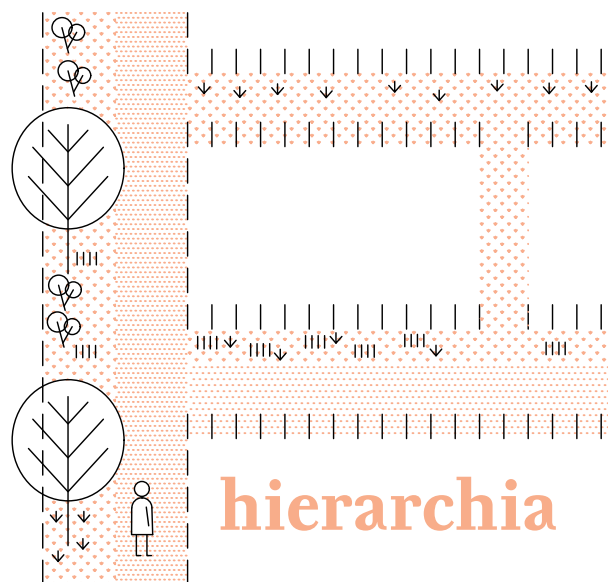
a ďalšie...

Lineárne priestranstvá

Lineárne priestranstvá si je možno predstaviť ako ulice či zelené pásy. Lineárne priestranstvá zabezpečujú prístupnosť individuálnych záhrad, prepájajú plošné priestranstvá, prípadne sa jedná o prvky komunikačných väzieb vedúcich cez mestskú záhradu. Parametre priestranstiev nadradených komunikačných väzieb sú dané potrebami tej ktorej väzby, štandardne sa však bude jednať o chodníky, cyklochodníky alebo komunikácie so zmiešanou prevádzkou so šírkou do 4 metrov. U priestranstiev zabezpečujúcich spojenie plošných priestranstiev by šírka mala odpovedať významu spojenia. Najvýznamnejšie spojenia môžu nadobúdať charakter širokých zelených os, s výsadbami stromov a možnosťou umiestnenia aktivít.

Prírodné priestranstvá

Prírodné priestranstvá slúžia k podpore prírodných procesov v mestskej záhrade. Poskytujú prírode blízke prostredie ako opatrenie k podpore biodiverzity. Prírodné priestranstvá sú alternatívou k človeku tvorenému prostrediu. Prírodné priestranstvo môže byť zároveň i plošným, či lineárnym priestranstvom. Prírodné priestranstvá by mali byť v záujme samotných záhradkárov v mestskej záhrade prítomné, ako doplnok udržiavaných záhrad. Vhodné je umiestňovať prírodné priestranstvá na prírodný okraj záhrady a do miest s nižšou pestrosťou prostredia. Môže sa jednať napríklad o lúky, lúky s ovocnými stromami, medze, vodné plochy či lesné porasty. Prírodné priestranstvo nevyplňuje extenzívny režim hospodárenia.

miesta prírodnej pestrosti záhrady

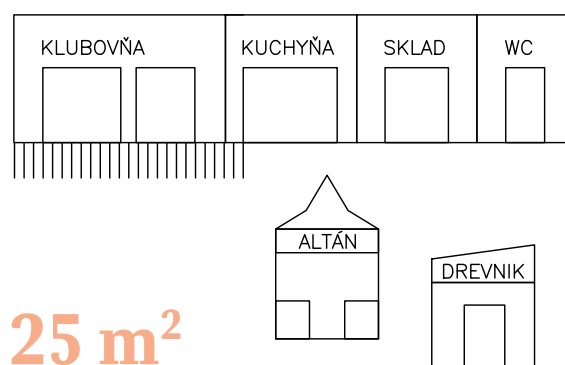

Mestská záhrada, zvlášť keď sa jedná o väčší celok, potrebuje k svojmu zdarnému a komfortnému fungovaniu spoločné vybavenie rôzneho charakteru. Spoločné vybavenie slúži zvyšovaniu pobytových kvalít, hygienického štandardu, rozširuje ponuku aktivít, ale môže slúžiť i ako podpora činnosti záhradkárov. Spoločné vybavenie je investíciou do kvalityestskej záhrady.

Spoločné vybavenie

Stavba a objekty

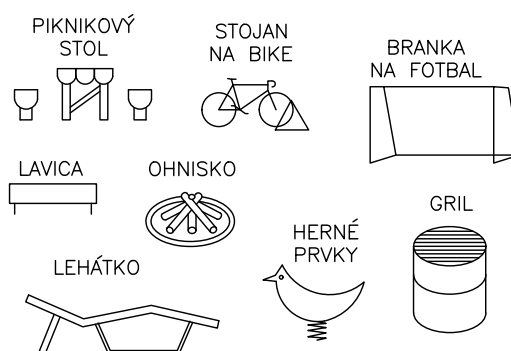
Stavby od určitej veľkosti v prostredíestskej záhrady môžu byť vzhľadom na potrebu povolenia problematické, no i stavby bez potreby povolenia vedú zastať dôležitú úlohu. Typickou stavbou môže byť stavba klubovne, ideálne i s naviazaným zázemím v podobe kuchyne, ktorá sa vie uplatniť pri spoločnom spracovávaní vypestovaných plodov, prepájajúc tým prácu so spoločenskou udalosťou, či náradovne. Na klubovňu môžu byť naviazané ďalšie kryté exteriérové priestory. Veľmi platnou stavbou, ktorá by sa mala objaviť v každejestskej záhrade mimo tých bezprostredne naviazaných na obytnú stavbu je hygienické zázemie a toalety, ktorých podoba vyplýnie z technickej pripravenosti a potreby kapacity.

25 m²
bez stavebného konania

Vybavenie priestranstiev

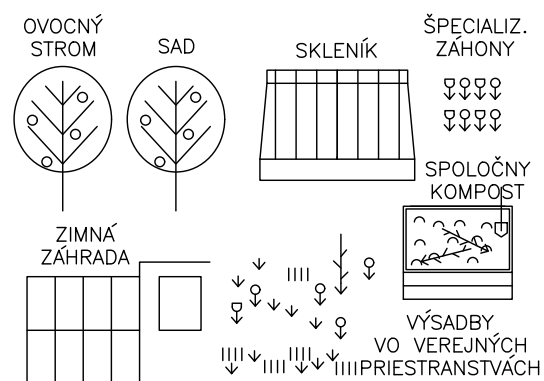
Priestranstvá je v záujme zvýšenia ich obytlosti vhodné dopĺňať o ďalšie prvky zvyšujúce ich atraktivitu. Najbežnejším prvkom bude sedací mobiliár, v prostredí záhrady nemusí byť nijak zvlášť formálneho charakteru, ktorým je možné podtrhnúť zaujímavé miesta v priestranstve, či vytvoriť priestor ku kumulácii ľudí. Mobiliárom sú i herné prvky pre deti, ale i dospelých, napríklad vybavenie pre šport, vďaka ktorému sa trávnať priestranstvo môže stať dejiskom športovej udalosti. Žiadanými prvkami sa určite stanú spoločné ohniská a grily, ktoré sa uplatnia i vo väčšom počte. Vhodnými prvkami sú i prvky k zaparkovaniu bicyklov, vďaka ktorým je možné nemotorovú statickú dopravu držať upratanú a pod kontrolou.

neformálny
charakter prvkov

Spoločné výsadby a zariadenia

Spoločnými v mestskej záhrade môžu byť i výsadby či zariadenia pre výsadby. Spoločné je založené na zdieľaní vecí, ktoré sú pre jednotlivca nedosiahnuteľné, či obtiažne využiteľné v plnej miere. Príkladom typickej spoločnej výsadby sú výsadby vo verejných priestranstvách, napríklad stromov či spoločný ovocný sad. Spoločné výsadby sú vhodným doplnením ponuky aktivít, ktorá je v individuálnej mierke nerealizovateľná, pretože potrebujú dostatok priestoru, a ten je k dispozícii hlavne v priestranstvách. Sad sa žiaľ na malej záhrade vysadiť nedá. Spoločným zariadením môže byť aj skleníček, ktorý je pomerne nákladnou stavbou, ktorá má určitú minimálnu plochu presahujúcu potrebu jednotlivého záhradkára.

prináročné pre jednotlivca

Umiestňovanie

Stavby a objekty spoločenského charakteru je vhodné umiestňovať do centrálnych priestranstiev záhrady, tak, aby boli po ruke všetkým, samozrejme s ohľadom na kompozíciu celku. Obdobné platí i pre spoločné hygienické zázemie. To je vhodné umiestňovať mimo hlavné časti priestranstiev, takpovediac za roh, aby bolo odclonené. Možnosťou je aj mať viac hygienických zázemí. Vybavenie je žiadané umiestňovať podľa konkrétnej dispozície priestranstiev, pričom vybavenie kolektívneho charakteru patrí do hlavných priestranstiev. Skrz rozloženie prvkov je možné moderovať aktivity v priestranstvách. Nemusí byť všetko vybavenie na jednom priestranstve, ba naopak, môže byť členením daný význam ďalším miestam záhrady.

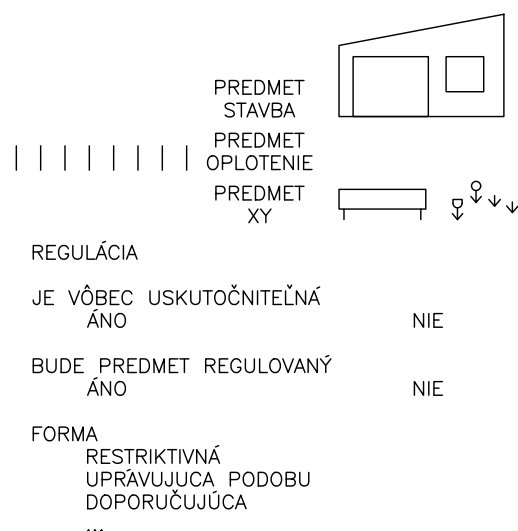
hierarchia vybavenia, miest

Miera vnútornej regulácie je u mestských záhrad krehkou témou s priamym dopadom na ich podstatu. Regulácia môže byť v rozpore s významným charakterovým rysom v podobe nahodilosti a svojpomocnosti. Snaha o reguláciu sa môže dostať aj do silného stretu s názormi záhradkárov. Regulácia by preto mala byť minimálna, so zameraním na najboľavejšie miesta podoby záhrad.

Regulácia

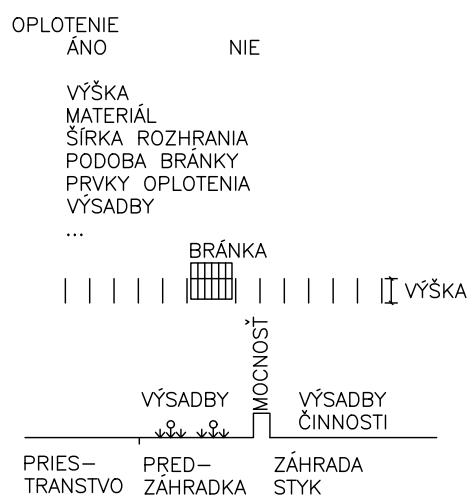
Princípy, stupne

Regulácia prvkov mestských záhrad tvorí hierarchizovaný systém možností rozhodovania a dôsledkov zvolených krokov. Prvotnou otázkou by vždy malo byť, či chceme regulovať, pri vedomí predmetu regulácie, respektíve, či je vôbec možné regulovať. Napríklad, prírodné procesy sa obtiažne regulujú, preto predmet regulácie obvykle bude mať charakter človekom tvorenej veci. Ak sa rozhodnem regulovať, otázka sa posúva do roviny povoliť, alebo zakázať, respektíve povoliť s podmienkami. Z prvých dvoch možností nevyplývajú ďalšie otázky. Z tretej možnosti plynú prakticky nekonečný rad možností a výsledných podôb regulácie. Na záver je vhodné stanoviť prísnosť regulácie, či je záväzná alebo doporučená, prípadne možné odchýlky.

Hranice

Regulácia styku individuálnej záhrady a verejného priestranstva má zmysel, zvlášť pokiaľ individuálne záhrady vstupujú do nadradeného priestranstva, napríklad parku priamo svojím oplotením a vstupmi. Tu je jednotne daná podoba s ohľadom na nadradené priestranstvo vhodná, pretože pestrosť vstupov môže príliš pútať pozornosť. Regulácia podoby styku individuálnych a záhrad a priestranstva je vhodná i v rámci vnútornej dispozície mestskej záhrady s ohľadom na dosiahnutie vizuálnej podobnosti hranice. Možno je regulovať charakter oplotenia, či bude prírodného alebo vystavaného charakteru, výšku, materiál, podobu bránok a vo všeobecnosti i základnú otázku, či je oplotenie možné.

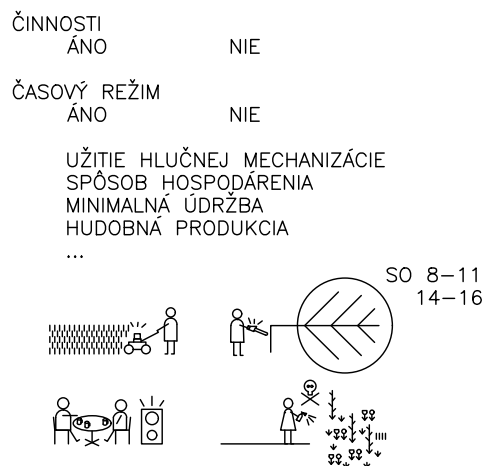
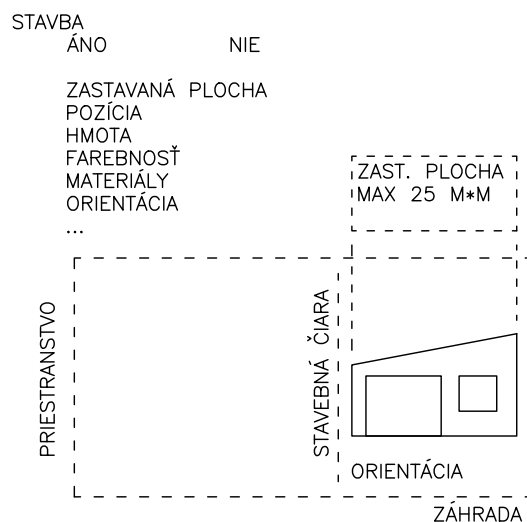

Stavba

Individuálne stavby záhradných chat sú vhodným predmetom regulácie. Majú najmenšiu spojitosť s prírodnými procesmi. Dá sa pre ne pomerne ľahko stanoviť žiadaná podoba, pretože sú plne tvorené človekom. Objekty sú zároveň tým najviditeľnejším, potenciálne vizuálne najproblematickejším prvkom. Stavby je možné regulovať v niekoľkých rovinách. Prvou je či vôbec stavby povoliť. Zmysel majú tam, kde to ľudia majú ďalej domov a predpokladá sa celodenné užitie. Druhou je veľkosť stavby, ktorá bude vždy maximálne 25 m² zastavanej plochy. Následne je možné regulovať polohu. Stanoviť stavebnú čiaru, či priamo priestor pre stavbu. Posledným krokom je regulácia podoby, hmoty stavby, farebnosti či použitých materiálov.

Užitie

Ovplyvňovať možnosti užívania individuálnych záhrad skrz regulatívy je problematické, pretože sa priamo dotýka záhradkárov. V určitej miere však môže byť i tento stupeň regulácie prospešný, zvlášť pokiaľ sa regulujú javy a konanie, ktoré má dopad na ostatných užívateľov. Pozitívnym príkladom môže byť regulácia časov, kedy je možné používať hlučnú mechanizáciu. Nikto predsa nechce byť v nedeľu na obed rušený motorovou pílou. Ďalšou kategóriou ovplyvňujúcou širšie okolie je spôsob hospodárenia. Možné je regulovať použité druhy rastlín s ohľadom na miestne podmienky a užitie neinvazívnych druhov, či zamedziť použitiu chémie. Rovnako je vhodné stanoviť aspoň minimálnu mieru údržby záhrady.

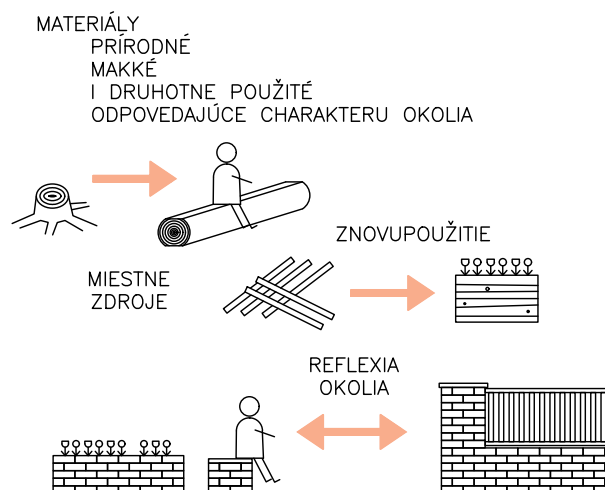

Mestská záhrada môže mať pestrú podobu danú rôznymi užitými materiálmi, ale môže pôsobiť aj stroho pre zvolenie jednotného charakteru materiality. Použité materiály priamo vplývajú na užívateľa, ale i užitosť jednotlivých prvkov, či ich odolnosť v čase. Voľba materiálov je zároveň otázkou ceny a primeranosti investície, kedy cestou ako ušetriť je použiť už použité.

Materialita

Charakter

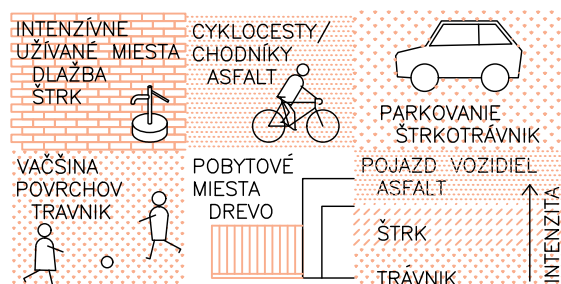
Charakter prostredia je vnímateľný zmyslami, pričom použité materiály sa priamo podieľajú na vizuálnej, haptickej a čiastočne čuchovej podobe prostredia. Vo všeobecnosti je možné odporučiť, aby sa v mestskej záhrade objavovali materiály, ktoré odoviedajú charakteru prostredia záhrady, teda prevažne materiály prírodného pôvodu, i svojpomocne spracované. Zároveň je vo voľbe materiálu reflektovať i charakter najbližšieho okolia. Napríklad, mestská záhrada v štýle urob si sám nebude moc kompatibilná s prvorepublikovou vilovou štvrtou, na hranici ktorej stojí. Zároveň je žiadané používať také materiály, ktoré sú pri charakterovej kompatibilite príjemné a užitočné vzhľadom na spôsob použitia.

Povrchy

Materiál povrchu priestranstiev je vhodné voľiť s ohľadom na predpokladanú záťaž. Najväčšia možná záťaž je od vozidiel. V prostredí mestskej záhrady, kde vozidlá sú určené len k lokálnej obsluhu, sa bude stále jednať o záťaž, ktorú zvládne i trávnik. Na parkovacie plochy v priestoroch záhrady je vhodné voľiť také povrchy, aby priamo neupozorňovali na to, že sa jedná o parkovisko a v čase, kedy tam nebudú stáť vozidlá boli plnohodnotnou a využiteľnou časťou priestranstva. Pochodzie plochy môžu byť trávnaté, v mieste zvýšenej záťaže je možné drahšie dláždenie či prosté užitie hutneného kameniva. Nadradená infraštruktúra vedená cez záhradu si zachováva kontinuitu povrchu celistvého úseku pre zachovanie užitnosti celku.

POVRCHY
ZÁŤAŽ
DOBA TRVANIA ZÁŤAŽE, OPAKOVANIE
VIZUALITA POVRCHU
KONTINUITA NADRADENÝCH POVRCHOV
CENA

Prvky

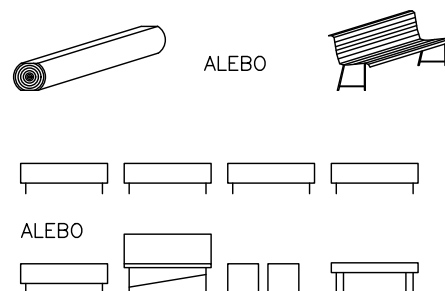
U prvkov mestskej záhrady, ako je mobiliár, je základným rozhodovaním, či voliť pre mestskú záhradu jednotné vybavenie, kde sú si prvky navzájom podobné, alebo ísť cestou individuálnej voľby, či priamo tvorby prvkov pre konkrétne miesto. Jednotnosť je možné doporučiť pre mestské záhrady, kde je vysoký dôraz na vizuálnu kvalitu prostredia, napríklad mestské záhrady ako súčasť parkov, kde sa preferuje užitie prvkov vybraný pre nadradené priestranstvo. Obdobné môže platiť i pre prvky vo väzbe na nadradenú rekreačnú infraštruktúru. Individuálne volené či tvorené prvky sú potom použiteľné všade tam, kde je charakterom záhrady svojpomocnosť, kedy si prvky vybavenia užívatelia môžu vyrobiť sami.

Cirkularita

Mestské záhrady ako udržateľná a sebestačná štruktúra sú vhodným miestom k aplikácii princípov cirkularity materiálov a prvkov. Prvky ale i povrchy, či samotné objekty môžu byť zhotovené z materiálov či predmetov, ktoré už boli predtým využité a stali sa nepotrebnými, ale stále sa jedná o platnú vec, ktorá sa dá znovuvyužiť či transformovať do inej využiteľnej podoby. Na povrchy môže slúžiť stará dlažba, ktorá už nespĺňa parametre pre užitie v meste. Nepoužívané lavice z parku sa uplatnia ako mobiliár. Na objekty je možné použiť stavebný materiál z likvidovaných stavieb, pretože nemusia spĺňať tepelnotechnické požiadavky. Znovuvyužitím je možné ušetriť prostriedky a vytvoriť jedinečné dielo priamo rukami užívateľov.

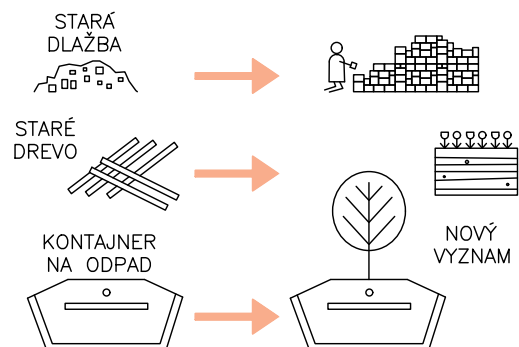
PRVKY

JEDNOTNOSŤ
X ŠPECIFICKÉ PRVKY PRE MIESTA
UŽITIE PRAZSKÉHO MOBILIÁRU
FORMALNÝ CHARAKTER
X NEFORMÁLNY CHARAKTER
CENA, KTO PLATÍ

CIRKULARITA

DRUHOTNÉ VYUŽITIE POUŽITELNÝCH VECÍ
PRETVORENIE NEPOUŽITELNÉHO
ODPAD STAVEBNÝM MATERIÁLOM

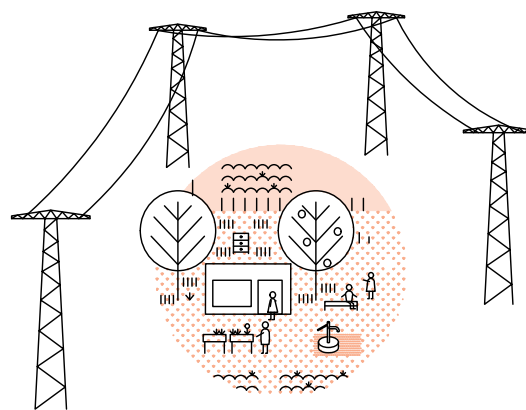

Technická infraštruktúra je službou užívateľom mestskej záhrady. Služba je to však obvykle nákladná, vyžadujúca investície, preto by zriaďovanie technickej infraštruktúry v mestskej záhrade malo dávať zmysel a mala by na nej byť zhoda. Odlišne sa bude pristupovať v krátkodobej záhrade, kde i minimum bude drahé, a k trvalej záhrade, kde sa vyplatí zainvestovať do kvality systému.

Technická infraštruktúra

Energetická samostatnosť

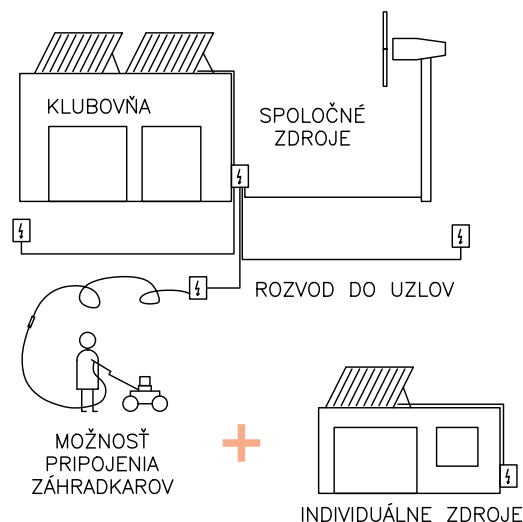
Mestská záhrada je typom štruktúry, ktorý vie byť energeticky nezávislý od externých, centrálnych dodávaných zdrojov. Spotreba bude pokrývaná zdrojmi získavanými v ploche mestskej záhrady. Tento stav je veľmi výhodný z hľadiska udržateľnosti fungovania záhrady, kedy komfort užívateľov nie je potenciálne ohrozený situáciou na trhu so zdrojmi. Druhou výhodou je, že vďaka energetickej samostatnosti môže mestská záhrada vzniknúť naozaj hocikde, pretože nie je viazaná na centrálny dodávaný zdroj. V záujme odolnosti mestskej záhrady je preto žiadané usilovať o energetickú samostatnosť aktívnym riešením nezávislých zdrojov energie vo všetkých oblastiach technickej infraštruktúry

nezávislý ostrov

Elektrická energia

Spotreba elektrickej energie v mestskej záhrade, vzhľadom na to, že tam nie je primárne potrebná, nebude významná. Z toho dôvodu je možné pokryť celú spotrebu využitím alternatívnych zdrojov, napríklad fotovoltaiky a slnečného žiarenia, ktorého je v záhrade dostatok. Vhodné je umiestňovať solárne panely na strechy objektov, aby sa minimalizoval zábor priestranstiev či súkromných záhrad. Panely môžu byť umiestnené i na individuálnych objektoch záhradkárov. Solárne panely je výhodné kombinovať s batériovým úložiskom. Následný rozvod energie so zdroja je vhodné realizovať do významných uzlov, z ktorých sa dá individuálne napojiť. Plošné zasieťovanie záhrady nie je z ekonomických dôvodov nutné.

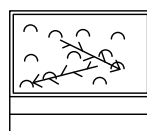
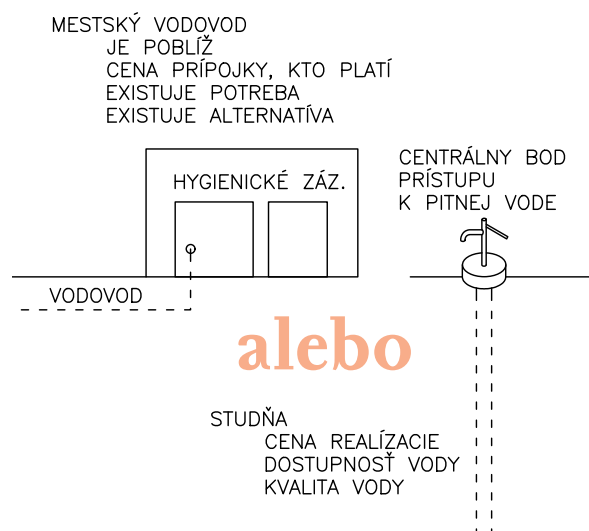

Pitná voda

Najjednoduchšou cestou, ako pokryť potrebu pitnej vody je byť napojený na mestský vodovod, ak je poblíž, ktorý je garanciou nezávadnosti a stálosti zdroja. Ak je realizácia vodovodnej prípojky nerentabilná, je možné realizovať vlastnú studňu, ktorá však môže byť rizikom, vzhľadom na nepredvídateľnosť parametrov zdroja. Mestská záhrada môže fungovať i bez zdroja pitnej vody, zvlášť pokiaľ sa nachádzajú v blízkosti obytnej zástavby, odkiaľ si užívatelia vodu môžu doniesť. Zdroj pitnej vody je vhodné umiestniť do centrálnej pozície, aby bol vždy po ruke. V prípade veľkej záhrady je možné rozviesť vodu i do uzlových bodov, rovnako ako elektrickú energiu. Pitná voda by v záhrade nemala slúžiť na závlahu.

Odpady

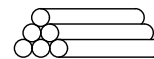
Biologický odpad zo záhrad je vhodnou surovinou ku kompostovaniu. Kompostéry môžu mať záhradkári na svojich záhradách, ale je vhodné zriaďovať aj spoločné kompostéry, i s možnosťou využitia susedstvom. Kompostéry je vhodné umiestňovať mimo hlavných pobytových priestorov. Hospodárenie s odpadnou vodou sa týka len spoločných objektov hygienického zázemia, ak sú zriadené. V prípade, že je to rentabilné, je vhodné realizovať k týmto zariadeniam kanalizačnú prípojku. Rentabilita súvisí s potenciálnou dobou existencie záhrady. Prípojky k individuálnym objektom sú obvykle finančne nerentabilné. Inak je potom nutné riešiť hygienické zázemie spôsobom uzavretého hospodárenia s odpadovou vodou.

SPOLOČNÝ KOMPOST
ALT. I VEREJNÝ
KAPACITA
SPRÁVA
VYUŽITIE KOMPOSTU

INDIVIDUÁLNE
KOMPOSTY

DREVNÁ HMOTA
KONŠTR. MATERIÁL
PALIVO
MULČ

KOM-
UNAL TRIE-
DENY

NESPOTREBO-
VATEĽNÝ ODPAD
REŽIM ZVOZU
PLATBY

Dostatok vody a jej dostupnosť je základným predpokladom k prosperujúcej záhrade. Základom spotreby záhrady je zrážková voda, ktorej množstvo závisí od schopnosti zachytiť čo najviac. Zrážková voda však môže byť i zlým pánom, ktorý odplaví dlhodobú prácu v sekunde. Proti tomu je vhodné bojovať vodozadržnými opatreniami. Výsledkom potom bude viac vody v záhrade.

Voda v záhrade

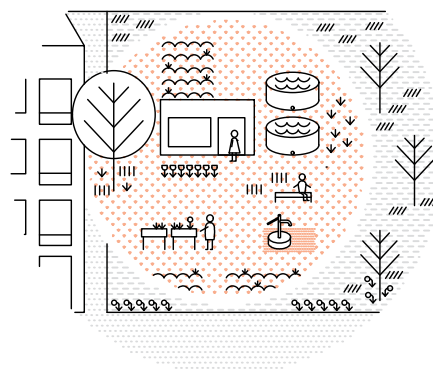
Spoločná voda

Úžitková voda v mestskej záhrade, hospodárenie s ňou, je do značnej miery spoločnou záležitosťou všetkých hospodáriacich užívateľov mestskej záhrady, pretože vie byť v prípade nedostatku vody, príčinou sporov, kedy jeden záhradkár môže mať chatu a z nej dažďovú vodu a druhý, bez chaty, nebude mať nič. Z toho dôvodu je nutné maximalizovať spoločné zdroje úžitkovej vody, z ktorej môžu čerpať všetci užívatelia spravodlivo a zároveň bude slúžiť k závlaha spoločných výsadiieb. Preto je vhodné dimenzovať kapacity rezervoárov na čo najväčšie parametre, aby hodnotná úžitková voda zbytočne neodtekala preč. Maximalizácia zadržanej vody je možné i skrz realizáciu vodozadržných opatrení modrozelenej infraštruktúry.

Úžitková voda

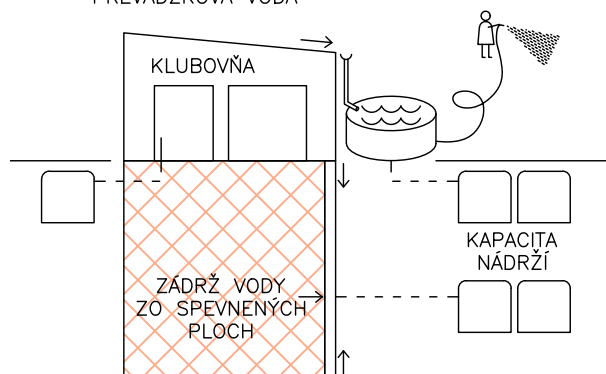
V mestskej záhrade je úžitková voda kľúčovou surovinou, bez ktorej sa nie je možné zaobísť. Primárnym zdrojom úžitkovej vody je zrážková voda, v menšej miere nezávadné odpadové vody (šedá voda), ak vznikajú. Vzhľadom na vysokú spotrebu úžitkovej vody na závlahu, je nutné zachytiť maximum zrážkovej vody v území. Najjednoduchším opatrením je zvedenie dažďovej vody zo striech objektov, ak sú prítomné, do nádrží. Nutné je to v rovine individuálnych objektov i spoločného vybavenia. Možno je využiť aj vodu so striech susedných objektov, pokiaľ sa v blízkosti nachádzajú a vlastníci s tým súhlasia. Ďalej je vhodné odvodňovať do rezervoárov i všetky väčšie spevnené plochy, zvlášť plošného charakteru.

kapacita zdrojov
= odolnosť záhrady

ÚŽITKOVÁ VODA
ZRAŽKOVÁ
ŠEDÁ

POUŽITIE
ZÁVLAHA
PREVÁDZKOVÁ VODA

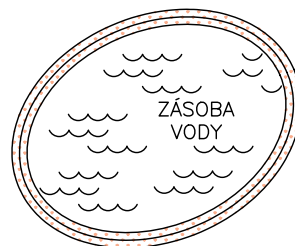
Vodozadržné opatrenia

Vodozadržné opatrenia slúžia k zadrži zrážok v mieste dopadu. Je možné rozdeliť na centrálnu a lokálnu. Centrálnym opatrením môže byť napríklad výstavba vodnej plochy či suchého poldru. Do takejto plochy sú koncentrované hlavné toky zrážkovej vody z plôch v mestskej záhrade, či prebytkov z rezervoárov úžitkovej vody, no tieto plochy môžu slúžiť i širšiemu okoliu, k zachytávaniu zrážok zo striech neďalekých objektov či spevnených plôch. Širšia využiteľnosť pre okolie môže byť cestou financovania takýchto opatrení. Lokálne opatrenia potom spočívajú v nasmerovaní lokálneho odtoku vody do terénnych modelácií či výsadiieb, kde sa voda následne vsiakne do pôdy, prípadne sa môže jednať o opatrenia zvyšujúce priepustnosť pôdy.

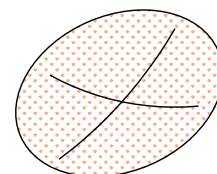
Protipovodňové opatrenia

Protipovodňové opatrenia je možné rozdeliť na opatrenia proti bleskovým záplavám a opatrenia proti povodni. Vodozadržné opatrenia môžu slúžiť zároveň i ako opatrenia proti záplavám, pretože sledujú rovnaký účel. Vhodným prvkom proti bleskovým záplavám sú jemné modelácie terénu, vytváranie terás v svažitom prostredí, kde sústredenému odtoku bráni terénna modelácia, ideálne v kombinácii s výsadbami a opatrením zvyšujúcim priepustnosť pôdy. Proti povodni sa obvykle individuálnym spôsobom brániť nedá. Protipovodňová ochrana je v Prahe centrálnu organizovaná. Najlepším opatrením je v záplavových územiach navrhovať také mestské záhrady, ktoré je po povodni možné ľahko obnoviť bez výrazných nákladov.

VODNÁ PLOCHA

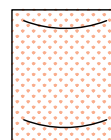
SUCHÝ POLDER

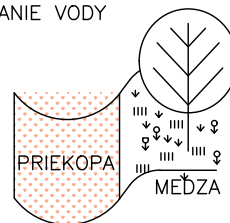
ZASAKOVANIE VODY

DAŽDOVÝ ZÁHON

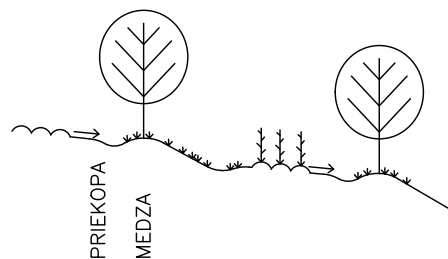
PRIEĽAH

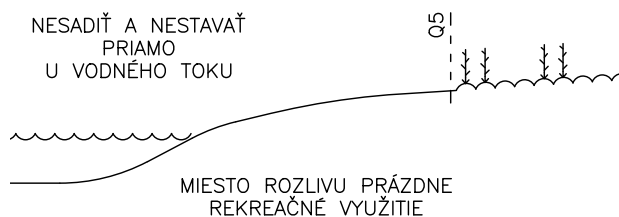
PRIEKOPA

MEDZA

TERÉNNÁ
MODELÁCIA
+
VÝSADBY

NESADIŤ A NESTAVAŤ
PRIAMO
U VODNÉHO TOKU

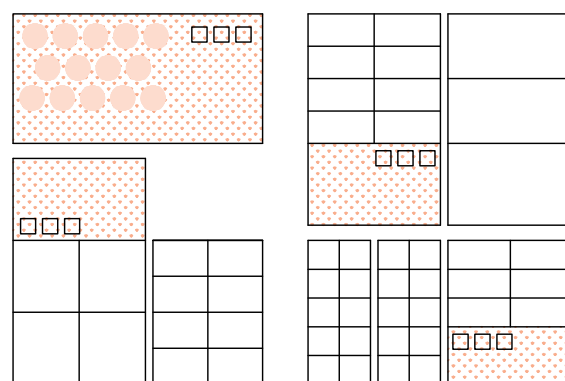
MIESTO ROZLIVU PRÁZDNE
REKREAČNÉ VYUŽITIE

Spôsob, akým sa bude v mestskej záhrade hospodáriť, do značnej miery závislý od kvality pôdy, priamym spôsobom vplýva na podobu záhrady. Je na rozhodnutí každej mestskej záhrady, aký bude mať režim a členenie plôch k pestovaniu, no dobrá rada bude cieľiť na zvolenie širokej ponuky možností hospodárenia, vrátane nekonvenčných, nech je z čoho vyberať.

Hospodárenie

Možnosti

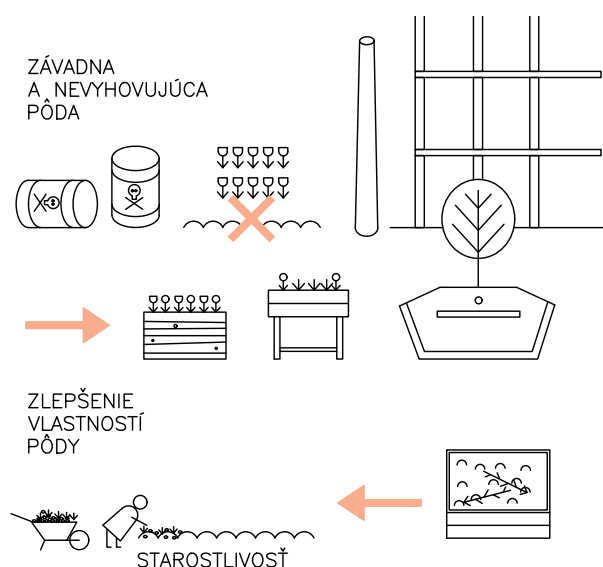
V mestskej záhrade je vhodné voliť pestrú skladbu spôsobov hospodárenia a typov záhrad. Podľa veľkosti mestskej záhrady sa potom bude odvíjať spôsob usporiadania plôch. Základnou možnosťou je rozdeliť plochu k hospodáreniu na podobne veľké individuálne parcely, vzájomne oddelené, veľkosti danej možnosťami územia, s minimálnou plochou 50 m², ktoré je následne možné prenajať záhradkárom. Ďalej je možné nevytvárať presne dané plochy, ale vytvoriť jednu veľkú, akýsi spoločný záhon, kde si záhradkár prenajme koľko potrebuje a k tomu spoločné zázemie. Takáto forma sa dá realizovať i v podobe mobilných kvetináčoch či kontajneroch, napríklad v miestach bez vyhovujúcej pôdy.

pestrosť typov a veľkostí záhrad

Limit pôdy

K záhradníčeniu je okrem dostupnosti vody nutná pôda. Pôda musí byť zdravotne nezávadná. Problémom to býva v plochách brownfieldov, kde pôda môže byť degradovaná záťažou z minulého užívania. Ak sa v mieste mestskej záhrady nachádza nezávadná pôda, je pre mestskú záhradu z väčšej časti vyhrané. To, že je pôda menej úrodná nemusí byť problém, zvlášť, keď hospodárenie na záhradke viac smeruje k potešeniu než výnosom. Úrodnosť je možné zvýšiť napríklad hnojením či zapracovaním kompostu. O úrodnosť pôdy sa je tak či tak nutné dlhodobo starať. Tam, kde nie je vhodná pôda sa podoba záhrady zužuje na hospodárenie v kvetináčoch a kontajneroch s dovezenou pôdou, pretože plošná výmena pôdy je obvykle nákladná.

Sad s pridanou hodnotou

Mestská záhrada môže nadobúdať aj podobu experimentálneho zariadenia, kde sa skúšajú netradičné koncepcie hospodárenia. Príkladom môže byť realizácia mestskej záhrady v sade, prípadne sadu s mestskou záhradou, kde sa vhodne kombinuje plošné pestovanie ovocia a individuálne pestovanie napríklad zeleniny. Týmto spôsobom je možné na maximum využiť niektoré voľné plochy či opodstatniť výsadbu sadu i v malej mestskej záhrade. V priestore medzi stromami, v dostatočnej vzdialenosti od kmeňa stromu i s ohľadom na nezatienenosť, je možné umiestniť spoločné záhony, kde si každý záhradkár prenajme plochu podľa jeho možností. Toto riešenie je priestorovo i finančne úsporné, kombinujúc výhody oboch spôsobov.

Extenzívne agrolesníctvo

Obdobne, ako je možné kombinovať sad so záhonmi, je v extenzívnejšej podobe možné záhradničiť i v lesných porastoch. Extenzívne agrolesníctvo môže byť cestou, ako zvýšiť pestrosť lesov skrz kultiváciu podrastu lesa. Extenzívny spôsob hospodárenia znamená, že les nebude premenený na pole, ale skôr bude jedna o citlivé doplnenie lesa s ohľadom na jeho estetické kvality a rekreačnú využiteľnosť. Vďaka tomu sa mestská záhrada môže dostať i do menej obvyklých pozícií. Takýmto spôsobom je možné tvoriť hodnotné rozhranie s prirodzeným prechodom od intenzívnej záhrady po extenzívny les až do krajiny. Extenzívne hospodárenie sa dá vhodne kombinovať i s chovom domácich zvierat, ich pastvou v prírodných plochách.

Zvieratá k záhradám patria, sú súčasťou obrazu poľnohospodárskeho vidieka. V meste môžu pôsobiť úsmevne až kontroverzne, ale v primeranej miere a s primeranou voľbou druhu si svoje miesto nájdu i v mestskej záhrade, kde môžu byť dobrým partnerom prírodných procesov, ale i zdrojom príjmov z predaja ich produktov a v neposlednom rade obľúbeným členom záhrady pre deti.

Zvieratá

Spoločné zvieratá

V mestskej záhrade sa mimo záhradníčenia ponúka ako druh aktivity i chov domácich zvierat. Je to jedna z ciest k potravinovej samostatnosti, či len prostá voľnočasová aktivita. Nutné je pred začatím tejto aktivity nastaviť správny režim. Nedoporučuje sa, aby chov zvierat prebiehal na individuálnych záhradách, vzhľadom na ich skromnú výmeru a fakt, že keby možnosť chovu využil každý individuálne, zrazu by zo záhrady mohla byť zoo. K zachovaniu primeranosti chovu je vhodné ho realizovať v spoločných plochách, hoc ako individuálnu aktivitu jednotlivého človeka. Prítomnosť zvierat je vhodné zvážiť i s ohľadom na okolie, kedy pre niektoré mestské záhrady v priamom kontakte s obytnými stavbami nemusí byť vhodným pre okolie.

Väčšie zvieratá

Chov väčších zvierat, ako sú ovce, kozy, kone či kravy je v prostredí mesta problematický, či už kvôli plošným nárokom, potrebe ustajnenia či obvyklej nevôli susedov. V mestských záhradách, tam, kde je na to dostatok priestoru, záhrada je orientovaná skôr na extenzívne hospodárenie a jedná sa o záhradu situovanú skôr vo väzbe na krajinu viac než mestskú štruktúru, tam je chov týchto zvierat možný, za predpokladu, že na ňom panuje zhoda. Väčšia bylinožravá zver sa dá s výhodou využiť ako extenzívny spôsob údržby prírodných priestranstiev či sádov. V prípade chovu je nutné myslieť na priestory pre ustajnenie, väčšiu potrebu krmiva a vody, finančné náklady na starostlivosť a taktiež dôsledné ohradenie priestoru pre zvieratá.

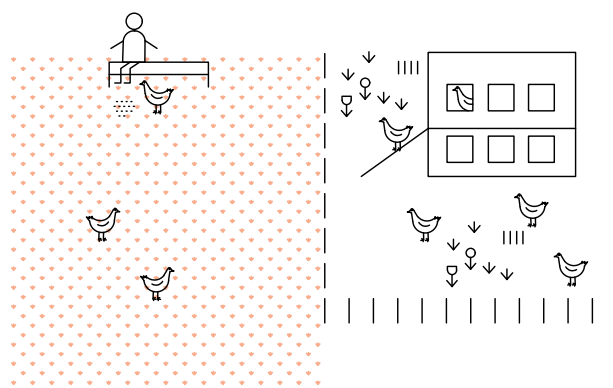

Hydina

Hydina je spolu so včelami priestorovo nenáročný druh zvierat. Výhodou hydiny je aj pravidelný a množstvom nezanedbateľný prísun vajec, ktoré môžu byť predmetom predaja a vylepšenia rozpočtu záhrady. Problémom hydiny je však špecifický zápach a znečistenie, ktorý produkuje a mnohým ľuďom prekáža. Ako i pri iných druhoch zvierat, i pre hydinu platí, že by mala byť chovaná len vtedy, ak s tým väčšina záhradkárov súhlasí. Dohoda by mala vzniknúť i o tom, či môže hydina voľne pobeťovať po priestranstvách, alebo bude len vo vyhradenom výbehu. Vhodným miestom k umiestneniu výbehu a kurníka sú odľahlejšie priestranstva, i krajinné, kde je možný voľný výbeh a pastva, mimo pobytových priestranstiev.

HYDINA

KOMPAKTNÝ PRIESTOR
PASTVA I V PRIESTRANSTVE
DROBNÝ KURNÍK
PROBLEMATICKÝ ZÁPACH
PREDAJ VAJEC AKO PRILEPŠENIE

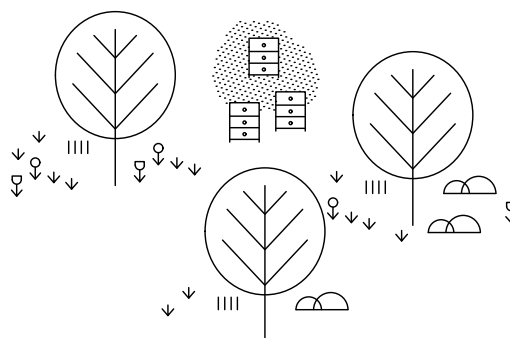

Včely

Mestská záhrada s jej pestrou druhovou skladbou rastlín sa priamo ponúka k využitiu na chov včiel. Včely so záhradou majú symbiotický vzťah, kedy pre človeka a jeho rastliny sú žiadaným opelovačom a pre včely sú pestované rastliny zdrojom potravy. Neopomenuteľným benefitom je produkcia medu, ktorého predajom sa prípadne dajú spolufinancovať aktivity záhrady. Včelám je v záhrade nutné nájsť kľudné miesto. Dobré je to pre včely i pre ľudí. Časť užívateľov záhrady môže mať alergie, či len obyčajný strach, preto je dobré už pri výbere miesta byť nekonfliktným. Vhodné sú odľahlejšie plochy krajinných priestranstiev, ktoré nie sú moc obhospodarované, či akékoľvek iné odľahlejšie plochy, avšak vždy s ohľadom na širšie okolie.

VČELY

PRIESTOROVO NENÁROČNE
STAROSTLIVOSŤ, NÁKLADY NA ZRIADENIE
ÚČELNÉ PRE ZÁHRADU
NEKONFLIKTNÉ, ODĽAHLEJŠIE MIESTO
PREDAJ MEDU

Záhrada

Základom každej mestskej záhrady sú jednotlivé plochy záhrad k individuálnemu hospodáreniu, oddychu a seberealizácii. Či už sa jedná o priestorovo veľkorysé plochy pre tých, čo majú čas a energiu, alebo len o individuálny záhon pre tých, ktorí veľa nepotrebujú, záhrada by mala byť kúskom súkromného s veľkým dopadom na podobu spoločného.

Podoby

Jednotlivé záhrady v mestskej záhrade môžu mať pestrú škálu podôb daných veľkosťou, režimom hospodárenia, polohou v rámci celku, typom priestranstiev do ktorých sú orientované, či podobou susedných záhrad. I v rámci jednej mestskej záhrady, aj tých priestorovo najmenších je vhodné dať k dispozícii viacero podôb individuálnych záhrad. Dôležité je škálovanie veľkostí a režimov. Ostatné premenné sa tak či tak objavujú v každej mestskej záhrade a skôr sú danosťami prostredia, než cieľenej tvorby na základe dopytu, platia rovnako pre všetky veľkosti a režimy. Veľkosťou sa rozumie veľkosť individuálne využiteľnej plochy. Režimom to, či sa jedná o vymedzený pozemok menší, alebo pozemok väčší, kde už sa zmestí stavba, plochu, ktorá je súčasťou spoločnej plochy, napríklad záhonov či vlastné truhlíky, ktoré sú individuálnou záhradou len v zmenšenej mierke. Pestrá škála znamená to, že si užívateľ môže vybrať to, čo mu najviac vyhovuje. Možnosť výberu znamená pestrosť užívateľov daných pestrosťou ich potrieb. Od najviac aktívnych, s vlastnou veľkou záhradou, kde môžu tráviť väčšinu svojho času až po zaneprázdnených ľudí aspoň na krátku chvíľu unikajúcich z ruchu života k svojmu kvetináču.

Tvorba

Individuálna záhrada v mestskej záhrade vo väčšine prípadov nebude predmetom návrhu architekta, rovnako ako nebude miestom plánovaným zhora. Samozrejme, sú možné zhora dané regulatívy spoluurčujúce podobu záhrady, či niektoré spoločné prvky záhrady, ako je oplotenie, konštrukcie záhonov či stavba môžu byť zhotovené v rámci realizácie mestskej záhrady ako celku. Extrémom môžu byť i záhrady takpovediac na kľúč, kde záhradkár príde do hotového. Osobne takýto režim vnímam ako výrazné popretie zmyslu záhrady. Každopádne, prevažná časť podoby individuálnej záhrady bude určená samotným záhradkárom, ktorý je tým, kto ju aktívne tvorí svojou činnosťou.

Mierka

Individuálna záhrada z vyššie popísaného, až na menšie časti záhrady či regulatívy, nie je predmetom spoločnej činnosti či navrhovania architektom, prípadne komunitou. Táto najnižšia mierková úroveň manuálu je preto len veľmi všeobecným popisom základných možností, ako sa so svojou záhradou môže užívateľ vysporiadať, s ohľadom na vzťah k celku mestskej záhrady. Zároveň je obsah kapitoly nastavený tak, aby sa záhradkár bol schopný vyhnúť základným chybám, ktoré sa môžu stať pri tvorbe jeho záhrady. Zvolené sú najviac všeobecné odporúčenia, ktoré je možné aplikovať na väčšinu podôb záhrad. Detail tak či tak bude individuálnym, prameniac z podmienok v danej mestskej záhrade, podmienok konkrétnej individuálnej záhrady

a hlavne z preferencií a vkusu konkrétneho užívateľa, prípadne vplyvov okolia na neho pôsobiacich.

Sloboda

Vlastná záhrada je sloboda. Sloboda v zmysle možnosti konať podľa vlastného uváženia, vytvoriť si záhradu vlastnou silou, realizovať vlastné nápady, vidieť výsledky práce a byť aspoň trochu potravinovo sebestačný skrz potraviny, o pôvode ktorých viem všetko. Sloboda je najväčšou hodnotou individuálnej záhrady, či už je to jeden kvetináč alebo veľký pozemok. V tejto mierke manuál naráža na hranice slobody. Tu sa už zložito, až na výnimky, ako napríklad styk individuálneho s verejným v podobe oplotenia, hovorí o verejnom záujme. Výsledkom nech je radšej trochu neusporiadaná, nedokonaná podoba, ktorá je však prejavom slobodnej vôle, súborom názorov jednotlivých ľudí, než presne nalinkovaná podoba, kde sa užívatelia budú cítiť zviazaní neprimeranými reguláciami.

Prázdna záhrada

Je možné, že z dôvodov nedostatku času, či zdravotných problémov záhradkára ostane určitá časť záhrad v mestskej záhrade menej udržiavaná, začne sa premieňať na divočinu. Nižší počet takýchto záhrad nepredstavuje problém, pretože divočina môže byť žiadaným spestrením celku mestskej záhrady. Problém nie je ani krátkodobá neúdržba. Horšie je, keď väčšie množstvo záhrad, v horšom prípade susediacich, ostane divočinou dlhodobo. Takýto stav znižuje dôveru v udržateľnosť celku, môže to signalizovať úpadok. Je vhodné nájsť mechanizmy, ako takéto situácie, ktoré budú s určitou istotou nastávať riešiť, pokúsiť sa dohodnúť so záhradkárom a prípadne zakročiť vlastnými silami.

Usporiadanie

Podkapitola usporiadanie sa venuje dispozícii záhrady, teda tomu čo a kam umiestniť tak, aby to navzájom dobre fungovalo.

Dobré mravy

Podkapitola dobré mravy ukazuje základné pravidlá slušného správania a tvorby vlastnej záhrady, tak aby záhradkár nekonal často nevedomky nevhodne.

Vybavenie

Podkapitola vybavenie sa zaoberá tým, ako zariadiť vlastnú záhradu, teda prvkami vybavenia, ich konštrukciou a limitmi, ktoré určujú výslednú podobu.

Výsadby

Podkapitola výsadby popisuje základné možnosti riešenia výsadiel vo vlastnej záhrade, ako s ohľadom na limitnú veľkosť záhrady zvoliť primerané riešenie. Popísané sú tiež riziká pôsobiace proti výsadbám, ktoré treba mať na pamäti a pripraviť sa ne.

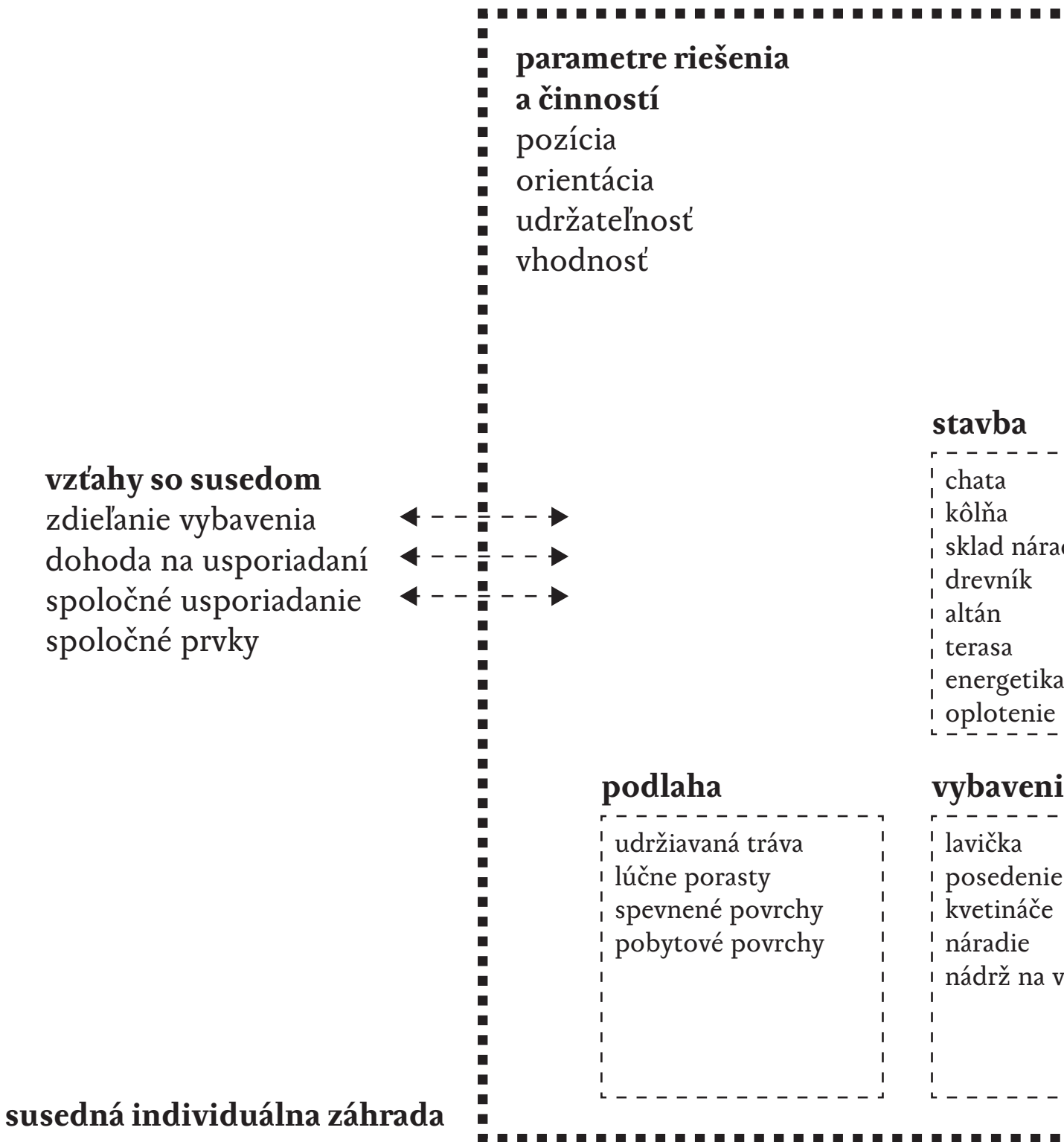
individuálna záhrada a mestské záhrady

usporiadanie záhrady

vybavenie záhrady

udržateľnosť

vzťahy

individuálna záhrada

činnosti

- pestovanie
- starostlivosť
- o výsadby
- odpočinok
- interakcia s okolím
- vylepšovanie záhrady

podmienky

- pôda
- kompost
- živiny
- zdroj vody
- záhony

výsadby

- ovocné stromy
- ovocné kríky
- zelenina
- bylinky
- liečivé rastliny
- okrasné rastliny

mestská záhrada

podoba rozhrania

- miera zapojenia
- do celku
- miera otvorenosti
- estetika

medziludské vzťahy

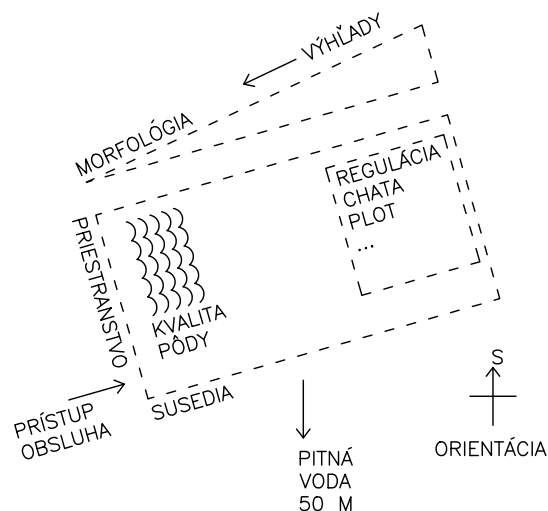
- zapojenie do aktivít
- interakcia
- slušné správanie
- a tolerantnosť
- zdieľanie

Možnosti usporiadania individuálnej záhrady závisia predovšetkým od jej veľkosti. Na malých záhradách majúcu podobu jednotlivého záhonu či kvetináča sú možnosti značne limitované, preto rady cieľa skôr na väčšie než minimálne záhrady. Dobré usporiadanie má potom vplyv na čo najlepšie zhodnotenie záhrady v podobe funkčnosti a obytnosti.

Usporiadanie

Limity

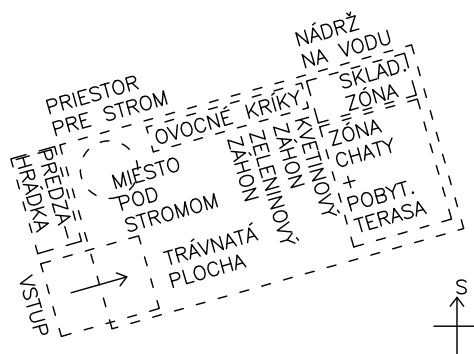
Prvým krokom, ktorý čaká nového užívateľa záhrady, za predpokladu, že sa dostal k prázdnej nezaradenej ploche, je oboznámiť sa s limitmi záhrady. Limity predstavujú určité mantinely, ktoré určujú usporiadanie záhrady. Limity môžu vyplývať z regulácii daných mestskou záhradou, či inými dokumentáciami, ktoré môžu stanovovať pomerne presné mantinely usporiadania, no nie vždy budú prítomné. Druhou kategóriou sú prírodné limity, napríklad orientácia voči svetovým stranám, sklonitosť a smer sklonitosti pozemku či kvalita pôdy. Tretou kategóriou sú limity plynúce z podoby a vybavenia mestskej záhrady, napríklad dostupnosť zdrojov energie a vody, prístupnosť pozemku a možnosti obsluhy či dostupnosť hygienického zázemia.

Riešenie limitov

Pri vysporiadavaní sa s limitmi je možné stanoviť všeobecné rady hlavne pre prírodné limity, ktoré budú všeobecne platné. Vyrovnanie sa s reguláciou a situáciou konkrétnej mestskej záhrady je potom individuálne. Orientácia voči svetovým stranám spolu s prítomnosťou tieniacich prekážok určuje maximálne oslnenie záhrady. Pobytové a pestovateľské časti záhrady je vhodné umiestňovať na čo najdlhšie oslnené plochy. Technické vybavenie a časť pobytových priestorov môže byť v zatienenej časti záhrady. Svažitosť zas určuje možnosti využitia. Príliš svažité plochy je nutné členiť terasami, prípadne hospodáriť bez zásahu do pôdy. Objekty i s ohľadom na možné výhľady je vhodné umiestňovať do najvyšších polôh pozemku.

MOŽNÉ RIEŠENIE

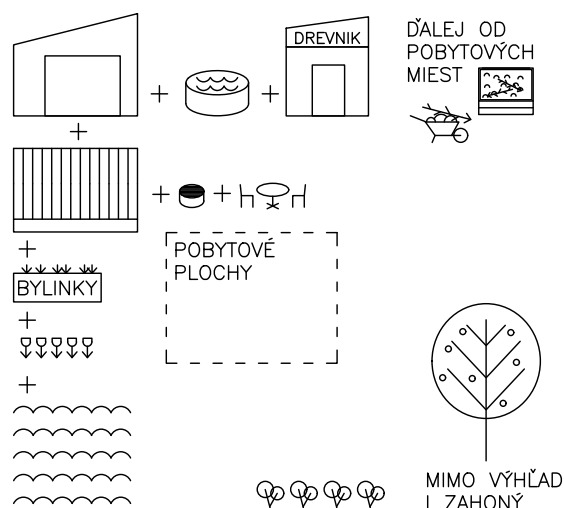
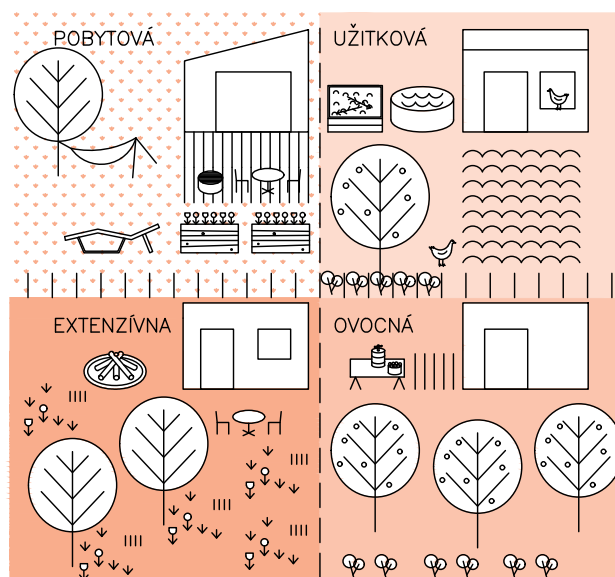

Využitie

Usporiadanie záhrady závisí mimo limitov aj na preferenciách konkrétneho užívateľa. I preto nie je možné pokryť všetky možné situácie, ale skôr predstrieť niekoľko všeobecných schém daných využitím. Plocha záhrady môže mať rôzne charaktery od maximálne užitkovej záhrady, s cieľom v kvantite vypestovaných produktov a ich druhov, čo sa prejaví v intenzívnom využití každého centimetru štvorcového záhrady, cez záhradu rekreačnú, kde je dôraz kladený na kvalitu pobytoových priestorov, ich diverzitu, s tým, že plochy na pestovanie nie sú dominantné až po extenzívnu záhradu, ktorá sa vyvíja a rastie sama, pričom človek jej poskytuje len nutné zásahy, aby mu záhrada bola príjemná a neprerástla cez hlavu.

Vzťahy

Medzi prvkami je vhodné dodržiavať určité prevádzkové väzby a vytvárať zhluky podobne zamieraných funkcií, tak aby pomerne malý priestor záhrady bol využitý efektívne. Väzby potom odpovedajú požiadavkám užívateľa a veľkosti samotnej záhrady. Napríklad je vhodné k sebe usporiadať stavbu a pobytové priestory - terasu, posedenie, či gril. K stavbe je vhodné umiestňovať nádrž na zber dažďovej vody. Naopak, kompost a skladovacie plochy je vhodné dať ďalej od obytných priestorov, prípadne ich oddeliť zábranou. Stromy je vhodné vysadzovať ďalej od záhonov a zároveň tak, aby nezacláňali výhľad z obytných priestorov. V blízkosti hraníc záhrady je možné umiestňovať líniové výsadby - záhony či kríky.

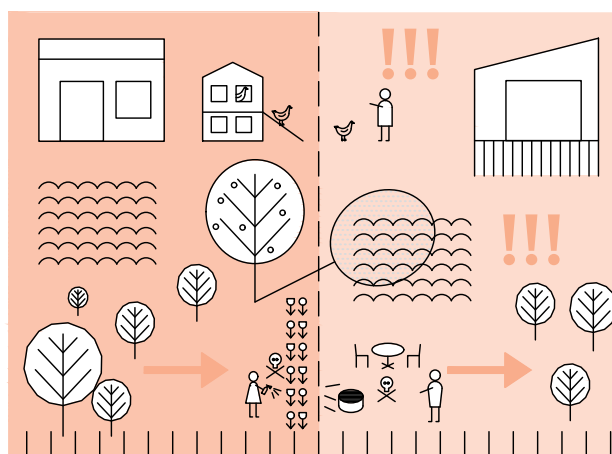

Záhrada, hoc je individuálnym priestorom záhradkára, kde si môže robiť takpovediac čokoľvek, predsa ostáva súčasťou celku mestskej záhrady, susedí s ďalšími záhradami a verejnými priestranstvami. Správanie jednotlivca na individuálnej záhrade má vplyv i na okolie. Malo by byť v záujme každého užívateľa dodržiavať základné mravy, aby sa nestal čiernou ovcou komunity.

Dobré mravy

Vzťah k susedom

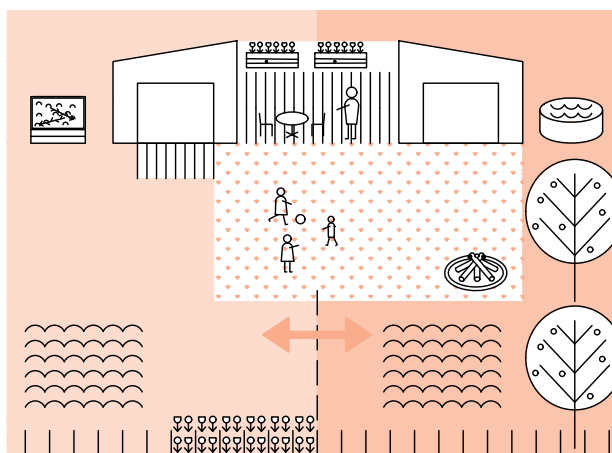
I zdanlivo nekonfliktná vec, akou sú prírodné prvky záhrad môže vyvolať konflikty. Ako pri všetkom konaní v kompaktnom prostredí mestskej záhrady, kde je sused prekvapivo blízko. I tu je nutné myslieť na to, aký vplyv majú moje kroky na susedov a mestskú záhradu ako takú. Vo všeobecnej rovine je vhodné sa vyhnúť použitiu chémie, ktorá vzhľadom na kompaktnosť záhrad sa ľahko dostane vzduchom, či vodou i k susedovi, ktorý z toho nemusí byť nadšený. Ďalej je vhodné zdržať sa výsadby invazných, či ľahko rozšíriteľných druhov rastlín. Dobrou radou je i nevyšádzanie stromov na hranici pozemkov, mimo hranice s priestranstvo, kde môžu byť na závadu. Stromy môžu susedovi začlňať či znečisťovať jeho záhradu.

ohľaduplnosť

Usporiadanie

Usporiadanie záhrady má bezprostredný dopad na susedstvo. Najväčší vplyv má umiestňovanie priestorových prvkov, ako sú objekty, prístrešky či vyššie stromy. Tieto prvky usporiadania môžu pre svoju povahu znížiť hodnotu susednej záhrady. Štandardne by pravidlá pre tieto prvky mali byť zregulované v pravidlách pre mestskú záhradu, no ak tomu nie je, je nutné ctíť základné pravidlo nezačlňania a netienenia. Priestorové prvky by susednej záhrade nemali začlňať výhľady a vrhať tieň na potenciálne oslnené časti záhrady. Samozrejme, vždy je najlepšie sa o týchto krokoch dohodnúť osobne so susedmi a prípadne zvoliť obojstranne výhodnú konfiguráciu. Susedia môžu mať svoje záhrady orientované i pobytovými priestormi k sebe.

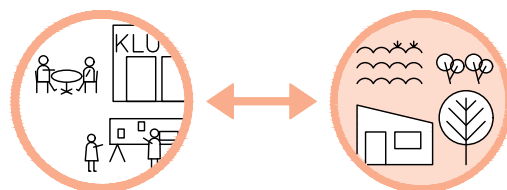
necloniť, netieniť

Dobré mravy správy

Záhradkári budú mať obvykle individuálnu záhradu, či časť kolektívnej plochy k záhradničeniu v prenájme od vlastníka pozemku, respektíve sprostredkovane, od správy záhrady. Postavenie nájomníka a prenajímateľa nie je rovné. Prenajímateľ má vzhľadom na vlastníctvo pozemku pod záhradou silnejšie postavenie, preto sa celkom oprávnené môže záhradkár cítiť v horšej pozícii. K dobrým vzťahom v záhrade prispieva včasná komunikácia prenajímateľa smerom k nájomníkom, predvídateľné správanie a dodanie základnej garancie času, po ktorý záhradkár môže užívať svoju záhradu. To mu uľahčí plánovanie aktivít i zriaďovanie vybavenie. Na druhú stranu sa od nájomníka nájomca očakáva, že bude dodržiavať pravidlá.

PRENÁJÍMATEĽ – SPRÁVA ZÁHRADY OČAKÁVA
VČASNÉ PLATBY NÁJMU/PRÍSPEVKOV
ZAPOJENIE DO AKTIVÍT

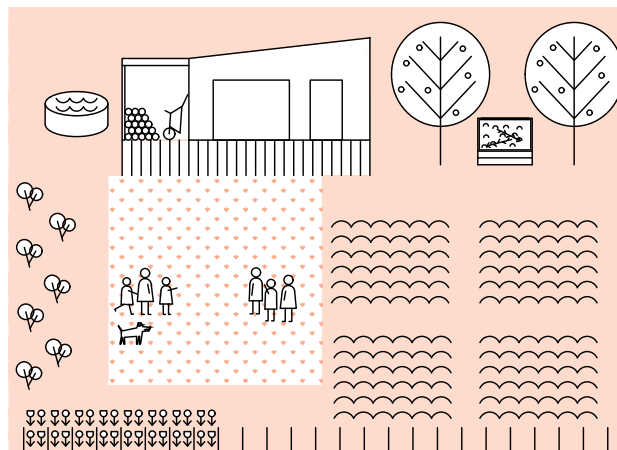
NÁJOMNÍK – ZÁHRADKÁR OČAKÁVA
DODRŽIAVANIE ZMLUVY
GARANCIU ČASU VYUŽITIA ZÁHRADY
OTVORENÚ KOMUNIKÁCIU

garancie

Zdieľanie

Ideálnou cestou, ako maximalizovať využitie vlastnej záhrady je mať dobré vzťahy so susedmi. Dobré vzťahy môžu mať podobu od všeobecnej úcty, kedy sa susedia navzájom rešpektujú, čo by mal byť minimálny štandard až po priateľské vzťahy, ktoré sa môžu pretaviť i do usporiadania záhrad, kedy susedia môžu usporiadať záhrady tak, aby si navzájom boli blízko. Možné je orientovať pobytové priestory smerom k sebe, s cieľom maximalizovať ich veľkosť a prakticky vytvoriť z dvoch menších záhrad jednu väčšiu, spoločne užívanú. Dobré vzťahy sa môžu prejavovať i zdieľaním materiálneho vybavenia, kedy každý môže mať niečo a jeden nemusí mať všetko, pretože je možnosť si napríklad chýbajúce náradie požičať u suseda.

susedská záhrada

Čím, mimo prírodných prvkov, bude záhrada naplnená závisí od veľkosti záhrady i preferencii záhradkára, no vzhľadom na obmedzenú plochu k realizácii sa dajú stanoviť veľmi pravdepodobné scenáre a ich náplň pre všeobecnú záhradu. Samozrejme, fantázii sa čo do navrhnutého vybavenia medze nekladú. Veľké limity malého zadania obvykle vedú k vysokej miere kreativity.

Vybavenie

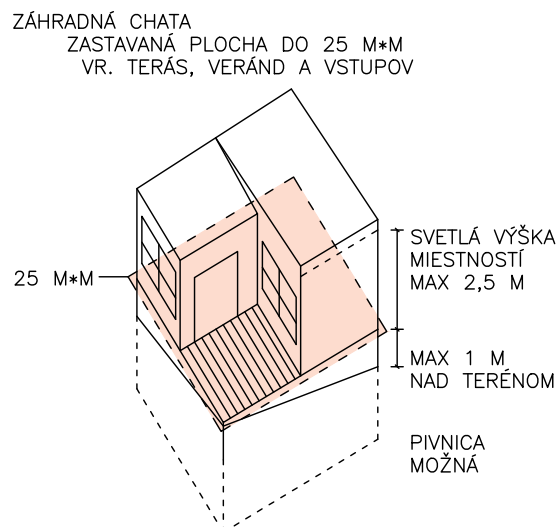
Záhony

Podoba záhonov v záhrade sa odvíja od prítomnosti nezávadnej pôdy a pohybových možností - zdravotného stavu užívateľa. Najpriamejšie riešenie, ak je užívateľ v plnej sile a pôda je nezávadná, je jednoducho rozoráť potrebnú časť plochy záhrady a začať pestovať. Užívateľom s horšou schopnosť ohýbať sa a tráviť dlhší čas v predklone alebo pokľaku budú viac vyhovovať vyvýšené záhony. Vyvýšenie a konštrukcia môžu byť rôzne. Od jednoduchého pozdvihnutia pôdy v záhone o výšku obruby, okolo 30 cm podľa použitého prvku, cez konštruované záhony pevne spojené so zemou v podobe oporného múriku až po samostatne stojace kvetináče výšky okolo 90 cm, napríklad na nožičkách, prípadne väčšie voľne stojace kontajnery.

Limity pre stavbu

Či bude súčasťou stavba, závisí od regulácii mestskej záhrady, jej charakteru, ale i od potrieb užívateľa. Stavba má obvykle zmysel, pokiaľ záhradkár plánuje v záhrade tráviť dlhšiu časť dňa, či víkend, kedy stavba slúži i ako obytný priestor - druhý domov. Zároveň sa stavba môže uplatniť, pokiaľ užívateľ má záhradu ďalej než v pešej dostupnosti od domova, kedy stavba môže slúžiť k uskladneniu náradia či vybavenia. V prostredí Prahy môže mať stavba záhradkárskej chaty zastavanú plochu maximálne 25 m², vrátane terás, veránd či vstupu. Stavba musí byť jednopodlažná, so svetlou výškou maximálne 2,5 m. Možné je stavbu podpivničiť za podmienky, že 1. NP je maximálne 1 m nad terénom (Hnilička 2018).

Dispozícia stavby

Zamýšľaný účel užitia stavby predurčuje jej podobu. Ak záhradkár stavbu potrebuje len na uloženie náradia, postačí kompaktný box na náradie, napríklad v podobe s otváraciou hornou stenou, v zatvorenom stave použiteľný ako sedací mobiliár, do ktorého sa zmestí všetko potrebné. Vyším vývojovým štádiom je kôľňa. Tá už má výšku stavby, prístupná je cez dvere, do ktorej je možné naukladať náradie, ale i ďalšie vybavenie. Najrozmernejšou možnou stavbou je chata, ktorá má obytnú miestnosť, kde sa v prípade nečasu dá tráviť čas. Takáto stavba obvykle pozostáva s obytnej miestnosti, kde je umiestnený sedací nábytok, stôl, ďalej môže byť doplnená i kuchyňou. Ako ďalšie miestnosti môže byť priradený sklad či hygienické zázemie.

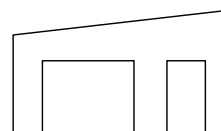
Ostatné vybavenie

Záhradu je mimo vyššie predstavené najobvyklejšie prvky vybavenia možné vybaviť ďalšími prvkami. Pre inšpiráciu sú uvedené niektoré významné. Vo väzbe na stavbu, je možné umiestniť terasu, ktorá je prirodzeným rozšírením obytných priestorov stavby do záhrady, prípadne krytú terasu, ktorá vie vytvoriť príjemný obytný priestor i pri utilitárnej kôľni. Terasa môže byť vybavená letnou kuchyňou, posedením, či skladom na suché drevo. Vo väzbe na stavbu by sa taktiež mala objaviť nádrž na vodu, kam je zberaná dažďová voda zo strechy stavby. Ďalej sa v ploche záhrady môže objaviť samostatný priestor na skladovanie dreva či náradia, či samostatne stojací altán, zvlášť výhodný pre záhrady bez stavby ako pobytové miesto v záhrade.

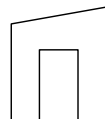
BOX NA NÁRADIE

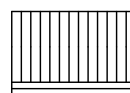
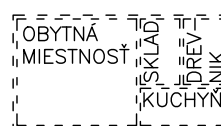
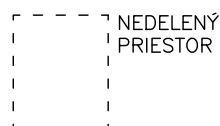
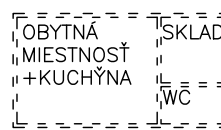
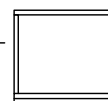
ZÁHRADNÁ CHATA

KÔĽŇA

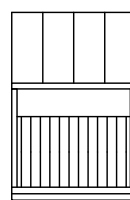
(PRÍSTREŠOK)

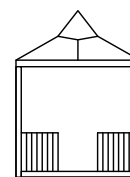
TERASA

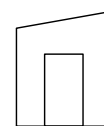
NÁDRŽ NA VODU PRI ZASTREŠENÝCH OBJEKTOCH

KRYTÁ TERASA

ALTÁN

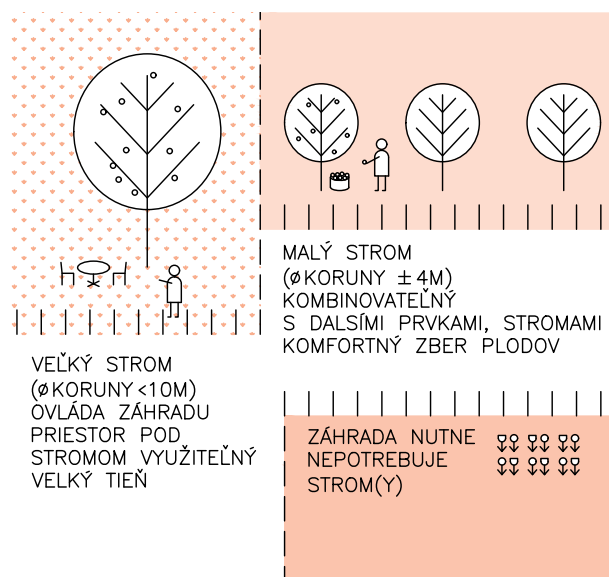
KÔĽŇA /SKLAD

Stromy, kríky, zelenina i kvetiny sú živou dušou záhrady a radosťou záhradkára. Dôležitým rozhodnutím užívateľa je voľba spôsobu hospodárenia i vysadených druhov, s ohľadom na vzájomné priestorové väzby, tak aby boli v symbióze, nekonkurovali si. Prosperujúca individuálna záhrada potom spolu tvorí príjemný obraz mestskej záhrady ako celku.

Výsadby

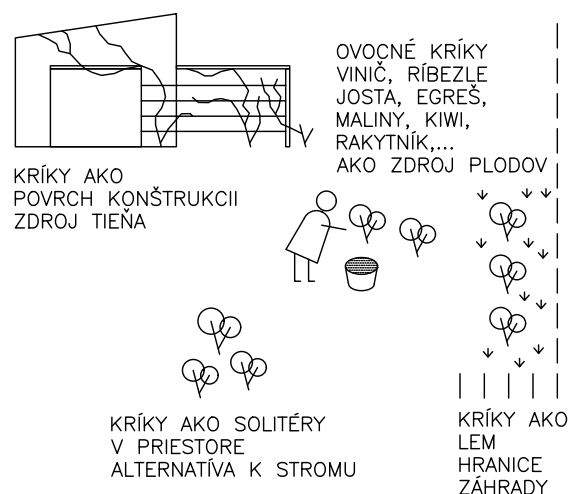
Stromy

V malej záhrade je strom častokrát najväčším prvkom, často väčším než stavba. Veľký strom má schopnosť byť jedinou náplňou záhrady, keď má priestor. Veľký strom môže byť cestou pre niektorých užívateľov, no väčšina záhradkárov bude preferovať multifunkčnejšiu záhradu. Preto je treba dávať pozor na veľkosti stromov. Z toho dôvodu budú štandardne vysadzované malé až stredné stromy, ak vôbec. Veľké stromy môžu po dohode so susedom byť spoločným prvkom na hrane záhrad. Najčastejšie budú vysadzované ovocné stromy vzhľadom na ich úžitok. Pri výbere stromu je vhodné voliť miestne typické odrody, samozrejme s prihliadnutím k vývoju klímy. Mestská záhrada sa tak môže stať genovou bankou starých odrôd.

Kríky

Vzhľadom na výrazne kompaktnejšiu podobu, voči stromom, no stále s prínosom ovocných plodov, sú kríky vhodnou možnosťou výsadby v záhrade napríklad v prípade, keď nie je priestor na strom. Kríkov je v záhrade možné vysadzovať i viacero druhov, napríklad tým spôsobom, aby plodenie jednotlivých kríkov bolo čo najviac rozložené v čase, tak, aby sa užívateľ vyhol situácii, kedy má nárazovo prebytok a po prebytku nemá dlho nič. Kríky je možné vysadzovať ako prirodzenú súčasť hranice záhrady, do línií, prípadne ako solitéry v priestore. V dostatočne oslnených záhradach je možné vysadzovať i vinič, pre Prahu typický krík. Ten je možné kombinovať i s vybavením záhrady, kedy vinič môže popnúť konštrukcie a tvoriť pobytový priestor.

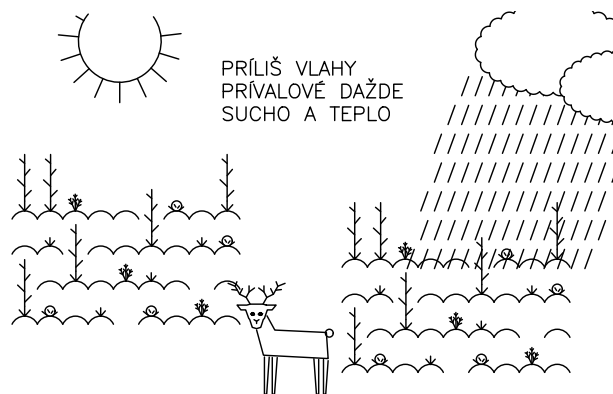
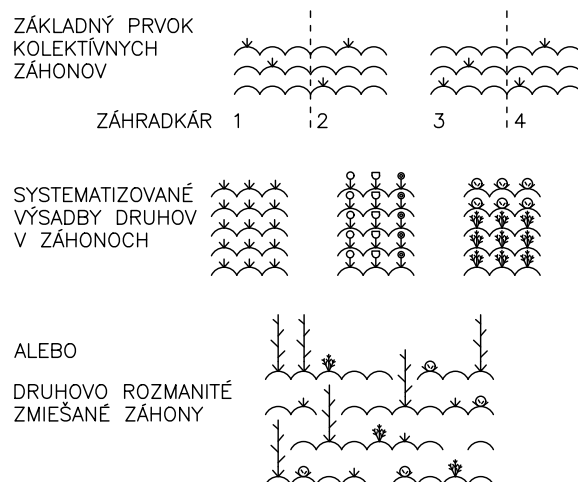

Nízke výsadby

Priestorovo najskladnejším prvkom výsadiieb v záhrade, ktorý si môže dovoliť sadiť i záhradkár vlastníci len jediný záhon sú výsadby zeleniny, byliniek či kvetín, vrátane jedlých. Možnosti voľby sú nesmierne široké a závisia od preferencii a chutí záhradkára. Možné je jednotlivé druhy od seba oddeľovať, mať zvolený prehľadný systém podľa druhov, kedy sa vysadí potrebné množstvo jedného druhu do celistvej skupiny, alebo sadiť všetko takpovediac dokopy, do zmiešaných záhonov. Zmiešané záhony využívajú symbiózu vzájomne kompatibilných druhov, v záhone sa vždy niečo ujme, preto je záhon odolnejší voči škodcom a plevelu, keďže je stálezelený. Výhodou zmiešaných záhonov je aj nižšia potreba starostlivosti.

Riziká pre výsadby

Živé prvky záhrad sú vystavené mnohým rizikám daným vonkajším prostredím i spôsobom hospodárenia. Významné riziká plynú z výkyvov počasia, z prílišného sucha alebo vlhkosti, z privalových dažďov. Vonkajším rizikom je i zver. V záhradách vo väzbe na krajinu sa môže objaviť i vysoká zver. Hlodavce sú celkom bežným rizikom, rovnako aj škodlivý hmyz. Vtáky môžu predstavovať zníženie výnosov z ovocných stromov a kríkov. Z rizík rastlinného pôvodu je potom významný plevel a invazívne druhy rastlín. Dôležité pri čelení rizikám je byť nad vecou a nemať vždy za cieľ maximálny výnos, pripustiť straty. Vhodné je sa v rámci prevencie a riešenia rizík vyhnúť chemizácii a hľadať prírodné a nenásilné cesty riešenia problému.

MAXIMÁLNY VÝNOS PLODÍN JE ILÚZIA STRATY A NEÚRODA SÚ NORMALNÉ

Typológia

Najčastejšie podoby vnútorného usporiadania mestských záhrad v kombinácii s najčastejšími okoliami a limitmi okolia tvoria typológiu mestských záhrad. Typológia nech je uľahčením rozhodovania pre tvorcov a užívateľov mestských záhrad, ktorí už tušia, kde bude ich záhrada, prípadne vedú úvahy o rôznych miestach a zároveň nech je dobrou pomôckou pre tvorcov mesta.

Typológia

Spôsob

Mestská záhrada nie je ostrovom v mori územia nikoho, bez konkrétnej podoby, využitia a väzieb, ale štruktúrou, ktorá spolupôsobí so širokým okolím. Z toho dôvodu je typológia definovaná maticou pozostávajúcou z vnútornej priestorovej charakteristiky, okolia v ktorom sa nachádza, limitov okolia, kapacity, respektíve veľkosti a plánovanej doby trvaniaestskej záhrady. Každý z prvkov matrice do systému vnáša svoje špecifiká, ktoré spolu so všeobecnými doporučeniami dobrých rád vytvoria komplexný názor na konkrétne, hoc i zamýšľanú, mestskú záhradu.

Potreba typológie

Typológia je v manuále vnímaná ako základný jazyk a slovník pre konkrétne mestské záhrady, či už budúce, alebo jestvujúce. Na základný jazyk potom nadväzujú ďalšie výrazy z Dobrých rád, čím sa ustanovuje základ komunikácie mestských záhrad. Hľadanie spoločnej reči a pojmov je dôležité pre hlbšie ukotvenie mestských záhrad do ešte širšieho slovníka mesta. Len na základe konkrétnych pojmov a slov sa následne dá viesť vecná diskusia.

Špecifiká

Kategórie typológie zároveň môžu definovať špecifické doporučenía, ktoré pre ne platia, respektíve určovať, ktoré z doporučení z kapitoly Dobré rady nie sú až tak dôležité. Predsa len, cieľom dobrých rád bolo všeobecnými odporúčaniami pokryť širokú škálu situácii, kdežto typológia je v medziach manuálu už konkrétnou kapitolou.

Zároveň z matrice typológie a popisu jednotlivých určujúcich faktorov vyplynie, kde sa aký typestskej záhrady hodí, prípadne nehodí. Vymedzenie

vhodnosti môže byť pre tvorcov záhrad, ale i mesta dobrou indíciou, ako k zámerom pristupovať.

Použitie

Kapitola manuálu Typológia slúži pre všetkých, ktorí majú predstavu, že by chceli mať mestskú záhradu. Tí môžu byť v dvoch stavoch rozhodovania. Prvý stav je, že mám pozemok a chcem na ňom mestskú záhradu. Viem, aké je najbližšie okolie, limity okolia, poznám parametre záhrady. Potom je možné si nájsť pre dané podmienky v tejto kapitole ponuku typov, ktoré môžu byť inšpiráciou.

Druhým stavom je stav, kedy záujemcovia o mestskú záhradu sú vo fáze hľadania vhodného miesta, prípadne sa rozhodujú medzi viacerými už konkrétnymi situáciami. V tejto situácii manuál jednoduchým spôsobom načrtne možné možnosti, ukáže riziká daného pozemku. Na základe toho je potom možné vybrať ten lepší pozemok a dostať sa do stavu prvého.

Ďalej kapitola slúži tým, ktorí už záhradu majú a chceli by ju ďalej rozvíjať. Pre nich môže byť inšpiráciou vidieť, čo všetko je možné v ich konkrétnej situácii spraviť a naopak, čomu sa vyvarovať.

V neposlednom rade by kapitola mala slúžiť odbornej verejnosti a samosprávam. Urbanista či krajinár tvoriaci určité územie mesta vie na základe kapitoly, v úvodných fázach procesu pomerne ľahko odhadovať hrubé možnosti riešenia územia, prípadne môže kompetentnejším spôsobom rozhodovať o osude jestvujúcich mestských záhrad.

Otvorenosť

Použitá matrica je navrhnutá ako otvorená, schopná reflektovať vývoj podoby mestských záhrad i mesta samotného. V budúcnosti je možné ju dopĺňať

o nové typy mestských záhrad, ktoré sa budú vždy objavovať s budúcim rozvojom tejto štruktúry, rovnako ako sa budú objavovať nové podoby mesta.

Zároveň je nutné podotknúť, že snahou nebolo postrehnúť všetky možné typy a situácie, ale vytvoriť výber tých najfrekvencovanejších. Navrhovanie mestských záhrad tak stále ostane výzvou pre užívateľov i architektov, ktorí snáď nebudú slepo kopírovať zjednodušené schémy navrhnuté v tejto kapitole. I na základe konkrétnych návrhov je následne možné obohatovať typológiu.

Typ

Spôsoby vnútorného usporiadaniaestskej záhrady sú definované skrz základné typy. Typy vychádzajú z dlhotrvajúcej skúsenosti so záhradkárskymi osadami v česko-slovenskom prostredí, ale i štúdia dobrej praxe zo zahraničia, ktorá sa zatiaľ v miestnych podmienkach neuplatnila. Vnútorná priestorová charakteristika typu má bezprostredný dopad na funkčnosťestskej záhrady a ostatné väzby v matici.

Okolie

Spolupôsobenieestskej záhrady s okolím je dôležitou kvalitou, rovnako ako vnútorná funkčnosť. Okolie obvykle vstupuje do matrice ako pozitívna danosť, z ktorej ideálne záhrada ťaží a na oplátku zas okoliu prináša benefity plynúce z jej prítomnosti. V prostredí Prahy existuje mnoho odlišných okolí, z ktorých plynú špecifické požiadavky na mestskú záhradu.

Limit

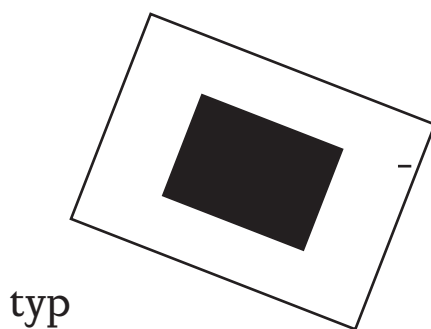
Vonkajšie vplyvy okolia, obvykle negatívneho pôsobenia, ako sú prvky technickej, či dopravnej infraštruktúry tiež definujú podobuestskej záhrady. Zároveň ju však nevylučujú. Nutné je sa limitom akurát prispôbiť a hľadať také riešenie, aby "sa limit nažral a záhrada ostala celá". Limity by nemali byť prekážkou vzniku a existencieestských záhrad.

Velkostné rady

Velkosť záhrady určuje potrebu a množstvo vnútornej náplne, ktorá sa do nej vojde a počet potenciálnych užívateľov. Malá mestská záhrada môže slúžiť hoc pár záhradkárom so stredne veľkými záhradami, ale i komunite desiatok ľudí deliacich sa o spoločnú plochu zeme skromným spôsobom.

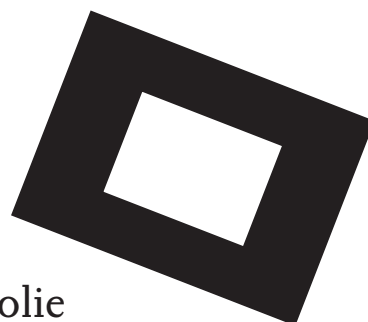
Garancia existencie

Doba, po ktorú mestská záhrada môže existovať je kľúčová pre mieru zariadenia a potrebu navrhovania, s ohľadom na trvalosť a rentabilitu riešenia. Dočasné záhrady musia byť rýchlo uskutočniteľné a zároveň rýchlo odstrániteľné. Prím tu hrá cena a rýchlosť. Naopak u trvalých záhrad sú už žiadané hodnotné riešenia, ktoré vydržia slúžiť mnoho rokov.

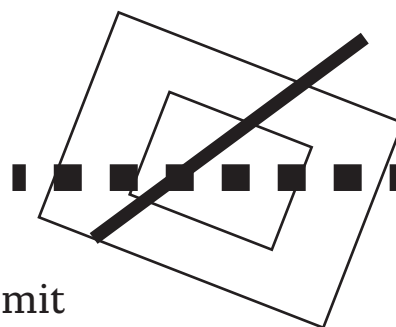
typ

+

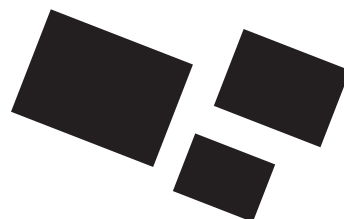
okolie

+

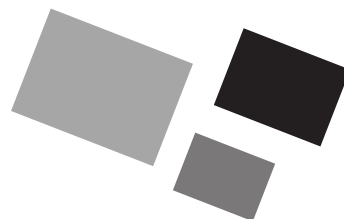
limit

+

velkostné rady

+

garancia existencie

**typ + okolie + (limity) + veľkosť + existencia
= konkrétna mestská záhrada**

**konkrétny pozemok pre záhradu (okolie+limity) + známa veľkosť -
-> vhodné typy**

typ

zhluk
súbor zhlukov
lineárna záhrada
izolačná záhrada
plošná mestská záhrada
záhrada v päte domu
park so záhradami
komunitná záhrada
partizánske záhrady
rýchle záhrady
strešné záhrady
komunitný sad
tematické záhrady

okolie

blokové mesto
modernistické mesto
záhradné mesto
hybridné štruktúry
občianska vybavenosť
priemysel a logistika
správne mesto
parkové priestranstvá
rekreačná krajina
hospodárska krajina

limity

záplavové úze
pamiatková st
morfológia
dopravná infra
ÚSES
technická infra
ochrana príro
hygiena prost

(ak je prítomn

+ známa doba existencie

	velkosť a kapacita	existencia
rodinné	rodinná	krátkodobá
rozšírenosť	malá	strednodobá
štruktúra	velká	dlhodobá
štruktúra	najväčšie	trvalá

štruktúra
dy a krajiny
redia

y)

Typ

Možnosti základných možností vnútorného usporiadania, náplne či režimu mestskej záhrady sú ukázané skrz typ. Typ predstavuje prierez ustálených foriem mestských záhrad. Typ nie je konečným vymenovaním možností, ale robustným telom schopným prijímať dynamiku vývoja mestských záhrad. Koniec koncov, typ tvorí predstavivosť tvorcov mestských záhrad.

Zpodrobenie

Miera stanovenia špecifik pre jednotlivé typy vyplýva zo spôsobu nazerania na typ. Typ je vnímaný z mierneho nadhľadu, kde je dôležité jeho hrubé priestorové usporiadanie, základné pôsobenie navonok, všeobecný štandard vybavenia, vhodné pozície v mestskej štruktúre pre daný typ a základné kvality komunitného života a organizácie mestskej záhrady. Špecifiká sú teda stanovené len pre tie najviac všeobecné charakteristiky typu, ktorými sa odlišuje od ostatných typov. I v rámci jedného typu existuje mnoho ďalších schém usporiadania rozvíjajúcich základnú myšlienku typu. Tie, ak by mali byť prezentované, by do systému vniesli ďalšiu nutnosť zvýšenia miery podrobnosti a teda objemu celku. Z toho môže trochu nechtiac vyznieť, že niektoré aspekty boli opomenuté, no skutočnosťou je, že to, čo sa zdá byť opomenuté, sa v rámci typu neodchyľuje od základného vymedzenia. Platí to taktiež pre skupinu nižšieho i vyššieho detailu, kedy sa zachovávajú všeobecne platné rady pre mierku systémov a väzieb, rovnako ako i pre usporiadanie individuálnej záhrady, ktorá pre typ nie je až tak zásadná.

Spôsob vymedzenia

Typ je vymedzený ako súbor spoločných znakov mestských záhrad, ktoré sa môžu opakovať pre špecifické navzájom odlišné usporiadania štruktúry mestských záhrad. Typ je hľadáním spoločného vnútorného usporiadania. Snahou je vymedziť základné minimálne množstvo typov, aby kapitola typ nebola príliš obsiahla, i za cenu, že sa popísanie niektorých typov stratí v zovšeobecnení. Špecifiká usporiadania typu, ktoré by pri použití inej štruktúry mohli byť samostatným typom sú potom popísané v texte k danému typu.

Snahou je zároveň pokryť všetky základné skupiny režimu vzniku a správy mestských záhrad, preto sú popísané zdola-hora aj zhora-dole organizované mestské záhrady. Popísané sú tiež niektoré hybridné typy, na pomedzí iných priestorových typológií a režimov fungovania, ktoré je nesmierne dôležité aspoň základne popísať z toho dôvodu, že môžu byť inšpiráciou k vytváraniu ďalších hybridných foriem. Hybridné formy sú motorom vývoja typov, pretože prekonávajú hranice konvenčných riešení.

Katalógová mestská záhrada

Nič také ako katalógová mestská záhrada neexistuje. Typ nie je katalógom možností, ktoré sa môžu priamo osadiť do konkrétneho územia bez úvahy širších súvislostí. Typ poskytuje vysokú mieru voľnosti vnútorného aj vonkajšieho usporiadania, vrátane riešenia podoby priestranstiev. Táto voľnosť neumožňuje priamu aplikáciu na konkrétnu situáciu. Vždy bude nutné mestskú záhradu navrhnuť vo vyššej miere podrobnosti, na mieru, tak aby vyhovovala špecifikám daného prostredia. Typ a ostatne celý manuál je potom

len nástrojom, ktorý je možné vo fáze navrhovania použiť. Mestská záhrada nie je produkt, u ktorých má unifikácia a hromadná "výroba" zmysel. Použitie katalógových riešení znamená akurát tak ďalšiu degradáciu mestských záhrad, pretože katalógové riešenie bude len veľmi obtiažne vyhovovať konkrétnej situácii a skôr než zlepšenie stavu tým, že vznikne nová mestská záhrada, bude znamenať zhoršenie stavu, pretože v svojej unifikovanej podobe obtiažne zapadne do kontextu.

Na podobu typu má taktiež vplyv pozícia a podoba priestranstiev mestskej záhrady, vo všeobecnej rovine, či, kde a aké majú byť priestranstvá. Katalógovou cestou kvalitu nie je možné dosiahnuť. Podrobnejšie kvality nie je možné všeobecne určiť, pretože vyplývajú z mnohých premenných parametrov, ako je podoba okolitej štruktúry, kvalita jej priestranstiev, význam a veľkosť mestskej záhrady ale i nároky a očakávanie od užívateľov.

Kombinovateľnosť

Typy nefungujú ako striktné definované štruktúry. Možné je medzi sebou kombinovať prvky rôznych typov v rámci jednej mestskej záhrady, pokiaľ sú kompatibilné, prípadne mestskú záhradu koncipovať ako skladbu viacerých typov, ktoré sú spojené spoločným priestranstvom. Kombinácia prvkov môže byť veľmi výhodným krokom k dosiahnutiu pestrosti podoby a možnosti využitia mestskej záhrady, zatiaľ čo použitie viacerých typov v rámci jednej veľkej záhrady môže byť výhodným riešením pre rôzne podmienky veľkej plochy mestskej záhrady.

Trendy

Typy mestských záhrad tiež podliehajú vývoju. Doba praje zapojeniu užívateľov do tvorby mesta, rozvoju občianskych iniciatív a komunit a ich aktivitám. Trend je vytvárať mestské záhrady spôsobom zdola hore, priamo užívateľmi. Trendom je zároveň tvoriť skôr menšie záhrady, kde sa užívatelia navzájom poznajú. Tieto trendy sú dnes prítomné i v Prahe (Pokorná 2020), preto je vhodné reagovať na dopyt po týchto typoch a aktívne podporovať komunitné projekty. Na druhú stranu, v zahraničí, zvlášť v krajinách pyrenejského polostrova, bez dlhej tradície záhradkárskych osád, sú prítomné trendy reagujúce na minulé spontánnu vlnu záhrad vznikajúcich zdola-hore bez ukotvenia v plánovaní, ktoré majú podobu plánovaných veľkoplošných území s charakterom parkov, či krajinných priestranstiev, v ktorých časť užívania zastávajú mestské záhrady (Sousa 2016). Naopak, v krajinách s dlhou tradíciou záhradkárskych osád sú na stole otázky reorganizácie jestvujúcich veľkoplošných typov, ktoré sa dostali už do pozície širšieho centra mesta, tak, aby boli využiteľné širším okruhom užívateľov pri zachovaní podstatnej časti pôvodných mestských záhrad a kvalít prostredia (napr. Bell et al. 2016).

Zhluk je minimálnou mestskou záhradou, ktorá môže byť riešením pre drobné miesta v meste, ktoré zostali voľné, pretože sú príliš malé k akémukoľvek inému využitiu. Zhluk je komunitou nízkeho počtu užívateľov, ktorí medzi sebou udržujú tesné vzťahy. Vzhľadom na svoju veľkosť zhluk môže byť kdekokoľvek, napríklad i ako doplnkové využitie k hlavnej funkcii.

Zhluk

Vnútoraná forma

Zhluk nemá významne rozvinutú vnútornú štruktúru, pretože je príliš malý na to, aby to bolo efektívne. Možné sú tri základné rozvrhy zhlukov. Zhluk bez vnútornej štruktúry, ktorý je zhlukom individuálnych záhrad prístupných z okolitého priestranstva, napríklad ulice, či parku. Spoločnými sú hranice jednotlivých záhrad, ktoré tvoria zhluk, prípadne rozhranie v podobe oplotenia so vstupmi do jednotlivých záhrad. Druhým rozvrhom je zhluk s vnútorným centrálnym priestranstvom, i priechodným a verejne prístupným, z ktorého sa vstupuje do individuálnych záhrad. Spoločným je mimo priestranstva vonkajšie rozhranie. Tretím rozvrhom je "open-space" zhluk, ktorý predstavuje najvoľnejšiu podobu, kde individuálne záhrady nie sú jasne vymedzené. Hospodári sa spoločne na spoločnom priestranstve, ktoré je zároveň priestranstvom mestskej záhrady. U tohto rozvrhu je dôležitá kvalita rozhrania, ktoré by malo umožňovať prístupnosť a zároveň byť uzatvoriteľné, keďže chýba vnútorné vymedzenie individuálnych parcel. Tento rozvrh sa odporúča použiť v husto využitých územiach, kde na plošne väčšiu mestskú záhradu nie je priestor. Tam môže zhluk slúžiť väčšiemu počtu užívateľov.

Vonkajšia forma

Zhluk môže byť veľký ako menšia záhrada rodinného domu, od 500 do 2000 m². Navonok sa prejavuje ako uzavretá štruktúra, prípadne štruktúra so skromným verejným priestranstvom, ktorá môže byť priechodná. Rozhranie zhluku sa prispôsobuje okolitým pomerom. Jedná sa väčšinou o živé rozhranie, kde je veľmi dobrý kontakt s dňom v mestskej záhrade. Zhluk najčastejšie bude mať priestranstva prístupné režimovo. Pre okolie nepredstavuje významnú bariéru.

Komunita

Zhluk je obvykle tvorený jednotkami užívateľov záhradkárov, no môže byť využívaný i väčším počtom užívateľov, pokiaľ im budú stačiť skromné výmery pôdy, zvlášť v husto zastavaných územiach. Komunita zhluku je založená na osobných vzťahoch, predsa len, u malého počtu ľudí je to nutné. Preto je výhodné zakladať zhlukové mestské záhrady na základe dobrej vzájomnej známosti, v okruhu priateľov a ich priateľov, s menším doplnením o ľudí z okolia. Zhluk vzhľadom na svoju veľkosť nemusí poskytovať významné a kapacitné aktivity pre okolie.

Vybavenie

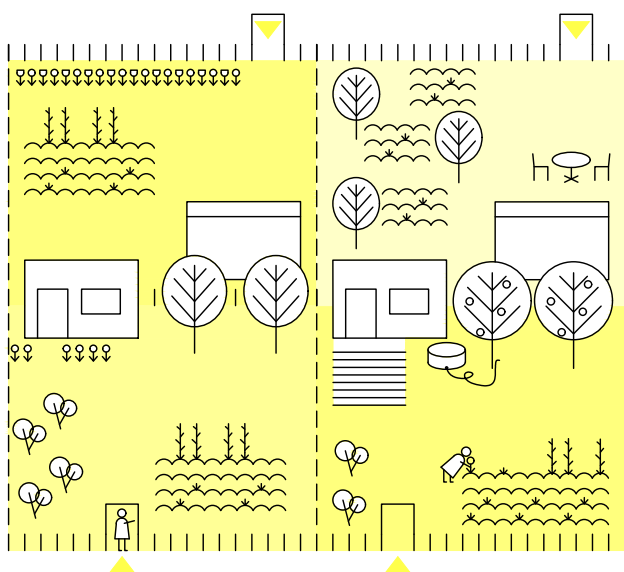
Zhluk pre svoju jednoduchosť a malý počet užívateľov nepotrebuje žiadne spoločné vybavenie. V krajnom stave je možné fungovať bez vybavenia, pričom vybavenie si buď zariadenia individuálni užívatelia na svojich záhradách, alebo bude suplované okolím, napríklad v príslušných stavbách. Dobrým štandardom bude zaistenie hygienického zázemia a pitnej vody, prípadne dovybavenie priestranstva spoločným mobiliárom, aby bolo čo najviac obytné, alebo napríklad zariadenie spoločného kompostu i s využitím okolím.

Pozícia

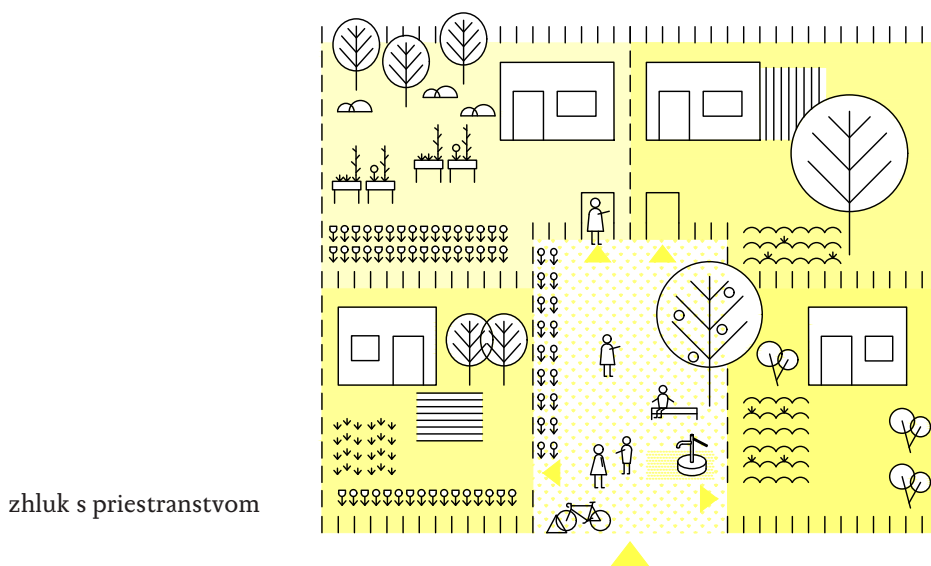
Zhluk je výhodným typom pre všetky malé a obtiažne využiteľné plochy, naprieč štruktúrou mesta. Zhluk sa veľmi dobre uplatní i v rámci iných štruktúr, ako doplnkové využitie k funkcii hlavnej, pretože svojou veľkosťou nenarušuje význam hlavnej funkcie. Zhluk môže byť i súčasťou ostatných verejných priestranstiev, vzhľadom na možnú absenciu vnútornej štruktúry, teda môže byť priamo prístupný z priestranstva, čím sa neznižuje interakcia v priestranstve.

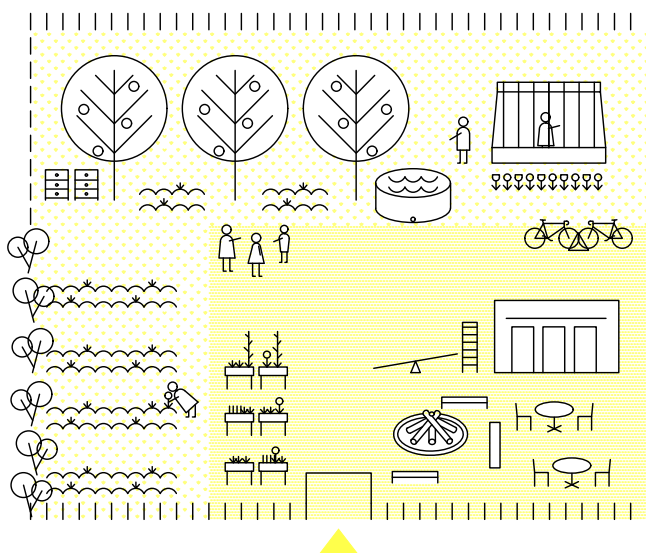
minimálna mestská záhrada

zhluk bez priestranstva

zhluk s priestranstvom

zhluk priestranstvom

Dva, či viac zhlukov, hoc bez vnútorného priestranstva, pokiaľ sú nespojité, vymedzujú medzi sebou priestranstvo. Prepojiť zhluky do súboru zhlukov je najjednoduchšia cesta, ako vytvoriť mestskú záhradu s povahou verejného priestranstva a zároveň poprepájať malé komunity ľudí zhluku do väčšieho celku. Súbor zhlukov je výhodným spojením individuálneho a verejného.

Súbor zhlukov

Vnútorná forma

Základom vnútorného usporiadania je dva a viac zhlukov s podobou popísanou na predošlej dvojstrane. Teoreticky je možná nekonečná adícia ďalších a ďalších zhlukov, v limitoch priestoru. Zhluky medzi sebou tvoria priestranstvo, ktoré môže byť vzhľadom na uzatvorenosť jednotlivých zhlukov verejne prístupné bez obmedzení. Dva proti sebe orientované zhluky tvoria kompaktné priestranstvo, kdežto viacero dostredne orientovaných zhlukov tvorí už pomerne veľký priestor. V jednej mestskej záhrade typu skupina zhlukov môže byť aj výrazne viac priestranstiev, i hierarchizovaných. Veľký priestor ku kreativite v procese návrhu mestskej záhrady je pri riešení podoby zhlukov a urbanizmu. Témou k riešeniu je podoba zhlukov, škála rôznych podôb, veľkostí a vnútorných usporiadaní od striktno individuálnych záhrad po zdieľané zhluky, prípadne zhluky so špecifickým zameraním, ako napríklad terapeutické záhrady a podobne. Rovnako by veľký dôraz mal byť kladený na riešenie priestranstiev.

Vonkajšia forma

Pôsobenie skupiny zhlukov navonok je pestré i vďaka pestre veľkosti celku závislej od množstva zapojených zhlukov. Rozhranie, respektíve jeho časť môže byť tvorené rozhraním individuálnych zhlukov, v rámci úspory prostriedkov, v prípade, že je nutné vytvoriť uzatvorené rozhranie. Rozhranie však môže byť aj absolútne otvorené, s podobou priestupného verejného priestranstva, i krajinného, bez zapojenia hranice zhluku, ktoré majú pozíciu v priestranstve.

Komunita

Režim organizácie komunity v skupine zhlukov je rôznych, od stavu, kedy sú samostatnými komu-

nitami jednotlivé zhluky, ktoré navzájom neudržiať družné vzťahy po stav, kedy sú zhluky spolu jednou komunitou i s jednotnou správou, len priestorovo rozčlenenou do viacerých jednotiek. Skupina zhlukov by mala byť typom otvoreným zapojeniu verejnosti, čomu môže ísť naproti i špecifické zameranie niektorých zhlukov či priestranstiev medzi zhlukmi.

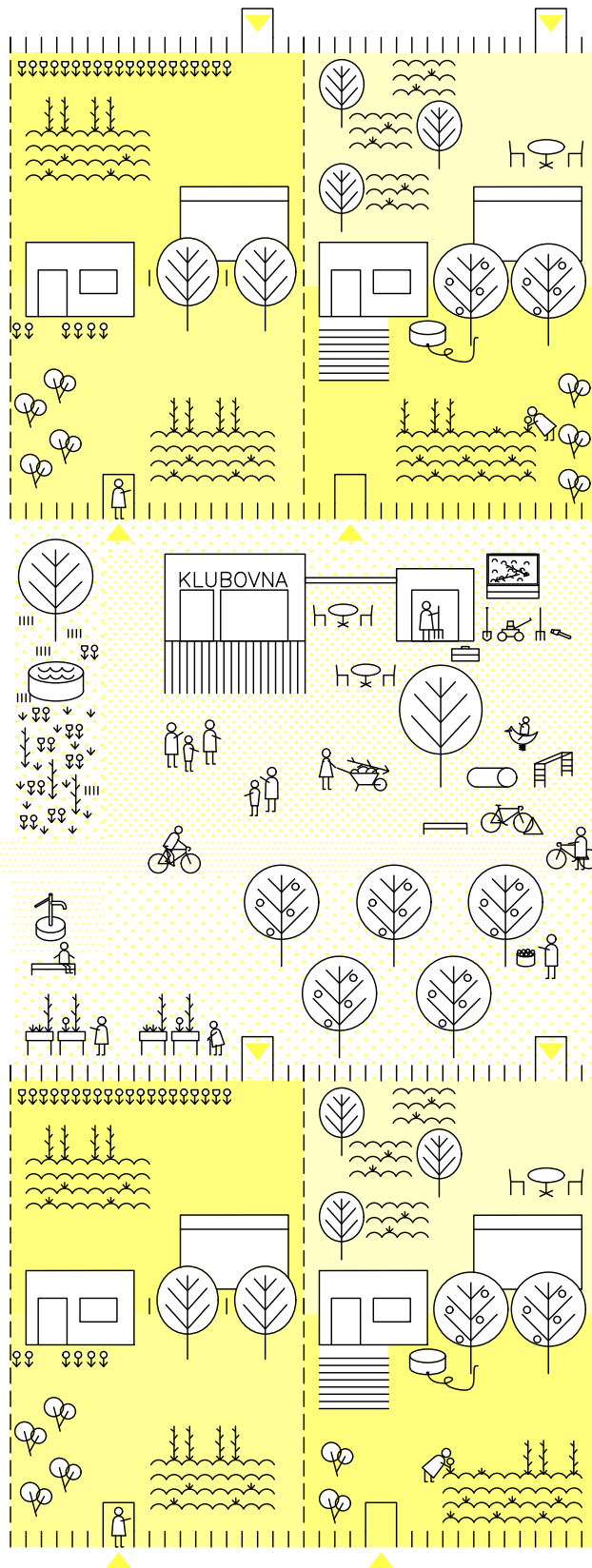
Vybavenie

Skupina zhlukov už predstavuje väčší celok, ktorý si zaslúži adekvátne vybavenie, i s ohľadom na to, že slúži ako verejné priestranstvo. Vybavenie tým pádom nebude len pre užívateľov záhradkárov. Vhodné je hygienické zázemie, pitná voda, ale i spoločná klubovňa u väčších skupín zhlukov. Uplatní sa v tomto type mestskej záhrady môže i menšia kaviareň či gastroprevádzka. Vybavenie mobiliárom by malo odpovedať charakteru priestranstva. Ako samostatný zhluk, či viacero zhlukov, môže byť riešené vybavenie, ktoré bude koncentrované do jedného miesta, umiestneného v centrálnej pozícii. Výhodou je, že spoločné vybavenie je možné bezpečne uzavrieť.

Pozícia

Skupina zhlukov sa uplatní všade tam, kde je potreba riešiť mestskú záhradu s dôrazom na verejné priestranstvo, ktoré je v tomto type významne zastúpené. To platí i obrátene, skupinu zhlukov je možné umiestňovať do ľubovoľných priestranstiev, pretože neznamenajú poprenie ich podstaty, zachovávajú vysokú mieru priestupnosti a dostatok voľného priestoru. Skupina zhlukov je rovnako vhodná do krajinných priestranstiev, kde drobné, hoc uzavreté enklávy zhlukov nepôsobia bariérovu a nenarúšajú celistvosť podoby krajinného priestranstva.

priestranstvo medzi zhlukmi

Lineárna mestská záhrada je minimálnou štruktúrou vhodnou pre pozemky s výraznou prevahou dĺžky voči ostatným dimenziám, dlhé a úzke, ktoré sú obvykle zložito využiteľné k iným účelom. Dobré sa uplatní pozdĺž, či medzi štruktúrami, pre ktoré dokáže byť kvalitným rozhraním. Dĺžka, teda veľkosť, lineárnej mestskej záhrady sa bude odvíjať od potrebnej dĺžky rozhrania.

Lineárna záhrada

Vnútoraná forma

Lineárna mestská záhrada obvykle nemá výrazne rozvinutú vnútornú štruktúru, vzhľadom na jej takpovediac jednodimenzionálnosť. Na rozvinutie vnútornej štruktúry jej chýba šírka. Rozlíšiť sa dajú tri základné podoby lineárnej záhrady na základe vnútornej štruktúry. Prvá podoba nemá žiadnu vnútornú štruktúru. Jedná sa o za sebou radené individuálne, či menšie kolektívne záhrady, ktoré sú prístupné z príslušného priestranstva. Štruktúra môže byť rozčlenená len potrebou priestupu cez mestskú záhradu, prepojením dvoch s mestskou záhradou susediacich štruktúr. Druhá podoba disponuje vnútorným lineárnym priestranstvom v dlhšom smere priestoru záhrady prepojeným kratšími kolmými prepojkami či priestupmi. V centrálnej pozícii môže byť časť individuálnych záhrad vynechaná aby tam vzniklo plošné priestranstvo. Tretia podoba nie je vnútorne štruktúrovaná. K dispozícii je voľný zdieľaný priestor bez individuálnych záhrad, kde sa odohráva pestrá škála aktivít.

Vonkajšia forma

Lineárna mestská záhrada sa v území prejavuje ako pás rôznej dĺžky a šírky, ktorý je možné vnímať ako kontinuálnu štruktúru významne spolutvoriacu charakter príslušného verejného priestranstva. Vnímanie lineárnych štruktúr je závislé od miery rozčlenenia, napríklad priestupmi, povahou rozhrania, mierou detailu, či spôsobom riešenia vstupov. Vzhľadom na malú hĺbku lineárnych foriem, rozhranie, ktoré tvoria, obvykle bude živým, transparentným z viacerých strán. Dôležitým kvalitatívnym kritériom je prístupnosť lineárnej záhrady, respektíve možnosť dodatočného zriaďovania priestupov. Lineárna záhrada by mala byť spojením dvoch štruktúr, nie oddelením.

Komunita

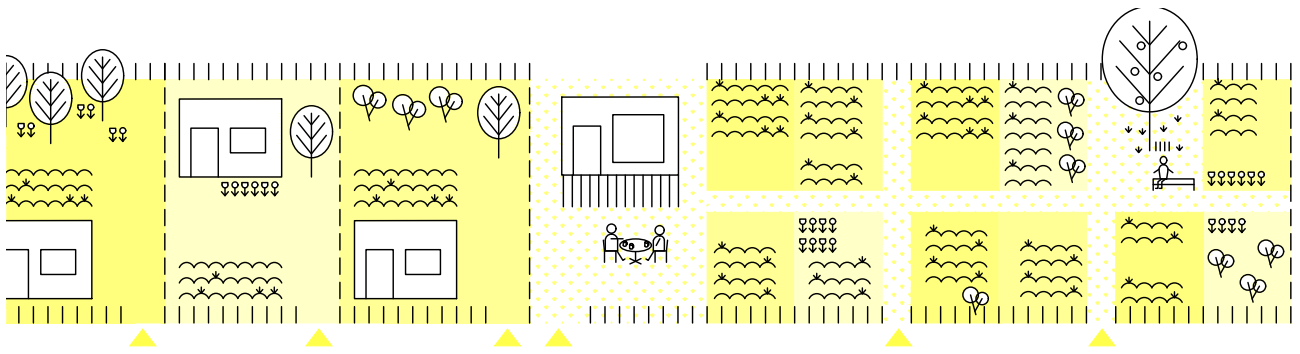
Lineárna mestská záhrada bude čo do počtosti komunity skôr menšia. Aj dlhé línie budú mať do nižších desiatok individuálnych záhrad. Najväčším limitom vzťahov bude vzdialenosť medzi koncami línie. V najdlhších podobách to budú mať k sebe ľudia ďaleko. I z toho dôvodu je vhodné mať pomyselný stred, kde sa môžu stretnúť na pol ceste. Možnosťou tvorby menších komunít a skracovania vzdialeností je tvorba viacerých menších lineárnych štruktúr radených za sebou, oddelených napríklad priestupom.

Vybavenie

Ponúka sa možnosť kombinovať lineárne štruktúry s menšími plošnými priestranstvami s aktivitami. Napríklad zelený pás mestských záhrad môže byť rozčlenený priestupmi so športoviskami, detskými ihriskami či voľnými priestranstvami, ale i priamo aktivitami súvisiacimi so záhradou, napríklad sadow, zdieľaným priestorom k záhradníčeniu či spoločným zdrojom vody. Vďaka rozčleneniu línie miestami nebude línia pôsobiť bariérovou.

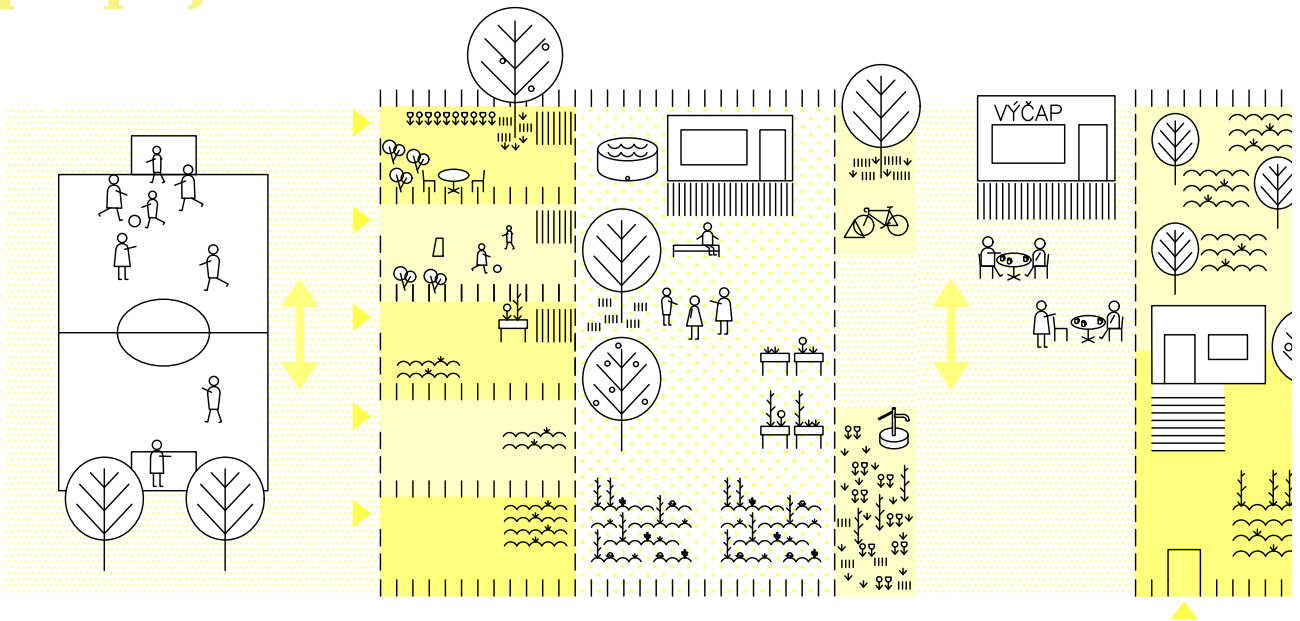
Pozícia

Veľmi dobre sa uplatnia lineárne mestské záhrady na rozhraní pestrej škály štruktúr, krajinných i urbánnych. Prístupné lineárne záhrady môžu tvoriť rozhranie sídla a krajiny. Uplatnia sa veľmi dobre tam, kde je v území líniový limit, napríklad vedenie siete s ochranným pásmom, vďaka čomu v území zostáva voľný nie moc široký pás. Lineárne mestské záhrady je možné umiestňovať i tam, kde nebudú tvoriť svojou linearitou bariéru v území. Ideálne sú preto tam, kde sa prístupné rozhranie neočakáva, napríklad pridružené k oploteniu areálu.

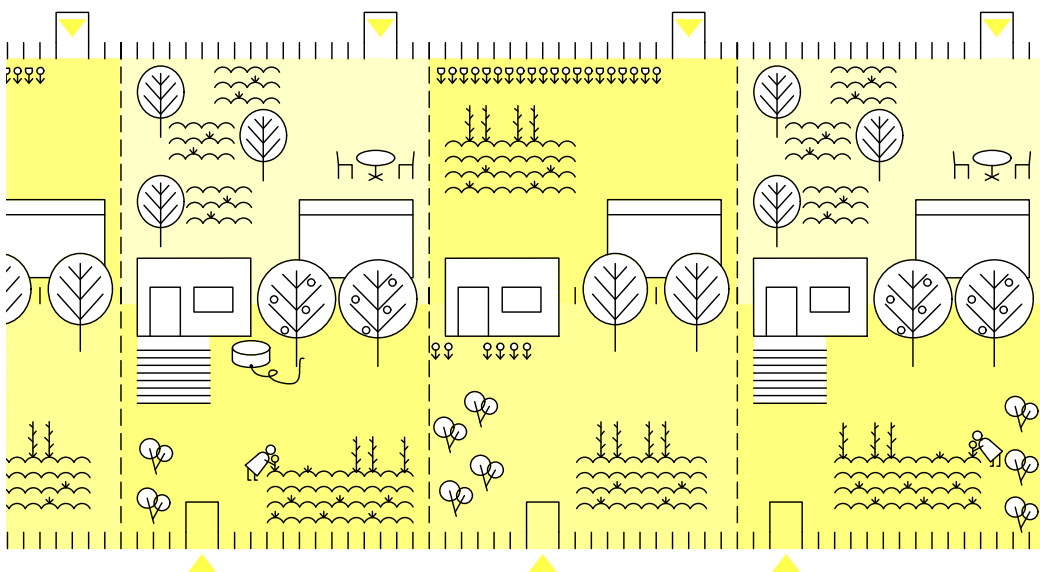

lineárna záhrada jednostranne orientovaná

prepojenie štruktúr lineárnou záhradou

plytký prístupný pás záhrad a vybavenosti

lineárna záhrada dvojstranne orientovaná

Všade tam, kde je potrebné oddeliť menej atraktívny spôsob využitia štruktúry, či limity s negatívnym dopadom, tam sa hodí izolačná mestská záhrada. Skrz vnútorné usporiadanie takejto záhrady budú odclone- né negatívne javy. Zároveň bude môcť byť využitý zložito využiteľný kus mesta a ako bonus bude mať susedná štruktúra v jej blízkosti nové možnosti využitia.

Izolačná záhrada

Vnútorná forma

Izolačná mestská záhrada môže mať pestrú vnútornú štruktúru od lineárnej, ktorá priamo reaguje na lineárnu negatívnu externalitu, napríklad dopravnú stavbu až po plošnú, kedy na limit reaguje len časť záhrady. Podstatným rysom usporiadania je, že reaguje na limit spojeným spôsobom, nie sú v izolačnej funkcii prvky nespojitosti, ktoré by znižovali izolačný efekt. Izolačný efekt je možné doceliť obvykle výsadbou stromov, vrátane stupňa kríkov. Spôsob izolácie bude odpovedať limitu. Limit, ktorý je len neestetický a nemá ďalšie dopady postačí izolovať jednoduchou líniou, kdežto limit s plošným dopadom, napríklad hluk účinnejšie odcloní hutná plocha výsadiieb. Štandardne vnútorné usporiadanie bude vyzeráť tak, že časť záhrady bude reagovať na limit a nebude využívaná k záhradníčeniu a priestranstvám, respektíve bude využívaná extenzívnejším spôsobom a v miestach, kde už efekt limitu nebude problematický bude môcť začať štandardné využitie ako mestská záhrada. Možné je použiť aj usporiadanie v podobe trojice lineárnych štruktúr - izolačnej, individuálnych záhrad a parkového verejného priestranstva ako rozhrania.

Vonkajšia forma

Izolačná mestská záhrada má dvojaký charakter vonkajšej podoby. Smerom k limitu je čo najviac utilitárna, pretože z tej strany nie sú nutné významné obytné kvality vzhľadom na prítomnosť limitu, ktorý je obvykle v rozpore s obytnosťou a smerom do vnútra štruktúry, ktorú chráni je potom otvorená a prívetivá, pričom rozhranie môže nadobúdať pestrú podobu v závislosti od charakteru okolia. Izolačná mestská záhrada je prístupná do tej miery, do akej je prístupný daný limit.

Komunita

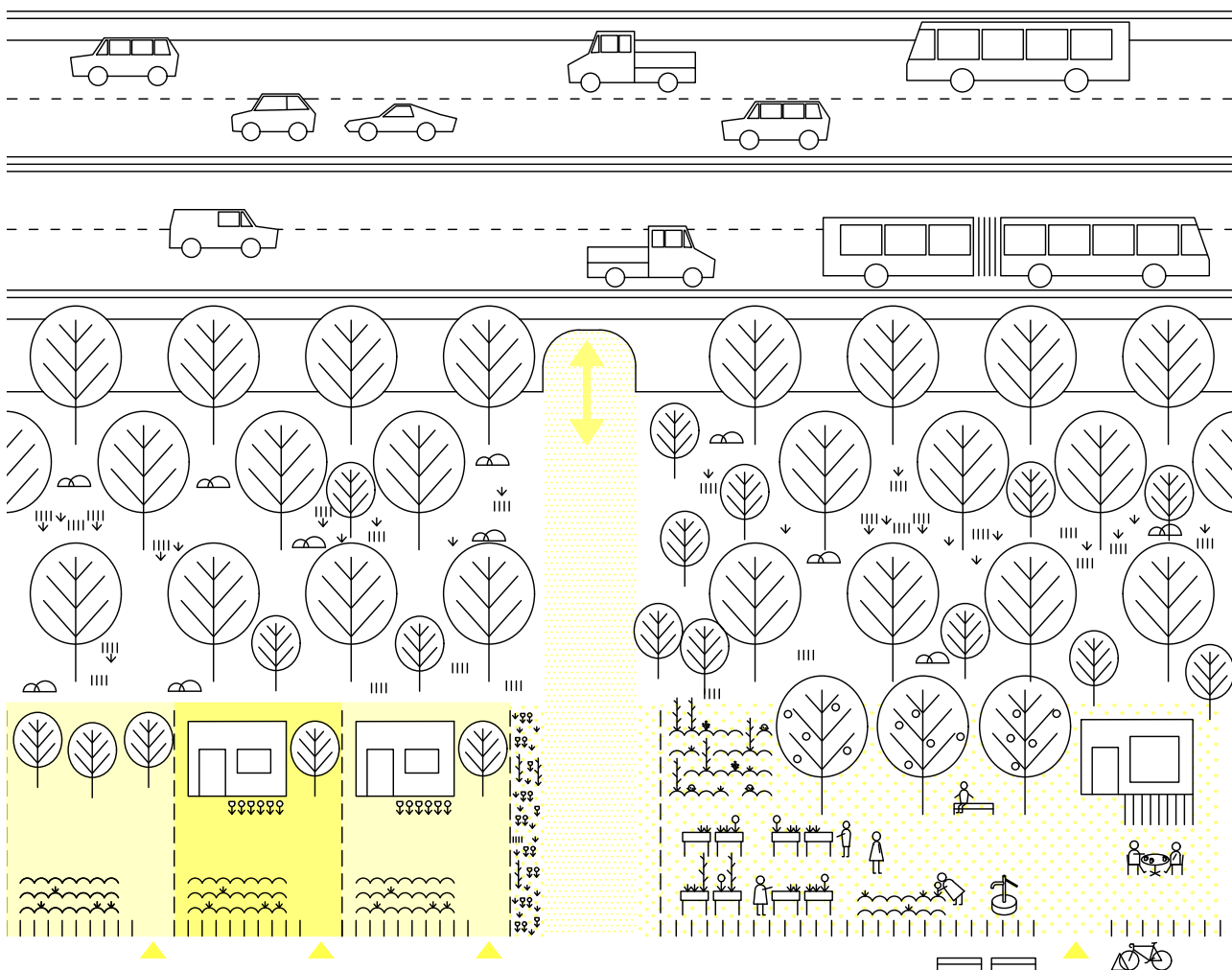
V téme komunity sa predpokladá obdobný režim ako u lineárnej záhrady. Z pohľadu budúcich užívateľov môže byť prítomnosť negatívneho limitu na prvý pohľad odstrašujúca, preto je dôležité byť pripravený vyvrátiť tieto obavy, na základe bezpečne prevedeného riešenia záhrady. Aktivity pre okolie budú ponúkané hlavne v podobe aktivít daných vybavením. Početnosť komunity, kde aj u väčšej záhrady značný priestor zaberie izolačný prvok, bude skôr menšia.

Vybavenie

Tým, že obvykle budú izolačné mestské záhrady tvoriť prevažne nepriestupné rozhranie, je možné skrz takúto mestskú záhradu do rozhrania slúžiaceho len jednej štruktúre zakomponovať pestré prvky vybavenia a pestrý charakter priestranstiev. Zelený pás izolačnej mestskej záhrady môže byť pre susediacu štruktúru parkovým priestranstvom. Takéto priestranstvo môže byť vybavené pestrou škálou aktivít, ale i stavieb verejnej vybavenosti.

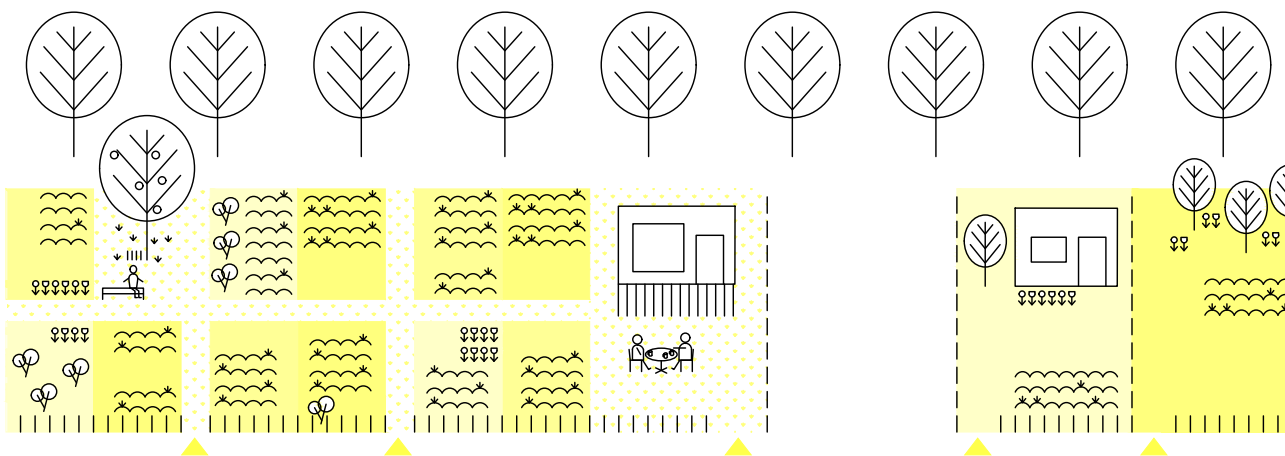
Pozícia

Najčastejšia pozícia, kde budú používané izolačné mestské záhrady bude tam, kde je potrebné odcloniť obytné štruktúry, či miesta s pobytovými kvalitami od negatívnych dopadov limitu. Veľmi dobre sa uplatní v blízkosti dopravných stavieb, či areálov, obvykle priemyselných, ale i ostatných, ktoré sa vyznačujú vysokou mierou nepriestupnosti a nevzhľadnou podobou rozhrania obvykle v podobe takpovediac nekonečného oplotenia. Nad rámec odclonenia od negatívnych javov potom lineárna mestská záhrada prinesie zvýšenie kvality rozhrania a nové ponuky aktivít do územia, ktoré bolo vnímané negatívne.

plošné odclonenie limitu v podobe rušnej komunikácie ako zdroja hluku a znečistenia ovzdušia

podoba oddelenia adekvátne limitu

odclonenie vizuálneho limitu - napr. panoráma továrne pomocou línie stromov

Plošné mestské záhrady predstavujú pestrý typ, ktorý nie je významne ovplyvňovaný limitmi veľkosti, tvaru pozemku či okolím, vďaka čomu je v tomto type možné plne rozvinúť vnútornú štruktúru. Plošné mestské záhrady môžu nadobúdať pestrú škálu veľkostí a podôb v závislosti od konkrétnych situácii. Nutnosťou pre tento typ však je dostatok priestoru.

Plošná mestská záhrada

Vnútorná forma

Plošná mestská záhrada má rozvinuté vnútorné usporiadanie. Prítomná je sieť verejných priestranstiev pestrého charakteru slúžiace širokému využitiu i užívateľmi nezahradkármi a k obsluhu individuálnych záhrad. Prítomné sú individuálne záhrady aj zdieľané plochy k záhradníčeniu. Miera hierarchizácie priestranstiev závisí od veľkostiestskej záhrady. Použitá môže byť racionálna pravouhlá sústava lineárnych priestranstiev, ktoré priamo vymedzujú bloky pre individuálne záhrady, pričom niektoré bloky, či ich časti ostanú bez záhrad a budú využité ako priestranstvá. Možná je aj rozvoľnená štruktúra spoločného veľkého priestranstva, do ktorého sú umiestňované viac či menej vzájomne združené individuálne záhrady, prípadne kombinácia viacerých spôsobov usporiadania.

Vonkajšia forma

Plošná mestská záhrada navonok pôsobí ako prístupná a transparentná štruktúra, s logickým napojením vnútorných priestranstievestskej záhrady na okolité väzby. Aj vzhľadom na možnú veľkosť plošnejestskej záhrady je dôležité dbať na logiku väzieb, aby sa nestala bariérou v území. Použitým rozhranímestská záhrada láka nezahradkárov do vnútra, do štruktúry ktorá už obvykle nie je viditeľná z rozhrania. Ideálnym riešením rozhrania je rozhranie v podobe priestranstva, napríklad parkového, kedy je prechod medzi mestskou záhradou a okolitou štruktúrou prirodzený a nepatrný. Do tohto priestranstva môže mať orientovaný svoj vstup jedna skupina individuálnych záhrad.

Komunita

V plošnejestskej záhrade je obvykle väčší počet užívateľov, vzhľadom na plošnú veľkosť potreb-

nú pre rozvinutie jej štruktúry. Zároveň je očakávané väčšie využitie užívateľmi z okolia. V plošnejestskej záhrade je aj predpoklad prítomnosti ďalších aktivít komunitného charakteru pre širšiu verejnosť. Vzhľadom na väčší počet užívateľov bude táto štruktúra vždy živá. Dôležité je, aby bola čo najviac otvorená a inkluzívna.

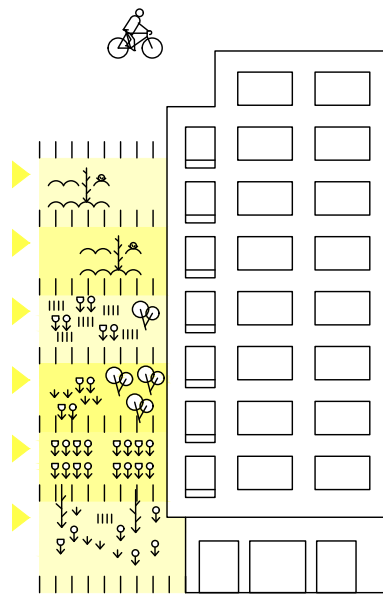
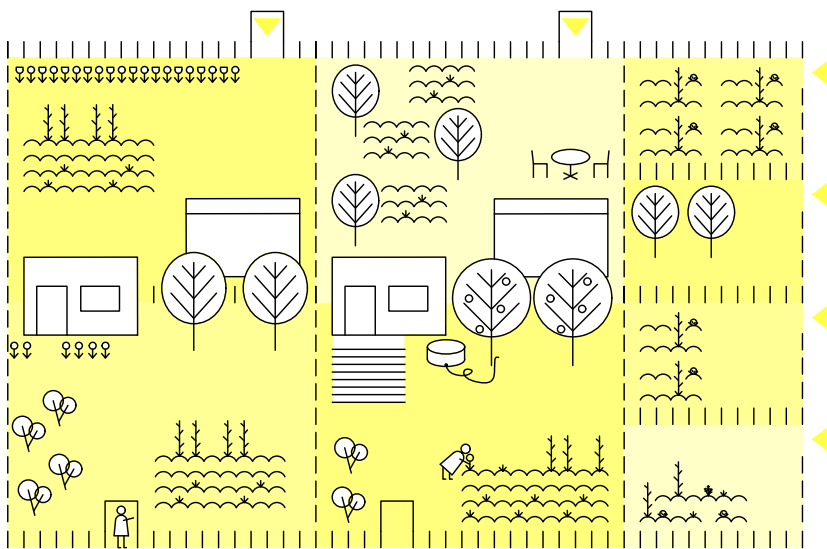
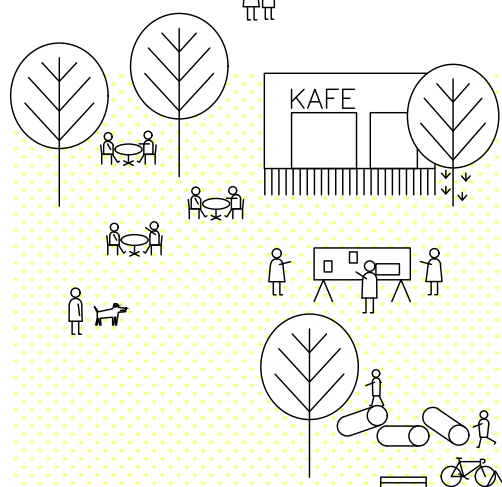
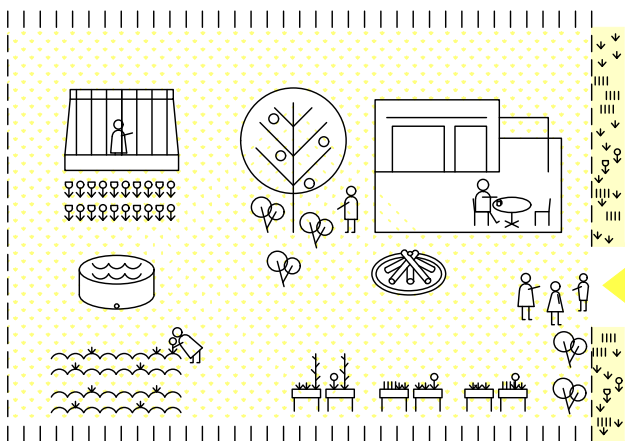
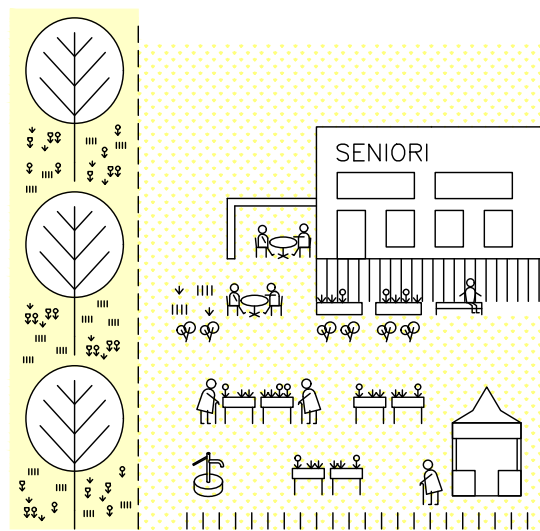
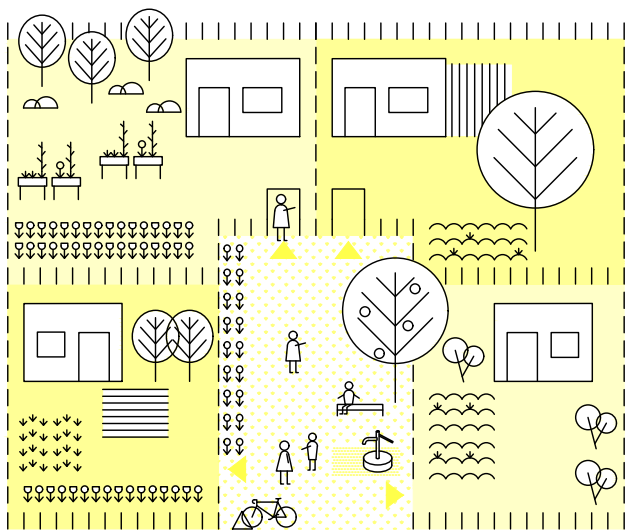
Vybavenie

Spoločné vybavenie v plošnejestskej záhrade bude rozvinuté, pestré a hierarchizované, samozrejme s ohľadom na veľkosť záhrady. Prítomný môže byť i vyšší štandard hygienického vybavenia, dimenzovaný na väčší počet užívateľov, aby mohlo slúžiť i verejnosti. Vzhľadom na veľkosť komunity sa uplatní spoločná stavba spoločenského priestoru s možnosťou zriadiť ďalšie prevádzky. V plošnejestskej záhrade sa môžu nachádzať aj ďalšie stavby verejnej vybavenosti podobného zamerania, napríklad "lesná" škôlka či klubovňa pre záujmové činnosti detí a mládeže.

Pozícia

Predpokladom pre umiestnenie plošnejestskej záhrady je dostatok priestoru, vzhľadom na jej veľkosť pohybujúcu sa minimálne v nižších jednotkách hektárov. Obvykle sa bude jednať o plochy k tomuto účelu vymedzené územným plánom. Vhodné sú pozície všade tam, kde je dostatok priestoru a ideálne aj dopyt po nových priestranstvách, teda aj dostatok budúcich užívateľov, ktorý naplnia takto veľkú štruktúru. Vhodné sú preto väzby na obytnú štruktúru a zároveň dobré dopravné napojenie, či väzby na rekreačnú infraštruktúru. Častou úlohou budú úpravy jestvujúcich väčších záhradkárskejších osád, ktoré sú v prevažnej miere plošnými štruktúrami s ortogonálnou vnútornou štruktúrou, avšak obvykle bez plošných priestranstiev.

pestrosť typov záhrad i priestranstiev

V priamej väzbe na obytné stavby, prakticky v ich tesnej blízkosti, je možné zriaďovať záhrady v päte domu, ktoré predstavujú veľmi zjednodušenú formu mestskej záhrady, ktorej účelom je slúžiť hlavne obyvateľom príslušného domu a taktiež vytvárať estetickú podobu parteru. Záhrady v päte domu sú spestrením mestského prostredia a zároveň rozšírením obytných kvalít stavieb.

Záhrada v päte domu

Vnútoraná forma

Záhrada v päte domu má minimálnu vnútornú štruktúru. Väčšinu plochy tvoria zdieľané plochy k záhradničeniu a pobytové miesta slúžiace obyvateľom domu. Štruktúra je redukovaná na obsluhu týchto plôch, prípadne ďalšie drobné priestranstvá. Vzhľadom na malú veľkosť tohto typu sa všetko usporiadanie odohráva v miniaturizovanej podobe. V záhrade môžu byť vymedzené i individuálne záhrady, zvlášť pokiaľ sa v päte domu nachádzajú byty s orientáciou do záhrady. Tieto záhrady potom vytvoria súkromie obyvateľom bytov, oddelenie bytu od záhrady.

Vonkajšia forma

Tento typ mestskej záhrady má veľmi kompaktnú podobu, ktorá je daná charakterom okolia, štruktúrou prevažne obytných stavieb, na ktoré bezprostredne záhrada nadväzuje a usporiadaním priestranstiev medzi stavbami. Bezprostredné naviazanie môže znamenať i ten stav, že tento typ priamo nesusedí so stenou stavby, ale nachádza sa v priestore medzi stavbami, napríklad v strede dvora pričom päta stavby slúži iným účelom. Možné je naviazať tento typ buď na jednu stavbu, alebo vytvoriť väčšiu spoločnú záhradu napríklad pre vnútroblok, pokiaľ sa nájde zhoda medzi užívateľmi. Štandardne sa bude jednať o kolektívne záhrady s výmeru stoviek až nižších tisícov metrov štvorcových. Stavby môžu byť so záhradou priamo prepojené, napríklad orientáciou vstupov do stavby do priestoru mestskej záhrady. Záhrada tu bude tvoriť predpriestor stavby. Tento typ nevytvára v území fyzické ani vizuálne bariéry. Z hľadiska pôsobenia v priestranstve si je ho možné predstaviť ako predzáhradku s nanajvýš nízkym oplatením. Skrz záhradu obvykle nie sú vedené verejne prístupné komunikácie.

Komunita

Záhrada v päte domu primárne slúži obyvateľom príslušnej stavby či stavieb. Počet užívateľov závisí od veľkosti domu a výmery priestoru vhodného pre tento typ záhrady. Pre obyvateľov môže slúžiť aj ako miesto k odpočinku, či spoločným aktivitám, nielen k záhradničeniu. Väčšie zapojenie širšej verejnosti sa nepredpokladá i preto, že takáto záhrada je viac súčasťou väčšieho priestranstva, napríklad dvora medzi stavbami, kde môžu byť ďalšie verejne využiteľné plochy a prvky než samostatným priestranstvom. Ostatní užívatelia priestranstva majú zo záhrady prospech hlavne v estetike tohto riešenia. Samozrejme, je možné ponechať takúto záhradu i otvorenú širokej verejnosti.

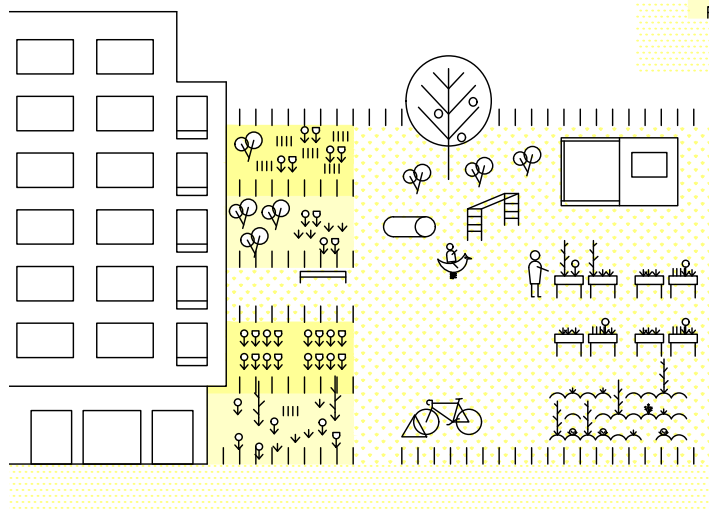
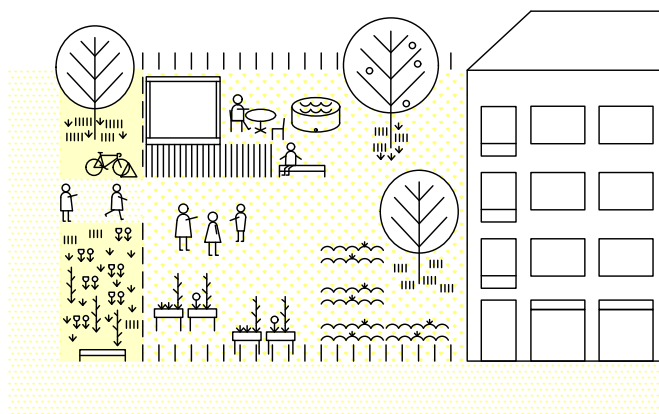
Vybavenie

Potreba vybavenia pre tento typ je minimálna. Zaobíde sa bez akejkoľvek stavby. Tá by mohla pôsobiť skôr rušivo. Ako zázemie je možné použiť spoločné priestory obytných stavieb, ktoré nezriedka bývajú navrhované v parteri, prípade priamo vybavenie bytov. Vybavenie sa štandardne bude redukovať na zriadenie plôch k pestovaniu, odpadového hospodárstva, vodného hospodárstva a odpočinkových miest so sedacím mobiliárom, prípadne prístreškom.

Pozícia

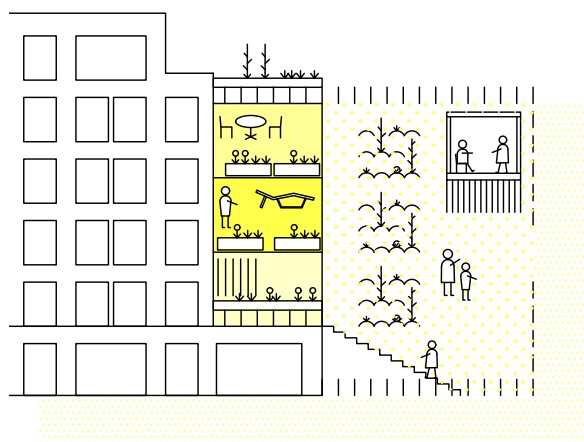
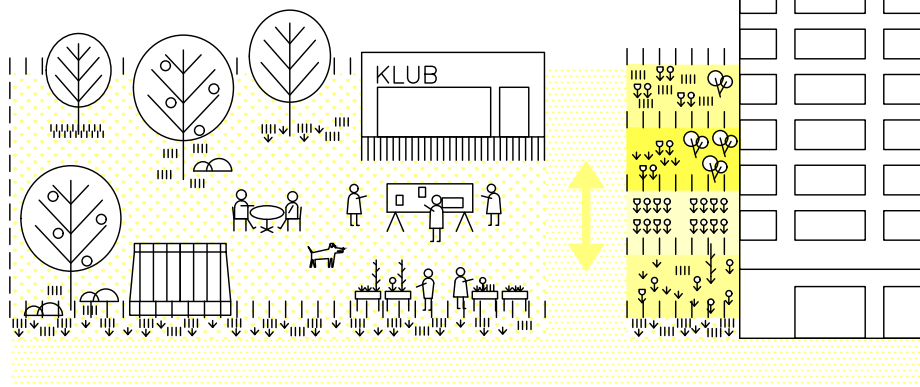
Záhrada v päte domu sa priamo viaže na obytné stavby v rôznych štruktúrach, či už široko prístupné modernistické štruktúry, ale i blokové mesto, kde tento typ môže byť náplňou vnútrobloku. Bez blízkosti obytnej stavby tento typ nefunguje. Tento typ je vhodný i do novo realizovaných štruktúr, kde zvolené riešenie môže byť navrhnuté súbežne so stavbou aj priestormi medzi stavbami.

kolektívna záhrada naväzujúca na
parter domu orientovaný do záhrady

individuálne záhrady vo väzbe
na byty v prízemí domu
kolektívna záhrada ďalej od stavby

individuálne záhrady vo väzbe
na byty v prízemí domu
kolektívna záhrada domu
oddelená od individuálnych
záhrad priestranstvom

viacúrovňové záhrady
individuálne záhrady-terasy na streche
plošnej časti parteru domu
na úrovni terénu kolektívna záhrada

**logická nadväznosť na stavbu
prístupnosť z domu i priestranstva**

Výhodné spojenie dvoch druhov zelených verejných priestranstiev predstavuje kombinácia parku a mestskej záhrady, ktorá nie je ani typickou mestskou záhradou ani typickým parkom. Časť plôch parkovej kompozície je vyhradená pre pestrú škálu podôb mestských záhrad, časť plôch ostáva prázdnych, či využitých na ďalšie vybavenie parku. Pomer zložiek sa v čase môže meniť.

Park so záhradami

Vnútoraná forma

Štruktúra, ktorá je vždy predmetom architektonického návrhu vzhľadom predstavuje výraznú pridanú hodnotu pre štruktúru, do ktorej vstupuje. Prítomná bude zložitost a komplexnosť návrhu možno prevyšujúcu samotný park. Vnútoraná štruktúra vždy vyplynie s konkrétneho návrhu na mieru šitého danej situácii. Žiadne dva parky so záhradami nebudú rovnaké. Spoločným znakom bude potreba hľadania balansu medzi plochami k záhradníčeniu, ich skladbou, voľnými parkovými plochami a ďalšími priestormi a aktivitami v parku. Podiel mestských záhrad, vrátane priestranstiev slúžiacim záhradám, by v tomto type mal byť do 50%. Vhodné je použiť pestrú škálu usporiadania plôch záhrad, od menších súkromných cez zdieľané plochy, prípadne zdieľané tematicky zamerané. Plochami záhrad je možné tvoriť hranu priestoru tam, kde je žiadané oddelenie, vytvárať pestrý lem voľných plôch, ale i aktivít, prípadne ich umiestňovať ako solitérne skupiny do voľného priestoru. Veľkou výhodou tohoto typu je, že v čase sa pomer plôch záhrad a parku môže upravovať podľa aktuálnej miery záujmu ľudí o túto aktivitu. Časť záhrad sa môže stať parkom a naopak.

Vonkajšia forma

Navonok by tento typ mal byť čo najviac otvorený užívateľom, hlavne v miestach, kde sa očakáva ich vstup do štruktúry parku. V týchto miestach je možné umiestňovať i ďalšie atraktívne aktivity, prípadne ich časť pojednať i ako spevnené priestranstvá. Tam, kde je štruktúru vhodné oddeliť od okolia je možné použiť plochu záhrad k tomuto účelu. Celkovo by park so záhradami mal byť otvoreným i v zmysle inkluzívneho užívania, priestupnou a lákavou štruktúrou, vzhľadom na jeho význam v štruktúre.

Komunita

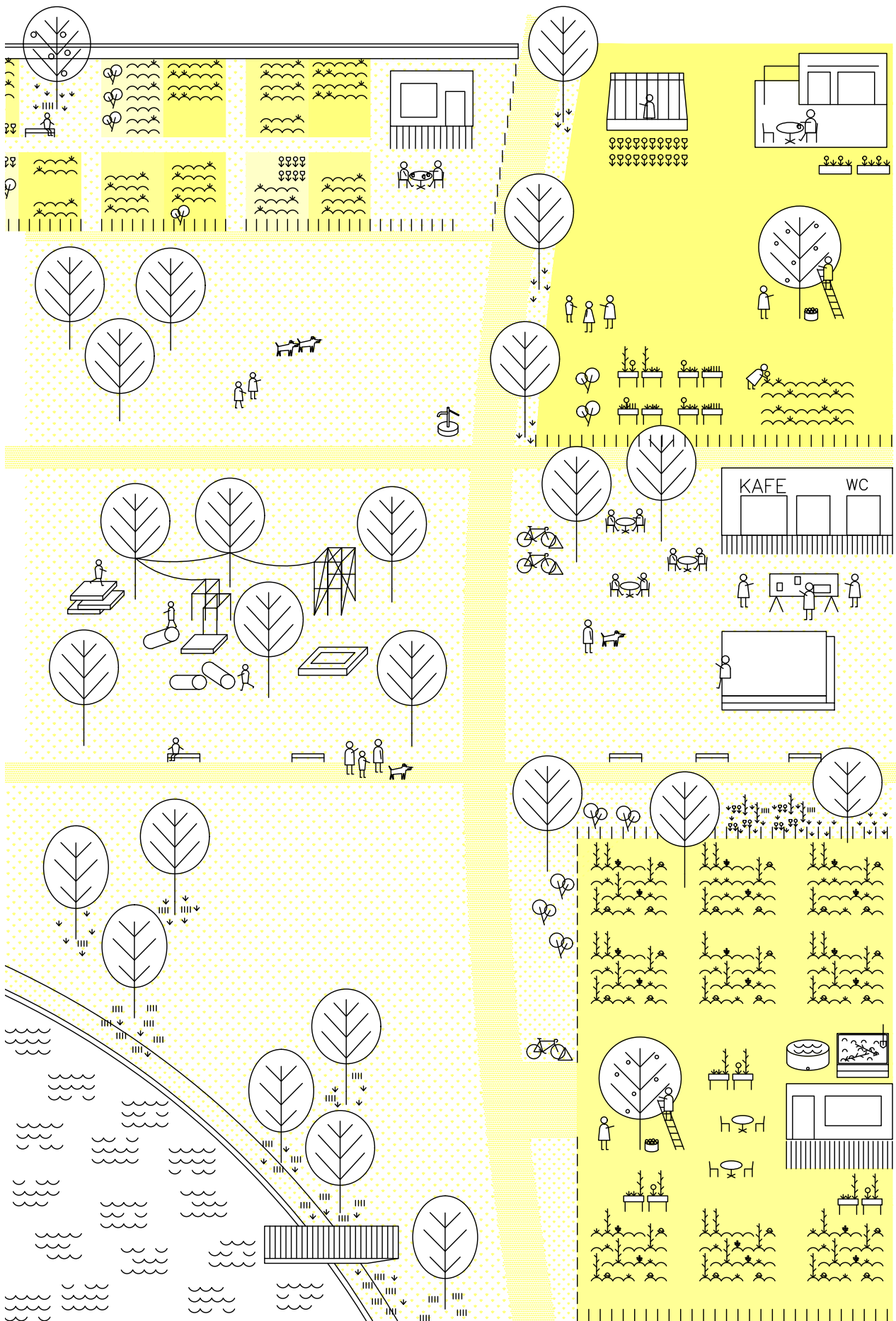
Do tohto typu si nájde cestu veľa užívateľov, vzhľadom na jeho význam v štruktúre. To znamená veľké množstvo ľudí, ktorí môžu byť potenciálnymi záhradkármi, prípadne užívateľmi aktivít v parku so záhradami. Jednotlivé záhrady v parku však budú mať skôr komunitný charakter, s menším počtom užívateľov. Zároveň by mali byť čiastočne otvorené verejnosti.

Vybavenie

Vzhľadom na význam tohto typu, kedy jeho konkrétne príklady je možné považovať za verejné priestranstvá s významom minimálne pre mestskú časť, je žiadané aby parky so záhradami boli náležite vybavené i v rovine vybavenia záhrad i v rovine vybavenia parku. Vhodné je používať na mieru šité, či kvalitné typové riešenia mobiliáru, povrchov, klásť dôraz na kvalitu výsadiieb a ich údržbu ako a navrhovať kvalitné prvky drobnej architektúry či stavby. V tomto type je priestor na svojpomocnosť obvykle až v rovine plôch pre záhradníčenie. Zároveň je však nutné pripomenúť, že dôraz na kvalitu riešenia nemusí znamenať formálnu podobu výsledku. Škála možných podôb je pestrá a mala by odpovedať konkrétnej situácii.

Pozícia

Park so záhradami je plošne rozsiahlou štruktúrou, vzhľadom na to, že kombinuje dva typy priestranstiev, ktoré majú svoje plošné nároky. Ideálne sú plochy veľké aspoň 2 hektáre, optimálne 5 a viac hektárov. Pozícia sa preto redukuje na miesta, kde je na tento typ priestor, hlavne v sídle či na jeho hranici, pretože park je vnímaný ako mestská štruktúra. Možnosťou, kde realizovať tento typ sú aj jestvujúce väčšie záhradkárске osady, prípadne parky.

doplnenie parku o element záhrad

Typickým predstaviteľom mestskej záhrady, ktorá je vo významnej miere realizovaná zdola-hore užívateľmi, komunitou, je komunitná záhrada. Tá je vhodnou formou pre malé záhrady, kde sa komunita medzi sebou dokáže dohodnúť. Typickým rysom komunitnej záhrady je vysoká miera zdieľania medzi užívateľmi a čulý spoločenský život prístupný nielen komunite.

Komunitná záhrada

Vnútoraná forma

Komunitná záhrada má obvykle vysoko otvorenú vnútornú štruktúru bez rozdelenia na individuálne a spoločné. Možné je si ju predstaviť ako jeden priestor, v ktorom sa pospolu odohráva záhradníčenie a ďalšie aktivity. Samozrejme je možné a žiadané tento spoločný priestor hierarchizovať a rozčleniť podľa jednotlivých funkcií, no vysoká miera otvorenosti ostane zachovaná. Záhradníčenie sa bude obvykle odohrávať v spoločných záhonoch, z ktorých má užívateľ k dispozícii časť, prípadne v kvetináčoch a kontajneroch, ktorých má užívateľ k dispozícii potrebné množstvo. Pomerne významná časť záhrady môže byť venovaná spoločným aktivitám a vybaveniu k nim určeného, ako sú odpočinkové zóny, priestor pre hry detí i dospelých či miesto pre spoločenské udalosti.

Vonkajšia forma

Komunitné záhrady sú malou štruktúrou mestských záhrad s ohľadom na limitné množstvo užívateľov, aby stále boli komunitnými, i priestorové nároky, ktoré sú nižšie než u mestských záhrad s individuálnymi záhradami. Charakterom budú najčastejšie verejným priestranstvom s režimom, ktoré bude otvorené vtedy, kedy na záhrade niekto bude a na noc sa bude zatvárať. Rozhranie, ktoré bude nutné vytvoriť kvôli režimu by malo byť transparentné. V prípade, že budú súčasťou iného priestranstva s režimom, rozhranie nie je nutné.

Komunita

Základom typu je komunita ľudí, ktorí sa poznajú a zároveň sú otvorení poznávať a prijímať nových ľudí. Základom je aj spoločná činnosť, kedy je mestská záhrada tvorená spoločne. Komunitná záhrada často môže byť viac o vzťahoch, ich kultivácii a spoločných

aktivitách než o pestovaní plodín (Hencelová et al 2020). Veľkosť komunity je taká veľká, aby sa ľudia stále mohli aspoň trochu poznať, približne do 50 aktívnych ľudí.

Vybavenie

Komunitná záhrada bude vybavená s ohľadom na jej povahu i aktivity, ktoré sa v nej budú odohrávať. Základom budú plochy pre pestovanie, kompostér, zdroj vody, nádrž na užitkovú vodu, ideálne i toaleta, pokiaľ nie je možné využívať toaletu z neďalekej stavby, ale i miesta pre spoločné aktivity - ohnisko, altán či iný zatienený priestor, odpočinková zóna a podobne. Použitie vybavenie by malo komunitu zblížovať, nie rozdeľovať, takže mnoho vecí môže byť spoločných, od záhonov až po náradie, kedy je individuálnym vstupom hlavne čas a práca na záhrade. Vybavenie môže mať neformálny a svojpomocný charakter, môže byť výsledkom práce komunity.

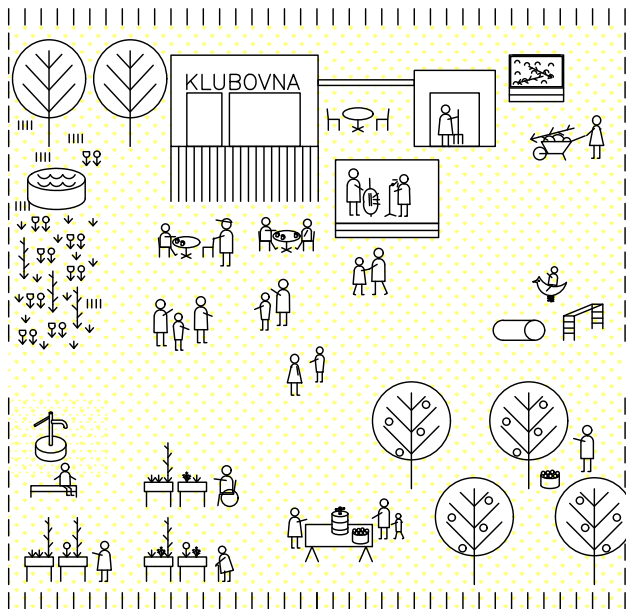
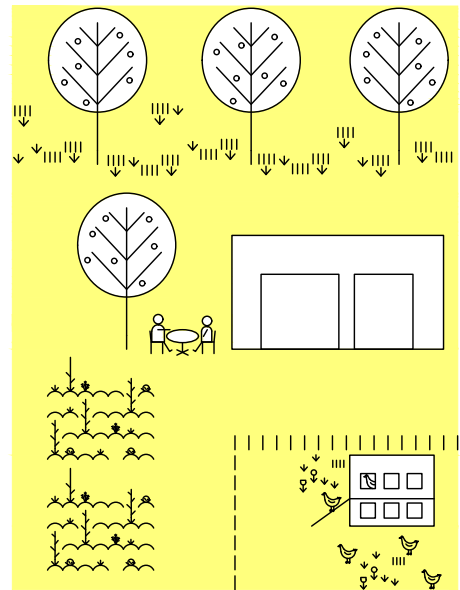
Pozícia

Komunitné záhrady sú vzhľadom na svoju malú veľkosť vhodné prakticky kdekoľvek. Čiastočne sa možnosťou pozície prelínajú so zhlukom a záhradami v päte domu, ktoré sú obdobne veľké. Vhodné je ich odporučiť hlavne do obytných štruktúr, či už do verejných priestranstiev k nim prilahlých, alebo aj do vnútroblokov, kde sa môže takáto záhrada dobre osvedčiť ako prostriedok budovania susedských vzťahov. Komunitné záhrady je výhodné umiestňovať aj vo väzbe na občiansku vybavenosť, špecificky potom ku kultúrnym zariadeniam s charakterom zdola budovaných miest, či priestorom slúžiacim k spolkovéj činnosti. Pozícia komunitných záhrad by mala byť daná i miestom, kde pôsobí komunita, ktorá má o takéto aktivity záujem, ideálne vo väzbe na jej pôsobisko.

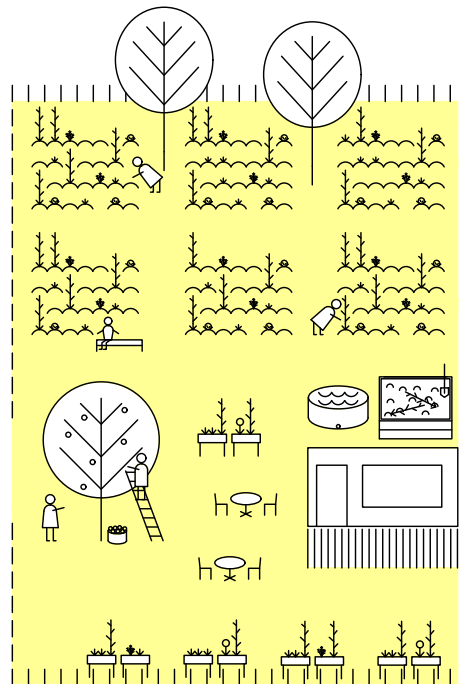
príklad z Prahy - komunitná záhrada Vidimova (9)

komunitná záhrada s extenzívnym režimom hospodárenia, vrátane chovu zvierat

komunitná záhrada s významným zastúpením kultúrneho a spoločenského programu

komunitná záhrada s prevažujúcim programom záhradníčenia

výrazná otvorenosť štruktúry

Mestská záhrada nie vždy bude nadobúdať legálnu formu. V meste budú prítomné i podoby na hranici, či za hranicou legality, hoc často tolerované, pretože môžu prinášať pozitívny efekt. Partizánske záhrady sú upozornením na neriešený problém v meste, či reakciou na nedostupnosť miest k sebarealizácii a naproti tomu prítomné veľké množstvo pozemkov ležiacich ladom.

Partizánske záhrady

Vnútoraná forma

Partizánske záhrady sú pomenovanie pre tie mestské záhrady, ktoré nevznikajú úplne legálnou cestou, hoc môžu mať prínos pre mesto. Cieľom zvlášť viditeľných prejavov partizánskeho záhradníčenia je ukázať na v meste prítomný problém. Ilegalita spočíva vo využití pozemku, obvykle nevyužívaného a zanedbaného pre záhradu bez súhlasu majiteľa. Výsledkom takejto spočiatku činnosti môže byť následná dohoda s majiteľom pozemku a legalizáciaestskej záhrady. Väčšie partizánske záhrady sa vnútorným usporiadaním v zásade nebudú odlišovať od komunitnej záhrady, odlišnosťou je rámec existencie.

Vonkajšia forma

Existujú rôzne podoby partizánskeho záhradníčenia, ktoré je možné rozdeliť na dve základné kategórie podľa viditeľnosti a s ňou súvisiacou vôľou dlhodobého užívania. V prípade neviditeľných foriem, kde cieľom nie je na činnosť príliš upozorňovať a využívať takúto mestskú záhradu čo najdlhšie, sa môže jednať o využitie nevyužívaného pozemku ako celku, na ktorom bude zriadená mestská záhrada. Pozemok bude vyčistený a upravený a následne zabývaný záhradou. Viditeľné formy obvykle upozorňujú na nejaký problém v meste, chcú byť čo najviac viditeľné, aby sa problém diskutoval. Môžu to byť bodové, ale i plošné zásahy do priestranstiev či plôch s nimi susediacich, ktorým nie je venovaná dostatočná pozornosť, napríklad v podobe vykonania údržby zelene, čistenia od odpadu, či nových výsadiieb. Viditeľné formy môžu nadobúdať i podobu pouličného umenia.

Komunita

Partizánske záhradníčenie môže byť i indivi-

duálnym aktom jednotlivca, ktorý chce prezentovať svoj názor na problém v meste. Takýto akt bude mať viac podobu viditeľného bodového zásahu. Neviditeľné partizánske záhrady potom budú tvorené obvykle menšími komunitami ľudí, ktorí sa poznajú v procese zakladania záhrady. Následne sa komunita môže ďalej rozširovať. Na partizánsku mestskú záhradu môžu byť naviazané ďalšie aktivity s postavením na okraji širšieho záujmu, ako napríklad alternatívna kultúra, ktorá môže byť symbioticky prevádzkovaná v takejto záhrade.

Vybavenie

Viditeľné formy partizánskeho záhradníčenia môžu byť spojené i s údržbou či tvorbou vybavenia, obvykle mobiliáru, ako reakcie na jeho absenciu, či potrebu zabývavania verejného priestranstva. Vybavenie v neviditeľných partizánskych záhradách bude mať svojpomocný charakter, bude vyrobené z toho, čo je k dispozícii, často z prvkov mnohými považovaných za odpad, i z tých, ktoré sú na zanedbanej ploche prítomné. Hygienické vybavenie, zdroj vody a siete budú skôr nadštandardom. Vybavenie bude také, aby v prípade likvidácie záhrady nevznikla veľká škoda.

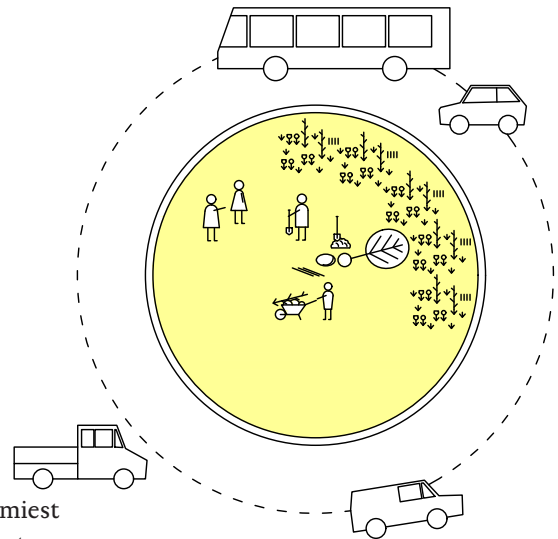
Pozícia

Tento typ činnosti organizovanej zdola hore bude mať svoje miesto všade tam, kde sa vyskytuje problém s údržbou verejnej zelene či zanedbané a nevyužívané plochy. Neviditeľné formy budú skôr vyhľadávať tie miesta, ktoré nie sú úplne na očiach, vágne terény a vnútorné periferie v meste. V takýchto podmienkach môžu nepozorovane existovať i dlhšiu dobu. Limitom však bude potreba dohľadu nad takouto záhradou, takže by mala byť aspoň trochu blízko k bydlisku iniciátorov.

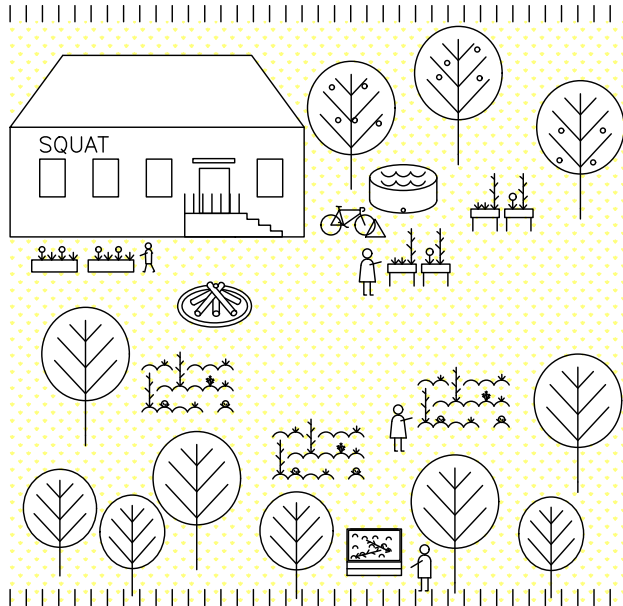

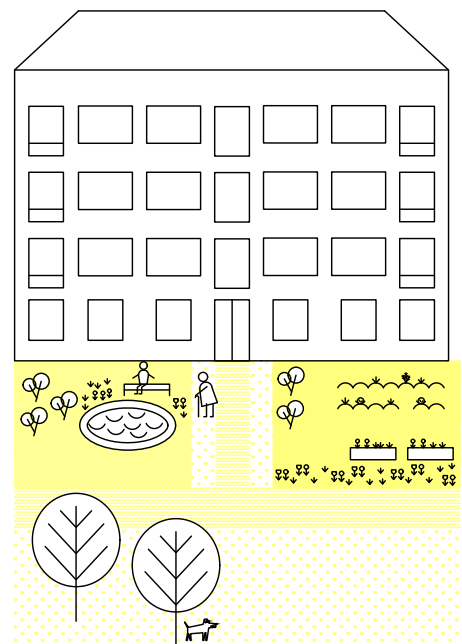
svojpomocne výsadby vo verejných priestranstvách
Bovery Houston area, NY (10)

kultivácia nevzhľadných miest
aktívnymi obyvateľmi mesta

využitie opustených stavieb a ich záhrad

kultivácia miest pred bytovými
domami samotnými obyvateľmi

upozornenie na problémy v meste kultivácia zanedbaných miest

Rýchle záhrady, asi najvýstižnejší ekvivalent pre spojenie "pop-up" predstavujú typ mestskej záhrady, ktorá sa rýchlo a na pomerne krátku dobu v jednotkách mesiacov objaví v priestranstve, ktoré skrz svoju prítomnosť aktivuje, prináša nové možnosti využitia, ako napríklad predvoj budúcich zmien v priestranstve, či slúži ako prostriedok zvýšenia záujmu okolia o priestranstvo.

Rýchle záhrady

Vnútoraná forma

Pop-up záhrada je malá štruktúra schopná rýchlo aktivovať priestranstva v meste, napríklad v minulosti motorovou dopravou využívané plochy, ktoré sú po novom bez záťaže, do doby, kedy bude priestranstvo pojednané koncepčne a komplexne. Interiér záhrady je tvorený spojeným priestorom, do ktorého sú situované jednotlivé prvky vybavenia a hlavne výsadby.

Vonkajšia forma

Plocha pop-up záhrady bude vymedzená jej vybavením, či už mobiliárom, alebo dočasnými stavbami, čím vznikne potenciálne uzatvoriteľný priestor. Pop-up záhrada bude mať charakter priestranstva s režimovým využitím. Rozhranie vzhľadom na prítomnosť vo verejných priestranstvách by malo byť čo najviac interaktívne, aby bolo využiteľné i mimo otváracie hodiny záhrady, napríklad ako mobiliár.

Komunita

Komunita rýchlej záhrady bude len obtiažne stála, keďže v mieste do ktorého vstupuje nie je natoľko dlho, aby sa stihla zažiť do miesta. Komunita bude tvorená hlavne nadšencami, ktorý radi využijú takúto možnosť v kombinácii s užívateľmi vybavenia, zvlášť pokiaľ v nej nájdú miesto napríklad edukačné projekty či spolky. Pop-up záhrada môže byť aj cestou ako prezentovať aktivity rôznych spolkov, združení, či kultúrnych inštitúcií vo verejnom priestore skrz to, že dostanú v záhrade priestor k ich činnosti. Vždy je dobré mať pre pop-up záhradu aspoň jeden subjekt - garanta, ktorý bude znamenať životaschopnosť hlavne živých častí tohto typu, aby výsledkom nebola skupina prázdnych záhonov so suchými rastlinami namiesto živého priestranstva.

Vybavenie

Rýchle záhrady sú vždy dočasným riešením, ktoré sa potrebuje vzhľadom na obmedzenú dobu trvania vytvoriť za čo najkratšiu dobu. To isté platí i o odstránení tejto štruktúry. Rýchle záhrady môžu putovať po rôznych miestach, preto je vhodné používať mobilné, k preprave usposobené odolné riešenia, ktoré prežijú časté sťahovania. Jednorazové riešenia, ktoré po skončení trvania akcie budú určená na vyhodenie nie sú z hľadiska hospodárenia so zdrojmi vhodné. Životný cyklus vybavenia je nutné využiť čo najlepšie. Vybavenie rýchlej záhrady štandardne bude pozostávať z vybavenia k pestovaniu, kvetináčov a kontajnerov, z mobiliáru. Funkcia pestovania a funkcia pobytu sú približne rovnocenné. Limitom zelených častí a teda i možnosti využitia rýchlej záhrady je vegetačný kľud rastlín počas neskorej jesene až jari. Súčasťou pop-up záhrady môžu byť i dočasné stavby s pestrým programom, napríklad hygienické zázemie, spoločenské a komunitné priestory, priestory ku komunikácii budúcich zámerov v priestranstve voči verejnosti či gastro prevádzky. Vzhľadom na krátkodobosť pop-up záhrady je možné použiť vizuálne výrazné riešenia, ktoré upozornia na prítomnosť záhrady. Pop-up záhrada môže byť trochu experimentom vo verejných priestranstvách.

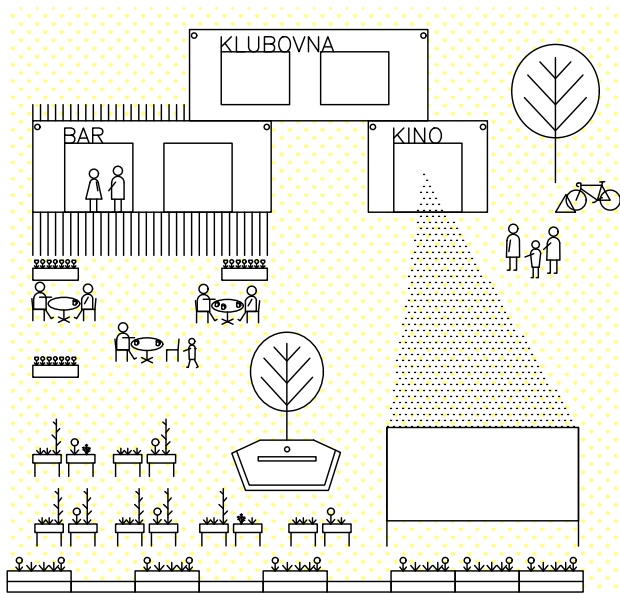
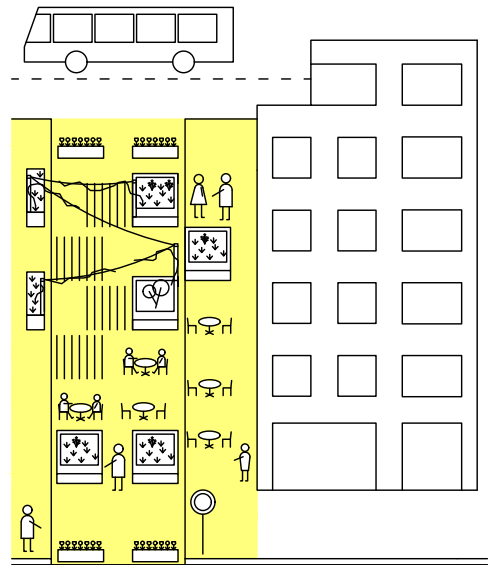
Pozícia

Rýchle záhrady ako rýchla a krátkodobá forma mestskej záhrady sa môžu objavovať kdekoľvek po meste i krajine. Zároveň môžu byť putovným prvkom, ktorý sa v priebehu sezóny objaví rôzne po meste. Obvyklou pozíciou budú tie miesta, kde je potrebné na niečo upozorniť či dočasným spôsobom vyriešiť určitú časť verejného priestranstva. Miesta pre pop-up záhradu by mali byť verejne prístupné.

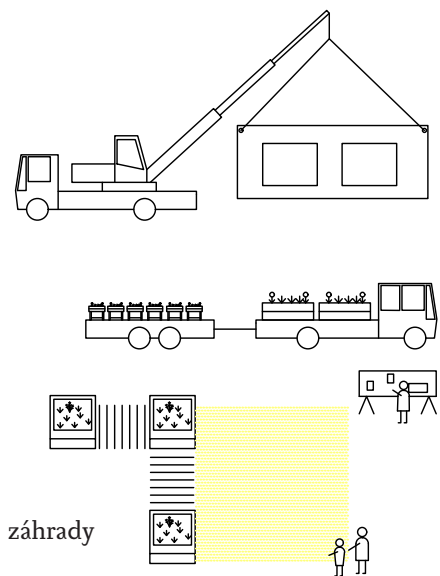

pop-up záhrada Manayunk, Filadelfia (11)
prezentačný priestor Pennsylvania Horticultural Society

úprava priestranstva po odklonení
automobilovej dopravy pomocou
mobiiliáru a mobilných výsadiel

rýchla záhrada i ako sezónne centrum kultúry

potreba mobilnosti rýchlej záhrady

krátkodobé oživenie miest

Priestor pre mestské záhrady sa ukrýva i mimo úrovne terénu, v strešnej krajine plochých striech stavieb. Strešná záhrada je zmysluplným využitím inak nevyužívaných striech súkromných stavieb, ale i tých verejných, vrátane striech ktoré majú povahu priestranstva. Mestská záhrada na streche je spôsobom zníženia prehrievania striech i využitím zrážok v mieste dopadu.

Strešné záhrady

Vnútoraná forma

Vnútorané usporiadanie bude dané veľkosťou strechy, ktorá obvykle nebude významná. Záhrada bude preto mať podobu zdieľaného priestoru, kde individuálny záhradkár bude mať svoj kontajner či časť záhonu. Strešná záhrada, zvlášť u vyšších stavieb či stavbách s výhľadom bude do veľkej miery plniť i účel pobytového a odpočinkového priestoru, preto je tomuto nutné venovať dostatok pozornosti a napríklad vytvoriť na streche i priestory k posedeniu či grilovaniu. Strešná záhrada nemusí slúžiť len k pestovaniu potravín, jej časť či celok môže byť riešená ako okrasná dotvárajúca pobytové kvality strechy.

Vonkajšia forma

U strešnej záhrady je najdôležitejším vonkajším prvkom komunikácia vedúca na strechu, prvok zabezpečujúci prístupnosť záhrady. Strešné záhrady spojené s okolitými priestranstvami, v kontakte s terénom napríklad u podzemných stavieb či verejne prístupných terás a úrovní priestranstiev s týmto problémom mať nebudú. Horšie to môže byť u striech, ktoré sú typickými strechami nad najvyšším podlažím domu. Vhodné je mať prístup minimálne po schodisku, kvôli manipulácii s vybavením počas výstavby záhrady i samotnou ľahkosťou prevádzky. Dôležitým prvkom sú i zariadenia proti pádu zo strechy.

Komunita

Strešné záhrady môžu mať dva režimy užívania, bez prístupu verejnosti na strechách, napríklad súkromných bytových domov či kancelárskych stavieb a verejných, na strechách verejných budov a strechách, ktoré sú súčasťou verejných priestranstiev. Komunita strešnej záhrady bude obvykle menšia, vzhľadom na

v porovnaní s plochami na teréne vždy menšou výmearou takejto záhrady.

Vybavenie

Strešná záhrada bude vybavená mobilným vybavením. Výsadba priamo na plochu strechy je možné len pri vhodnej skladbe strešného súvrstvia, ktoré k tomuto účelu bolo špeciálne navrhnuté, nie ako druhotné riešenie bežných plochých striech. Dôležitým prvkom vybavenia je kompostér a nádrž na dažďovú vodu.

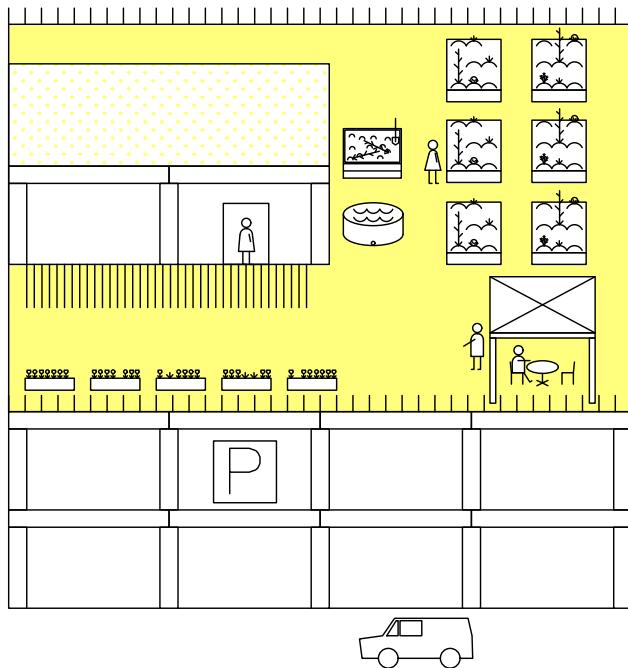
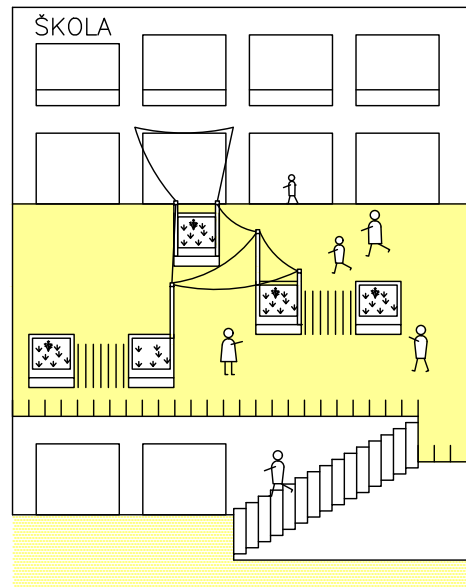
Pozícia

Pre strešné záhrady je základným predpokladom k umiestneniu únosnosť nosnej konštrukcie strechy. Strešná záhrada predstavuje významnú záťaž vzhľadom na potrebu zeminy k pestovaniu a ďalšieho vybavenia. U nových stavieb môže byť nosná konštrukcia priamo dimenzovaná na záťaž záhradou a užívaním záhrady, i s významným podielom vzrastlej vegetácie, tam by problém byť nemal. Problematické môžu byť staršie strechy, kde sa s takýmto riešením nepočítalo a staticky nemusia obstáť dnešným normám i bez záhrady. Vhodnosť strešnej záhrady by mala ukázať projektová dokumentácia stavby či statický posudok. Druhým limitom je skladba súvrstvia, ktoré môže byť strešnou záhradou ohrozené. Problematická môže byť vyvolaná záťaž deformujúca súvrstvie, ale i možné prerastanie koreňov rastlín voľne vysadených. K strešným záhradám môžu byť využité strechy súkromných stavieb, ktoré budú mať charakter uzavretého priestoru, ale i strechy verejných budov, ktoré môžu byť využívané širším okruhom užívateľov, vrátane striech ktoré sú na teréne či majú povahu verejne prístupných miest, napríklad strechy podzemných garáží či časti stavieb, u ktorých je takéto využitie zvlášť žiadané.

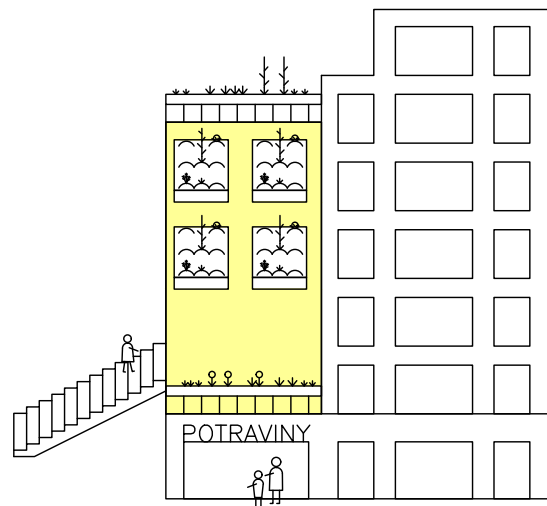
"sky farm" na streche nemocnice v Indiane (12)

využitie striech stavieb
verejnej vybavenosti

využitie plošne rozsiahlych striech

využitie striech vo väzbe
na obytné stavby

limitom riešenia únosnosť konštrukcii

Praha mala ešte v nedávnej minulosti značnú časť okraja mesta tvorenú sadmi. Dnes zostali len torzá, často v zanedbanom zarastenom stave. Niektoré sady postupne dostávajú potrebnú starostlivosť a stávajú sa obľúbenými miestami k tráveniu voľného času. Komunitný sad je myšlienkou, ako nadviazať na tradíciu sadov, dať niektorým existujúcim šancu, či obnoviť už zaniknuté.

Komunitný sad

Vnútoraná forma

Sady s orientáciou na výnos sú založené na racionálnom usporiadaní ovocných stromov, tak aby mali dostatok priestoru a svetla a dobre sa obhospodarovali, obvykle s pravouhlým rastrom či rastrom s prestriedaním, do uhlopriečky. Komunitný sad nemusí byť založený na výnosoch. Sad môže mať i voľnejšiu podobu, bez pravidelnej kompozície, nemusí byť len o ovocných stromoch. V sade sa môžu objaviť i extenzívne prírodné plochy, plochy k pestovaniu iných plodín, či miesta k oddychu, no sad by mal ostať základom. Pri obnove starších sadov je vhodné nadviazať na staršiu kompozíciu, zvlášť pokiaľ sú v sade stále prítomné staré, no perspektívne stromy. Kompozíciu je možné vhodne doplniť novými stromami obdobných kvalít, staré sady boli založené na vysokokmeňoch, a tým zabezpečiť kontinuitu miesta i po dožití starých stromov. V komunitnom sade majú svoje miesto i dožitie stromy, ktoré môžu slúžiť ako útočisko pre hmyz a drobné živočíchy.

Vonkajšia forma

Sady by mali byť neoplotenými priestranstvami, ktoré sú voľne prístupné. Hodnota spočívajúca vo využiteľnosti sadu k rekreácii širokou verejnosťou je výrazne vyššia než strata v podobe toho, že si verejnosť sem tam oberie nejaké ovocie zo stromu. Oplotiť je možné menšiu časť sadu, kde sa bude nachádzať zázemie a ďalšie prevádzkové vybavenie. Malo by sa však jednať o plochy v jednotkách percent výmery sadu.

Komunita

Sad nepotrebuje tak výraznú starostlivosť ako záhony so zeleninou. Starostlivosť o sad môže prebiehať v združených úsekoch úkonov pár krát do roka. Väčšinu času teda sad môže byť ponechaný bez prí-

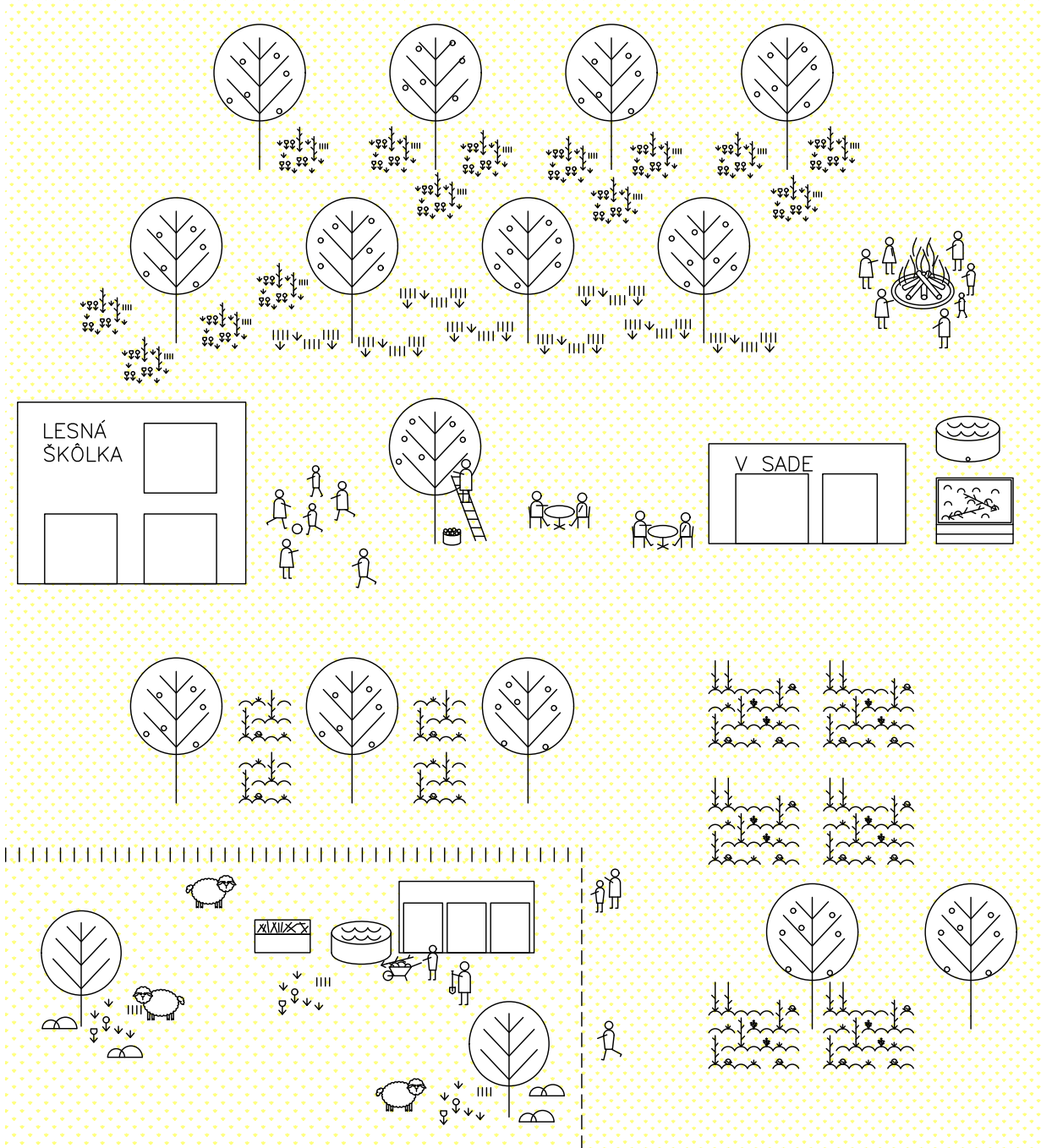
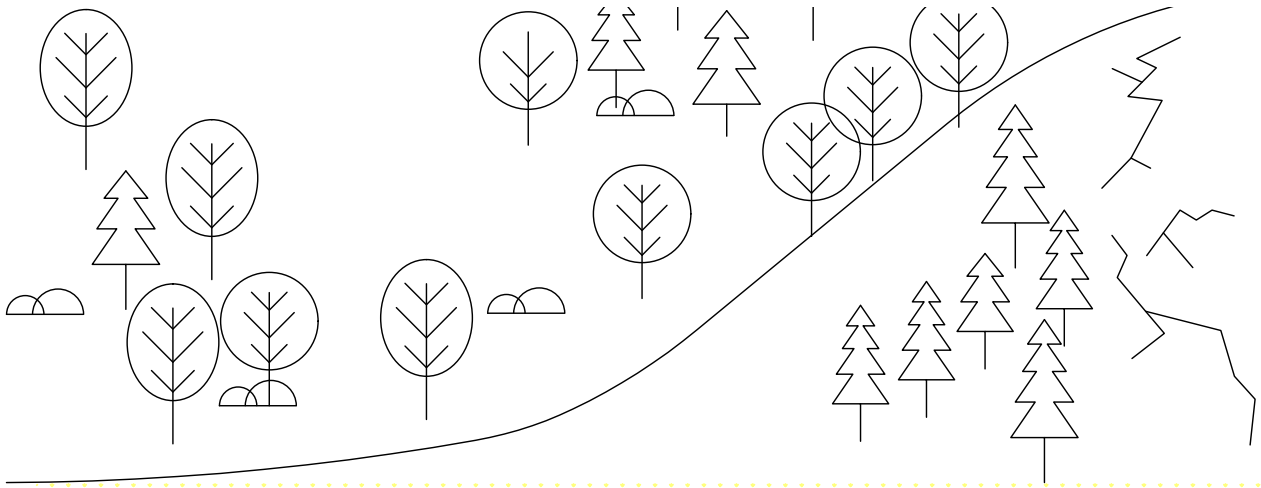
tomnosti komunity. Prípadne pravidelné aktivity budú spočívať v inej činnosti než v starostlivosti o sad. Miera údržby sadu bude závisieť i od režimu údržby trávnych plôch. Výnimku predstavuje obdobie, kedy sa sad zakladá či obnovuje. Vtedy pravidelná práca predsa len potrebná. Starostlivosť má zároveň predpoklad byť pre verejnosť zaujímavou aktivitou, hlavne v období zberu a spracovania ovocia. Tieto aktivity môžu mať povahu kultúrnej udalosti i pre širšie okolie sadu.

Vybavenie

Sad je vhodné dopĺňať vybavením skôr prírodného charakteru, napríklad v podobe masívnych drevených prvkov. Skrz vybavenie je možné moderovať aktivity v sade, vytvárať intímne a kludné miesta ale i prirodzené centrum, kde sa môžu odohrávať významnejšie udalosti ako je zber a spracovanie ovocia. Súčasťou sadu môže byť i menšia stavba slúžiaca ako zázemie pre komunitu, prípadne pre ďalšie aktivity v sade.

Pozícia

Komunitné sady si nájdu svoje miesto hlavne na rozhraní mesta a krajiny, ostatne ako tomu bolo i v minulosti. Sad ako priestupná štruktúra, ktorá môže mať extenzívny režim hospodárenia je vhodnou podobou pre živé rozhrania. Miesto si nájdu na oslnených, pozíciách, ktoré stromom vyhovujú. Dostatok slnečného žiarenia je pre výnos sadu dôležitý. Pre sady sú vhodné i morfológicky zložité situácie nevhodné k iným účelom záhradníčenia, pretože stromy si vzájomne neclonia. Vhodné je komunitné sady zriaďovať tam, kde v minulosti sady boli, prípadne stále v ich torze pretrvávajú, nadviazať na túto tradíciu a zhodnotiť torzo starého sadu, zvlášť pokiaľ sú prítomné stále plodné staré stromy.

priestupný prechod do voľnej krajiny

Mestské záhrady môžu mimo prínosu v podobe sebarealizácie, rekreácie a zapojenia do komunity prinášať prínos i špecifickým skupinám ľudí - byť nápomocné vzdelávaniu či integrácii. Tematické záhrady môžu byť zamerané na výuku, jej spestrenie o pobyt v exteriéri, integráciu znevýhodnených skupín obyvateľov, či zlepšovanie zdravotného stavu pacientov, rehabilitáciu.

Tematické záhrady

Vnútoraná forma

Vnútoraná podoba tematickej záhrady by mala byť usporiadaná jej zameraniu. Napríklad liečebná záhrada by mala byť bezbariérovou, usporiadaná pacientom. Edukačná záhrada by mala byť atraktívna pre jej užívateľov, preto je dobré vedieť, či bude vzdelávať deti, mládež a či dospelých, pretože užívateľovi sa bude prispôsobovať mierka záhrady i okruh aktivít. Spoločným menovateľom aktivít v záhrade bude, že sa odohrávajú spoločne, preto je vhodné mať v záhrade dostatok priestoru k pohybu a pobytu skupín ľudí, nemať dispozíciu navrhnutú len pre individuálneho užívateľa. V dispozícii bude mať svoje miesto priestor k spoločným aktivitám mimo záhradníčenia, napríklad klubovňa, či iný zastrešený priestor, v ktorom môže byť zázemie pre činnosť záhrady. Individuálne záhrady v tematickej záhrade nebudú prítomné.

Vonkajšia forma

Vonkajšia forma tematických záhrad sa v zásade nebude odlišovať od ostatných typov plošne menších záhrad, špecifikum spočíva hlavne v programovej náplni a vnútornej forme.

Komunita

Komunita tematických záhrad bude pozostávať vo väčšej miere z užívateľov, pre ktorých je záhrada realizovaná. Dôležité je, aby tematická záhrada bola otvorená i ľuďom mimo komunity primárnych užívateľov, aby sa často znevýhodnení užívatelia integrovali s majoritou. Počet užívateľov tematickej záhrady bude obvykle v jednotkách až nižších desiatkach ľudí. Tematické záhrady mimo samotného záhradníčenia budú ponúkať i ďalšie aktivity súvisiace s ich zameraním, ktoré sú podporou zdarného výsledku ich činnosti,

u liečebných záhrad sa bude jednať napríklad o pohybové aktivity. Obvykle budú tematické záhrady priamo naviazané na organizáciu zaoberajúcou sa špecifickou témou, s ktorou záhrada súvisí.

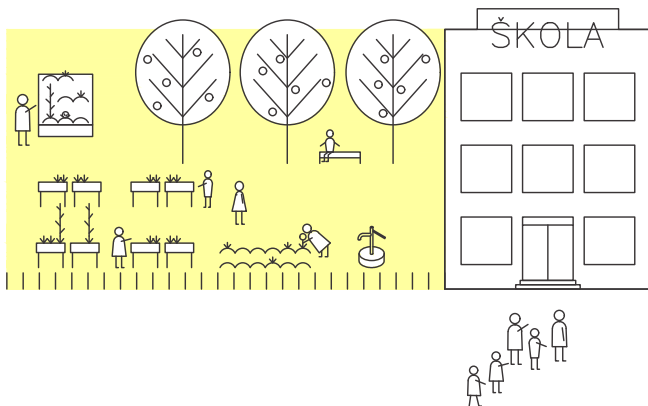
Vybavenie

Vhodné je navrhovať vybavenie podľa zamerania tematickej záhrady a predpokladaných užívateľov. Napríklad, vybavenie záhrady slúžiacej ľuďom s hendikepom by malo odpovedať ich potrebám v celej škále podôb vybavenia, byť bezbariérové. Potreba konzistentnej podoby a schopnosti slúžiť danej skupine užívateľov platí i pre ostatné tematické záhrady. V prípade, že tematická záhrada bude naviazaná na stavbu, kde sídli organizácia, ktorá ju zriaďuje je možné vybavenie riešiť jednoduchším spôsobom, pretože časť potrieb pokryje stavba.

Pozícia

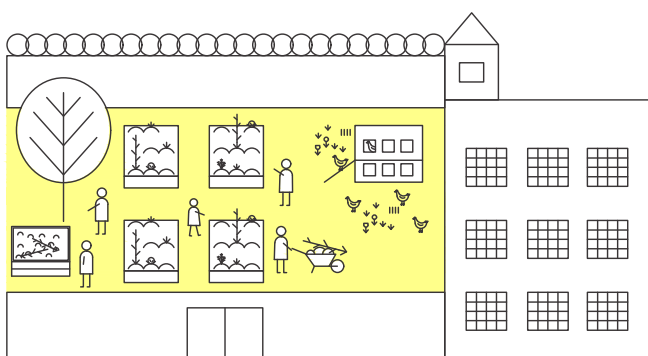
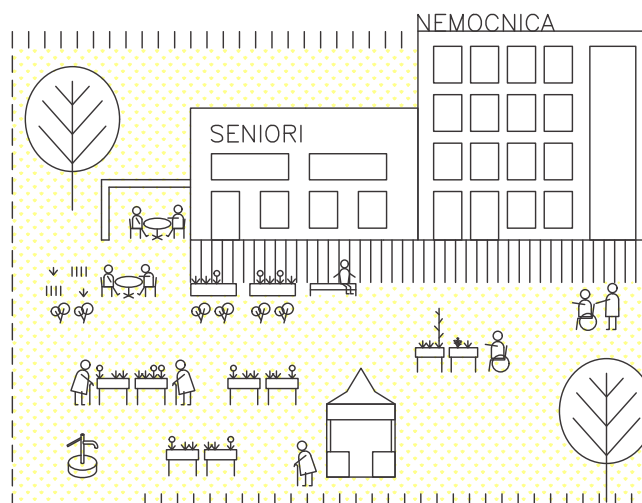
Tematické záhrady ideálne môžu byť naviazané priamo na potrebu aktivity v záhrade. Dostupnosť pre užívateľa je kľúčová pre úspešnosť záhrady, teda miery zapojenia užívateľov. Napríklad vzdelávacia záhrada môže byť súčasťou areálu školy. Tematické záhrady môžu byť aj impulzom k vzniku ďalšej na ne naviazanej vybavenosti. Napríklad môže byť vhodná "lesná" škôlka, ktorá má vlastnú záhradu, situovaná napríklad v sade. Obdobným prípadom môžu byť i zázemia pre voľnočasové aktivity detí a mládeže. Pozícia tematických záhrad v rámci mesta je pomerne voľná, vzhľadom na to, že sa bude jednať o výmerou menšie mestské záhrady. Vhodné je tematické záhrady ponechať otvorené zapojeniu širokému okruhu užívateľov i mimo zariadenia, ktorému takáto záhrada slúži, tak, aby sa ešte viac podporila integrácia užívateľov záhrady.

vzdelávanie detí a mládeže
skrz aktivity v záhrade

spostenie všedného dňa i udržiavanie
dobrej kondície seniorov prácou v záhrade

rehabilitácia pacientov
po zdravotnom zákroku
a pobyte v nemocnici

nácvik všedného života i učenie
pracovných návykov odsúdených
a čerstvo prepustených trestaných

záhrady pre špecifických užívateľov

Okolie

Typy mestských a krajinných štruktúr, do ktorých mestské záhrady vstupujú, predstavujú jedinečný súbor prevažne pozitívnych vstupov, ktoré by mali mať konkrétny prepis do podobyestskej záhrady. Okolie je partnerom do diskusie, ktorý môže mestskej záhrade výrazne uľahčiť existenciu. Samozrejme to platí i naopak. Mestská záhrada so svojim okolím by mali byť partnermi.

Okolie

Veľmi abstraktný pojem okolie je možné si predstaviť ako typ prevažujúcej štruktúry, v zmysle priestorového usporiadania, do ktorej mestská záhrada vstupuje či v ktorej sa nachádza. Typ štruktúry je spôsobom, akým sú tvorené priestranstvá a hmota, ktorá ich vymedzuje. Definovanie okolia na základe štruktúry je určitou mierou zjednodušenia, hľadania spoločného, na základe toho, že v meste sa s určitou mierou zjednodušenia vždy dajú nájsť územia, ktoré vykazujú spoločné znaky priestorového usporiadania. Rádus okolia nie je presne vymedzený, pretože jednotlivé štruktúry majú premenlivú plochu. Okolím môžu byť aj krajinné štruktúry, pre ktoré sa tiež dajú nájsť spoločné znaky, ktoré ich definujú. Samozrejme, budú nastávať i situácie, kedy mestská záhrada bude situovaná na pomedzí viacerých štruktúr - okolí. Potom sa použijú parametre viacerých okolí tým spôsobom, že vždy budú smerodajné tie slabšie parametre, teda to čo chýba a čo je slabou stránkou daných okolí, čo môže mestská záhrada daným okoliam priniesť. Zároveň to, čo je prítomné v zmysle kvalít, sa bude sčítat z viacerých okolí, pretože to pôsobí spoločne na mestskú záhradu.

Vplyv

Okolie je prevažne možné považovať za benefit, ktorý má mestská záhrada k dispozícii, v zmysle východiskovej pozície, štartovacej čiary, od ktorej sa odvíja jej proces vzniku, realizácie a života. Okolie, ako typ štruktúry, ktorá je v území v rôznej miere ustálená, ponúka mestskej záhrade hlavne priestor, do ktorého môže vstúpiť, v zmysle konkrétneho miesta, ktoré je k dispozícii, či obvyklých polôh pre daný typ okolia typických. Ďalej mestská záhrada môže ťažiť z ľudského kapitálu ľudí v okolí žijúcich, či užívajúcich dané okolie, ale i z vybavenia tam prítomného, v zmysle občianskej vybavenosti, infraštruktúry a verejných priestranstiev. Vďaka danostiam okolia môže byť mestská záhrada navrhnutá na mieru konkrétnej situácii. V niektorých parametroch môže zlavieť zo štandardu, pretože v okolí je daného parametra dostatok, v iných, kde sú citelné nedostatky daného okolia zas pridať a tým vylepšiť i okolie. Vzťah mestskej záhrady s okolím je o dialógu o kvalitách a potrebách. Určitá časť okolí predstavuje i negatívne dopady na mestské záhrady, napríklad okolie s funkciou výrobnou, čo sa prejavuje v podobe limitov hlukovej záťaže, vibrácii či znečistenia ovzdušia, ktoré sú popísané v nasledujúcej kapitole. Samotné okolie prejavujúce sa ako limit nemusí vzhľadom na svoju štruktúru byť a priori negatívnym javom.

Spôsob vymedzenia

Okolia - štruktúry sú vymedzené čo najstručnejším spôsobom, aby nepôsobili pre užívateľa komplikovane a zmätočne. Stanovené sú základné mestské

a krajinné štruktúry na základe spoločných znakov hlavne v podobe usporiadania, skladobných prvkov či typickej podoby priestranstiev. Pre účely manuálu je možné zanedbať drobné rozdiely, na základe ktorých je vymedzených len menšia časť štruktúr v meste, pokiaľ pre ne platia všeobecné znaky. Príkladom môže byť štruktúra mesta socialistického realizmu, ktorá sa na prvý pohľad zdá byť blokovou vďaka jej podobe, no z hľadiska priestranstiev a ich fungovania sa viac správa ako modernistické mesto so široko prístupným kontinuálnym verejným priestranstvom.

Dynamika okolia

Okolie tvorené mestskými štruktúrami je do značnej miery stabilné, zvlášť pokiaľ sa hovorí o už dokončenom meste, v ktorom sa odohrávajú len drobné zmeny v podobe dopĺňovania štruktúr či tvorby podoby priestranstiev. Príkladom môžu byť blokové mesto či modernistické sídliská. Stabilita znamená predvídateľnosť zmien v území a podoby celku, teda pre mestské záhrady akýsi prísľub nemennosti stavu. Dynamickými sú štruktúry doposiaľ nezastavané, či zastavané, kde jestvujúca štruktúra dožila, napríklad brownfieldy. V týchto štruktúrach sa podoba výsledku často nedá predvídať, pokiaľ ešte nezačal zámer zmien v území, prípadne sa dá predvídať na základe predstavených zámerov či podrobnejšej plánovacej dokumentácie. Ani to však neznamená predvídateľnosť výsledku, pretože do neho nie sú zahrnutí konkrétni ľudia, ktorí štruktúru zabývajú. Táto dynamika je pre mestskú záhradu neistotou, pretože nemusí byť presne daný harmonogram zmien, alebo preto, že nie sú známi noví užívatelia štruktúry. Krajinné štruktúry sú v rámci Prahy pomerne stabilné, až na výnimku plôch, ktoré sú označené za zastaviteľné územie, obvykle poľnohospodársku pôdu na okraji mesta. Nestabilnými sú i krajiny brownfieldov a nevyužívaných plôch. Dynamika zmien môže na jednej strane znamenať stabilitu u štruktúr, ktoré sa už moc meniť nemôžu, na druhej strane príležitosť do procesov zmeny zakomponovať mestské záhrady ako plánovaný prvok, tak aby bolo súčasťou zmeny už od počiatku.

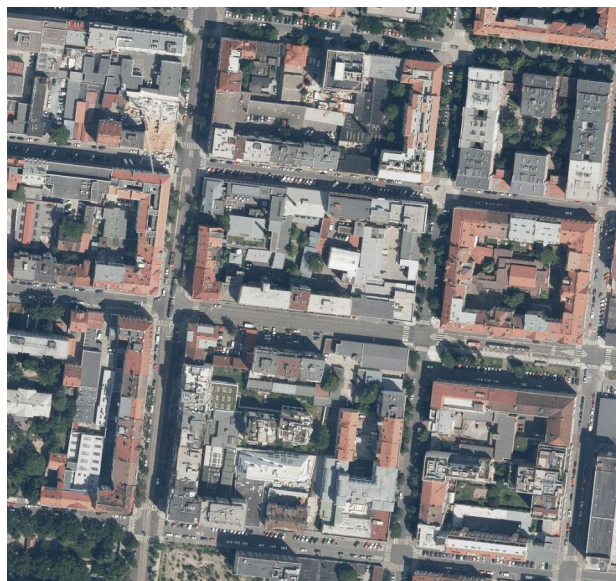
Rovnováha

Možno sa bude zdať, že niektoré štruktúry sú významne lepšie než ostatné, napríklad z hľadiska stability, dostupnosti vybavenia či ľudských zdrojov a iné sú prakticky k ničomu, pretože mestská záhrada bude musieť stavať na slabých základoch okolia. Platí však to, že atraktívne okolia sú atraktívne i pre iné druhy využitia. Pre mestské záhrady, ostatne ako aj pre iné využitia v nich už nemusí byť miesto. Preto je vhodné sa nebať i zdanlivo menej atraktívnych okolí, ktoré tiež majú svoje pozitíva, pretože v nich je cesta obvykle jednoduchšia. Kľúčovým parametrom sú potom ľudia. Ostatné sa dá vyriešiť v rámci mestskej záhrady.

bloková štruktúra Dejvic 1:5000

bloková štruktúra Holešovic 1:5000

Blokové mesto

Štruktúra zložená z jednotlivých domov, ktoré na seba nadväzujú spoločnými stenami, tak, že tvoria uzavretý blok. V štruktúre je jasne rozlíšené verejné a súkromné s prevahou súkromného. Typickými priestranstvami sú ulice a námestia, parkové námestia a parky. Blokové mesto je prevažne dokončenou štruktúrou, kde na plošne významný zásah nie je priestor.

Mestská záhrada

V blokovej štruktúre sa uplatní akákoľvek mestská záhrada, vzhľadom na minimálne možnosti individuálnej sebarealizácie a aktívneho trávenia voľného času. Obvykle sa uplatnia skôr mestské záhrady menšieho formátu s dôrazom na čo najširšiu využiteľnosť širokým okolím, teda hlavne komunitné formy. Na väčšie záhrady tu miesto nie je. Časť mestských záhrad bude mať dočasnú podobu, kedy tieto záhrady môžu obsadzovať krátkodobu voľné parcely, prieluky.

Vstupy

Zásahy sú možné v anomáliách štruktúry, kde z rôznych dôvodov blokové mesto chýba, napríklad z dôvodu prítomnosti limitov v území, či v prielukách. Veľkým potenciálom blokoveho mesta sú i vnútrobloky, ktorých väčšie využitie však naráža na zložité majetkové pomery a komplikovanú dohodu veľkého počtu ľudí z jednotlivých domov bloku. Priestor k zásahom je možný i v anomáliách v podobe areálov, ktoré nie vždy rešpektujú blokovú štruktúru, napríklad školách.

Dopyt po priestranstvách

Blokové mesto má štandardne pevne ukotvenú štruktúru verejných priestranstiev, kde prevažujú spevnené priestranstvá. Rovnako, ako blokové mesto samotné, i jeho priestranstvá majú formálnu podobu.

V blokovom meste bude dopyt po neformálnych zelených priestranstvách vhodných pre komunitné trávenie voľného času, miesta pre aktívny odpočinok i bezpečné hry detí a taktiež po vzruchoch aktivujúcich život formálnych priestranstiev.

Zdieľanie vybavenia

Blokové mesto je čo do vybavenia veľmi dobre vybavenou štruktúrou, kde sa v dochádzkovej vzdialenosti nachádza prakticky všetká mysliteľná vybavenosť. Z toho dôvodu je mestské záhrady možné navrhovať s minimálnym vybavením, respektíve navrhovať špecifické vybavenie ako ďalšie rozšírenie ponuky vybavenosti. Vhodným vybavením, ktoré sa v blokovom meste i v kombinácii s mestskou záhradou uplatní sú športoviská a ihriská rôznych podôb. Blokové mesto je vhodnou štruktúrou k experimentom v podobe kombinácie neziskových aktivít mestskej záhrady s komerčným zázemím gastronomických prevádzok či kultúrnym zariadením.

Väzby

Výhodou blokoveho mesta je vysoká obytná hustota. Mestská záhrada si svojho užívateľa dokáže nájsť v najbližšom okolí. Rovnako sa v blokovom meste užívajú i špecifické mestské záhrady naviazané na konkrétne funkcie práve preto, že sa v takto vybavenom území budú nachádzať. Konkrétne funkcie majúce povahu spolutvorca života v susedstve zároveň majú schopnosť byť nositeľom myšlienky mestskej záhrady. V prostredí blokoveho mesta je zvlášť dlhodobé a trvalé mestské záhrady vhodné viazať na jestvujúcu zelenú a tým posilovať jej odolnosť a pozíciu v území. Rovnako je možné viazať časť záhrad i na jestvujúce priestranstvá, s ohľadom na posilnenie ich významu v štruktúre.

modernistické "bloky" Sídliště Ďáblice 1:5000

riadková štruktúra Sídliště Červený vrch 1:5000

Modernistické mesto

Štruktúra zložená zo solitérnych stavieb usporiadaných do pestrých priestorových uskupení charakteristických pre obdobie vzniku. Priestor medzi stavbami je verejným priestranstvom, obvykle s podobou zelene. Vybavenosť je kumulovaná do stredísk s charakterom spevnených priestranstiev, i viacúrovňových. V modernistickom meste výrazne prevyšuje verejnú nad súkromnú, čo prináša náklady na údržbu.

Mestská záhrada

V štruktúre modernistického mesta majú význam hlavne mestské záhrady priamo naviazané na bytové domy a ich obyvateľov, ktorí môžu týmto spôsobom svoje najbližšie okolie kultivovať. Môže sa jednať o línie predzáhradok, či jednotlivé zhluky umiestnené v zeleni medzi stavbami. Veľmi dobre sa uplatnia i akékoľvek komunitné projekty pre širokú škálu užívateľov, ktoré kompenzujú nižšiu mieru vybavenosti tejto štruktúry. V neposlednom rade sú vhodnými štruktúrami i mestské záhrady na rozhraní urbanizovaného územia a krajiny, kde môžu vytvárať hodnotný ekoton.

Dopyt po priestranstvách

V modernistickom meste dopyt po ďalších plochách priestranstiev nie je. Skôr naopak, je dopyt po delegácii správy časti priestranstiev na iné subjekty než mesto a zároveň dopyt po priestranstvách a využití inom než zeleň. Dopyt po znížení nákladov na údržbu priestranstiev mestské záhrady dokážu splniť. Dopyt po odlišných typoch priestranstiev je tiež možné uspokojiť skrz zvolený program a vybavenie mestskej záhrady. Dôraz na komunitné vyžitie a zdieľanie v mestských záhradách sa kryje s touto potrebou. Jednoduché ohnisko, ovocný strom, spoločný záhon či klubovňa je vítaným spestrením života modernistického mesta.

Vstupy

Modernistické štruktúry mimo zložky zelene boli navrhované ako ukončené koncepty, bez možnosti dopĺňania. Naopak, dynamická prírodná zložka prostredia je otvorená zmenám, ostatne, od doby výstavby už časť zelene a priestranstiev začína potrebovať koncepčný zásah. To je príležitosťou pre mestské záhrady, ktoré môžu byť náplňou tohto zásahu. Inak je priestor k vstupom v podobe mestských záhrad, samozrejme pri voľbe vhodnej podoby možný vo väčšine plôch modernistického mesta, možno s výnimkou spevnených priestranstiev, ktorých nie je až tak veľa.

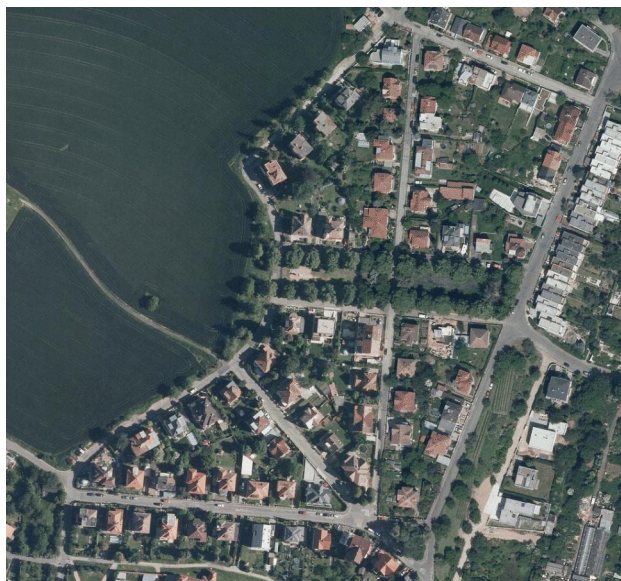
Zdieľanie vybavenia

Ako vybavenie pre mestské záhrady je s výhodou možné využiť vybavenie v bytových domoch, preto nie sú nutné dodatočné stavebné zásahy do priestranstiev. Pre vybavenie je možné využiť podružné priestory v bytových domoch (pivnica, sušiareň,...), časť nevyužitých priestorov občianskej vybavenosti, či bývalé stavby technickej infraštruktúry (výmenníky, trafačky,...). Naopak, nová stavba môže byť vhodná, ak prinesie novú kvalitu, ktorá štruktúre chýba.

Väzby

Dôležité je mestskou záhradou nepoprieť zažitú komunikačnú väzbu v štruktúre, rovnako ako nepoprieť celistvosť a vyznenie priestranstiev, ktoré sú založené na prevahe verejného prázdna, a vzdušnosti. S rešpektom je vhodné pristupovať i ku kompozícii zelene, pokiaľ sa jedná o pôvodnú autorskú kompozíciu. Väzby na jestvujúcu zeleň sú prirodzené, mestské záhrady slúžia skôr k rozvoju pestrosti zelene. Rovnako ako u blokového mesta, i tu si mestská záhrada svojho užívateľa dokáže nájsť v najbližšom okolí.

vilová zástavba na Bíle Hoře 1:5000

vilová zástavba pod Ladronkou 1:5000

Záhradné mesto

Obytná štruktúra zložená z individuálnych rodinných domov, víl či víl s viacerými bytovými jednotkami. Stavby sa nachádzajú v individuálnej záhrade a obvykle netvorí svojimi fasádami uličnú čiaru. K štruktúre záhradného mesta je pre účely manuálu možné priradiť i radovú zástavbu rodinných domov či dvojdomov, tiež jedná o individuálne rodinné bývanie. Verejné priestranstvá štruktúry sú obvykle vymedzené oploteniami individuálnych parciel, v menšej miere priamo stavbami. Štruktúra sa vyznačuje vysokým podielom zelene v podobe individuálnych záhrad. Staršie štruktúry dosahujú i vyšší podiel verejnej zelene. Občianska vybavenosť je zastúpená minimálne, vzhľadom na nízku obytnú hustotu. Verejné priestranstvá mimo ulíc sú zastúpené v menšej miere a v skromnejšej podobe než v prípade štruktúr s vyššou obytnou hustotou.

Mestská záhrada

V štruktúre záhradného mesta, vzhľadom na významnú prítomnosť individuálnych záhrad, kde je možná sebarealizácia obdobná tej v mestskej záhrade, nie je až taký dopyt po mestských záhradách v zmysle miesta s možnosťou individuálneho relaxu a záhradníčenia. Na druhú stranu, vzhľadom na nižšiu mieru zastúpenia občianskej vybavenosti je pre mestské záhrady veľký potenciál pokryť tento deficit. Uplatnia sa tu prakticky akékoľvek mestské záhrady s komunitným charakterom, charakterom verejného priestranstva i s vybavením s dôrazom na aktivity v priestranstve, ako je napríklad šport či aktivity pre deti a mládež.

Vstupy

Štruktúra záhradného mesta môže nadobúdať pestrú škálu podôb, od starších prvorepublikových často veľkorysých kompozícií cez realitu socializmu

budovanú svojpomocne až po variabilnosť podôb súčasných štruktúr. Spoločným je, že na nové vstupy obvykle nie je priestor, keďže väčšina plôch má určené využitie. Vstupy sú možné ako súčasť priestranstiev, v areáloch vybavenosti či na rozhraní krajiny.

Dopyt po priestranstvách

Dopyt bude po akýchkoľvek priestranstvách zvyšujúcich pestrosť a možnosti vyžitia v tejto štruktúre. Pokrytie dopytu by malo vychádzať z reálneho záujmu miestnych ľudí, pretože tieto štruktúry sa nevyznačujú vysokou mierou dochádzky do územia. Vhodné je voliť skôr komorné podoby, pre užší okruh ľudí z najbližšieho okolia, priamo v ich blízkosti.

Zdieľanie vybavenia

Vzhľadom na to, že mestské záhrady v tejto štruktúre budú skôr slúžiť ako priestranstvo, miesto pre komunitu či priestor pre aktivity, nie je tu až taká potreba vybavenia pre individuálne záhradníčenie. Charakter vybavenia by tu mal priamo reagovať na charakter poskytovaných aktivít a podoby záhrady.

Väzby

Vhodné je voliť takú pozíciu mestskej záhrady, aby bola čo najviac v centre štruktúry, aby si z toho mala štruktúru užívajúcich ľudí našlo do nej cestu čo najviac. Ideálne je spojenie s v mieste prítomnými inštitúciami, napríklad školou či domovom pre seniorov, ktoré sú príslubom určitej miery záujmu. Pozícia v štruktúre však môže priamo reagovať na zložito predpovedateľný dopyt i vyšších jednotiek obyvateľov, pre ktorých môže vzniknúť daná záhrada v ich blízkosti. Mestské záhrady v tejto štruktúre vzhľadom na svoju veľkosť a podobu nebudú znamenať bariéru v území.

kvázimodernistická štruktúra Zeleného mesta 1:5000

súdoba pestrosť štruktúr na Vackove 1:5000

Hybridné štruktúry

Podoba štruktúry mesta vznikajúceho v 21. storočí sa často nedá zaradiť do škatuliek štruktúr, hoc i jednoznačne zaraditeľné štruktúry vznikajú. Často sa jedná o pestrý mix rôznych vplyvov a podôb, prípadne štruktúry na prvý pohľad jasne zaraditeľné, no v detaile riešené navzdory pôvodnému obrazu. Súhrnne by sa dali označiť dve základné skupiny, pseudoblokové mesto, ktoré má podobu bloku, avšak vnútroblok je prístupný a ďalej štruktúrovaný verejnými priestranstvami a pseudomodernistické mesto, ktoré má povahu solitérnych bytových stavieb, avšak stojacich vo verejne neprístupnom priestranstve. Spoločným znakom je snaha o efektivitu štruktúry, nutnú v trhovom hospodárstve. Z toho plynie, že štruktúry sú maximálne husté a zároveň plocha verejných priestranstiev je minimalizovaná. Negatívnym znakom je tiež vytváranie uzavretých priestranstiev v záujme súkromia užívateľov i tam, kde by mohli byť verejne prístupné.

Mestská záhrada

V hybridných štruktúrach majú mestské záhrady význam hlavne vo väzbe na obytné stavby. Mestská záhrada môže byť priamo naviazaná na obytnú stavbu, i priamo ako súčasť návrhu súboru stavieb a jeho priestranstiev, môže sa stať benefitom, ktorý bude nadnesene predávať projekt. Mestská záhrada zároveň môže byť vhodným riešením pre priestranstva s požadovaným režimom, najmä vo vnútrodvoroch.

Dopyt po priestranstvách

V novo vznikajúcich štruktúrach sa dopyt po priestranstvách obtiažne posudzuje. Štandardne by priestranstvá mali byť súčasťou riešenia. Bude tu však prítomný dopyt po rýchlych priestranstvách, teda takých, ktoré okamžite plnia svoju funkciu, ľahko sa

zabývajú a sú prvotnými aktívatormi života v novej štruktúre. K tomu mestská záhrada môže veľmi dobre slúžiť. Môže sa stať prvkom identifikácie nových obyvateľov so štruktúrou i dostupnou aktivitou v blízkosti ich domova, kde môžu spoznávať svojich susedov. Preto by mestská záhrada mala mať viac komunitný než individuálny charakter.

Vstupy

Pri realizácii novej štruktúry je možné uvažovať o mestskej záhrade už vo fáze návrhu, vďaka čomu nebude vznikáť ako druhotné riešenie. Bude mať jasne dané miesto a podobu. To je veľká výhoda voči jestvujúcim štruktúram. Mestskú záhradu je možné umiestniť priamo vo väzbe na parter novej stavby, napríklad z menej exponovanej strany, z vnútrodvora, prípadne je možné navrhnuť mestskú záhradu ako súčasť nového verejného priestranstva, či priamo navrhnuť štruktúru mestskej záhrady v kombinácii s obytnými stavbami.

Zdieľanie vybavenia

Vybavenie mestskej záhrady postačí minimálne, navrhnuté pre konkrétne podmienky. Obvykle nie sú nutné individuálne stavby záhradných chát. V prospech mestskej záhrady bude dobre slúžiť novonavrhované vybavenie priestranstiev i prípadné spoločné priestory stavby.

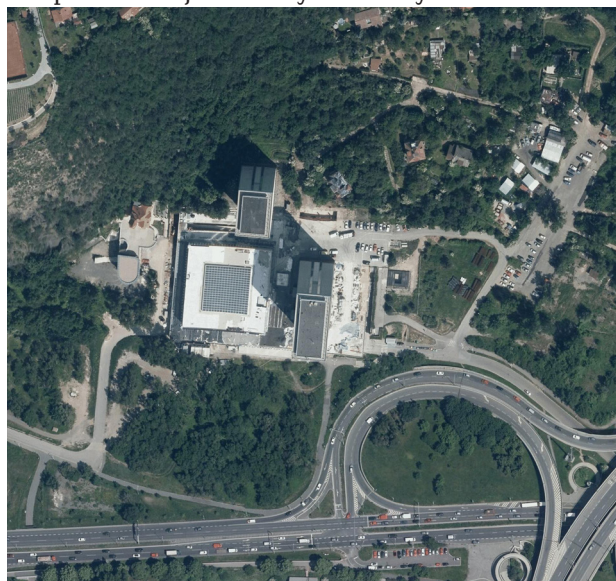
Väzby

V novej štruktúre je možné k väzbám v území pristúpiť zodpovedne a mestskú záhradu navrhnuť tak, aby ich čo najviac zhodnocovala. Určitým rizikom u nových súborov je fakt, že hoc mestská záhrada bude navrhnutá, môže sa jednáť o súčasť súkromného priestranstva a bude prístupná len obyvateľom súboru.

areál školy a cintorína v Bubenči 1:5000

kampus Karlovej univerzity na Pelc Tyrolke 1:5000

Občianska vybavenosť

Štruktúra reprezentovaná stavbami občianskej vybavenosti, hlavne v podobe, kedy stavby tvoria samostatné areály, ktoré je v území možné pomerne jednoducho identifikovať, pretože sa vydeľujú z okolitej štruktúry. Areály občianskej vybavenosti sú obvykle napríklad oplotením či stavbami vymedzené územia, ktoré slúžia jednému účelu. Príkladom sú areály školských stavieb, zdravotníckych zariadení či obchodné centrá ako mierny atyp areálu. Typickým rysom areálov je priestorová veľkorysosť s významným zastúpením zelene či ďalších na funkciu areálu naviazaných aktivít. Areály občianskej vybavenosti bývajú miestom dochádzky pre významnú časť obyvateľov územia. Prístupnosť a využiteľnosť priestranstiev areálu ako verejných priestranstiev je obvykle režimová. Časť areálov nemusí byť verejne prístupná. Občianska vybavenosť nevymedzená z územia, ktorá je zakomponovaná do štruktúry, napríklad v podobe využitia parteru stavby či jednej zo stavieb kompozície, je nedeliteľnou súčasťou popisu ostatných okolí.

Mestská záhrada

Areály občianskej vybavenosti vzhľadom na priestorovú bohatosť v kombinácii s výrazným podielom zelene sú miestom, kde je možné umiestňovať mestské záhrady, predovšetkým tie so špecifickým zameraním zvoleným s ohľadom na konkrétne funkcie areálu. Konkrétne to môžu byť mestské záhrady so vzdelávacou funkciou v prípade areálov školských stavieb či terapeutické mestské záhrady v prípade areálov sociálnych služieb či zdravotníckych zariadení. Umiestnenie v špecifickom areály spolu s možnou špecializáciou činnosti by však nemalo byť prekážkou vo využitíestskej záhrady okruhom užívateľov i mimo primárnych užívateľov areálu. Práve naopak, kombiná-

cia skupín užívateľov nebude znamenať príliš monofunkčné zameranieestskej záhrady.

Vstupy

Areály občianskej vybavenosti sú dobre schopné prijať nové nestavebné vstupy v ich plochách. Predovšetkým sa bude jednať o vstupy s podobou menších mestských záhrad, ktoré sú dobre integrovaťelné. Mestské záhrady je vhodné riešiť koncepčne, ako súčasť návrhu zmien priestranstiev areálu.

Dopyt po priestranstvách

Mestská záhrada je v do značnej miery monofunkčných areáloch príjemným spštením ich života, ktoré tvorí pridanú hodnotu pre užívateľov areálu v podobe priestoru, kde môžu tráviť časť času stráveného v areály, ale i v podobe sprístupňovania areálu širšej verejnosti, v možnosti zapojenia ľudí inokedy areál nevyužívajúcich.

Zdieľanie vybavenia

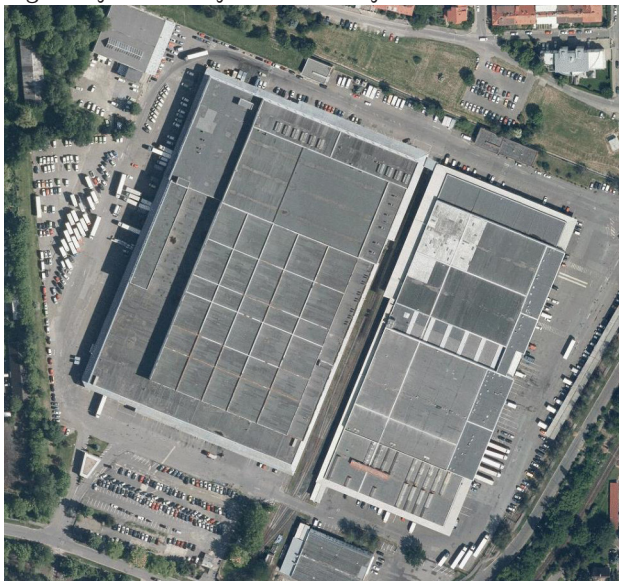
Všetko potrebné vybavenie je k dispozícii v stavbách areálu. Areály bývajú dobré zasieťované. Nutné bude len doplniť vybavenie potrebné pre záhradničenie či špecifické činnosti v danejestskej záhrade. S výhodou je možné využiť i priestory stavieb v areály, napríklad k uskladneniu vybavenia či zázemiu.

Väzby

Pre mestskú záhradu je v areáloch občianskej vybavenosti vhodné nájsť menej rušné miesto, tak aby netvorila prekážku hlavného využitia areálu a zároveň, aby aktivity vestskej záhrade neboli rušené ruchom prevádzky v areály. Miesto by zároveň malo byť dobre prístupné i užívateľom mimo areálu vlastným vstupom.

logistický a skladový areál na Ruzyni 1:5000

priemyselný areál Prahy vo Vysočanech 1:5000

Priemysel a logistika

Na prvý pohľad nie moc atraktívna prevažne monofunkčná štruktúra majúca podobu areálov, kde sú kumulované výrobné a skladovacie prevádzky jedného subjektu alebo viacerých menších subjektov. Areály s viacerými užívateľmi sú obvykle prístupnejšie verejnosti než areály jedného užívateľa, ktorý si štandardne stráži prístup skrz centrálnu vrátnicu. Areály bývajú oplotené a obvykle nepriestupné, tvoria teda významnú bariéru v území. Urbanizmus týchto areálov je veľmi racionálny, s prevahou spevnených komunikácií slúžiacich k obsluhu jednotlivých stavieb. Podiel zelene je minimálny a obvykle má podobu skôr prirodzeného zarastenia nevyužitých plôch než koncepčného riešenia. Väčšia pozornosť prevedeniu stavieb a priestranstvám v ich okolí býva venovaná obvykle len správnym či iným "čistým" budovám v areály. Výrobné a skladové stavby môžu byť aj súčasťou ďalších vystavaných štruktúr, plne integrované do ich podoby. Takto integrované stavby na mestské záhrady nemajú významný vplyv.

Mestská záhrada

Nepredpokladá sa, že by mestská záhrada bola priamo súčasťou výrobného či skladového areálu, hoc ani to nie je vylúčené. Tieto areály obvykle budú skôr susedom mestskej záhrady. Mestská záhrada môže slúžiť ako bariéra, izolačný prvok, ktorý vytvorí prijateľnú podobu rozhrania medzi výrobným areálom a susediacou štruktúrou. Zároveň mestské záhrady môžu slúžiť ako prostriedok postupnej premeny areálov, pokiaľ má ich pôvodné využitie ustúpiť do pozadia, prípadne ako prvok otvárania, spriestupňovania a delenia veľkých monofunkčných území na menšie územia.

Dopyt po priestranstvách

V monofunkčných štruktúrach zameraných

hlavne na prácu sa nepredpokladá významný dopyt po priestranstvách. Dopyt môže byť skôr po transformácii takýchto areálov na iné využitie, či kombináciu pôvodného účelu s novým využitím. Výrobný areál nutne nemusí znamenať niečo rušivé, závadné a neestetické.

Vstupy

Výrobné a logistické areály sú otvorené novým vstupom hlavne vtedy, keď ich pôvodné vybavenie stagnuje. Pokiaľ areál funguje dobre, nie je moc čo meniť z pohľadu majiteľa areálu, ba naopak, areál sa môže vylepšovať či rozširovať. Hľadanie nového využitia stagnujúcich areálov je pre mestské záhrady príležitosťou. Ako štruktúra schopná vzniknúť rýchlo a lacno môžu byť prvou lastovičkou zmien v areály, miestom sprístupňovania neprístupných území. Takéto mestské záhrady budú mať skôr dočasnú povahu.

Zdieľanie vybavenia

Mestská záhrada moc čo nemá získať od takéhoto areálu. Zdieľanie sa bude odohrávať v tej rovine, že mestská záhrada bude využívať časť oplotenia areálu, pokiaľ bude plniť funkciu izolačného zeleného pásu medzi areálom a inou štruktúrou.

Väzby

Vo všeobecnosti je žiadané v meste eliminovať bariérové nepriestupné štruktúry. Starší výrobný areál môže v novej štruktúre, ktorá ho obklopuje pôsobiť bariérovito. Skôr či neskôr sa tieto bariéry stanú predmetom riešenia, preto je dobré, ak mestská záhrada bude schopná prípadné zmeny zvládnuť. Možné je napríklad v mieste potenciálneho napojenia okolia na novú štruktúru areálu ponechať voľný priestor pre takéto napojenie či vytvoriť úvod budúcich priestranstiev.

biznis centrum na Pankráci 1:5000

administratívne budovy na Rohanském ostrově 1:5000

Správne mesto

Štruktúra s prevažujúcou funkciou administratívy a správy majúca pestrú fyzickú podobu od solitérnych stavieb menších rozmerov cez veľké solitéry s charakterom bloku s vnútrodvormi tvoriacich vnútorné prostredia stavby až po zhluky stavieb. Častým javom je koncentrácia podobných stavieb na jedno miesto, do správnych a administratívnych centier. Negatívnym rysom je monofunkčnosť takýchto území, kedy sa po konci pracovnej doby stávajú mestami duchov. V štruktúre správneho mesta sa vzhľadom na potrebu reprezentácie kladie veľký dôraz na podobu stavieb a verejných priestranstiev, hoc výsledok často pôsobí dojmom hry na čo najväčší wow efekt, ale už s nižšou mierou ohľadu na funkčnosť a využiteľnosť. Na druhú stranu je nutné povedať, že trendom v oblasti správneho mesta začína byť vytváranie polyfunkčného prostredie v zmysle využiteľnosti územia i po pracovnej dobe a polyfunkčného prostredia v zmysle zmeny spôsobu práce, kedy sú pre pracovníkov vytvárané pestré miesta k práci ale i odpočinku.

Mestská záhrada

Mestská záhrada a správne mesto sa zdajú byť na prvé počutie v rozpore. Formálne prostredie s dôrazom na úpravu a pôsobenie, tak aby reprezentovalo, moc nekorešponduje s neformálnosťou mestskej záhrady. Na druhú stranu, mestská záhrada vo väzbe na správne mesto môže byť vhodným doplnkom čoraz viac pestrej škály aktivít pre pracujúcich. Situácia, kedy si zamestnanec cez dlhú obednú prestávku odskočí zrelaxovať do záhrady v blízkosti kancelárie neznie až tak utopicky. Zároveň mestská záhrada môže byť tým vhodným využitím, ktoré dá priestorom vo väzbe na administratívne budovy zmysel i v popoludňajších hodinách. Mestská záhrada môže byť príjemným miestom

pre rôzne aktivity pre zamestnancov, napríklad športové a spoločenské, v neformálnom prostredí.

Vstupy

Mestská záhrada v správnom meste obvykle nebude veľkého rozsahu, skôr ako doplnok hlavného využitia, ponuky priestranstiev a aktivít. Takéto malé štruktúry je možné prirodzene umiestňovať do priestranstiev v štruktúre. Výzvou môže byť aj využitie plôch plochých striech budov, ktoré majú nezanedbateľnú výmeru a tak či tak sa vzhľadom na napredujúce štandardy stavieb musia riešiť ako zelené.

Dopyt po priestranstvách

V štruktúre správneho mesta je dopyt po pestrosti priestranstiev a aktivít. Uplatnia sa pestré podoby mestských záhrad, najčastejšie s podobou zdieľaných plôch s malou výmerou individuálnych plôch, využiteľné ako doplnkové aktivity.

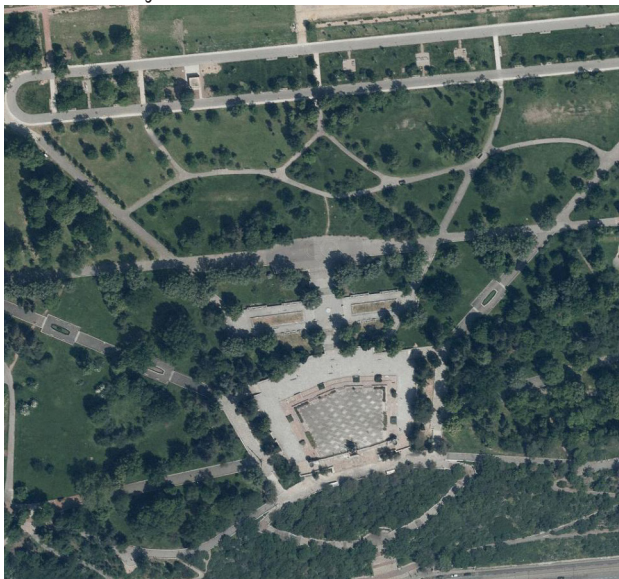
Zdieľanie vybavenia

V budovách správneho mesta je možné zriadiť potrebné zázemie, napríklad skladovacie a využiť tam dostupné siete a hygienu. S výhodou je možné zdieľať i vybavenie na údržbu priestranstiev tam dostupné.

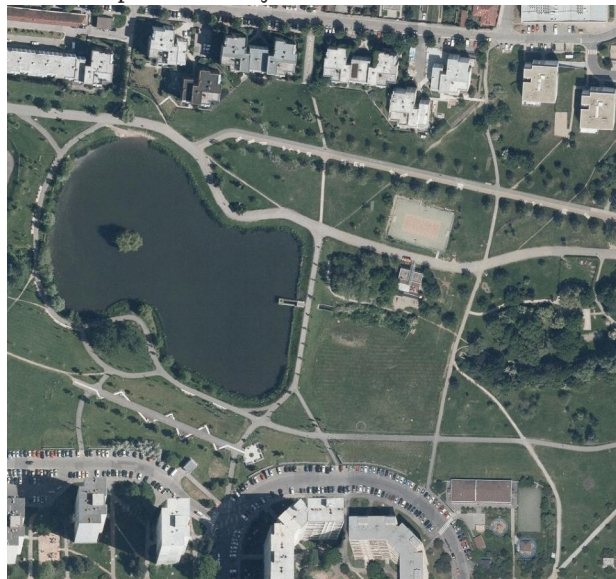
Väzby

Vhodné je mestské záhrady naviazať na ďalšie plochy zelených priestranstiev tak, aby nepôsobili ako nepatrične vyzerajúce malé ostrovy. Zároveň je vhodné neformálne priestranstvá situovať mimo hlavné reprezentačné priestranstvá, ako sú napríklad vstupy do budov, ich predpriestory a skôr sa snažiť vytvoriť intímnejšie situácie pre mestské záhrady, v menej exponovaných situáciách súborov stavieb.

Letenské sady 1:5000

Centrální park Stodulky 1:5000

Parkové priestranstvá

Parkové priestranstvá predstavujú širokú škálu verejných priestranstiev s prevažujúcim využitím zelene a nespevnených plôch slúžiace hlavne k rekreácii v prírodnom prostredí, avšak v rámci mestskej štruktúry, na ktorú sú nevyhnutne naviazané. Pre účely manuálu sú tým myslené cielene zakladané parky či záhrady pestrých podôb, ktoré v štruktúre majú obvykle ustálenú pozíciu. Parkové priestranstvá sú obvykle považované za hodnotu. Ľudia ich radi využívajú. Parkové priestranstvá sú vždy verejne prístupné. Môžu byť však prístupné režimovo, zvlášť v prípade záhrad. Zelené priestranstvá modernistického mesta k nim radené nie sú, mimo špecificky vymedzených parkov modernistických štruktúr (napr. Park přátelství na Proseku).

Mestská záhrada

Parkové priestranstvá i mestské záhrady sú verejnou zeleňou a verejnými priestranstvami. Obe štruktúry sú navzájom kompatibilné a v mnohých ohľadoch podobné, založené na rovnakých princípoch. Spojenie mestskej záhrady a parkového priestranstva je preto logickým riešením. Mestská záhrada buď môže s takýmto priestranstvom susediť, tvoriť jeho okraj, prípadne môže byť priamo súčasťou plôch parku, napríklad v podobe zhlukov záhrad vo voľných plochách.

Dopyt po priestranstvách

V parkových priestranstvách, zvlášť tých menej formálnych a plošne väčších, je trendom umiestňovať pestrú škálu aktivít, aby boli viac než len miestom k prechádzke či posedeniu na lavičke. Vo významnejších parkových priestranstvách je pokojne možné stráviť aktívne i celý deň. Mestská záhrada tu môže slúžiť ako ďalšia s priestranstvom kompatibilná aktivita či poskytovať zázemie ďalším aktivitám.

Vstupy

K vstupom v podobe mestskej záhrady sú vhodnejšie skôr väčšie parkové priestranstvá, tak aby vplyvom vstupu mestskej záhrady nebola zabraná väčšina ich plochy, ideálne nad 1 hektár rozlohy.

Zdieľanie vybavenia

Mestská záhrada môže ťažiť zo stavu, že parkové priestranstvá sú obvykle zasieťované. Vo väčších parkoch bývajú k dispozícii i toalety, prípadne pohostinské zariadenie, ktoré je možné využívať. Zároveň parkové priestranstvá majú podobný režim údržby ako mestská záhrada, tiež ich je nutné raz za čas kosiť a udržiavať, takže po dohode je možné zdieľať i kapacity údržby, prípadne odpadového hospodárstva. S výhodou je možné využiť i prvky vybavenia parkového priestranstva ako sú herné prvky či športoviská. Výhodou je potom bezpečnosť takéhoto prostredia, ktoré je bez motorovej dopravy, čím predstavuje vhodné miesto k voľnému pohybu detí.

Väzby

Spojenie mestskej záhrady a parkového priestranstva je logické i s ohľadom na posilnenie efektu spojitosti zelenej plochy z hľadiska modrozelenej infraštruktúry a podpory biodiverzity. Jednotlivé štruktúry je žiadané navrhovať čo spojitito, bez bariér, ktoré by túto spojitosť oslabovali, ako je napríklad prerušenie významnou komunikáciou. Pri tvorbe lemu parkového priestranstva mestskou záhradou je nutné rešpektovať komunikačné a vizuálne väzby medzi priestranstvom a okolitou štruktúrou. Vhodné je taktiež zvoliť taký charakter mestskej záhrady, ktorý bude odpovedať parkovému priestranstvu, teda hľadať kompatibilné riešenia materiálov a výsadiieb, ale aj kompozície.

Hradišče Šárka 1:5000

Obora Hvězda 1:5000

Rekreačná krajina

Krajinná štruktúra, teda štruktúra mimo zastavaného územia mesta, hoc do veľkej miery spoluvorená človekom, kde je predpoklad k väčšiemu využitiu k rekreačným účelom, či už rekreácii dynamickej v podobe pohybu pešo, bicyklom či na koni, alebo statickej majúcej podobu napríklad prírodných plôch ku kúpaniu či miest k táboreniu. V tejto štruktúre sú k účelu rekreácie zriadené prvky v podobe línií trás a bodov, v podobe miest zastavenia, či aktivít nielen na trasách línií. Krajinné štruktúry sú široko prístupné komukoľvek. Dôležitým rysom krajiny je prístupnosť bez bariér, mimo tých prírodných. V prostredí veľkomesta sa s určitou mierou zjednodušenia dá každá krajinná štruktúra označiť za rekreačnú, pretože užívatelia radi využijú každú možnosť pobytu v prírode.

Mestská záhrada

Dalo by sa povedať, že mestská záhrada je tiež prvkom rekreačnej krajiny slúžiacej k statickej rekreácii realizovanej v ploche záhrady. Mestská záhrada je preto veľmi dobre zapojiteľná do takto využívanej krajiny. Treba len dbať na to, aby podoba mestskej záhrady bola kompatibilná s krajinou, hlavne aby netvorila nežiadúce bariéry živočíchom i ľuďom.

Vstupy

Do rekreačnej krajiny je možné vstupovať ideálne tam, kde už sa nejaké človekom realizované vstupy nachádzajú, prípadne v miestach styku krajiny a sídla. Vstup by nemal znamenať znehodnotenie prírodných hodnôt ani zhoršenie rekreačnej využiteľnosti. Mestská záhrada, aj tá menšia sa v prostredí krajiny bude správať ako plocha a nikdy nebude nezanedbateľným vstupom, ako je tomu napríklad u zastavenia s lavičkou. Na dopad vstupu na krajinu je nutné myslieť.

Dopyt po priestranstvách

V rekreačnej krajine je dopyt po pestrej ponuke trás k pohybu a bodoch, kde je možné sa zastaviť a stráviť nejaký čas, ideálne s pridanou hodnotou pobytu v estetickom, či zaujímavom prostredí, prípadne bodom k špecifickým druhom oddychu, ako sú napríklad miesta pre legálne opekanie alebo miestam, kde sa je možné po ceste občerstviť. Mestská záhrada ako štruktúra s častou prítomnosťou ľudí - záhradkárov môže byť jedným z miest, kde sa je možné zastaviť, prípadne sa občerstviť, či využiť vybavenie tam prítomné.

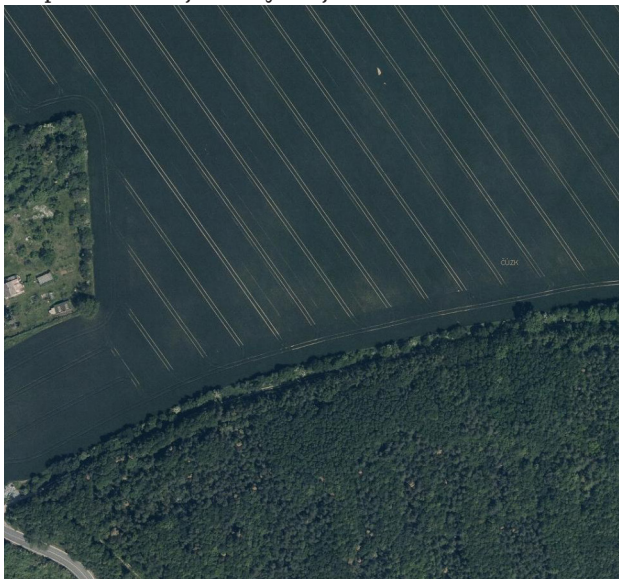
Zdieľanie vybavenia

Rekreačná krajina sama o sebe nemusí byť výrazne vybavená, pretože rekreačnou sa stáva hlavne ochotou ľudí tráviť v nej čas a spoznávať jej hodnoty. Vybavenie je často minimálne, v podobe rekreačných trás, niekedy s lepším spevneným povrchom, prípadne prítomnosťou miest k odpočinku či prístreškov na významnejších bodoch. Z pohľadu mestskej záhrady je využiteľná hlavne infraštruktúra, ktorá je cestou ako do záhrady prilákať ľudí využívajúcich rekreačnú krajinu.

Väzby

Vhodné je využiť existujúce komunikačné väzby rekreačnej infraštruktúry, zapojiť mestskú záhradu do tohto systému ako atraktívny bod na trase a zároveň umiestnením mestskej záhrady neporušiť existujúce väzby hlavne s ohľadom na prístupnosť krajiny a zachovanie jestvujúcich kvalít, napríklad v podobe priehľadov, miest vyhládok, či hodnotných situácií i v spojení s kultúrnymi prvkami v krajine. S ohľadom na dostupnosť pre užívateľa je vhodné mestskú záhradu umiestňovať skôr v blízkosti sídla, obytných štruktúr, či s možnosťou dopravnej obsluhy.

hospodárska krajina u Lysolají 1:5000

lesy v Kunraticích 1:5000

Hospodárska krajina

Krajinná štruktúra využívaná k hospodáreniu, či už v podobe poľnohospodárskej činnosti na pôdnom fonde alebo lesnému hospodáreniu na lesných pozemkoch. Zvlášť v poľnohospodárskej krajine je často prítomné zameranie spôsobu hospodárenia na maximálny výnos, ktoré nie je pre funkčnosť krajiny prospešné, často sa nedá hovoriť o príjemnom prostredí ako pre človeka tak aj pre živočíchy. Takáto intenzívne využívaná krajina trpí mnohými problémami ako sú erózia pôdy, absencia krajinej štruktúry ako refúgia pre živočíchy, negatívne dopady chemizácie na pôdu a vodné zdroje, nízka prírodná pestrosť či utuženie pôdy mechanizáciou. Hospodárska krajina lesov v Prahe je v porovnaní s poľami pestrejším ekosystémom. Pražské lesy sú na české pomery druhovo pestré a netrpia problémami monokultúrnych ihličnatých porastov. Často sú využívané aj na rekreačné účely, v podobe lesoparkov, teda hospodárskych lesov s možnosťou rekreačného využitia. Lesoparky sú pre účely manuálu radené do rekreačnej krajiny. K rekreačnej krajine sú radené aj rybníky, ktoré majú tiež významný hospodársky význam.

Mestská záhrada

Vhodné je odporučiť mestské záhrady ako spôsob vytvorenia rozhrania medzi krajinou, zvlášť poľnohospodárskou a sídlom. Vďaka tomu budú negatívne javy v krajine pôsobiť na prilahlé štruktúry v menšej miere než bez oddeľujúceho prvku. Zároveň je takéto rozhranie žiadaným miestom úkrytu pre živočíchov a hmyz. Kvalitné a dobre vybavené rozhranie sídla a krajiny vie poskytnúť priestor i mnohým aktivitám človeka, ktoré sa už nemusia odohrávať v krajine, formou poskytnutia miesta k rekreácii, napríklad skrz legálne miesta k opekaniu. Mestské záhrady je možné použiť aj ako spôsob ochrany a zlepšovania vlastností

pôdy. Činnosť záhradkárov bez chemizácie s významným návratom organických zložiek do pôdy je pre pôdu výrazne prospešnejšia než metódy priemyslového poľnohospodárstva.

Dopyt po priestranstvách

V hospodárskej krajine, zvlášť poľnohospodárskej je dopyt po zvýšení pestrosti štruktúry i druhového zloženia krajiny. Skrz mestské záhrady to je možné čiastočne doceliť. Mestská záhrada je mnohonásobne pestrejšia než monokultúry plodín na poli. Navyše, mestská záhrada môže byť i prvkom zvýšenia pestrosti pre človeka, napríklad významným cieľom v inak s pohľadu bežného užívateľa málo zaujímavej krajine polí.

Vstupy

Mestská záhrada sa v hospodárskej krajine uplatní všade tam, kde je vôľa do systému vniesť väčšiu diverzitu, prípadne tam, kde hospodárenie nie je moc zmysluplné, na malých izolovaných kusoch polí, či málo úrodných pôdach, ale i v lesoch, na ich hraniciach v priamej väzbe na okraj sídla. Mestská záhrada môže byť v hospodárskej krajine kombinovaná s navrhovanými prvkami ÚSESu.

Väzby

Pri umiestňovaní mestských záhrad do hospodárskej krajiny či na jej hranicu je vhodné rešpektovať jestvujúce komunikačné väzby, nepoprieť ich, prípadne v priestore záhrady vytvárať väzby nové, zlepšovať stav krajiny i v tomto ohľade. Mestská záhrada v hospodárskej krajine má zmysel hlavne vo väzbe na sídlo, tak aby bola dobre dostupná. V izolovaných polohách takpovediac uprostred ničoho je význam mestských záhrad v hospodárskej krajine diskutabilný.

Limity

Priame ovplyvnenie podoby mestskej záhrady pre neprekročiteľné pravidlá a dopady, ale i príležitosť v podobe územia, kde obvykle nehrozia stavby namiesto mestskej záhrady, to sú limity v území. Limit je vstupom, ktorý je nutné rešpektovať, no neznamená to, že by mestská záhrada ovplyvnená limitom bola v niečom oslabená, práve naopak, pretože limit vedie ku kreativite.

Čo je limit

Limit je obmedzením využitia územia či jeho zmien z dôvodu územne plánovacou dokumentáciou definovaných podmienok pre výstavbu, požiadaviek dopravnej infraštruktúry, technickej infraštruktúry, ochrany a bezpečnosti zdravia, ochrany prírody a krajiny, ochrany kultúrneho dedičstva či z dôvodov právnych, vzťahujúcim sa napríklad k obmedzeniu vlastníckych práv. Nad rámec tohto vymedzenia sú pre účely manuálu považované za limity i danosti reliéfu a morfológie. Naopak, limitom daným územne plánovacou dokumentáciou v tejto kapitole nebude venovaná pozornosť, pretože na mestskú záhradu ako štruktúru, ktorá nemusí mať stavebnú povahu, sa nemusia uplatniť a zároveň im bola pozornosť venovaná na predošlých stránkach v kapitole Okolie. Rovnako pozornosť nebude venovaná ani limitom v podobe vlastníckych práv a ich obmedzení pre ich individuálnu povahu. Limit je obvykle obmedzením stavebnej činnosti v území, alebo obmedzením využitia územia. Konkrétnym prepisom limitu do územia potom bývajú ochranné či bezpečnostné pásma prvku, ktorý je pôvodcom obmedzení z dôvodu potreby ochrany jeho bezprostredného okolia či okolia pred dopadmi prvku, i v podobe minimalizácie možností ľudskej činnosti.

Výhody

Pre mestské záhrady môžu byť na rozdiel od stavieb limity v území výhodou. Limity obvykle nie sú v rozpore s realizáciou verejnej zelene a priestranstiev, čo je obvyklá podoba mestských záhrad. Za predpokladu, že sa v limitoch, kde to nie je možné, nebudú realizovať stavby, mestské záhrady nie sú v konflikte s limitom. Ba práve naopak. To, že sa v limite nemôže stavať je určitou garanciou existencie pre mestské záhrady, pretože pokiaľ bude existovať limit, je ich existencia neohrozená. Zároveň je veľkou výhodou pre mesto, že mestské záhrady vedia byť kompatibilné s limitmi, že môžu obsadzovať miesta inak obtiažne využiteľné, vďaka čomu je možné dať týmto miestam zmysel a využitie.

Kompatibilita

Mestské záhrady sú vo väčšine prípadov kompatibilné s limitmi a z nich vyplývajúci ochrannými pásmami. Výnimky je možné nájsť v ochrane vodných zdrojov, kedy prvý stupeň ochrany nie je vôbec prístupným, či v ochrane prírody a krajiny, kedy mestská záhrada v chránenom území nie je prípustná. Už dnes je významná časť mestských záhrad umiestnená v niektorom druhu limitu, či jeho ochrannom pásme, takže do budúcnosti nepredstavuje problém i naďalej využívať tieto územia s obmedzeniami k umiestňovaniu mestských záhrad. Miesta obmedzené limitmi zároveň v dnešných stabilizovaných štruktúrach predstavujú jednu z mála možností k umiestneniu mestskej záhrady.

Typy limitu

Podľa predpokladaného dopadu na podobu mestských záhrad je možné rozdeliť limity na dve kategórie: s negatívnym dopadom a s neutrálnym dopadom, ojedinele s presahom do pozitívneho. Negatívny dopad obvykle znamená zásah do podoby a využitiaestskej záhrady vplyvom limitu, či nutnosť kompenzácie dopadov limitu. Príkladom môže byť limit dopravnej stavby, ktorá generuje hluk a emisie, vďaka čomu je najbližšie okolie nepoužiteľné k účeluestskej záhrady a je nutné navrhovať kompenzácie proti týmto vplyvom. Neutrálnym limitom sú také limity, ktoré nemajú dopad na podobu, prípadne majú dopad toho charakteru, že sa je nutné prispôsobiť podobe okolia voľbou usporiadania či materiálu, napríklad v prípade limitov pamiatkovej starostlivosti. Neutrálné limity s presahom do pozitívnych môžu byť také limity, ktoré majú pozitívny dopad na mestskú záhradu. Príkladom je zložitá morfológia, ktorá je komplikáciou pre založenie záhrady, no vie priniesť i benefity výhľadov.

Prejavy

Limit sa v mestskej záhrade prejavuje buď nutnosťou prispôsobiť usporiadanieestskej záhrady limitu, dopadom na prvky a vybavenie alebo obmedzením možnosti využitia celku či časti. Limity a ich dopady je nutné brať v úvahu už pri voľbe miesta pre mestskú záhradu, pretože pri ignorovaní limitov môže nastať i krajná situácia, kedy sa ukáže, že mestská záhrada je nerealizovateľná, respektíve realizovateľná s výrazným znížením kvalít využitia. Tento stav môže nastať zvlášť v mieste kumulácie viacerých limitov s negatívnym dopadom, ktoré z plochy pre mestskú záhradu každý ukrajujú ďalšie a ďalšie metre štvorcové. Pokiaľ sa ukáže, že limity nie sú ohrozením reálnostiestskej záhrady v danej situácii, je možné pokračovať v plánovaní a limity zohľadniť ďalej vo fáze návrhu usporiadania. Praktickým príkladom môže byť situácia, kedy limit neumožňuje výsadby stromov či iné zásahy do terénu, potom takéto plochy je vhodné využiť na priestranstvá. Alebo kvôli limitu je vylúčená na časti priestoru akákoľvek stavba, potom sa zvolí také usporiadanie, kedy stavby budú koncentrované, tam kde je to možné a miesto s nemožnosťou stavby bude mať prírodný charakter, napríklad so spoločnými výsadbami. Dôležité je navzdory limitom vytvoriť účelné usporiadanie.

Kde nájsť limity

Väčšina limitov je popísaných v územne analytických podkladoch, prípadne v územnom pláne. Limity je možné nájsť na webe pražského geoportálu, prípadne priamo použiť aplikáciu georeport, ktorá pre zvolené územie vygeneruje zvolené okruhy záujmu. Mnoho limitov, zvlášť prírodného charakteru je viditeľných voľným okom. Špecifické podmienky konkrétnych limitov sú definované v právnych predpisoch.

Záplavové územie

Jedná sa o územie, ktoré môže byť vplyvom prirodzenej povodne zaplavené vodou. Zo zaplavenia plynú riziká pre majetok, ktorý môže byť zaplavený, ale i pre vodný tok a okolie, kde môže odplavený hmotný majetok spôsobiť napríklad poškodenie mostov. Záplavové územia sa vymedzujú pre rôzne intenzity povodne, podľa pravidelnosti opakovania danej situácie. Päťročná voda sa objavuje pomerne pravidelne a postihuje len najbližšie okolie toku s obvykle minimálnymi dopadmi, kdežto storočná voda je rizikom i pre vzdialenejšie územia.

Dopad limitu

Je možné odporučiť, aby sa mestské záhrady nezriaďovali v pravidelne zaplavovaných územiach, pretože hrozí pravidelné poškodenie práce venovanej záhrade. Umiestňovanie mestských záhrad napríklad do záplavového územia storočnej vody je možné, pretože riziko prípadnej povodne je nižšie. Vo všeobecnosti, v záplavovom území nie je možné zriaďovať stavby či konať také, kroky, ktoré by zhoršili situáciu v prípade povodne. Obozretne je nutné pracovať i so všetkým vybavením, ktoré môže byť odplavené povodňou.

Kompenzácia

V prípade situácie, kedy je mestská záhrada v záplavovom území len čiastočne, je vhodné do zaplavovaných plôch umiestňovať také funkcie, pre ktoré zaplavenie nie je rizikové, napríklad verejné priestranstvá, ktoré s výhodou využijú estetické hodnoty situácie pri vode a zabezpečia prístupnosť brehov toku. Ak je celá mestská záhrada ohrozená záplavou, sú dve možnosti riešenia. Buď ju realizovať čo najjednoduchšie, s minimom vybavenia, ktoré môže byť poškodené, ako prosté plochy k pestovaniu, alebo ju navrhnúť aspoň čiastočne z mobilných prvkov, ktoré je možné v prípade zvýšeného rizika povodne presunúť mimo ohrozené situácie. Vybavenie v záplavovom území by malo byť navrhnuté tak, aby ho voda výrazne nepoškodila, len pretiekla cez neho, či neodniesla nenávratne preč.

Benefity

Výhodou prítomnosti záplavového územia je hlavne príjemná pozícia záhrady v priamom kontakte s vodným tokom, ktoré je vzhľadom na limitné množstvo podobných situácií veľmi atraktívne pre široký okruh užívateľov a taktiež veľmi dobre rekreačne využiteľné. Atraktívnym spestrením programu mestskej záhrady môže byť i zriadenie priestranstiev v kontakte s vodou, miest kvstupu do vody, ku kúpaniu a prípadne adekvátneho vybavenia. Brehy vodného toku či plochy je nutné nechať voľne prístupné, ideálne formou priestranstva, neprivatizovať ich, aby bola zachovaná spojitost pohybu popri vode.

Pamiatková starostlivosť

Pamiatkové hodnoty územia, či konkrétnych stavieb sa chránia vyhlásením stavby za kultúrnu pamiatku, i vrátane ochranného pásma, vyhlásením pamiatkovej rezervácie alebo zóny, i vrátane ochranného pásma. Podmienky ochrany a činnosti v týchto územiach sú stanovené pri vyhlásení ochrany. Pre rôzne územia môžu byť rôzne, no vo všeobecnosti je možné ich zhrnúť do snahy o zachovanie architektonických, urbanistických a kultúrno historických hodnôt územia a ich ochranu pred možnými rušivými vplyvmi. Z podmienok ochrany obvykle vyplývajú limity typu, že nie je dovolené konať také zásahy, ktoré by narušovali hodnoty predmetu, je nutné konať v intenciách podoby predmetu, v súlade s jeho mierkou a usporiadaním a že je nutné sledovať okolitý kontext atď.

Dopad limitu

Je vcelku pravdepodobné, že časť mestských záhrad sa bude nachádzať v pamiatkovo chránených územiach, či ich ochrannom pásme, vzhľadom na pražské pomery. Podmienky ochrany teoreticky nemusia mať žiaden dopad na podobu mestskej záhrady. Štandardne sa však bude jednať o nutnosť rešpektovať urbanistické hodnoty miesta, spôsob usporiadania priestranstiev či typickú materialitu, ktoré sa premietnu do potreby vyššej kvality riešenia.

Kompenzácia

Vstup do pamiatkovo chráneného územia predstavuje vyššie nároky na podobu a usporiadanie mestskej záhrady, čo sa môže priaznivo podpísať na výslednom riešení, pretože mu je venovaná väčšia pozornosť. Rovnako môžu byť použité hodnotnejšie a trvalejšie materiály či stavebné postupy. Celkovo priestranstvá a podoba rozhrania bude mať vyššie estetické kvality. Pravdepodobne sa bude jednať o riešenie, ktoré vzíde z pera architekta.

Benefity

Vďaka dôrazu na vyšší štandard podoby je možné hovoriť o mestských záhradách, ktoré čiastočne preberajú podobu formálnych priestranstiev a aj o väčšej trvalosti existencie záhrady vzhľadom na zvolené riešenie. Otvárajú sa taktiež možnosti externého financovania v záujme vytvorenia riešenia odpovedajúceho významu územia. Zároveň je pamiatkovo chránené územie obvykle nositeľom hodnôt, vďaka ktorým je atraktívne, čo môže mať priaznivý vplyv i na atraktivitu mestskej záhrady. V pamiatkovo chránených územiach obvykle nie je dopyt po nie konzervatívnych riešeniach priestranstiev, kde mestské záhrady môžu predstavovať v medziach limitu prijateľnú mieru atypu a neformálnosti. Na druhú stranu je možné, že práve formálne riešenie priestranstva bude jedinou schodnou cestou.

Morfológia

Zložitost terénnej konfigurácie nie je limitom v zmysle zákonných limitov, no môže mať obdobne významný vplyv. Zároveň terénna konfigurácia bezprostredne nedefinuje typ štruktúry, preto nie je radená v predošlej kapitole. Z hľadiska využiteľnosti územia sú limitom plochy so sklonom nad 5 stupňov, u ktorých je už nutné vytvárať opatrenia v podobe terénnych úprav a terás. Sklony nad 10 stupňov sú problematické pre väčšinu typov zástavby a umiestňovanie komunikácií a s tým súvisiaci komfort užívania.

Dopad limitu

Komplikovaná terénna konfigurácia má priamy vplyv na využiteľnosť územia. Už i bežné výsadby vo svahu sú problematické, pretože hrozí ich odnos dažďovou vodou. Náročné je i osádzanie prvkov vybavenia, kedy je nutné hľadať aspoň trochu rovnej plochy, aby bol použiteľný. Podobné platí i pre priestranstva a stavby, len vo väčšej mierke. Svažitosť terénu má aj nepriaznivý vplyv na odtok vody z územia, kedy je zádrž zrážok vo svahu menšia než na rovine.

Kompenzácia

Problematická morfológia má dve základné kategórie riešení. Budto rešpektovať dané pomery a zvoliť také riešenie, ktoré je s nimi kompatibilné, napríklad extenzívne formy hospodárenia, či záhrady s prevahou stromov, alebo ísť navzdory situácii a začať tvarovať terén do vhodnejšej podoby, napríklad do terasovitého usporiadania s opornými stenami, pričom jednotlivé terasy budú prepojené schodiskami. Voľba riešenia závisí od širšieho kontextu. Jedno i druhé je tradičným a overeným riešením. Terasy sa viac hodia do mestského prostredia, kdežto prírodnejšie vyzerajúce ponechanie morfológie odpovedá skôr krajinným situáciám. Naviac, terénne úpravy a presuny hmôt sú všeobecne veľmi nákladnou záležitosťou. Ďalej je vhodné kompenzovať sklonitosť v kombinácii s odtokom vody v prípade výsadiet s rozrušením ornice, kedy hrozí, že vplyvom odtoku vody odtečie výsadba i ornica, napríklad drobnými hrádzkami či výsadbou vhodných druhov rastlín.

Benefity

Významným benefitom svažitej konfigurácie obvykle býva príjemnosť vzniknutej konfigurácie, kedy sú jednotlivé priestory radené nad sebou s výškovými rozstupmi, kedy vyšší priestor vždy vidí na nižší a zároveň i ďalej do okolia. Veľmi príjemnými priestormi sú terasovo upravené svahy, ktoré tvoria pestrú mozaiku, kde je k dispozícii nespočet drobných priestranstiev a zákutí s výhľadmi. Všeobecný benefit, ktorý je možné získať pri zriadení mestskej záhrady v náročnom teréne je pocit z jedinečného miesta, ktoré bude mať svoje nenapodobiteľné čaro.

Dopravná infraštruktúra

Stavby dopravnej infraštruktúry a ich užívanie sú významným zásahom do územia nesúcim značnú záťaž pre ich okolie, zvlášť pokiaľ sa jedná o vyššie prvky systému. Text sa predovšetkým venuje vyššej infraštruktúre, ako sú vyššie triedy komunikácií a tie pozemné komunikácie, ktoré nemajú charakter ulíc a železnici.

Dopad limitu

Vyššia dopravná infraštruktúra ovplyvňuje podobu územia tým, ako nie je moc kompatibilná s pestrosťou prostredia, do ktorého vstupuje. Mosty, zárezy či prvky oddelenia infraštruktúry sú významnou stopou v podobe mesta a krajiny. Dopravná infraštruktúra je tiež významnou bariérou pohybu. Hluk a emisná záťaž z dopravy má priamy vplyv na využitie blízkeho okolia, kedy je toto okolie často nevhodné k činnosti človeka pre prekračovanie hygienických limitov.

Kompenzácia

Kompenzácia limitov dopravnej infraštruktúry je možná z dvoch uhlov pohľadu: kompenzácia v prospech mesta a kompenzácia v prospech mestskej záhrady. Mestskou záhradou je možné v určitej miere kompenzovať estetické dopady dopravnej infraštruktúry i ňou vyvolanú záťaž na územie. Cesta k tomu bude veľmi podobná, v podobe odclonenia zdroja negatívneho javu i dopravnej stavby samotnej, napríklad pomocou pásu izolačnej zelene. Vo všeobecnosti je vhodné začať s umiestňovaním pobytových častí záhrady až tam, kde nehrozí ohrozenie zdravia v dôsledku dlhodobého vystavenia negatívnym vplyvom, hlavne emisii. Z toho dôvodu sú menej problematické mestské záhrady v tesnej blízkosti železnice, na ktorej premáva významný podiel bezemisnej elektrickej trakcie, na rozdiel od tých v blízkosti komunikácii, kde dlhodobý pobyt vplyvom emisii môže byť zdraviu škodlivý. Hluk nie je až tak problematickým. Kompenzácia bariérovosti dopravnej infraštruktúry nie je obvykle možná skrz mestskú záhradu, možné je však prispieť maximálnym poprepájaním dostupných väzieb v území.

Benefity

Pozitívne dopady dopravnej infraštruktúry sú skôr na úrovni mesta a širšieho okolia. Pre mestskú záhradu môžu plynúť benefity hlavne zo železničnej infraštruktúry, ktorá v Prahe funguje ako súčasť hromadnej dopravy. Potom môžu plynúť benefity z dostupnosti vlakovej zastávky, ktorá zvyšuje užívateľský komfort mestskej záhrady v podobe zvýšenia ponuky módov dopravy. Určitý benefit môžu predstavovať i mostné dopravné stavby, pod ktoré je možné umiestniť vybavenie a priestranstvo mestskej záhrady a tým dať týmto obvykle nevyužitelným miestam zmysel.

ÚSES

Územný systém ekologickej stability je štruktúra navzájom prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine. Systém je tvorený biocentrami, biokoridormi a interakčnými prvkami nadregionálneho, regionálneho alebo miestneho významu. Keďže sa jedná o systém, dôležitá je spojitosť a nepretržitá funkčnosť systému. V systéme silnejšie stabilné územia pozitívne ovplyvňujú tie ekologicky menej stabilné. Plochy ÚSES môžu byť využívané len tak, aby nebola znižovaná ekologická stabilita, ideálne práve naopak, bola zvyšovaná. V rozpore s týmto je výstavba stavieb v širokom spektre významu slova stavba.

Dopad limitu

Hlavným dopadom je znemožnenie výstavby v prvkoch ÚSES. ÚSES je zároveň náchylný na nespojitosti systému, čo môže vylučovať prítomnosti nepriestupných rozhraní. Dopadom limitu je i nutnosť tvorby prírode blízkej podoby prvkov ÚSES. Tieto dopady sa premietnu do riešenia usporiadania a podoby mestskej záhrady.

Kompenzácia

Vhodné je sa mentálne nastaviť na stav, kedy sú prvky ÚSES kompatibilné s mestskou záhradou. Mestská záhrada nemusí byť v rozpore s ÚSESom. Dôležitým krokom, aby tomu tak nebolo, je nenarušiť kontinuitu systému bariérou a v ideálnom prípade i zvýšiť funkčnosť systému skrz pozitívnu úpravu podoby prvkov, či odstraňovanie starých miest nespojitosti. Pokiaľ sa v ploche mestskej záhrady nachádza prvok ÚSES, je nutné kompozíciu upraviť s ohľadom na tento jav. Plochy ÚSES by mali byť ponechané len k extenzívnym aktivitám, či priamo k prírodným procesom, bez činnosti človeka, aby neboli výrazne ovplyvňované aktivitami mestskej záhrady. Vhodné je napríklad ponechať prvky ÚSES na hranici mestskej záhrady ako prírodné rozhranie, prechod záhrady do krajiny, bez oplatenia. V prípade, že ÚSES vedený stredom záhrady, je vhodné zvážiť polycentrickú kompozíciu s výrazným prírodným prvkom v strede v podobe prvku ÚSES.

Benefity

Najväčším benefitom prítomnosti prvkov ÚSES je nutnosť koncepčným spôsobom realizovať časti záhrady prírode blízky spôsobom, čo sa pozitívne podpíše na pestroste a odolnosti nielen záhrady, ale i širšieho okolia. Výhodou je i možnosť spojenia rozhrania, ktoré by tak či tak bolo nutné tvoriť práve s prvkami ÚSES. Hodnotou je samo o sebe to, že prvky ÚSES budú realizované. Navyiac, na realizáciu prvkov ÚSES je možné čerpať dotáciu od Ministerstva životného prostredia.

Technická infraštruktúra

Pojem technická infraštruktúra je veľmi široký. Vo všeobecnosti zahŕňa vedenia rôznych sietí a médií, či už podzemné, ktoré nie sú v území rozpoznateľné alebo nadzemné, ktoré majú fyzickú podobu danú sieťou a nosičom. Fyzickú podobu majú i stavby technickej infraštruktúry, napríklad elektrárne či čističky odpadových vôd. Patrí sem vedenie elektrických sietí, telekomunikačné vedenia, vodovody, kanalizácie, produktovody či vedenia plynu. Úlohou technickej infraštruktúry je zaisťovať plynulý tok médií od zdroja k odberateľovi, prípadne obrátene v prípade kanalizácie. Cieľom je vždy nepretržitá funkčnosť sietí, tak aby bol zabezpečený požadovaný komfort pre užívateľa.

Dopad limitu

Dopadom je prítomnosť samotného vedenia, či stavby, ktoré sú zjednodušene povedané nedotknuteľné, kvôli potrebe nepretržitej prevádzky. Dopadom sú i ochranné pásma s rozsahom daným pre jednotlivé druhy vedení. Najväčšie ochranné pásma sú u diaľkových a tranzitných vedení, najmenšie u lokálnych rozvodov, ktoré majú najväčšie zastúpenie v meste, tie nie sú v zásade významnou komplikáciou. Ochranné pásma majú trojdimenzionálnu podobu. U podzemných vedení sa vzťahujú i na priestor pod a okolo vedenia, u nadzemných sa jedná o priestor pod a vedľa vedenia. Všeobecne je technická infraštruktúra a jej ochranné pásma limitom pre umiestňovanie stavieb, terénne úpravy a zemné práce u podzemných vedení a výsadby zelene všeobecne. Významným limitom je i potreba prístupnosti vedení správcom. Do budúcnosti je dôležité sledovať zámery zmien či výstavby novej technickej infraštruktúry v plochách záhrady, ktoré môžu významne ovplyvniť usporiadanie záhrady.

Kompenzácia

Kompenzácia limitu je možná hlavne tým, že bude technická infraštruktúra rešpektovaná. Plochy nad/pod vedením budú využité ako priestranstvá, bez stavieb či vysokých výsadiieb. Zvlášť to platí pre podzemné vedenia, ktoré však majú menšie ochranné pásma než nadzemné vedenia. V súbehu s nadzemným vedením môže byť napríklad vedená hlavná osa mestskej záhrady, využiteľná i ako súčasť nadradenej rekreačnej infraštruktúry, na ktorú môže byť navesené vybavenia a priestranstvá. Vhodné je mať vedenia technickej infraštruktúry v spoločných priestranstvách z dôvodu dobrej prístupnosti sietí.

Benefity

Významným benefitom technickej infraštruktúry a jej ochranných pásiem je to, že vylučuje výstavbu, čo je garanciou existencie pre mestskú záhradu po dobu existencie technickej infraštruktúry.

Ochrana prírody a krajiny

Predmetom ochrany prírody a krajiny sú plošné územia, významné druhy rastlín a živočíchov, estetické hodnoty prírodného a krajinného prostredia, prírodné procesy a zdroje. Vo vzťahu k mestským záhradám je limitom prevažne plošná ochrana území, či už všeobecná, napríklad v podobe ochrany lesov, či zvláštna v podobe chránených území, napríklad pre Prahu typických maloplošných prírodných pamiatok. Ochrana slúži k zaisteniu existencie a rozvoja hodnôt, k ich ochrane hlavne proti činnosti človeka, ktorá môže znamenať ich ohrozenie.

Dopad limitu

Mestské záhrady sú kompatibilné s prírodnými plochami a územiaми. Dopady je možné rozdeliť podľa druhu ochrany a podľa druhu zásahu mestskej záhrady, či sa jedná o mestskú záhradu v ploche predmetu ochrany, alebo v jej ochrannom pásme. Všeobecná ochrana a jej ochranné pásma, napríklad les a ochranné pásmo lesa sama o sebe nie je pre mestskú záhradu problematické, pokiaľ nebudú stavby mestskej záhrady zasahovať do týchto plôch. Problematickejší môže byť vstup mestskej záhrady do územia so zvláštnou ochranou. Ten vo väčšine prípadov nebude možný, pretože hospodárenie v mestskej záhrade sa obvykle nezlučuje so zachovaním hodnôt chráneného územia. Pri voľbe miest pre mestskú záhradu sa je vhodné vyhnúť územiaм so zvláštnou ochranou. Činnosť v ochrannom pásme, ak je stanovené, potom bude závisieť od podmienok stanovených pri vyhlásení ochranného pásma, no i vzhľadom na dnešnú situáciu, kedy je významná časť mestských záhrad v tesnej blízkosti chráneného územia, by sa nemalo jednáť o problém.

Kompenzácia

Mestskou záhradou je možné podporiť funkčnosť a estetické vyznenie chráneného územia. Možno je vytvoriť prírodné rozhranie či plochy bezprostredne susediace s chráneným územím a tým vytvoriť plynulý prechod medzi štruktúrami. Rovnako je možné zvoliť prírode blízke spôsoby hospodárenia, či priamo extenzívnu záhradu, ktorá bude v súlade s chráneným územím. Pri voľbe podoby a režimu záhrady je vhodné zohľadniť charakter chráneného územia, ktorý môže byť veľmi pestrý.

Benefity

Chránené územia, zvlášť tie so zvláštnou ochranou sú významnou hodnotou pre mesto i mestskú záhradu, sú považované za zaujímavé a estetické prostredie. Väzba mestskej záhrady na chránené územie môže byť zdrojom atraktivity mestskej záhrady, mimo iného i z dôvodu, že chránené územie obvykle vylučuje prítomnosť negatívnych limitov v území.

Hygiena prostredia

Pod pojmom hygiena prostredia sú súhrnne zlúčené všetky limity, ktoré znižujú užitnosť územia z dôvodu nadmerného hluku, zápachu, emisii či imisii, pretože majú veľmi podobné dopady na územie. Pojem vyjadruje i staré záťaže v území z minulého využitia. Limit sa týka hlavne dôsledkov výroby, dopravy a odpadového hospodárstva.

Dopad limitu

Limity hygieny prostredia majú dopad v dvoch úrovniach. Prvým je, že územie je vzhľadom na nadlimitné parametre vplyvom trvajúcich aktivít nepoužiteľné, či je použiteľné s obmedzeniami. Napríklad, vplyvom zápachu zo skládky je i samotný pobyt v území nepríjemný čo je v rozpore s predstavou dlhodobého aktívneho trávenia voľného času. Druhým je, že územie je nepoužiteľné z dôvodu kontaminácie minulou činnosťou, napríklad, pôda v území je kontaminovaná ropnými produktami z minulej výroby.

Kompenzácia

Pred zriadením mestskej záhrady v potenciálne problematických miestach, ako môže byť blízkosť výrobného závodu, areálu odpadového hospodárstva, výroby energie alebo brownfieldu je vhodné previesť miestne šetrenie so zameraním na to, ako na potenciálnu plochu mestskej záhrady vplyvajú potenciálne negatívne stavby a areály v susedstve. Neprimeraný zápach či hluk je možné odhaliť priamo na mieste i bez meracích prístrojov. Ak sa územie javí nepríjemné k pobytu, je lepšie toto územie zanechať, pokiaľ majú negatívne javy byť dlhodobé charakteru, čo sa obvykle viaže na dobu existencie zdroja. Pozorovania je vhodné zopakovať viackrát pre vylúčenie náhodných situácií. Znečistenie bývalým užitím sa odhaľuje horšie. Indíciou môže byť významné znečistenie územia, napríklad nelegálnymi skládkami, ktorého odstránenie bude vyžadovať určitú energiu, či prítomnosť viditeľne znečistenej vody. Presná miera znečistenia sa často dá stanoviť až laboratórnym rozborom vody či pôdy. Riešením je vyhnúť sa najviac problematickým územiaм, ktoré sú evidentne nepríjemné k pobytu či výrazne znečistené. Obťažujúci zápach sa prakticky nedá kompenzovať riešením v ploche záhrady. Ak padne voľba na znečistené územie, je možným riešením voľba vybavenia mestskej záhrady bez využitia miestnej pôdy, napríklad v podobe dovezených kontajnerov a kvetináčov.

Benefity

Z týchto limitov neplynú žiadne benefity pre mestskú záhradu. Benefitom pre najbližšie okolie môže byť i čiastočná revitalizácia a využitie plôch brownfieldu, prípadne atraktívna funkcia mestskej záhrady v blízkosti negatívne vnímaného okolia.

Veľkosť

Počet užívateľov záhradkárov, aktívne využívajúcich mestskú záhradu k záhradníčeniu spolu s aktívnymi užívateľmi, ktorí bez záhrady, ale s pravidelnými aktivitami v záhrade, určuje rozsah záhrady a jej vybavenie s ohľadom na ich potreby. Jednotkou veľkosti je zámerne užívateľ, nie meter štvorcový, pretože i plošne malá záhrada môže byť veľkou čo do počtu užívateľov, a obrátene.

Užívateľ

Jednotkou veľkosti mestskej záhrady je užívateľ, ktorý v nej aktívne vykonáva činnosť na pravidelnej báze. Najčastejším užívateľom je záhradkár, ktorý v nej má vlastnú záhradu, nehľadiac na jej veľkosť, vrátane ďalších členov rodiny či domácnosti záhradkára, ktorí s ním trávia čas v mestskej záhrade. Na jednu individuálnu záhradu vďaka tomu v prípade početnej rodiny môže pripadnúť i päť a viac ľudí. Užívateľmi sú aj ľudia, ktorí nie sú záhradkármi, nemajú vlastnú záhradu, ale pravidelne využívajú dostupné aktivity v mestskej záhrade. V prostredí záhrady sa môžu konať sociálne, kultúrne, vzdelávacie či športové aktivity. Konkrétne mestské záhrady môžu ponúkať rôzne aktivity a zároveň nemusia žiadne, je to len na rozhodnutí tej ktorej záhrady, aký zvolí prístup. Užívateľom je i užívateľ priestranstiev v záhrade, ktorý však do veľkosti a miery vybavenia záhrady vstupuje až druhotne, hlavne ako abstraktná skupina ľudí daná skôr požiadavkami okolia a typu, než že by do rovnice veľkosti bol započítaný konkrétny počet náhodných užívateľov.

Nároky

Najväčšie nároky na priestor a vybavenie majú záhradkári, ktorí potrebujú svoj priestor k záhradníčeniu a ďalej pravidelní užívatelia, ktorí majú nároky na priestranstvá a vybavenie, ktoré pravidelne užívajú. Výsledná veľkosť je potom súčtom plôch na záhradníčenie podľa počtu užívateľov, plôch na adekvátne vybavenie a plôch pre priestranstvá danými podľa počtu možných užívateľov v okolí, podľa potreby uspokojenia potrieb okolia, či priamych požiadavkov na podobu konkrétnej záhrady.

Primeraná veľkosť

Veľkosť mestskej záhrady v zmysle počtu aktívnych členov definuje mieru vybavenia. Platí, že viac užívateľov znamená väčší počet ľudí, ktorí môžu tvoriť mestskú záhradu. Zároveň viac užívateľov znamená i v súčte väčší príspevok do rozpočtu záhrady, pokiaľ je vyberaný členský poplatok. Viac užívateľov má tiež priamy vplyv na potrebu vybavenia, vrátane roviny infraštruktúry a zároveň väčšiu zložitosť správy a nároky na údržbu, pretože mestská záhrada o viac členoch bude obvykle plošne väčšia, než tá, so skromnejšou členskou základňou. Voľba veľkosti je hľadáním rovnováhy a primeraného riešenia na škále od malého, skromnejšieho s komunitným charakterom cez strednú cestu, kde je mestská záhrada väčšia a zároveň vybavenejšia, ale stále je prítomný komunitný život až po výrazne veľké celky, ktoré môžu pôsobiť ako celok odosobnene, s významnou mierou vybavenia, ktoré sa však vo veľkej plochu celku rozdrobí. Primeraná veľkosť jednej mestskej záhrady je taká, kedy sa dá stále hovoriť o tom, že má svoj stred. Inak veľká záhrada môže pôsobiť ako súbor viacerých menších, s viacerými stredmi.

Kapacita

Infraštruktúra mestskej záhrady, jej kapacita je oblasťou, kde sa priamo prepisuje veľkosť mestskej záhrady. Napríklad, je rozdielom, či vodu na závlahu potrebuje 10 záhrad alebo 50. Väčšia kapacita buď znamená potrebu väčšej dimenzie infraštruktúry, alebo nutnosť uskromnenia sa užívateľov, či zľavenia zo štandardu. Z toho dôvodu je dobré vedieť, aká veľká má byť záhrada a na základe počtu užívateľov potom dimenzovať kapacitu infraštruktúry, samozrejme s prihliadnutím k podmienkam okolia a dostupnosti zdrojov v mieste záhrady. Zároveň sa môže vyskytnúť taká situácia, že menšia záhrada nemusí mať dostatočné zdroje na zriadenie infraštruktúry, ktorá je obvykle nákladnou zložkou vybavenia. Preto je vhodné pri zriaďovaní menších záhrad myslieť na tento fakt a prípadne voliť také situácie a riešenia, ktoré nie sú od infraštruktúry až tak závislé.

Škála

Veľkosť mestskej záhrady podľa počtu užívateľov záhradkárov sa zložito škáluje do konkrétnych skupín, keďže sa jedná vždy o súbory ľudí, ktorí sa správajú individuálne. S určitou mierou zovšeobecnenia je možné stanoviť základné veľkosti a pre ne stanoviť špecifické odporúčenia hlavne z hľadiska pozície, vnútornej dispozície, vhodného typu či potreby vybavenia, vrátane infraštruktúry. Skupiny sú stanovené na základe možností tvorby medziludských vzťahov a následného režimu správy.

Plošná veľkosť

Plocha potrebná pre záhradu, respektíve pre záhradu vyhradená plocha je súčtom individuálnych plôch pre záhradníčenie a plôch verejných priestranstiev, vrátane krajinných. Do plôch priestranstiev je zarátaná i plocha potrebná pre infraštruktúru. Plocha priestranstiev je výsledkom individuálneho riešenia a rozhodnutia na základe potrieb záhrady a požiadaviek okolia. Plocha individuálnych plôch pre záhradníčenie je daná voľbou druhov veľkosti individuálnych záhrad a počtom jednotiek jednotlivých druhov. Druhom veľkosti sa rozumie to, aká veľká bude individuálna záhrada. Najväčšie individuálne záhrady môžu mať vo výnimočných prípadoch i nad 500m². Bude sa jednať najčastejšie o extenzívne využívané krajinné plochy. Veľké záhrady sú o ploche 300-500 m², stredné v rozmedzí 150 až 300 m², malé medzi 75 až 150 m². Najmenšie záhrady, o ktorých sa dá stále hovoriť ako o individuálnych, kedy je ich ešte možné vymedziť a ohraničiť sú okolo 50 m². Nasledujú individuálne plochy, ktoré už nie sú vymedziteľné, ale sú súčasťou spoločných priestranstiev, napríklad v podobe záhonov či sú tvorené kvetináčmi a kontajnermi, kedy jeden záhradkár môže mať určitú časť spoločného záhonu, či daný počet kvetináčov a kontajnerov v jednotkách m².

Rodinná

Najmenšia mestská záhrada o počte záhrad do desať, s celkovým pravidelným počtom užívateľov do 40 až 50 ľudí, z čoho väčšia časť pripadá na priamych užívateľov záhrad. Menšia časť užívateľov môže byť užívateľmi aktivít či návštevníkmi záhrady, významnejší podiel týchto ľudí sa však nepredpokladá.

Vzťahy a správa

Zvolený názov odkazuje na to, že záhrada funguje ako väčšia rodina. Všetci užívatelia sa navzájom viac či menej poznajú, zloženie užívateľov je veľmi stále. Správa je priama, na základe vzájomnej dohody. V takto malej skupine ľudí nie je problém rozhodovať operatívne a rozhodnutia i priamo uskutočniť vlastnými silami. Miera zapojenia ľudí do činnosti v záhrade je vysoká. Obmedzenejšie zdroje vzhľadom na menšiu členskú základňu znamenajú nutnosť realizácie mnohých činností a zásahov v záhrade svojpomocne. Vzťahy sú do značnej miery založené na zdieľaní, čo môže byť priaznivé i z hľadiska vybavenia záhrady, kedy každý záhradkár môže mať niečo a navzájom si môžu vypomáhať výpožičkou, vďaka čomu nie je nutné riešiť spoločné vybavenie napríklad náradím.

Pozícia a veľkosť

Plošná veľkosť takejto mestskej záhrady sa môže pohybovať od veľmi kompaktnej s malou plochou aj okolo 500 m² a menej, napríklad v prieluke, či v rámci plôch zelene v modernistickom meste až po väčšie rodinné záhrady, tam, kde je dostatok priestoru k dispozícii, napríklad na rozhraní sídla a krajiny, kde takáto záhrada môže mať plochu aj v nižších jednotkách tisícov metrov štvorcových poskytujúc užívateľom pomerne veľkorysú záhradu i s možnosťou stavby.

Vybavenie a infraštruktúra

V takto malej mestskej záhrade postačí veľmi skromné vybavenie aj s ohľadom na možnosti jeho financovania. Veľa toho netreba, základom nech je zdroj vody či nádrž na dažďovú vodu a miesto na kompost. Ostatný nadštandard závisí na možnostiach konkrétnej záhrady. Rovnako je to i s priestranstvami, kde k spoločným aktivitám postačí malý kúsok voľného priestoru s lavičkami, ohniskom, prípadne altán. Rodinná záhrada teoreticky nepotrebuje žiadnu infraštruktúru. Bez toalety, pitnej vody a elektrickej energie sa to dá zvládnuť zvlášť, keď je záhrada v zastavanom území, kde sa dá táto potreba infraštruktúry riešiť externe. Pokiaľ v takto malej záhrade prebiehajú aktivity nad rámec individuálneho záhradníčenia a spoločných činností s ním spojených, napríklad sa záhrada využíva k viac otvoreným spoločenským udalostiam či je v nej šport či detské ihrisko, je vhodné odporučiť zriadenie toalety a zdroju pitnej vody ako hygienického minima.

Malá

Druhá najmenšia veľkosť mestskej záhrady o počte záhrad 11 až 20. Počet užívateľov záhradkárov je približne okolo 50. Celkový počet pravidelných užívateľov v závislosti od vybavenia je do 100 ľudí. U malej záhrady už je predpoklad väčšieho aktívneho využitia nezáhradkármi, napríklad užívateľmi priestranstiev v mestskej záhrade z najbližšieho okolia.

Vzťahy a správa

Väčší počet aktívnych členov tvoriacich komunitu malej záhrady už vyžaduje použitie organizácie v správe záhrady, napríklad skrz zvolenú osobu, ktorá riadi a zastupuje záhradu, vedie financie, hoc stále s prvkami rodinnej záhrady, kedy sa i relatívne väčší počet užívateľov môže stále spolu stretnúť a diskutovať otázky ich záhrady. Užívatelia sa medzi sebou čiastočne môžu poznať, minimálne sa poznajú na úrovni poznania z videnia, ale byť v obraze o všetkých ľuďoch v záhrade už je náročnejšie. Značná časť užívateľov sa aktívne zapája do činnosti v záhrade a podieľa sa na spoločných aktivitách. Vďaka väčšiemu počtu ľudí však nie je nutné zapojenie všetkých do všetkého.

Pozícia a veľkosť

Plošná veľkosť takejto mestskej záhrady sa môže pohybovať od približne 1000 m² pre najmenšie malé záhrady s vnútorným usporiadaním o skromných individuálnych záhradách, či použitím zdieľaných plôch s pozíciou napríklad v blokovom meste až po veľké malé záhrady s veľkosťou okolo jedného hektára.

Vybavenie a infraštruktúra

Počet užívateľov záhrady už je pomerne vysoký, preto je vhodné malú mestskú záhradu vybaviť základným hygienickým vybavením v podobe toalety, respektíve viacerých toaliet a zdroju pitnej vody. Veľmi dobre sa uplatní i zdroj elektrickej energie. Prístupy k médiami postačia v centrálnej polohe. Vzhľadom na predpokladanú veľkosť ďalšie rozvody k individuálnym záhradám nie sú nutné. Vhodným vybavením už môže byť aj stavba spoločného zázemia, spoločenskej miestnosti či klubovne, ktorá môže byť spojená s hygienickým zázemím. Priestranstvá už môžu byť aj väčšej výmery. Stále sa však bude jednať o dispozíciu s jedným hlavným priestranstvom. Súčasťou priestranstiev môžu byť aj aktivity nad rámec aktivít mestskej záhrady, slúžiace aj pre neďaleké okolie, napríklad detské ihrisko či športovisko, prípadne spojenie spoločnej stavby s ďalšími funkciami a užívateľmi. Počet užívateľov už vie vyvolať nápor na okolité parkovacie kapacity, pokiaľ by sa časť užívateľov rozhodla prísť do záhrady autom. Tam, kde sa predpokladá nutnosť obsluhy automobílov, tam je vhodné zabezpečiť parkovacie plochy pre užívateľov záhrady.

Veľká

Veľká mestská záhrada disponuje počtom záhrad v počte 21 až 50 jednotiek. Počet užívateľov záhradkárov je približne 50 až 150. Celkový počet pravidelných užívateľov v závislosti od vybavenia je okolo 200 až 400 ľudí. Veľká záhrada má pomerne veľký rozptyl počtu záhrad i užívateľov, pokrývajúc tým ten interval, kedy sa už nejedná o malú záhradu, ale zároveň to nie je ani z kategórie najväčších. Počet pravidelných užívateľov môže byť veľmi pestrý, i výrazne vyšší než je uvedené, s ohľadom na vybavenie mestskej záhrady i jej pozíciu v systéme verejných priestranstiev a rekreačnej infraštruktúry mesta.

Vzťahy a správa

Vzťahy vo veľkej záhrade už sú rozdrobené do menších skupín susedov, ktorí majú vedľa seba záhrady, prípadne skupín na základe spoločných záujmov v záhrade, či aktivít v prospech záhrady. Známosť od pohľadu je stále prítomná i v takto veľkom počte ľudí. Záhrada ako celok sa má šancu stretnúť hlavne pri väčších spoločenských akciách. Veľká záhrada potrebuje hierarchizovanú správu, okolo ktorej sa sústreďujú aktívne jadro venujúce mestskej záhrade väčšie množstvo energie.

Pozícia a veľkosť

Plošná veľkosť takejto mestskej záhrady sa môže pohybovať od približne pol hektára u najmenších záhrad majúcej podobu veľkej komunitnej záhrady či kombinácie zdieľaných plôch a individuálnych záhrad až po záhrady s veľkosťou okolo 5 hektárov s veľmi pestrú podobou od záhrady zloženej s veľkých individuálnych záhrad až po záhradu s prevahou plošného priestranstva v kombinácii s menšími individuálnymi záhradami a zdieľanými plochami k záhradníčeniu.

Vybavenie a infraštruktúra

Veľká záhrada už je plne vybavenou štruktúrou s dostatočne kapacitne dimenzovaným vybavením, vrátane plôch pre statickú dopravu. Rozvody siete už je možné distribuovať do uzlových bodov k jednotlivým skupinám záhrad. Spoločenská stavba, v prípade väzby na rekreačnú infraštruktúru využiteľná i širokým okruhom užívateľov majúca podobu napríklad pohostinstva, je štandardom. Funkcie v stavbe môžu byť pestré. Vo veľkej mestskej záhrade sa môže nachádzať viacero priestranstiev, jedno však stále bude centrálnou pozíciou i vybavením, ostatné budú lokálne pre jednotlivé skupiny užívateľov zdieľajúcich určitú časť záhrady. Priestranstvá veľkej mestskej záhrady môžu nadobúdať formálnu podobu, realizovanú zhora ako zámeru riešenia jedného z mnohých verejných priestranstiev mesta. Vo veľkej mestskej záhrade môže byť pestrá škála aktivít nad rámec potrieb záhradníčenia.

Najväčšie

Najväčšie mestské záhrady sú čo do početnosti najmenej zastúpené, no zastávajú najväčšiu časť celkovej plochy mestských záhrad v meste. Počet záhrad je nad 50 s počtom užívateľov záhradkárov nad 150 a celkovým počtom pravidelných užívateľov nad 200. Maximálne hodnoty sú dané hlavne priestorovými možnosťami mesta, kam je takto veľké záhrady možné umiestniť a následným využitím poskytnutej kapacity.

Vzťahy a správa

Veľká záhrada vyžaduje hierarchizovanú správu i s viacerými stupňami vedúcich pozícií, kde je vhodné mať zástupcov i pre menšie skupiny ľudí, vymedzených napríklad spoločným využívaním časti záhrady. Užívateľia najväčších záhrad o sebe teoreticky vôbec nemusia mať prehľad, jednak kvôli veľkosti samotnej záhrady, ale i pre prostú neschopnosť poznať tak veľké množstvo ľudí a prakticky nemožnosť spoločného stretnutia v plnom počte. Užívateľia v najväčších záhradách obvykle poznajú svoje najbližšie okolie, prípadne ľudí s podobnými záujmami.

Pozícia a veľkosť

Najväčšie záhrady majú plochu nad 1 hektár s hornou hranicou danou priestorovými možnosťami územia, obvykle nad 5 ha. Vzhľadom na potrebnú veľkosť sa bude jednať hlavne o jestvujúce takto veľké záhradkárske osady, prípadne o mestské záhrady s prevažujúcim charakterom verejného priestranstva, napríklad parky s funkciou mestskej záhrady. Najväčšie mestské záhrady by mali kombinovať pestrú ponuku veľkostí individuálnych záhrad i v kombinácii s kolektívnymi možnosťami záhradníčenia.

Vybavenie a infraštruktúra

Vybavenie najväčších mestských záhrad vzhľadom na plošnú veľkosť môže nadobúdať hierarchizovanú podobu, s viacerými centrami vybavenia slúžiacimi pre menšie skupiny individuálnych záhrad. Obdobné platí i pre priestranstva. Stále však platí, že i najväčšie mestské záhrady by mali mať jasné centrum či centrálnu líniové priestranstvo, hlavne s ohľadom na využiteľnosť nezáhradkármi, ktorých aktivity sa budú sústreďovať do hlavných priestranstiev a vedľajšie priestranstvá budú skôr komornejšieho charakteru s menšou mierou zapojenia ľudí zvonku. Súčasťou najväčších mestských záhrad môže byť pestrá škála vybavenia, kedy tu môže byť umiestňované vybavenie i celomestského významu. S ohľadom na vytvorenie pestrého prostredia sa najväčšie mestské záhrady môžu stať polyfunkčnými štruktúrami, ktorých súčasťou môžu byť i stavby priamo nesúvisiace s mestskou záhradou, avšak zvyšujúce kvalitu a odolnosť štruktúry, napríklad obytné stavby a občianska vybavenosť.

Existencia

Dĺžka existencie mestskej záhrady znamená pre užívateľov garanciu doby, po ktorú sa môžu venovať ich záhrade bez strachu z nepredvídateľných zásahov zvonku, ale aj mieru vstupov a kvalitu riešení, ktoré budú v mestskej záhrade použité s ohľadom na ich zmysluplnosť po danú dobu existencie. Vedieť dĺžku života vopred by malo byť základnou istotou.

Existencia

Mestské záhrady vzhľadom na svoju povahu významne nezaloženú na stavbách a malej potrebe fyzického vybavenia, povahu danú prírodnými procesmi a ich periodickým opakovaním, sú štruktúrou, ktorá v meste môže byť časovo ohraničeným riešením pre niektoré územia. Mestské záhrady nemusia byť len trvalým riešením, ba naopak, veľmi dobre sa uplatnia i ako dočasný zásah. Práve z tohto dôvodu je vhodné do typológie mestských záhrad zaviesť aj parameter garancie existencie, ktorý tiež spoluurčuje podobu mestskej záhrady. Základné delenie je na mestské záhrady trvalé, ktoré ďalej nie je nutné rozlišovať z hľadiska doby existencie, pretože trvalá existencia je najväčšou garanciou, obvykle zakotvenou v územne plánovacej dokumentácii či majetkových pomeroch. Druhou kategóriou sú mestské záhrady dočasné, pre ktoré je nastavená škála doby existencie od najkratšej v nižších jednotkách rokov až po dlhodobú dočasnú existenciu, po desiatky rokov, napríklad v územiach s limitom plochy verejne prospešnej stavby, napríklad dopravnej, ktorej realizácia je dlhodobo plánovaná.

Garancia

Poznať dobu, po ktorú bude môcť mestská záhrada existovať je pre záhradkárov a komunitu mestskej záhrady veľmi dôležité. Mestská záhrada nie je uvrhnutá do neistoty, kedy každý deň môže nastať výpoveď zmluvy o prenájme či zápočítke pozemku pod mestskou záhradou. Stav neistoty znemožňuje akékoľvek koncepcijšie kroky či investície a prevádzka mestskej záhrady sa limituje na bežné činnosti, hlavne záhradníčenie. Nejasnosť, ako dlho budem môcť v záhrade užívať svoju záhradu môže navyše časť záujemcov odradiť od zapojenia sa do takejto mestskej záhrady. Je jedno, či istota znamená vedieť, že záhrada má život dva roky, alebo desať rokov, pokiaľ je takáto informácia záväzná. Pre mestskú záhradu a užívateľov je to dôležitý signál, že môže svoje aktivity rozvrhnúť do danej doby existencie. Vďaka jasnej dobe existencie je možné plánovať, zariaďovať mestskú záhradu. Spôsob riešenia, podoba výsadiieb a miera vybavenia potom bude odpovedať garantovanému času, rovnako ako miera investovaných finančných prostriedkov a energie ľudí.

Limity trvalosti

Trvalou existenciou je pre účely manuálu myslený ten stav, kedy mestská záhrada nemá pozemok na ktorom je umiestnená daný do nájmu alebo správy na dobu určitú, vyjadriteľnú konkrétnym číslom rokov. Trvalá existencia by v ideálnom prípade mala byť potvrdená i v územne plánovacej dokumentácii tým, že plocha, kde je mestská záhrada umiestnená bude mať definované využitie také, ktoré neohrozuje trvalosť existencie mestskej záhrady. Samozrejme aj garancia trvalej existencie v územne plánovacej dokumentácii má

svoje časové limity, obvykle dĺžkou života dokumentácie a potrebou jej aktualizácie, respektíve zhotovenia novej, ktorá sa pohybuje v nižších desiatkach rokov. Tu nastáva potreba hľadania kontinuity. Pokiaľ mestská záhrada bola v predošlom pláne považovaná za trvalú, odpovedali tomu i majetkové pomery, bolo do záhrady investované s víziou dlhodobej investície, potom je na mieste potvrdiť existenciu takejto mestskej záhrady aj novej či aktualizovanej dokumentácii. Najsilnejšou zárukou tak ostávajú priaznivé majetkové pomery, kedy má mestská záhrada pozemok vo vlastníctve, čo je výnimočná situácia, alebo má dobre vytvorenú zmluvu na dlhodobý prenájom pozemku v kombinácii s prenajímateľom rešpektujúcim trvalosť záhrady.

Limitom trvalosti mimo stálosti a kontinuity územného plánovania môžu byť i nepredvídateľné prírodné katastrofy, ktoré v prvom slede môžu znamenať nenávratné poškodenie mestskej záhrady a následný stav, kedy sa záhradu nepodarí obnoviť, ale i v širších súvislostiach nasledujúce zmeny v území, kedy napríklad povodeň môže byť katalyzátorom celkovej prestavby územia, kde zrazu mestská záhrada nebude mať tak silnú pozíciu.

Putovná záhrada

Dočasné záhrady s najkratšou dobou existencie v nižších jednotkách rokov sa dostávajú do veľmi rozpornej situácie, kedy potrebujú určité vybavenie a zároveň vedia, že nie je na dlhú dobu, teda rozporu, či investovať do niečoho, čo o chvíľu nebude treba, alebo zvoliť riešenia takpovediac zadarmo, prípadne na vybavenie rezignovať a vystačiť si s danosťami pozemku. Riešením môže byť návrh hodnotnejšieho vybavenia, ktoré sa môže po skončení existencie jednej mestskej záhrady sťahovať na iné miesta, vďaka čomu nevyjde energia a financie investované do mestskej záhrady navnívoč, nebude tvorený zbytočný odpad. Zároveň bude môcť byť plocha novej mestskej záhrady zariadená veľmi rýchlo. Vďaka mobilnému vybaveniu môžu i dočasné mestské záhrady pôsobiť hodnotným dojmom, vďaka čomu ani v prostredí s dôrazom na vysokú kvalitu riešenia prostredia a vizuálnu formálnosť nebudú pôsobiť nepatrične.

Riešenia

Miera kvality a trvalosti riešenia mestskej záhrady priamo odpovedá dobe jej existencie. Trvalé riešenia sa oplatí použiť pre záhrady s existenciou nad 10 rokov, ktorá je pomyselnou hranicou, kedy je to už na toľko dlhá doba, že si záhrada zaslúži investíciu do trvalejšieho riešenia. U dlhodobých a trvalých záhrad je veľmi pravdepodobné, že za dobu ich existencie sa vystrieda viacero trvalých riešení, s ohľadom na dĺžku životného cyklu vybavenia, či materiálov z ktorých je vybavené, ale i možnú potrebu vylepšovania záhrady a reagovania na aktuálne potreby.

Krátkodobá

Mestské záhrady s najkratšou dobou existencie do dvoch rokov, ktoré slúžia ako krátkodobé riešenie, hlavne pre nevyužívané plochy v meste, ktorým je potrebné dať na určitú dobu zmysel rýchlym riešením, či už s ohľadom na potrebu vytvorenia obytného a estetického prostredia, aby takéto plochy lepšie zapadali do okolia, prípadne slúžiace ako projekt k aktivácii priestranstiev. Možné sú i kratšie doby, na sezónu v jednotkách mesiacov slúžiace ako krátkodobý vzruch v priestranstvách v podobe pop-up mestských záhrad, ktoré môžu mať i podobu putovného projektu pohybujúceho sa po meste.

Vybavenie

Väčšina vybavenia bude dočasného charakteru, či už riešená v podobe mobilných prvkov trvalejšieho charakteru, ktoré budú na plocheestskej záhrady osadené a po skončení doby existencie mestskej záhrady premiestnené, alebo prvky využívajúce nepotrebné veci a materiály, ktorým po skončení životnosti záhrady skončí i ich životnosť a poputujú k ďalšiemu spracovaniu. Prítomnosť akýchkoľvek trvalých riešení realizovaných priamo za účelom zariadenia takejto mestskej záhrady nie je opodstatnené. S výhodou je možno použiť prvky, ktoré sa v plocheestskej záhrady nachádzajú, prípadne zriadiť pre mestskú záhradu také prvky, ktoré budú po skončení života mestskej záhrady zakomponované do ďalšieho využitia priestoru.

Výsadby

Vzhľadom na dočasnosť takejto mestskej záhrady nemá zmysel používať trvalé výsadby stromov či kríkov, pokiaľ sa s nimi v budúcom využití miesta po záhrade nepočíta. Výsadby stromov v kvetináčoch ako druh mobilnej výsadby sa neodporúča používať, pretože obvyklá veľkosť kvetináčov stromu neposkytuje dostatok priestoru k prosperite. Ťažisko výsadiieb bude spočívať v tom, čo sa na pozemku nachádza, prípadne vo výbere toho najvhodnejšieho z prítomných výsadiieb, pokiaľ je nutné prečistenie pozemku od náletov a v krátkodobých výsadbách, hlavne v podobe výsadiieb jednotlivých záhradkárov, či už priamo do pôdy, alebo do kvetináčov. V prípade potreby rýchleho efektu zazelnenia priestoru je možné použiť popínavé rastliny, v prípade, že je v priestore prítomná vhodná konštrukcia po ktorej sa môžu pnúť.

Zariadenie

Komfort pre užívateľov je možné zabezpečiť mobilným zariadením, ktoré je možné si prenajať, napríklad mobilnou toaletou či hygienickou bunkou, prípadne maringotkou alebo kontajnerom slúžiacim ako zázemie pre záhradu. Prenájom je na takto krátku dobu najvhodnejším riešením zariadenia.

Strednodobá

Mestské záhrady so strednodobou dobou existencie od dvoch do desiatich rokov sú riešením prevažne pre územia, kde je plánovaná zmena, ale nie je až tak veľmi na programe dňa, respektíve počíta s tým, že kým môže začať zmena, je potrebný určitý čas k jej umožneniu. Strednodobé mestské záhrady už sú z povahy dynamiky mesta a priestranstiev skôr trvalým riešením, zvlášť na hornej hranici škály, nepredstavujú vzruch, ktorý sa stane a o chvíľu zmizne. Už sa jedná o dobu, kedy si ľudia na takéto využitie zvyknú, stane sa ustáleným v území. Doba existencie v tomto prípade má viac vplyv na vnútorné procesy v záhrade než na vonkajšie pôsobenie.

Vybavenie

Horizont desiatich rokov je už hraničnou dobou, kedy sa oplatí zvoliť trvalé vybavenie. Samozrejme, stále môže mať charakter mobilného či svojpomocne vyrobeného, z dostupných zdrojov, ale už sú naň kladené väčšie nároky z hľadiska odolnosti v čase. Na strednodobej mestskej záhrade nemusí byť na prvý pohľad zrejmé, že je dočasná. Atribúty dočasnosti v podobe rýchleho efektu a s ním spojeného vizuálu nie sú potrebné, pretože rýchlo zostarnú. Strednodobá existencia zároveň znamená možnosť postupného vybavovania mestskej záhrady, pretože nie je nutné vzhľadom na krátku dobu života mať všetko hneď pripravené k užívaniu.

Výsadby

V strednodobej mestskej záhrade už je priestor k použitiu výsadiieb trvalejšieho charakteru, no stále nie je vhodná výsadba stromov, pre ktoré je i desať rokov života príliš krátka doba a ich výsadba by bola neehospodárnou, pokiaľ by mali byť po skončení života mestskej záhrady odstránené. Zároveň je tu priestor k väčšej miere použitia spoločných výsadiieb. Napríklad je možné použiť ovocné kríky, víno, či ďalšie i s ohľadom na vytvorenie tieňa bez stromov. Inak platí to, čo pre krátkodobé mestské záhrady, použiť čo najviac výsadiieb ktoré sú prítomné na pozemku.

Zariadenie

Možné je použiť aj trvalejšie riešenia zariadení. Prenájom vybavenia už nie je až tak vhodným riešením. Napríklad jednoduché drevostavby, ktoré je možné po skončení doby trvania rozobrať a prípadne znovu použiť vedia veľmi dobre poslúžiť ako spoločné stavby. V mestskej záhrade sa už môžu uplatniť individuálne záhrady, nemusí sa jednať len o využitie zdieľaných plôch k záhradníčeniu typických pre krátkodobé využitie. Jednotlivý záhradkár, v prípade, že to je umožnené už môžu umiestniť na svoju záhradu jednoduché konštrukcie či stavby.

Dlhodobá

Mestské záhrady s dlhodobou dobou existencie od desiatich do tridsiatich rokov, prípadne viac podľa konkrétnych okolností a podmienok určujúcich, že mestská záhrada nemôže byť trvalou, sú riešením prevažne pre tie, územia, kde sa vo vzdialenom výhľade uvažuje so zmenou, ale kým zmena nastane, ostáva dostatok času k inému využitiu a zároveň toto využitie by nemalo znemožňovať budúci zámer, preto tam nie je vhodné umiestňovať napríklad obytné stavby, ktoré by boli prekážkou zámeru. Typickou situáciou sú významné dopravné stavby, ktoré majú koridory dlhodobou ukotvené v územne plánovacej dokumentácii. Dlhodobá mestská záhrada sa do veľkej miery správa ako trvalá, i vo vzťahu k charakteru prostredia. Deň, kedy nastane zmena je často mimo horizontu vnímania ľudí, súčasných užívateľov, niekedy v budúcnosti.

Vybavenie

Dlhodobá mestská záhrada by už mala byť vybavená vybavením trvalého charakteru, alebo byť pripravená na pravidelnú obmenu menej odolného dočasného vybavenia. Za 30 rokov existencie veľmi pravdepodobne nastane viacero etáp obnovyestskej záhrady. Takto dlhá doba existencie umožňuje postupný vývoj a vylepšovanieestskej záhrady, s ohľadom na vývoj potrieb užívateľov, nároky na podobu priestranstiev či prostú modernizáciu danú dožívaním staršieho vybavenia. V dlhodobej záhrade už môže byť prítomná väčšia pestrosť vybavenia a s ním spojených aktivít i s ohľadom na to, že za takto dlhú dobu sa mestská záhrada má predpoklad stať etablovaným priestranstvom.

Výsadby

V dlhodobejestskej záhrade už je priestor aj k výsadbám stromov. Tie je vhodné sadiť hneď po založeníestskej záhrady, dať im vhodné podmienky k rozvoju, aby napríklad už v prvej tretine doby existencieestskej záhrady poskytovali užívateľom požadovaný efekt, hlavne tieň, prípadne plody v prípade ovocných stromov. Do celkového pôsobenia záhrady sa veľmi dobre zapoja i výsadby stromov na individuálnych záhradách.

Zariadenie

Použitie môžu byť trvalé riešenia zariadenia s ohľadom na vytvorenie dostatočného komfortu pre užívateľov aj návštevníkov. Ich prítomnosť je opodstatnená a rentabilná aj s ohľadom na životnosť bežného vybavenia, ktorá je v nižších jednotkách desiatok rokov. Individuálne záhrady už môžu byť plne vybavené, vrátane stavby a výsadies stromov. Je pravdepodobné, že časť záhrad za dobu existencie dlhodobejestskej záhrady bude mať viacero užívateľov, prípadne viac generácií z jednej rodiny.

Trvalá

Trvalé mestské záhrady majú garantovanú existenciu na dobu neurčitú, nie sú viazané zmluvnými podmienkami limitujúcimi ich budúcnosť. Trvalé mestské záhrady môžu vznikáť všade tam, kde neexistuje limit obmedzujúci ich trvanie, obvykle však v plochách, ktoré sú územným plánom vymedzené k mestským záhradám, či iným druhom verejnej zelene, prípadne verejných priestranstiev. Trvalé mestské záhrady sú určené k bytiu dlhodobou súčasťou štruktúry mesta, obdobne, ako je tomu u vystavaného prostredia, napríklad v podobe verejných priestranstiev, ktoré pretrvávajú v meste i po stáročia, pretože ich význam v čase trvá. Podobne tomu môže byť aj u trvalých mestských záhrad. Pokiaľ ich význam trvá, má trvať aj ich prítomnosť, hoc ich podoba sa v čase môže a má vyvíjať.

Vybavenie

Trvalá mestská záhrada je vybavená pre tento účel vhodným vybavením, rovnako ako je tomu u verejných priestranstiev. Podoba záhrady a jej vybavenie by malo vychádzať z koncepcie riešeného návrhu, ideálne od architekta. Po dobu existencie trvalejestskej záhrady sa vystrieda viacero jej podôb vrátane vybavenia v rôznych mierach obmeny od pravidelného dopĺňania a údržby na základe navrhnutého plánu tak, aby mestská záhrada nepôsobila zanedbaným dojmom, cez menšie koncepcie zásahy, zamerané na konkrétne miesta záhrady, napríklad nové športovisko až po možné veľké zmeny vestskej záhrade postihujúce väčšiu časť jej plochy riešené ako ďalšia vrstva vo vývojiestskej záhrady, ktorá bude reagovať na aktuálne podnety a trendy.

Výsadby

Trvalého charakteru sú aj výsadby, ktoré by mali byť riešené koncepcným spôsobom. Vhodné je mať spracovaný plán dopĺňania výsadies, prebierok či náhrady dožitých prvkov, vďaka čomu sa mestská záhrada vyhne stavu, kedy v jeden čas, bez pripravenej náhrady dožije väčšia časť výsadies.

Zariadenie

U trvalejestskej záhrady sa v čase vyvíjajú aj zariadenia, podľa vývoja potrieb užívateľov a zmien v štandardoch vybavenia. Snahou by malo byť voliť v čase odolné riešenia, ktoré nebude nutné neprimerane často obmieňať, zvlášť u zariadení, u ktorých sa predpokladá stálosť polohy a funkcie, napríklad spoločenských stavieb či sietí technickej infraštruktúry. Riešenie individuálnych záhrad s ohľadom na trvalosť záhrady môže byť navrhnuté tak, aby vydržalo dlhšiu dobu, zvlášť pokiaľ sú plochy individuálnych záhrad v urbanizmeestskej záhrady zafixované a v budúcnosti nehrozí ich zmena.

Kompatibilita

typ

zhluk
 súbor zhlukov
 lineárna záhrada
 izolačná záhrada
 plošná mestská záhrada
 záhrada v päte domu
 park so záhradami
 komunitná záhrada
 partizánske záhrady
 rýchle záhrady
 strešné záhrady
 komunitný sad
 tematické záhrady

okolie

2, 5, 8, 9, 10, 1, 3, 4, 6, 7
 2, 8, 9, 10, 3, 4, 6, 1, 5, 7
 6, 8, 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 5
 2, 6, 8, 9, 1, 3, 4, 5, 7, 10
 9, 2, 4, 5, 6, 8, 10, 1, 3, 7
 1, 2, 4, 5, 7, 8, 3, 6, 9, 10
 1, 4, 8, 9, 2, 3, 5, 10, 6, 7
 1, 2, 3, 4, 8, 9, 5, 7, 10, 6
 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 6, 10
 1, 4, 5, 7, 6, 2, 3, 8, 9, 10
 8, 9, 10, 2, 3, 4, 1, 5, 6, 7
 5, 8, 4, 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 6
 1-blokové mesto
 2-modernistické mesto
 3-záhradné mesto
 4-hybridné štruktúry
 5-občianska vybavenosť
 6-priemysel a logistika
 7-správne mesto
 8-parkové priestranstvá
 9-rekreačná krajina
 10-hospodárska krajina

limity

1, 5, 2, 3, 4, 6, 7, 8
 1, 2, 3, 5, 6, 7, 4, 8
 3, 4, 5, 6, 2, 7, 8
 4, 6, 8, 2, 3, 7, 1, 5
 3, 4, 5, 7, 8, 1, 2, 6
 1, 3, 2, 5, 6, 7, 4, 8
 1, 3, 7, 2, 5, 6, 4, 8
 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
 3, 1, 4, 5, 6, 7, 8, 2
 1, 4, 2, 6, 7, 3, 5, 8
 1, 4, 5, 6, 3, 7, 8
 3, 5, 7, 2, 4, 6, 1, 8
 2, 3, 4, 5, 1, 4, 8
 1-záplavové úz
 2-pamiatková s
 3-morfológia
 4-dopravná inf
 5-ÚSES
 6-technická inf
 7-ochrana príro
 8-hygiena pros
 (*ak je prítomný

legenda

vhodné, kompatibilné 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
 možné, s menším obmedzením 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
 nevhodné, významné obmedzenia 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

	veľkosť a kapacita	existencia
	1, 2, 3, 4	3, 4, 1, 2
	1, 2, 3, 4	3, 4, 2, 1
, 1	1, 2, 3, 4	3, 4, 1, 2
	1, 2, 3, 4	3, 4, 1, 2
	2, 3, 4, 1	3, 4, 2, 1
	1, 2, 3, 4	4, 1, 2, 3
	2, 3, 4, 1	3, 4, 2, 1
8	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
, 2	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4
	1, 2, 3, 4	4, 1, 2, 3
	1, 2, 3, 4	3, 4, 2, 1
zemie	1-rodinná	1-krátkodobá
starostlivosť	2-malá	2-strednodobá
	3-veľká	3-dlhodobá
štruktúra	4-najväčšie	4-trvalá
štruktúra		
ody a krajiny		
stredia		

Procesy

Mestské záhrady sú v čase sa vyvíjajúcou štruktúrou majúcou životný cyklus od zrodu myšlienky na vznik, cez realizáciu a život spojený so starostlivosťou o záhradu, až po zánik, vtedy, keď mestská záhrada stratí význam či skončí jej životnosť. Procesy sú esenciou plánovania, ekonomiky, hospodárenia s majetkom a správy, ktoré ovplyvňujú celý životný cyklus mestskej záhrady.

Mestské záhrady sú predmetom plánovania na všetkých mierkových úrovniach, hoc na tých nižších to plánovaním málokto nazve, no ich voľba výsadiieb je plánovaním. Dôležité sú zvlášť najvyššie úrovne plánovania, ktoré predznamenávajú budúci osud územia a možnosti realizácie zmien, vrátane financovania, aj keď sa z pohľadu záhradkára môžu zdať vzdialené jeho realite.

Plánovanie

Nevyhnutnosť plánovania?

Plánovanie je v živote ľudí i mesta nevyhnutná záležitosť. Len menšia časť aktivít sa dá robiť spontánne, bez plánovania. Obvykle sa jedná o krátkodobé aktivity v podobe vzruchov a udalostí, ktoré človek tvorí, či sa ich účastní. Mestská záhrada je plánovanou záležitosťou na všetkých mierkových úrovniach. U prírodných procesov sa síce zložito hovorí o plánovaní, ale obvykle impulz k prírodnému procesu, napríklad výsadbe stromu je plánovanou záležitosťou, pretože potrebuje materiálnu prípravu a vhodný čas k realizácii, aj keď následné procesy budú do značnej miery neplánované. Časťestskej záhrady môže byť naozaj ponechaná voľnosť prírody a jej sily, ale i rozhodnutie, že tomu tak bude je plánované.

Na tomto príklade je ilustrované, že i najnižšie mierkové úrovneestskej záhrady sú plánované. Individuálna záhrada vyžaduje základnú rozvahu o tom, kde čo bude a akým spôsobom bude tento rozvrh realizovaný. Aj výsadba zeleniny v záhone je plánovanou záležitosťou. V mierke individuálnej záhrady, ale i záhonu v zdieľanom priestore plánovanie obvykle prebieha v réžii samotného záhradkára a okruhu jeho najbližších, nanajvýš v spolupráci so susedmi s ktorými môže prebiehať spoločná koordinácia riešení za účelom efektivity výsledku skrz zdieľanie a spoločné kroky.

V mierkeestskej záhrady prebieha plánovanie na viacerých úrovniach súbežne. Prvou úrovňou je plánovanie samotného vznikuestskej záhrady, teda vôbec vznik prvotnej myšlienky, že by záhrada mohla vzniknúť. Ďalej sú to kroky vedúce k nájdeniu vhodného miesta, získanie miesta do nájmu či jeho kúpa a následne plánovanie samotnej podoby záhrady, jej vnútornej dispozície, podoby a vybavenia, ktoré obvykle prebieha v spolupráci s kompetentnou oso-

bu, napríklad architektom, a prípadne podstúpenie povoľovacieho procesu. Potom nasleduje plánovanie realizácie a samotná realizácia, koordinácia zdrojov a procesov vedúcich k zdarnému výsledku. Keď už sa môže zdať, že je hotovo, záhrada je daná do užívania, jednotliví užívatelia ju zabývajú, potom nasleduje plánovanie života záhrady majúce podobu plánovania bežného života, spoločenských udalostí i moderácie medziľudských vzťahov, periodickej údržby, ale i plánovanie riešenia mimoriadnych situácií, kedy je potrebné operatívne sanovať nejaký problém. Ďalšou rovinou plánovania v dobe životaestskej záhrady je proces jej vylepšovania a tvorby nových riešení či náhrady za v dohľadnej dobe dožité riešenia, tak aby dožitie prvků nevyústilo v zníženie užitočnosti záhrady. Táto úroveň môže mať aj podobu komplexného nového návrhuestskej záhrady, opäť v spolupráci s architektom. V prípade záhrady s obmedzenou dobou trvania je predmetom plánovania aj proces likvidácie záhrady či jej presunu na nové miesto.

Na úrovni susedstva je plánovanieestskej záhrady hlavne o vstupoch okolia do procesu navrhovaniaestskej záhrady, napríklad počas participačných stretnutí, o snahe predstaviť vlastné požiadavky a docieľiť ich zapracovanie do návrhu (MIB 2021). Plánovanie vo fáze prevádzkyestskej záhrady je potom o formulácii požiadaviek na možnosti užitiaestskej záhrady, riešenie problémov vzniklých v dôsledku činnostiestskej záhrady či spoločného riešenia záležitostí týkajúcich sa susedstva.

V mierke štvrť má plánovanie širší okruh aktérov, pretože do procesu vstupujú i abstraktné požiadavky na celkové usporiadanie štvrť, väzby medzi štruktúrami i náležitosti územne plánovacej dokumentácie a územne plánovacích podkladov pre konkrétne

územia. Plánovanie má charakter hľadania vhodného miesta pre mestskú záhradu z hľadiska mestskej časti, magistrátu, záujmov komunit a individuálnych občanov ale i ekonomických záujmov držiteľov statkov v území. Druhou rovínou plánovania je hľadanie optimálnej miery zastúpenia mestských záhrad v štruktúre, komplexné plánovanie distribúcie občianskej vybavenosti a verejných priestranstiev v rámci stále pomerne kompaktného územia (Hudeček 2018). Dôležitým aspektom sú potom financie, kedy je nutné naplánovať kto bude čo platiť a hlavne kedy, či náklady na mestskú záhradu poniesie celá komunita, alebo mestská časť, či nastane rozdelenie miery zapojenia. Limitom je tu pomerne veľká zotrvačnosť verejných rozpočtov, ktoré sú vždy plánované dopredu, procesov a previazanosť rozpočtov so strategickými dokumentami ako je strategický plán (Hudeček 2019). Obdobná veľká zotrvačnosť a časová náročnosť platí i pre územne plánovaciu dokumentáciu a územne plánovacie podklady, ktoré môžu byť nevyhnutné zvlášť pre trvalé mestské záhrady.

Na úrovni mesta je plánovanie prevažne koncepciou a strategickou záležitosťou. Územne plánovacia dokumentácia je obstarávaná Magistrátom. Územne plánovacia dokumentácia s celomestskou platnosťou, súlad s ňou, je nevyhnutná pre realizáciu väčších trvalých mestských záhrad, kde sa predpokladá územné konanie. Zapojenie užívateľov mestských záhrad či ich susedov alebo komunit do plánovania je možné, hoc nie tak priamočiarou cestou, ako v prípade nižších úrovní, kedy je možné mnoho vecí komunikovať priamo takpovediac z očí do očí. Rolu priameho tvorca mestskej záhrady môže nadobúdať i Magistrát u najvýznamnejších mestských záhrad.

Ako veľmi plánovať?

Z hľadiska možnej miery nutnosti zaoberať sa plánovaním, sa realizácia mestskej záhrady môže zdať veľmi náročná pre komunitu budúcich záhradkárov, ktorí by chceli mať záhradu, pretože väčšina užívateľov nebude mať prehľad vo vyšších úrovniach plánovania. Nikde však nie je dané, že sa samotní záhradkári majú púšťať do plánovania a realizácie najväčších záhrad. Menšie projekty, napríklad komunitné záhrady si môžu zrealizovať i sami, ako nadšenci, vlastnou energiou, pretože tu vyššie roviny plánovania nie sú nutné. K malej záhrade v podstate bude stačiť získať pozemok do užívania a následne rozmyslieť napln a fungovanie záhrady. Vo väčšine prípadov takýchto záhrad nebude nutné územné konanie a teda komunita nebude musieť mať čo dočinenia s úradmi Aj mestské záhrady, kde sa predpokladá územné konanie bez nutnosti zmeny územného plánu môžu byť zvládnuteľné na dobrovoľníckej báze za predpokladu dostatku financií na spracovanie dokumentácie autorizovanou osobou a následnú realizáciu. Spolufinancovanie takýchto

aktivít môže byť zo strany samospráv či neziskového sektoru (Sidorová 2020). Väčšie záhrady radšej ostanú na ramenách mestských častí, či Magistrátu, ktorý majú na takéto akcie kapacitu a dostatok zdrojov. Zároveň však podnet k takejto záhrade môže prísť od budúcich užívateľov, respektíve od súčasných pri zmenách v jestvujúcich mestských záhradách. Rovnako môžu byť väčšie záhrady i predmetom plánovania a realizácie súkromného sektoru pôsobiaceho v oblasti rozvoja územia (Bell et al 2016), ktorý s týmto typom plánovania má skúsenosti napríklad z výstavby súborov stavieb v území.

Spôsoby plánovania mestskej záhrady

Existujú dve základné cesty, ako plánovať a uskutočniť mestskú záhradu. Zhora-dole, teda plánovanie je realizované samosprávou a výsledok následne má slúžiť budúcim užívateľom a zdola-hore, kedy samotní užívatelia, komunity plánujú a realizujú zámer (Šťastná 2016). Medzi týmito krajnými pozíciami je pomerne široký priestor k prelínaniu kvalít a spôsobov plánovania z oboch strán intervalu, napríklad zdola-hore plánovaná mestská záhrada, na ktorej plánovaní spolupracuje i samospráva, či zhora-dole plánovaný projekt, na ktorom sa aktívne podieľa zástupca z radov komunity.

Zhora-dole je v prevažujúcom spôsobe plánovania, ktorý je založený hierarchickým systémom organizácie plánovacieho procesu, kedy stav, keď sa vôbec začne plánovať mestská záhrada je výsledkom predošlých procesov, viac či menej ovplyvňujúcich budúci zámer a to v podobe územne plánovacej dokumentácie, s ktorou by mal byť zámer v súlade, stratégiami a politikami, kde sa uvádza napríklad, že mestské záhrady sú pre samosprávu jedna z prioritných oblastí, ktorej sa chcú venovať a rozpočtu, v ktorom budú na daný zámer vyhradené zdroje v jednom balíku, alebo na postupne nadväzujúce úkony. Druhým kolečkom plánovania je potom príprava zámeru majúca podobu krokov od hrubého rozvrhu budúceho zámeru, úvahy nad možnosťami financovania, či prvého kola participácie. Na základe týchto krokov môže byť súťažná podoba zámeru v architektonickej súťaži či priamo vybraný architekt. Vybraná podoba mestskej záhrady potom prechádza ďalším kolečkom projektovania a úprav, až je vydané stavebné povolenie a môže sa začať s realizáciou. Realizovaný výsledok je potom daný do užívania verejnosti, jednotlivé individuálne záhrady sú prenajaté záhradkárom. Samospráva sa naďalej po dobu životnosti stará o mestskú záhradu rovnako ako o iné priestranstvá. Nevýhody takéhoto procesu môžu byť zrejmé už z dĺžky jeho hoc zotrvačného popisu. Proces trvá dlho, je náročný na ľudské zdroje a je nákladný (Cejpková 2019). Zároveň je veľkým problémom plánovania zhora - dole odtrhnutie sa od reality budúcich užívateľov a zložitejšia komunikácia zámeru. Navzdory negatívam, sa bez takéhoto procesu väčšie

mestské záhrady nezaobídu. Možnosti zlepšenia je nutné hľadať hlavne v komunikácii s verejnosťou, snažiť sa verejnosť a budúcich užívateľov do procesu zapojiť čo najviac a čo najskôr, aby sa predišlo možným nedorozumeniam už v úvodnej fáze projektu.

Zdola-hore bude spôsob plánovania typický hlavne pre menšie mestské záhrady, ktoré vznikajú z popudu komunity. Proces plánovania je výrazne jednoduchší, hoc je veľmi náročný na ľudské zdroje, keďže plánovanie zdola-hore nie je obvykle platenou činnosťou (Pokorná 2020). Plánovanie začína tým, že jednotlivci, či skupina sa nadchne pre myšlienku zriadenia vlastnejestskej záhrady, dohodnú sa že do toho pôjdu a prípadne zapoja ďalších ľudí. Pre uľahčenie jednania môžu za týmto účelom zriadiť občianske združenie či spolok, no nie je to nutné. Prvým krokom k záhrade bude hľadanie vhodného pozemku a následne dohoda s jeho majiteľom, ktorý im ho dá do nájmu či zapožičia. V prípade, že je nutné platiť nájom, komunita by už mala mať vytvorený model financovania aktivít a dostatok prostriedkov, aby nájom mohli platiť. Zároveň s momentom výberu vhodného pozemku a vzniku dohody na jeho užívaní s majiteľom nastáva potreba vytvorenia základného rozvrhu záhrady a potreby vybavenie. To si môže spraviť komunita sama, alebo môžu požiadať o radu architekta. Nastáva fáza realizácie záhrady, kedy sa postupne uskutočňuje jej návrh v závislosti od dostupných zdrojov. V tento moment záhrada môže oslaviť najbližšie okolie, aby sa do ich aktivít zapojilo, záhrada začína fungovať. Komunita v procese fungovania záhrady ďalej plánuje aktivity, údržbu záhrady a prípadné vylepšovanie. Nevýhody plánovania zdola-hore sú dané hlavne tým, že si komunita robí väčšinu krokov sama, svojpomocne, zadarmo a vo voľnom čase, teda často nedostatok času, znalostí a orientácie v procesoch a práve, či obmedzené množstvo zdrojov. Z pohľadu samosprávy je dobré snažiť sa komunitu vyjsť v ústrety a pomôcť napríklad dotáciami či odbornou pomocou v oblasti procesov (Sidorová 2020).

Plánovanie v Prahe

Dôležitými dokumentami, ktoré ovplyvňujú možnosti umiestňovania mestských záhrad, ktoré budú podliehať územnému konaniu, sú pre rozhodovanie záväzné územne plánovacie dokumentácie, stanovujúce podmienky využitia územia. V Prahe sú v platnosti dva takéto dokumenty: Územný plán zóny Anenská (ďalej regulačný plán) a Územný plán sídelného útvaru hlavného mesta Prahy (ďalej územný plán). V budúcnosti bude územný plán nahradený Metropolitným plánom, ktorý je momentálne vo fáze vyhodnocovania pripomienok a jeho začiatok platnosti sa očakáva od prvého januára 2023, pravdepodobne sa tak stane neskôr (Amika 2021) i vzhľadom na epidémiu SARS-COV 19.

Regulačný plán, vzhľadom na územie na ktoré sa vzťahuje, sa mestských záhrad s veľmi vysokou prav-

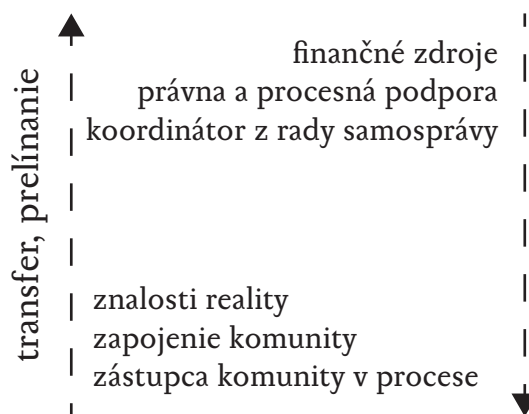
Zhora -> dole

samospráva

územne plánovacia dokumentácia
strategické plánovanie
politiky
rozpočet
ľudské zdroje

- trvanie procesu
- náročnosť na zdroje
- neschopnosť komunikácie
- neznalosť potrieb komunity
- odtrhnutie od každodennej reality

komunita a užívatelia

Zdola -> hore

samospráva

zapálenie pre vec
znalosť potrieb komunity
medziľudské vzťahy v procese
flexibilita
nekonvenčnosť riešení

- dobrovoľnícka báza činnosti
- orientácia v procesoch a práve
- nedostatok financií
- náročnosť procesov
- kontinuálna záťaž, vyhorenie

komunita a užívatelia

depodobnosťou týkať nebude, pretože mimo to, že sú do daného územia nevhodné, na ne nie je ani priestor vzhľadom na dokončenosť daného územia.

Územný plán

Územný plán, s účinnosťou od 1.1.2000, platný v znení OOP 55/2018 platnom od 12.10.2018, so zmenami z októbra 2021 rieši funkčné využitie a usporiadanie plôch na celom území mesta, stanovuje koncepcie rozvoja mesta. Plán je záväzný pre rozhodovanie v území. Mierka plánu je 1:10000. Najmenšia vymedziteľná plocha je 2500 m², menšie plochy sa vymedzujú grafickou značkou. Platnosť plánu má skončiť koncom roka 2022 (Klokočková 2018).

Z hľadiska mestských záhrad je dôležitá už samotná mierka, z ktorej plynie to, že ako samostatné funkčné plochy môžu byť vymedziteľné len plochy väčšie ako 2500 m², teda vlastnú funkčnú plochu môžu mať len väčšie mestské záhrady. Tie menšie budú obvykle súčasťou iného využitia, čo pomerne dobre odpovedá v manuáli užitej logike, že menšie mestské záhrady nepotrebujú byť špecificky vymedzené skrz vlastnú funkčnú plochu, ale môžu fungovať ako súčasť inej funkcie.

Územný plán je založený na plochách s rozdielnym spôsobom využitia stanovených pre celé územie Prahy, pre ktoré sú definované regulatívy využitia v rôznej úrovni prípustnosti využitia od hlavného využitia cez prípustné a podmienene prípustné využitie až po neprípustné využitie (Klokočková 2018). Mestské záhrady, v územnom pláne stotožniteľné so záhradkárskymi osadami sú špecificky vymedzené v ploche s rozdielnym spôsobom využitia PZO - záhradky a záhradkové osady, ktoré sú hlavným využitím. V plochách PZO sú prípustné plochy pre pestovanie, klubové zariadenia, záhradkárske chaty, drobné vodné plochy, cyklistické stezky, pešie komunikácie a plochy, účelové komunikácie a parkovacie plochy. Hlavné a prípustné využitie pokrýva väčšinu možných potrieb mestskej záhrady. Podmienene prípustné využitie ďalej pripúšťa detské ihriská, nekryté športoviská a stavby pre skladovanie a spracovanie plodín.

Plochy PZO sú vymedzené na 482,5 ha plochy čo predstavuje približne 1% rozlohy Prahy. Plochy PZO odpovedajú svojou polohou približne polovici skutočnej polohy (plochy) existujúcich záhradkárskych osád. Výmera plôch PZO je o 1/4 menšia než skutočná výmera existujúcich záhradkárskych osád a približne 1/4 plôch PZO by k ich naplneniu vyžadovala realizáciu novej mestskej záhrady. Existujúce mestské záhrady, ktoré nie sú definované ako plochy PZO sú najčastejšie určené ako plochy ZMK - zeleň mestská a krajinná, či iné druhy verejnej zelene, prípadne sú navrhnuté ako zastaviteľné.

Územný plán vymedzuje celomestský systém zelene, ktorý má za účel chrániť a dotvoriť spojitú

PLOCHA PZO

Hlavní využití:

Záhradky a záhradkové osady.

Prípustné využití:

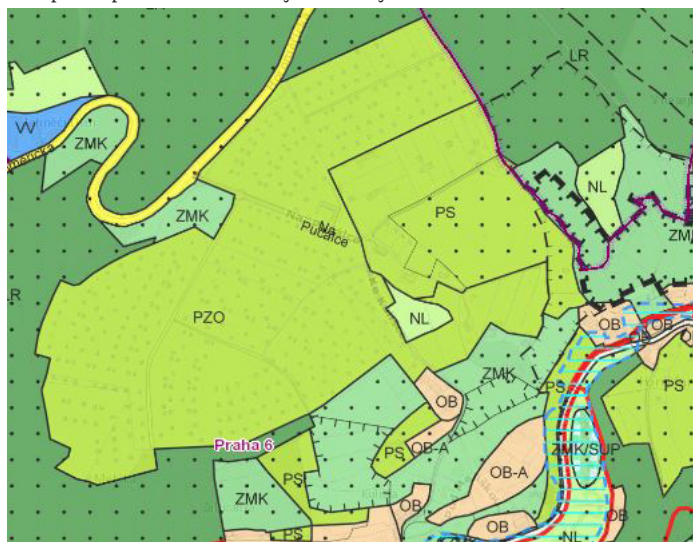
Plochy pro pestování ovoce, zeleniny a okrasných rostlin, klubová zařízení, záhradkárske chaty. Drobné vodné plochy...

Podmíněně přípustné využití:

Pro uspokojení potřeb souvisejících s hlavním a přípustným využitím lze umístit: detská hrístka, nekrytá športovní zařízení...

Nepřípustné využití:

Nepřípustné je využití neslučitelné s hlavním a přípustným využitím, které je v rozporu s podmínkami a limity stanovenými...

Územní plán - hlavný výkres, regulatívy plochy PZO lokalita záhradkovej osady Jenerálka (13)

Metropolitní plán

regulatívy viazané na lokalitu

- zastaviteľnosť
- štruktúra
- využitie územia
- stabilita a miera využitia

regulatívy viazané na plochu

- verejné priestranstvá
- stavebné bloky
- regulácia výšok
- plochy nestavebných blokov a krajiny

Územní plán

plochy s rozdielnym spôsobom využitia

- hlavné využitie
- prípustné využitie
- podmienene prípustné využitie
- neprípustné využitie

porovnanie regulácie v ÚP a MP

sústavu nezastaviteľných plôch zelene. Plochy PZO sú často súčasťou tohto systému, čo im dáva silnejšiu garanciu existencie.

Územný plán pochádza z doby, kedy téma mestských záhrad bola okrajovou a skôr na ústupe, preto je možné sledovať okrajovosť tohto javu i v plánovaní, kedy sú záhradkárske osady spomenuté len stroho vo funkčnej ploche pre ne špecificky vymedzenej. Priamo nie sú spomínané ako prípustné využitie v iných funkčných plochách. Komunitné plánovanie v tej dobe rovnako nebolo témou, preto sa územný plán takýmto formám využitia špecificky nevenuje.

Metropolitný plán

Obstarávanie metropolitného plánu bolo zahájené v roku 2012. Metropolitný plán má odlišnú logiku fungovania než konvenčná územne plánovacia dokumentácia spracovaná podľa štandardných metodík (napr. Minis). Nie sú použité funkčné plochy pre ktoré sú dané regulatívy, hoc i metropolitný plán používa., ale skôr s ohľadom na charakter využitia.

Základné členenie regulatívov je na regulatívy viazané na plochu pre konkrétne bloky (plochy) a regulatívy viazané na lokality. Ďalej plán používa mieru zaťaženia a lokálne členenie, kde pre lokality je definovaný charakter i podľa štruktúry zástavby. Pre lokalitu je definovaná zastaviteľnosť v zmysle zastaviteľná či nezastaviteľná, šesť možných spôsobov využitia a stabilita lokality vyjadrujúca možnosti zmien v území, mieru stability náplne lokality. Nová zástavba musí rešpektovať charakter lokality, napríklad i skrz v pláne stanovenú podlažnosť. Metropolitný plán sa vo väčšej podrobnosti venuje verejným priestranstvám ako samostatnej vrstve plánu (IPR Praha 2018).

V niektorých typoch štruktúr sa priamo objavujú záhradkárske osady či záhrady ako možné využitia. Napríklad tomu je u parkového areálu.

Metropolitný plán definuje ako typ nestavebného bloku (regulatív viazaný na plochu) špeciálnu záhradu, ktorá je určená napríklad pre vzdelávanie a výchovu. Tento typ využitia môže odpovedať Tematickej záhrade definovanej manuálom.

V pláne je obdobným spôsobom definovaná aj zahrádková osada, ktorá je popísaná ako súbor záhrad, prípadne jednotlivá záhrada s využitím pre rodinnú rekreáciu, často s budovami záhradných domkov či záhradkárskych chat. Z pohľadu manuálu je takto definovaná jedna z mnohých podôb mestských záhrad, pomerne konvenčná podoba, aj keď je cítiť, že spojením jednotlivá záhrada sa cieľ už i na projekty viac založené na zdieľanom využití priestoru.

Záhradkárska osada vymedzená ako samostatná lokalita, má parametre zastaviteľnej nestavebnej plochy s typom štruktúry parkový areál, rekreačným využitím.

Z pohľadu zachovania jestvujúcich mestských

záhrad je metropolitný plán miernym posunom vpred, hlavne z hľadiska zachovania v území stabilizovaných mestských záhrad. Mnoho záhradkárskych osád v územnom pláne nevymedzených vlastnou plochou je v metropolitnom pláne jasne vymedzených (napr. ZO Orechovka).

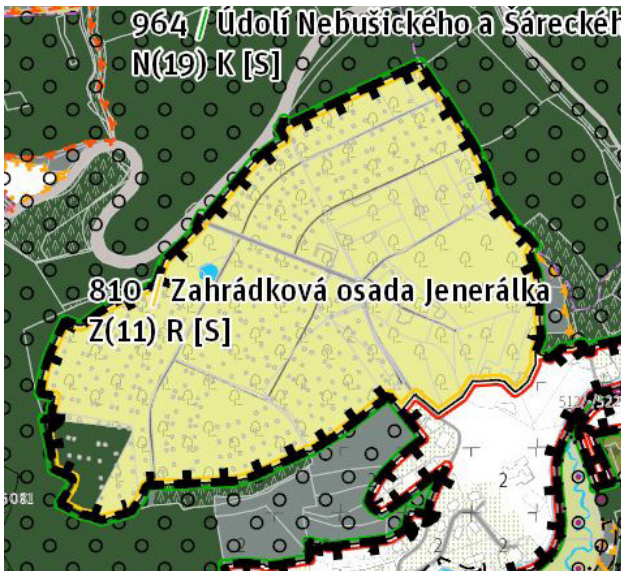
Kde hľadať?

Všetky územne plánovacie dokumentácie je možné nájsť na webe Inštitutu plánování a rozvoje. Územní plán na stránke <https://iprpraha.cz/stranka/10> a Metropolitní plán <http://plan.iprpraha.cz/>. Mimo týchto plánov je možné na stránke <https://www.geoportalpraha.cz/> nájsť široký okruh informácií o území od historických máp zobrazujúcich podobu územia po polohu technickej infraštruktúry. Praha je našťastie na špicí čo do digitálnej prístupnosti a intuitívnosti používania digitálnych dokumentácií, takže i laik pomerne ľahko po kliknutí na plochu, ktorá ho zaujíma, dostane presnú informáciu o pre ňu platných regulatívoch.

Zmeny v plánovaní

K väčšiemu rozšíreniu mestských záhrad by dopomohlo, keby sa v územnom plánovaní prestala používať optika, že záhradkárska osada je niečo oplotené s individuálnymi záhradami a chatami, hoc i to je jedna z podôb mestskej záhrady.

Odporúčenia pri plánovaní plánovania do budúcnosti môžu byť nasledovné: menšie mestské záhrady, hlavne tie realizované zdola - hore by mali byť automaticky povolené na väčšine územia, zvlášť v území s prevahou hromadného bývania a polyfunkčných územiach, napríklad skrz regulatív takého správanie vyslovene umožňujúci. Tým by sa ľuďom majúcim záujem o zriadenie takejto mestskej záhrady dodala absolútna istota, že to je možné. Pre väčšie zhora - dole plánované mestské záhrady je v územnom plánovaní potrebné zmeniť optiku a pristúpiť na to, že mestská záhrada má byť verejným priestranstvom a verejnou zeleňou. Zároveň je vhodné definovať, že mestská záhrada je možná i ako polyfunkčná štruktúra kombinovaná s ďalšími spôsobmi využitia zvyšujúcimi jej atraktivitu, ale i atraktivitu najbližšieho okolia. Regulatívy by takýto náhľad na mestské záhrady mali reflektovať. Vhodné je zrušiť funkčnú plochu záhradkárska osada a nahradiť ju plochou pre mestské záhrady, respektíve kludne i ponechať daný názov, ale aktualizovať jej náplň a podobu s ohľadom na vyššie popísané. Mestské záhrady je vo význame plánu vhodné radiť k verejným priestranstvám. Pre parkové verejné priestranstvá je vhodné určiť mestské záhrady ako jednu z možných doplnkových funkcií. Možnosťou je aj vytvoriť špecifickú plochu podľa tu predstretého typu Park so záhradami, ktorý by v špecifických situáciách kombinoval tieto dve štruktúry. V neposlednom rade je nutné neustále sa dotazovať na jestvujúci stav a hľadať budúcnosť pre existujúce mestské záhrady.

Metropolitní plán - hlavní výkres
 lokalita záhradkovej osady Jenerálka (14)

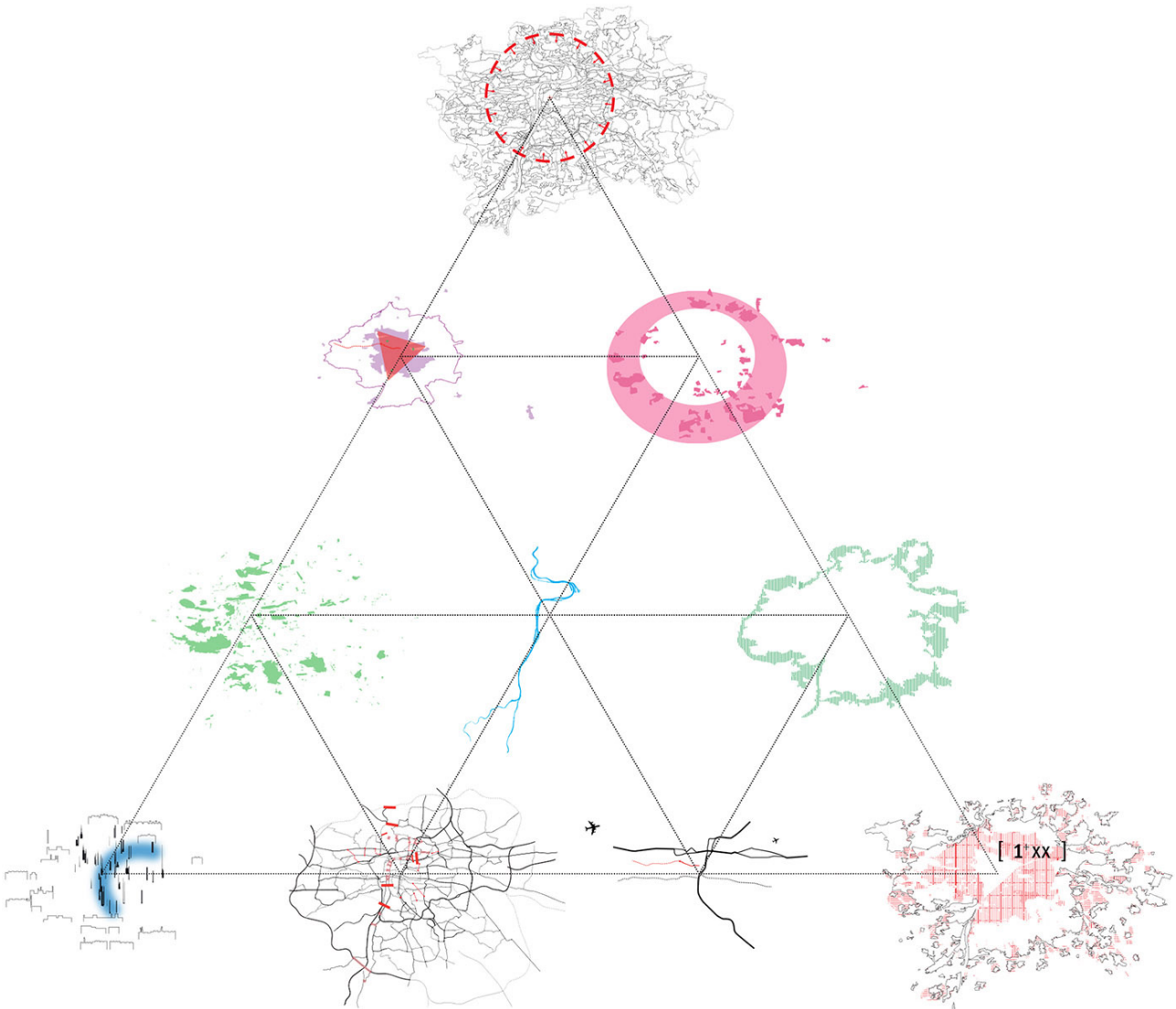
Z 09	Z 10	Z 11	Z 12	Z 13	N 14	N 15	N 16	N 17	N 18	N 19	N 20
---------	---------	-----------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

TYP STRUKTURY: parkový areál

Zahrádková osada Jenerálka

Z ZASTAVITELNOST: zastavitelná nestavební	(11) TYP STRUKTURY: parkový areál
/ R VYUŽITÍ ÚZEMÍ: rekreační	[S] STABILITA: stabilizovaná

Metropolitní plán - karta lokality - základné údaje
 lokalita záhradkovej osady Jenerálka (15)

Metropolitní plán - koncepčná schéma (16)

Na to, aby mestské záhrady v čase obstáli, potrebujú primeraný režim správy a rozhodovania o zmenách, ktorými sa záhrada bude adaptovať na nové situácie. Nadnesene, mestská záhrada potrebuje začať plánovať zmeny už na začiatku prevádzky. Navrhnutá podoba, sebaviac nadčasová, bez sústavnej starostlivosti o záhradu i trendy, sa rýchlo stane neaktuálnou.

Správa

Bežná správa

Mestská záhrada, ostatne ako každé priestranstvo vystavené vplyvom počasia a užívania, ktoré má byť komfortne užívateľné, potrebuje určitú mieru správy a bežnej údržby, tak aby bolo bezpečné a nepôsobilo zanedbaným dojomom. Bežnou správou sa rozumie údržba vybavenia mestskej záhrady vo funkčnej a bezpečnej podobe, údržba zelene napríklad formou seče a zálievky či údržba priestranstiev v zmysle čistoty a bezpečnosti.

Bežnú údržbu je možné rozdeliť podľa potreby jej vykonávania na sezónnu, či už pravidelnú alebo jednorazovú, bežnú alebo výnimočnú. Pod bežnou údržbou si je možné predstaviť napríklad likvidáciu odpadu ako pravidelne v krátkych intervaloch sa opakujúci proces na jednej strane spektra, alebo údržbu mobiliáru, napríklad náter lavičiek konaný približne raz za 5 rokov na druhej strane spektra potreby pravidelnosti. Sezónna údržba podlieha prírodným procesom a je závislá od konkrétnej situácie v konkrétnom roku, od prírodných procesov. Napríklad, letné mesiace môžu priniesť extrémne teploty a potrebu pravidelnej zálievky, ale nemusí to byť pravidlom, leto môže byť aj chladné a daždivé. Pravidelná je napríklad zálievka výsadiet v letných mesiacoch. Jednorazovou môže byť rez ovocných stromov v období vegetačného kludu. Výnimočnou údržbou je riešenie nepredvídateľných situácií vzniknutých napríklad prírodnými procesmi, či mimoriadnymi situáciami, napríklad odstránenie vetrom vyvráteného stromu či následkov vandalizmu.

Miera bežnej údržby závisí od významu mestskej záhrady a dopadu prípadnej neúdržby na rôzne veľkú skupinu užívateľov. Najviac udržiavané by mali byť mestské záhrady s povahou významnejšieho parkového priestranstva, ktoré využíva väčší počet užívate-

lov. Naopak, minimum údržby potom budú potrebovať mestské záhrady s extenzívnym spôsobom hospodárenia, situované napríklad do krajinných priestranstiev. U mestských záhrad prístupných obvykle len menšiemu okruhu komunity taktiež postačí menšia miera údržby. Bežná údržba priestranstiev je významným nákladom pre mestá (Hudeček 2018), zvlášť pokiaľ má mať určitý štandard a predmetom údržby je i údržba za účelom zvýšenia životnosti priestranstva. Kto má vykonávať údržbu závisí od charakteru mestskej záhrady. Ak je mestská záhrada verejným priestranstvom významným pre mesto či štvrť, bola tak navrhnutá, prípadne súčasťou mestskej záhrady sú takéto priestranstvá, alebo iná významom nadradená infraštruktúra, malo by náklady na údržbu týchto priestranstiev znášať mesto, respektíve vlastníci plôch priestranstva, ak nie je mestom a nemá zmluvne upravený režim údržby. Samozrejme, je možná dohoda s užívateľmi mestskej záhrady, že časť údržby budú vykonávať sami a za to dostanú určité úľavy, napríklad nižší nájom. Údržba, ktorú majú užívatelia vykonávať sami by mala odpovedať ich reálnym fyzickým, finančným a technickým možnostiam. V záhradách, ktoré sú plne spravované komunitou si potom údržbu vykonávajú samotní užívatelia v medziach ich možností, napríklad formou brigád či dobrovoľníckej činnosti, na základe dohody o miere údržby. Režimy údržby môžu byť nastavené veľmi pestro od intenzívnej, konanej pravidelne i niekoľkokrát do týždňa po extenzívnu, ktorá môže byť realizovaná v jednotkách dní v roku.

Celoročné využitie

Mestské záhrady sú na prvý pohľad sezónnou záležitosťou kvôli sezónnosti záhradníčenia. Mestské záhrady zamerané len na záhradníčenie pravdepodobne

budú cez chladnejšie zimné obdobie v spojení s obdobím vegetačného kludu málo využívané či vôbec nevyužívané. Takéto mestské záhrady je potrebné zazimovať s ohľadom na estetické pôsobenie štruktúry navonok ale i bezpečnosť samotnej záhrady, ktorá bude výrazne menej sociálne kontrolovaná (MIB 2020).

Preferovaným stavom by však mali byť celoročne využiteľné mestské záhrady, tak, aby cez zimu inokedy živé miesta neostávali úplne prázdny, aj keď je jasné, že využitie v zime len obtiažne bude dosahovať intenzity z teplejších mesiacov (Gehl 2000). Ostatne, toto platí i pre ostatné priestranstvá v našich zemepisných šírkach. Celoročne môžu byť využívané tie mestské záhrady, ktorých náplň nie len záhradníčenie, ale sú v nich prítomné aj iné aktivity vykonávateľné vonku navzdory počasiu, napríklad hra detskom ihrisku či športovanie, alebo interiérové aktivity, ku ktorým slúžia stavby v mestskej záhrade, napríklad klubovňa, kde sa môže komunita stretávať aj v zime. U celoročne využívaných mestských záhrad je potom nutné zabezpečiť základnú zimnú údržbu.

Otvorenosť zmenám

Ďalšou rovinou správy je hľadanie budúcich podôb mestskej záhrady, ako spôsob reagovania na vnútorné i vonkajšie podnety ovplyvňujúce mestskú záhradu. Pod podnetmi si je možné predstaviť zmeny okolia mestskej záhrady, i plánované, či zmeny v územne plánovacej dokumentácii, vývoj spôsobov hospodárenia a manažmentu prírodného prostredia, zmeny v trávení voľného i pracovného času obyvateľov mesta, dotačné výzvy, skrz ktoré je možné financovať zmeny v mestskej záhrade, ale i morálnu a fyzickú životnosť použitých riešení, ktorá nie je neobmedzená. Schopnosť reagovať na podnety je predpokladom dlhotrvajúcej existencie mestskej záhrady.

Mesto sa v čase vyvíja a s ním sa vyvíja aj okolie mestských záhrad, jeho spôsob a intenzita využitia. Je časté, že zmeny okolitej situácie mestskú záhradu dostanú do nového kontextu, než na ktorý bola navrhovaná, v dobrom aj v zlom. Typickým príkladom môže byť zmena využitia územia, kedy sa napríklad izolačná mestská záhrada vplyvom prestavby limitu na iné využitie, jeho odstránením, dostane do novej situácie, kedy už nemusí plniť izolačnú funkciu. Reakciou na zmenu situácie by mala byť aj zmena v mestskej záhrade v zmysle zhodnotenia nového stavu, hľadania dialógu medzi záhradou a novým využitím, tak, aby sa z mestskej záhrady nestal v území limit, proti ktorému sa zbrojí. Samotná mestská záhrada vzhľadom na jej nestavebnú povahu je schopná znášať zmeny. Otvorenosť zmenám by sa mala prejaviť aj u užívateľov.

Otvorenosť zmenám je spoločná pre všetky podnety. Vhodné je sa zaoberať budúcnosťou pred tým, než na stane, pretože potom už môže byť neskoro. Včasným riešením je možné predísť nevrátnym

zmenám. Možné je koordinovať novú podobu mestskej záhrady s pripravovanými zámermi a ideálne i získať na zmeny v mestskej záhrade finančné prostriedky ako kompenzáciu za záťaž zmenou (Maier et al. 2019). Obdobné platí i pre podnety z kategórie životnosti, zmien v správaní ľudí či zmeny v prírodných procesoch. Proaktivita je nutná i pri zháňaní zdrojov pre mestskú záhradu napríklad v podobe dotačných titulov.

Vlastnícke vzťahy

Kto je vlastníkom pozemku a aké má od neho očakávania výrazne vplýva na mestskú záhradu v krátkodobom i dlhodobom horizonte. V krátkodobom horizonte je vplyv prevažne v podobe výšky nájomného, respektíve možnosti režimu bez nájomného a v dlhodobom horizonte majú vlastnícke vzťahy dopad na dlhodobosť existencie mestskej záhrady.

Vlastníkov je pre väčšinu prípadov mestských záhrad možné rozdeliť na dve skupiny - vlastníkov verejnoprávnych a súkromnoprávnych, ktorým je možné priradiť prívlastky neziskový a ziskový, hoc i súkromný vlastník nemusí očakávať ziskovosť svojho pozemku a jeho zhodnotenie napríklad výstavbou a naopak, verejný vlastník môže usilovať o zhodnotenie svojich nehnuteľností, pretože sú kľúčovými pre uskutočnenie jeho zámerov. Každá zo skupín vlastníkov má však vo všeobecnosti iné ciele a spôsoby hospodárenia s majetkom, preto je delenie na mieste. Minoritnou skupinou budú mestské záhrady realizované na pozemku vo vlastníctve užívateľov.

Priaznivejším vlastníkom pozemku je pre mestskú záhradu mesto, mestská časť či iný neziskový subjekt. U trvalých mestských záhrad je to prakticky nutnosťou. Municipality tu môže byť vlastníkom pozemku, investorom zámeru a čiastočne i garantom údržby, rovnako, ako je tomu u konvenčných verejných priestranstiev a hlavne, garantom udržania mestskej záhrady ako verejného záujmu (ČR 2006). Pre mestské záhrady s časovým ohraničením existencie môže vlastníctvo pozemku municipalitou znamenať výhodnejšie podmienky užívania. Municipality napríklad nemusí vyžadovať platbu nájmu, či trhový nájom a tým podporovať mestské záhrady (Sidorová 2020). Zároveň tu pôsobí i efekt istoty existencie mestskej záhrady, kedy sa automaticky nepredpokladá to, že municipality túži zhodnotiť pozemok v čo najkratšom čase, napríklad výstavbou. Určitým rizikom je možnosť predaja pozemku ako spôsob vylepšovania rozpočtu samospráv, kedy mestská záhrada môže byť predaná súkromnému sektoru. Tento možný scenár je spolu s garanciou doby existencie vhodné ošetriť si v zmluve o prenájme.

Na strane súkromných vlastníkov nemusí byť záujem o verejný záujem ako u tých verejných. Obvyklým cieľom, zvlášť u vlastníkov, ktorých živobytím je zhodnocovanie územia je zisk vzniknutý rozvojom pozemku. Takýto vlastník obvykle mestskú záhradu

bude považovať za dočasné riešenie (Moravcová 2019), dokým mu nebude umožnený jeho zámer. Doba existencie mestskej záhrady bude daná časom do umožnenia zhodnotenia pozemku. Samozrejme, do tohto času mestská záhrada môže byť hodnotným využitím a vlastník môže mať záujem o jej zdarnú existenciu. Mestská záhrada pre neho môže znamenať úsporu nákladov na údržbu a zabezpečenie pozemku, zlepšovanie verejného obrazu vlastníka, zvlášť vtedy, keď koná pre niektorých ľudí nežiadané kroky, či zisk z nájomného a ďalších dočasných aktivít naviazaných na mestskú záhradu (NSZM ČR 2021). Väčšina bežných súkromných vlastníkov, ktorí sa nezaoberajú rozvojom územia či investíciami do nehnuteľnosti, zvlášť keď je vlastníkom konkrétna fyzická osoba, môže byť partnerom aj pre dlhodobu existujúcu mestskú záhradu, zvlášť pokiaľ vlastník bude samotným užívateľom.

Záhrada ako podnikateľský projekt

Mestská záhrada je na prvý pohľad neziskový projekt. V manuáli je tak uvažovaná. Hodnotou je hlavne hodnota ekosystémových služieb, hodnota pre komunitu a spoločnosť, hodnota priestransva a zisk sa nepredpokladá, teda celkovo hodnota verejného záujmu. V českých pomeroch okrajovou polohou mestských záhrad môžu byť súkromné mestské záhrady (Glavan 2016) navrhované i za účelom zisku, hlavne z nájmu záhrad a z ďalších v záhrade situovaných funkcií v situáciách, kedy pozemok, či jeho časť, vlastnený súkromným subjektom nie je možné využiť napríklad k výstavbe a je potrebné hľadať iné možnosti aspoň čiastočného zhodnotenia. Mestská záhrada môže predstavovať pomerne stály a dlhotrvajúci príjem z prenájmu záhrad, hoc výrazne menšieho objemu než u prenájmu stavieb pohybujúci sa v nižších desiatkach korún za m² záhrady so sadzbou v závislosti od veľkosti individuálnej záhrady. Ďalší príjem môže byť napríklad z prenájmu vybavenia so záhradou súvisiaceho, prevádzky gastronomických, kultúrnych či športových zariadení, pokiaľ je po nich v území dopyt. Výhodou je i nízka nákladnosť zriadenia mestskej záhrady v porovnaní so stavbami. Možná je i kombinácia výstavby a mestskej záhrady, kedy doplnkom k prenájmu bytu môže byť i prenájom vlastnej záhrady vo väzbe na bytový dom, kde nájomca žije.

Financovanie záhrady

Mestskú záhradu je vhodné financovať z viacerých nezávislých zdrojov, s ohľadom na jej stabilitu. Režimy financovania budú odlišné pre prípravu a realizáciu, ktoré predstavujú jednorázové väčšie vstupy na zhotovenie samotnej záhrady, bežnú prevádzku, vyžadujúcu menšie, ale pravidelné vstupy na nájom, energie. Posledným typom nákladov sú vstupy vzniknuté počas existencie mestskej záhrady, či už plánované alebo neplánované, na zmeny v záhrade nepravidelného

charakteru širokého spektra, od zabezpečenia modernizácii, platby mimoriadnych výdavkov vzniknutých mimoriadnymi situáciami, či príležitostné potešenie v podobe spoločenských akcií v mestskej záhrade.

Financovanie mestskej záhrady je možné z členských príspevkov, napríklad platby nájomného za individuálnu záhradu, či za využívanie služieb v záhrade. Tento zdroj príjmov bude predstavovať stabilný a pravidelný príjem. Financovanie je možné i podporou a dotáciami od municipality, neziskového sektoru zaoberajúceho sa podporou zmysluplných projektov, ale i od súkromného sektoru skrz sponzoring či výplatu kompenzácií za činnosť pôsobiacu proti mestskej záhrade. Môže sa jednať aj o pravidelný aj o nepravidelný príjem. Jednorazová podpora sa uplatní zvlášť v procese realizácie mestskej záhrady a pri plánovaných úpravách. Doplnkovým príjmom sezónneho charakteru môže byť predaj prebytkov vypestovaného ovocia či zeleniny, prípade produktov živočíšnej výroby, ak sa v mestskej záhrade nachádza (Pokorná 2020). Na tento typ príjmov sa však s ohľadom na premennosť úrody v závislosti od počasia, je lepšie nespoliehať a je vhodné ho brať ako niečo navyše, vďaka čomu je možné zainvestovať mimoriadne zmeny, či udalosti v záhrade. V závislosti od vybavenia záhrady potom môže plynúť príjem i prevádzky či prenájmania pestrej škály vybavenosti umiestnenej v mestskej záhrade. Tento typ príjmu bude individuálnou záležitosťou líšiacou sa záhradu od záhrady a nedá sa zovšeobecniť. Niektoré záhrady takýto príjem mať vôbec nemusia. Financovanie mestskej záhrady sa bude odlišovať u záhrad plánovaných zhora - dole a tých komunitných zdola - hore plánovaných. Komunitné projekty budú mať za cieľ zhromaždiť toľko prostriedkov, aby bola možná existencia a rozvoj záhrady, kdežto u plánovaných mestských záhrad budú príjmy slúžiť ako kompenzácia vložených investícií a pokrytie nákladov na prevádzku a údržbu a nebudú mať priamu väzbu na existenciu záhrady a jej rozvoj. V takýchto mestských záhradách len časť príjmov, hlavne z činnosti užívateľov bude putovať do komunity na pokrytie ich potrieb a činnosť, ktorá im je v záhrade umožnená.

Potreba príjmov mestskej záhrady pokrývajúcich bežnú prevádzku bude závisieť hlavne od nákladov na prenájom pozemku pre mestskú záhradu, ak budú existovať, nákladov na energie a ďalšie pravidelné služby nutné k prevádzke záhrady, nákladov na bežnú údržbu a správu, v prípade, že nebudú realizované skrz dobrovoľnícku činnosť. Zároveň by z príjmov mala byť časť odkladaná na pokrytie mimoriadnych výdavkov a rozvoj záhrady. Jednorázové a mimoriadne výdaje budú potom uhradené z usparených peňazí, dotácii či sponzorských príspevkov zvlášť u mestských záhrad realizovaných zdola - hore, respektíve z v rozpočte vyhradených zdrojov či dotácii u zhora - dole realizovaných mestských záhrad.

Udržateľnosť ľudí

Mestské záhrady, zvlášť tie realizované zdola - hore, na dobrovoľníckej báze sú náročné na ľudské zdroje, ľudí, ktorí sa aktívne a dlhodobo venujú prevádzke a rozvoju záhrady i v rovine správy v zmysle administratívy. Úskalím dobrovoľníckej činnosti je to, že sa deje vo voľnom čase na úkor iných možných aktivít. Zvlášť, pokiaľ má byť pravidelne vykonávaná, z dobrovoľnej činnosti sa často stáva nutnosť s cieľom udržať záhradu v chode. Ľudia, ktorí majú na ramenách takúto záťaž v podobe správy záhrady môžu byť vystavený pocitu vyhorenia, či stavu, kedy sa im ich pred tým obľúbená aktivita sprotiví (Pokorná 2020). Z toho dôvodu je dobré mať správu záhrady, nielen v rovine administratívy, rozdelenú medzi viacero aktívnych ľudí, ktorí vedú záhradu a prípadne majú kompetencie delegovať ďalšie úlohy na iných členov záhrady či na aktérov zvonku. V prípade, že jedna z osôb z procesu na nejakú dobu vypadne, je možné pokryť jej činnosť ďalšími osobami v okruhu ľudí spravujúcich záhradu. Záhrada tak nie je náchylná na stav, kedy sa môže ocitnúť bez správy. Namiesto môže byť u väčších záhrad, ktoré disponujú väčším obnosom prostriedkov na prevádzku, bez ohľadu na spôsob vzniku, mať vedenie záhrady platené, napríklad skrz čiastočné úväzky, aby sa takejto agende mohli venovať plnohodnotne, nie na úkor voľného času, ktorí môžu radšej stráviť v záhrade. V prípade, že pozícia správcu bude zriadená napr. samosprávou, ako plnohodnotná na plný úväzok, je možné uvažovať i o tom režime, že správca bude spravovať viacero mestských záhrad. Tu hrozí riziko odtrhnutia sa od komunity záhradkárov, konkrétnych problémov konkrétnej záhrady, pretože sa už bude jednať o prácu so širokou pôsobnosťou.

Čo nerobiť svojpomocne

Mnoho činností v mestskej záhrade je možné realizovať svojpomocne, na dobrovoľníckej báze. Na tie činnosti, ktoré nie sú pokryté personálne, či kompetenčne, je vhodné mať hoc i formou príležitostných konzultácií či jednorazového zapojenia zjednanú externú osobu. Naivné si je myslieť, že si záhrada vystačí na všetko sama. Na začiatku procesu vzniku záhrady sa uplatnia architekti, právnici či odborníci na pôdu, pri vzniku niektoré remeselné a technické profesie. Počas existencie bude treba konzultovať správu zelene, výsadby v záhrade, tak aby prosperovali ale i realizovať zložitejšiu údržbu, napríklad skrz stromolezecké práce. Samozrejme platí, že medzi užívateľmi v komunite bude pestrá škála povolání, takže je možné, že odborník sa nájde i medzi záhradkármi. Výhodu v zháňaní externých zdrojov budú mať zhora - dole organizované záhrady, kde sa potrebný odborník proste zoženie a zaplatí. U komunitných projektov zas bude väčšia možnosť zapojenia odborníkov z rád užívateľov skrz priame využitie ich služieb.

výdaje

---

jednorázové
periodické

projekcia a realizácia záhrady
(projekt, odborné konzultácie, výstavba,...)

+

vybavenie záhrady nad rámec projektu
(nariadenie, predmety bežnej potreby,...)

+

náklady bežnej prevádzky
(energie, platy, nájom, poistenie,...)

+

mimoriadne výdaje
(odstraňovanie havárii, pohrom, vandalizmu,...)

+

príležitostné výdaje
(spoločenské udalosti, propagácia,...)

+

vylepšovanie záhrady
(nové vybavenie, nové riešenia, modernizácie,...)

+

likvidácia
(presun záhrady, manažment, odpady...)

príjmy

---

jednorázové
periodické

členské príspevky
(projekt, odborné konzultácie, výstavba,...)

+

nenávratné prostriedky
(dotácie, granty, sponzoring,...)

+

vratné prostriedky
(energie, platy, nájom, poistenie,...)

+

nehmotné príspevky
(úľavy z nájomného, personálna výpomoc,...)

+

hmotné príspevky
darovanie materiálu, techniky,...)

+

príjmy z predaja
(potravín, výrobkov,...)

+

príjmy z nájmu mimo záhrad
(priestranstiev, priestorov, vybavenia,...)

Záverom...

Záverom už len zostáva zopakovať heslo z prvej strany, podte DO ZÁHRAD! aj v zmysle vybrať sa do menej poznaných miest, zabývať mestské záhrady bežným užívaním, ako iné verejné priestranstvá, aj v zmysle tvorby záhrad, ktorá čiastočne bude vždy na ramenách komunit a bežných ľudí, ktorí sa o záhradou starajú. Heslo smeruje aj na samosprávy, pre ktoré sú mestské záhrady príležitosťou k tvorbe hodnotného a udržateľného prostredia. Potom ísť do záhrad snáď bude v budúcnosti bežnou činnosťou. Rady ako na to sú položené na stole, je čas ísť do toho, DO ZÁHRAD!

Zoznam použitej literatúry

AHMP (2021). Správní a územněsprávní členění Prahy - Územní vývoj Prahy [online]. Archiv hlavního města Prahy [cit. 23. 12. 2021]. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=47&wstyle=0&page=%27%27>

Arnika (2021). Příprava a harmonogram Metropolitního plánu [online]. Arnika [cit. 14. 11. 2021] Dostupné z: <https://arnika.org/praha/nase-temata/uzemni-planovani/metropolitni-plan/priprava-a-harmonogram-metropolitniho-planu>

Bell, Simon & Fox-Kämper, Runrid & Keshavarz, Nazila & Benson, Mary & Caputo, Silvio & Noori, Susan & Voigt, Annette. (2016). *Urban Allotment Gardens in Europe*. New York: Routledge, 384 s. ISBN 978-1-138-58896-7

CEJPKOVÁ, Klára et al (2019). *Principy tvorby veřejných prostranství*. Brno: Kancelář architekta města Brna, 284 stran. ISBN 978-80-270-6463-2.

ČESKO (2006). Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS 2010-2021 [cit. 29. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183>

ČESKO (2021). Zákon č. 221/2021 Sb., o podpoře zahrádkářské činnosti (zahrádkářský zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. AION CS 2010-2021 [cit. 27. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-221>

ČSU (2014). Mezikrajské vztahy [online] Český statistický úřad [cit. 16. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-2105-05-v_letech_2000_az_2004-7_2_mezikrajske_vztahy

DE (1983). *Bundeskleingartengesetz*. [online] Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz [cit. 23. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bkleingg/BJNR002100983.html>

DOSTALÍK, Jan, Zbyněk ULČÁK, Lucie SOVOVÁ, Lukáš KALA, Radoslava KRYLOVÁ and Vojtěch PELIKÁN (2018). *Metodika hodnocení zahrádkářských lokalit (MEZA)* [online]. Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: https://enviro.fss.muni.cz/media/3090153/meza_text_2018.pdf

DRAGOUN, Radek (2019). *Zahrádkářských kolonií ubývá, ač je o ně velký zájem. Firmy na nich raději staví domy* [online]. *Ekonomia* [cit. 19. 12. 2021]. Dos-

tupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zahradkarskych-kolonii-ubyva-ac-je-o-ne-nebyvaly-zajem-svaz/r~919c01b2b52811e9970a0cc47ab5f122/>

FRANTZESKAKI, Niki (2016). *Urban Resilience: A concept for co-creating cities of the future* [online]. URBACT, Resilient Europe [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://urbact.eu/ste-pripraven%C3%AD-nabud%C3%BAcnos%C5%A5-odolnos%C5%A5-miest-v-praxi>

GEHL, Jan (2000). *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Vyd. v češtině 1. Brno: Nadace Partnerství, 202 s. ISBN 80-85834-79-0.

GEHREROVÁ, Ria (2015). *Buduje v meste záhrady: Naše heslo bolo „Mrkvou k občianskej spoločnosti“* [online]. N Press [cit. 10. 12. 2021]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/102820/mestske-zahrady/>

GIBAS, Petr (2011). *Falešná zeleň a rajské zahrady: Diskuse o pražských zahrádkových koloniích*. [online] A2 kulturní čtrnáctideník [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2011/19/falesna-zen-a-rajske-zahrady>

GIBAS, Petr et al (2013). *Zahrádkové osady : stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti?*. Praha: Egmont, 147 s. ISBN 978-80-87398-30-2.

GIBAS, Petr (ed.), Irena Boumová, Tomáš Samec (2016). *Zahrádkářství v tisku a plánech: Pražské zahrádkové osady pohledem územního plánování a médií*. *Informační brožura* [online]. v Praze vydal Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [cit. 23. 12. 2021]. Dostupné z: http://zahradky.soc.cas.cz/sites/zahradky.soc.cas.cz/files/zahradky_brozura_web.pdf

GIBAS, Petr et al (2019). *Kutilství: drobná mozaika svépomocné tvorby*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 127 stran. ISBN 978-80-7330-357-0.

GLAVAN, Matjaž et al (2016). *Urban Gardening: From Cost Avoidance to Profit Making — Example from Ljubljana, Slovenia* [online]. *Urban Agriculture*, Mohamed Samer, IntechOpen, DOI: 10.5772/62301. [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.intechopen.com/chapters/50067>

GÓMEZ-BAGGETHUN, Erik & GREN, Asa (2013). *Urban Ecosystem Services*. T. Elmqvist et al. (eds.), *Urbanization, Biodiversity and Ecosystem Services: Challenges and Opportunities: A Global Assessment*, DOI 10.1007/978-94-007-7088-1_11,

- HALUZÍK, Radan, et al (2020). *Město naruby: vágní terén, vnitřní periferie a místa mezi místy*. Praha: Academia, 399 s. ISBN 978-80-200-3041-2.
- HENCELOVÁ, Petra & KRIZAN, Frantisek & BILKOVÁ, Kristína (2020). *Klasifikácia a funkcia komunitných záhrad v meste (prípadová štúdia z Bratislavy)*. Sociológia. 52. 51-81. 10.31577/sociologia.2020.52.1.3.
- HNILIČKA, Pavel, Eva FALTUSOVÁ, František KORBEL, Renáta KRÁLOVÁ PINTOVÁ, Jakub Filip NOVÁK, Jiří PLOS, David TICHÝ a Filip TITTL (2018). *Pražské stavební předpisy s aktualizovaným odůvodněním*. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, ISBN 978-80-87931-87-5.
- HOUNSLOW (2021). *Hounslow Allotments Strategy 2020 – 2025* [online]. London Borough of Hounslow [cit. 9. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.hounslow.gov.uk/downloads/file/2710/allotments_strategy
- HUDEČEK, Tomáš et al (2018). *Hustota a ekonomika měst*. Praha: ČVUT - Masarykův ústav vyšších studií, 135 stran. ISBN 978-80-87931-75-2.
- HUDEČEK, Tomáš (2019). *Řízení a správa města*. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 408 stran. ISBN 978-80-87931-98-1.
- IPR Praha. *Kancelář metropolitního plánu (2018). Územní plán hlavního města Prahy: metropolitní plán: závazná část: text*. Vydání první. Praha: IPR, 116 stran. ISBN 978-80-87931-77-6.
- JANSOVÁ, Petra (2020). *Soumrak zahrádkářských kolonií? Reportáž z klidného bytí na jedné z nejlukrativnějších adres v Praze* [online]. CZECH NEWS CENTER [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/soumrak-zahradkarskych-kolonii-reportaz-z-klidneho-byti-na-jedne-z-nejlukrativnejsich-adres-v-praze-1366544>
- JEHLÍK, Jan (2016). *Rukověť urbanismu: architektura poznávání a navrhování prostředí*. Praha: Ausdruck Books, 250 stran, 1 list obrazových příloh. ISBN 978-80-260-9558-3.
- JUNGOVÁ, Ivana (2014). *Zeleň usnadňuje komunikaci*. [online] Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zelen-usnadnuje-komunikaci.aspx>
- KINDER, Peter D. (2016). "Not in My Backyard Phenomenon". [online]. Encyclopedia Britannica, [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Not-in-My-Backyard-Phenomenon>.
- KLIMEŠOVÁ, Alena (2015). *Biodiverzita ve městě - srovnání druhové rozmanitosti flory zahrádkářských kolonií a ploch veřejné zeleně* [online]. Brno, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Zbyněk ULČÁK. [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/sncz2/>.
- KLOKOČKOVÁ, Vlasta et al (2018). *Územní plán sídelního útvaru hlavního města Prahy ve znění opatření obecné povahy č. 55 z roku 2018, kterým byla vydána změna Z 2832/00*. První vydání. V Praze: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 214 stran. ISBN 978-80-87931-89-9.
- KOVAŘÍKOVÁ, Zdeňka (2019). *Zahrádkářské osady jsou zásobárnou zemědělské půdy ve městech, říká Stanislav Kozlík* [online]. Ekolist – BEZK [cit. 23. 12. 2021]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/zahradkarske-osady-jsou-zasobarnou-zemedelske-pudy-ve-mestech-rika-stanislav-kozlika>
- KOUCKÝ, Roman (2018). *Pražské veduty: jak se dívat na (historickou) městskou krajinu*. Vydání první. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 223 stran. ISBN 978-80-87931-74-5.
- KOUCKÝ, Roman et al. (2018) *Územní plán hlavního města Prahy: metropolitní plán: koncept odůvodnění. Třetí upravené souhrnné vydání*. Praha: IPR Praha, 2018. 977 stran. ISBN 978-80-87931-71-4.
- KREJČÍ, Jaroslav (2021). *Růst úrokových sazeb bude v roce 2022 pokračovat. ČNB chce dostat inflaci pod kontrolu* [online]. CZECH NEWS CENTER [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/byznys/finance-a-bankovnictvi/rust-urokovych-sazeb-bude-v-roce-2022-pokracovat-cnb-chce-dostat-inflaci-pod-kontrolu-1386495>
- LEŠKOVÁ, Denisa (2019). *Vlastnoručně vypěstovaná zelenina chutná dvojnásob, přesvědčili se žáci* [online]. Kokoza o.p.s. [cit. 30.12.2021]. Dostupné z: <https://kokoza.cz/komunitni-zahrady/vlastnorucne-vypestovana-zelenina-chutna-dvojnásob-presvedcili-se-zaci/>
- MAIER, Karel et al (2019). *Spoluúčast privátního sektoru na veřejných výdajích*. [online]. Ústav prostorového plánování, FA ČVUT v Praze, 96 stran [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: <https://strategieprodes>

itku.cz/wp-content/uploads/2020/10/CVUT_Metodika_96-stran.pdf

MATĚJOVSKÁ, Lucie (2012). Případová studie zahrádkové osady Klecánky aneb není zahrádkář jako zahrádkář. Praha, Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra sociální a kulturní ekologie. Vedoucí práce Novák, Arnošt.

MELKOVÁ, Pavla (2014). Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 289 s. ISBN 978-80-87931-09-7.

MIB (2021). Ako porozumieť mestu a jeho ľuďom. Bratislava: Metropolitný inštitút Bratislavy, 303 strán. ISBN 978-80-973834-4-2

MIB (2020). Manuál verejných priestorov - Manifest verejných priestorov. Bratislava: Metropolitný inštitút Bratislavy, 98 strán. ISBN 978-80-973834-1-1

MIOVSKÁ, Lucie (2018): Aktualizace generelu zahrádkových osad v Praze: Zhodnocení současného stavu a možnosti dalšího vývoje [online]. RIV/60460709:41210/18:78488. Hlavní město Praha - Magistrát hl. m. Prahy [cit. 29. 11. 2020]. Dostupné z: https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/ochrana_klimatu/generel_zahrosad_vPraze_akt2018.html

MIOVSKÁ, Lucie. (2009): Generel zahrádkových osad v Praze – podkladová studie [online]. Hlavní město Praha - Magistrát hl. m. Prahy [cit. 17. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiZ75uZi4T1AhX_SPEDHdnHCHsQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Farnika.org%2Fsubory%2Fdokumenty%2Fmesta%2Fkauzy%2Fzahradky%2Fgenerel_09_podklad_1_verze_PS.pdf&usq=A0vVaw1XgsjEGeAivXlc1ASX_82A

MORAVCOVÁ, Ivana (2019). Brownfieldy: Skrytá příležitost pro česká města. [online]. URBACT [cit. 8. 12. 2021]. Dostupné z: <https://urbact.eu/brownfieldy-skryt%C3%A1-p%C5%99%C3%ADle%C5%BEitost-pro%C4%8Desk%C3%A1-m%C4%9Bsta>

NORBERG-SCHULZ, Christian (2010). Genius loci: krajina, místo, architektura. Překlad Petr Kratochvíl a Pavel Halík. 2. vyd. Praha: Dokořán, 219 s. ISBN 978-80-7363-303-5.

NSZM ČR (2021). Praha 12: Projekt "Cukrkandl" - komunitní využití brownfieldu. [online]. Dobrá praxe

– galerie udržitelného rozvoje [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z <https://dobrapraxe.cz/cz/priklady-dobre-praxe/praha-12-3>

OOP MHMP a IPR Praha (2017). Strategie adaptace hl. m. Prahy na změnu klimatu [online]. Hlavní město Praha [cit. 19. 12. 2021]. Dostupné z: https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/ochrana_klimatu/strategie_adaptace_HMP_na_zmenuklimatu_struktinfo.html

POKORNÁ, Radka (2020). Zakládání komunitních zahrad: metodika. Praha: Hlavní město Praha, Odbor ochrany prostředí MHMP, 69 stran. ISBN 978-80-7647-044-6.

SIDOROVÁ, Milota et al (2016). Jak navrhnout férově sdílené město?: 8 krátkých příběhů z každodenního života založených na férovém urbanismu a městotvorném designu. Praha: Heinrich-Böll-Stiftung e.V. ve spolupráci s WPS Prague, 37 stran. ISBN 978-80-906270-7-9.

SIDOROVÁ, Milota et al (2020). Nepredať, zveľadiť. Bratislava: Nadácia Cvernovka, 240 stran. ISBN: 978-80-973690-0-2

SOUSA, Maria (2016). Combining top-down and bottom-up gardens in Lisbon as an improved planning strategy [online]. Iscte – Instituto Universitário de Lisboa [cit. 23. 12. 2021]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10071/23338>

SŽ (2020). Základní informace. [online] Správa železnic [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.spravazeleznic.cz/zeleznice-na-letiste/zakladni-informace>

ŠŤASTNÁ, Jaroslava (2016). Když se řekne komunitní práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 112 stran. ISBN 978-80-246-3356-5.

ZAMFIRA, Razvan et al (2017). Prístup k mestskému poľnohospodárstvu ako k sociálnej inovácii: Smernice pre rozvoj a implementáciu akčného plánu [online]. Koper: Združenie pre kultúru a vzdelávanie PiNA, 62 stran. [cit. 14. 12. 2021]. Dostupné z: http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_output/0001/30/04056ea095136b7b518e9311718729a99269b825.pdf

Použité obrazové materiály

- (1) Praha neznámá. Labutka-13 [fotografia]. Praha neznámá [online]. Dostupné z: <https://www.praha-neznamy.cz/praha-8/liben/labutka/>
- (2) Vila Franca de Xira Government. Ov-n50o_1585018736_GIIIIIIII [fotografia]. trfihi-parks [online]. Dostupné z: <https://www.trfihi-parks.com/en/park-details/16349-Hortas-Urbanas-do-Ecoparque>
- (3) Metro farm. 212499012_2093347514141778_6112714370373979711_n [fotografia]. facebook/metro farm [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/MetroFarm-1308581092618428/photos/a.1309031279240076/2093347510808445>
- (4) Annie Neveu. Jardin partage gros saule aulnay [fotografia]. Aulnaycap [online]. Dostupné z: <https://aulnaycap.com/2014/08/09/le-jardin-partage-du-quartier-du-gros-saule-a-aulnay-sous-bois/>
- (5) Aktron / Wikimedia Commons. Pohled na cestu k Suchdolu a do Podhoří z Baby [fotografia]. commons.wikimedia [online]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha,_Dejvice,_Baba,_pohled_na_cestu_k_Suchdolu.JPG
- (6) Google. 18 V Zámčích [fotografia]. google street-view [online]. Dostupné z: <https://goo.gl/maps/hsAy-LUqpQMcPSKp59>
- (7) Tomáš Šedivý. ČZS Ořechovka [fotografia]. google streetview [online]. Dostupné z: <https://goo.gl/maps/Ru42U3mnTSTvDjdh9>
- (8) Kateřina Hekrdlová. NPP U Nového mlýna [fotografia]. mapy.cz [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/noducaguha>
- (9) DENÍK/Václava Burdová. praha-komunitni-zahrada-vidimova_denik-galerie-800 [fotografia]. Pražský deník [online]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=praha-komunitni-zahrada-vidimova&back=377626069-2784-63&photo=1>
- (10) Greenbook pages. gurella-gardening [fotografia]. Greenbook pages [online]. Dostupné z: <https://greenbookpages.com/blog/291217/guerrilla-gardening/>
- (11) Pennsylvania Horticultural Society. rcp_200911_6132 [fotografia]. Philadelphia RowHome Magazine [online]. Dostupné z: <https://gohomephillyblog.com/2021/06/30/now-open-phs-pop-up-garden-at-manayunk/>
- (12) Diller Scofidio Renfro. Sky-Farm-at-Eskenazi-Health-Hospital-5 [fotografia]. Inhabitat [online]. Dostupné z: <https://inhabitat.com/massive-rooftop-sky-farm-might-improve-hospital-food-in-indianapolis/sky-farm-at-eskenazi-health-hospital-5/>
- (mapové hlavičky "okolía" na stranách 162-170 - generované z prehľadacích služieb v prostredí GIS) Český úřad zeměměřický a katastrální. Prohlížeč služba WMS-ORTOFOTO [WMS služba]. CUZK [online]. Dostupné z: https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_PUB/WMSservice.aspx?
- (13) Institut plánování a rozvoje Prahy. Územní plán sídelního útvaru hlavního města Prahy - V4 - Plán využití ploch [mapa]. app.iprpraha [online]. Dostupné z: <https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>
- (14) Institut plánování a rozvoje Prahy. Metropolitní plán (Návrh k projednání dle § 50 stavebního zákona) - Z02 Hlavní výkres [mapa]. plan.app.iprpraha [online]. Dostupné z: <https://plan.app.iprpraha.cz/vykresy/>
- (15) Institut plánování a rozvoje Prahy. Metropolitní plán (Návrh k projednání dle § 50 stavebního zákona) - Karta lokality 810 Zahrádková osada Jenerálka [schéma]. plan.app.iprpraha [online]. Dostupné z: <https://plan.app.iprpraha.cz/vykresy/>
- (15) Institut plánování a rozvoje Prahy. Metropolitní plán - Koncept odůvodnění [schéma]. Stavbaweb [online]. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/prvodce-konceptem-odvodneni-metropolitniho-planu-13605/clanek.html>

autorom obrazového materiálu, pokiaľ nie je uvedené inak, je autor práce

